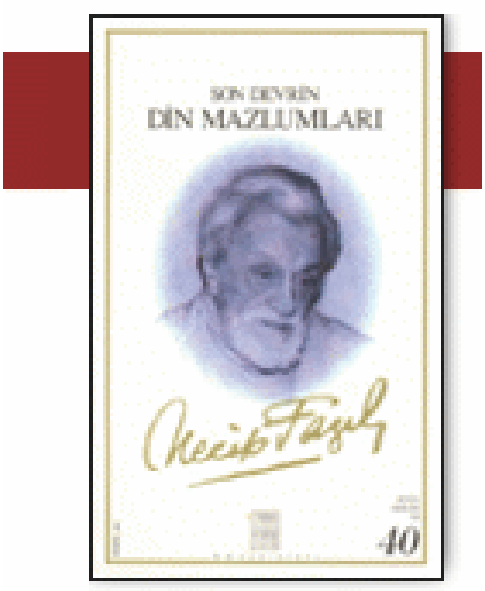
Necip Fazıl Kısakürek - Son Devrin Din Mazlumları

TAKDİM

Bu eser, «Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar» dan sonra beklenmesi ve ona eklenmesi gereken bir bahsi çerçeveliyor. İmân ve ideal uğrunda umumî mazlumluk davasının çok yakından, öz hayatımızdan, yakın tarihimizden ele alınması ve hususî plânda gösterilmesi... Bu yakın tarih ve hususî plân, İtti-had ve Terakki ile başlayıp Cumhuriyetle yerleştiğini gördüğümüz İslâm nefretinin zeminini çizer ve o zemin üzerinde en kuduz zalim kılıcıyla düşürülen masum başların hikâyelerini anlatır.
Bu hikâyeleri, zaman ve mekân şartlarına göre mümkün olabildiği kadar ifadelendirme ve mânalandırma yolunda elimizden geleni yaptık; ve sebep ve netice hükmünü, son zamanlarda inkişafına şahid olduğumuz İslâm dâvasının dost ve düşman kutubları tanımak gibi bir borcu yerine getirmeleri kaydiyle okuyucunun takdirine bıraktık.
Allahtan, mazlumluğumuza nihayet verecek sabahın nurlu şafağını diliyoruz.

N. F. K.

BÜYÜK DOĞU ideolocyasını bilenlerce en derin ve mahrem sebepleriyle malûm olduğu gibi, eğer din bağlarının ruhunu kaybettiği devir Kanunî ve Tanzimat arası ise kasıtla çözülmeye başlandığı devir de Tanzimat ve Meşrutiyet arasıdır.

Tanzimat devri, Batı'nın maymunvâri kopyası hareketi olduğuna ve hiçbir zaman dünyalar arası mahsup sırrını keşfettirici bir nefs ve tarih murakabesine yol açmadığına göre, her şey, vicdanlarda öldürücü bir Îslâm şüphesiyle başlamışken doğrudan doğruya İslâmiyet'e karşı ve aykırı görünmemiş, her ân küfür dünyasına ivaz verici ahmak bir «idare-i maslahatçılıkla, hem imân, hem de inkâr cephesinin yarım, hattâ çeyrek adamları elinde it-tihad ve Terakki Komitesine kadar gelmiştir.
Bu bakımdan, ister Kanunî sonrası, ister Tanzimat devrinde, İslâmiyet, feci bir idraksizlik yüzünden mânâda zulüm görür ve eşya ve hâdiselere tahakküm kudretinden düşerken, sözde kaim bulunduğu ve henüz resmen aleyhine dönülmemiş olduğu için, din adamları kadrosuna herhangi bir zulüm eli uzanamamıştır.

Yâni Meşrutiyete kadar din adamları kadrosunda mazlumlar aranamaz.
Meşrutiyetle Cumhuriyet arası 15 yıllık süre, kabukta İslâmiyet yaftasına ve «Kanun-u Esasi» de «devletin resmî dini "İslâm'dır" kaydına rağmen artık İslâmiyet'in kâh resmî, kâh yarı resmî ve kâh hususî ellerde çürütülmeye ve işte resmî, yarı resmî ve hususî plânlarda böyle bir kast güdülmeye başlandığını gösterir.
Ziya Gökalp'ın İslâmiyet esası üzerine kurmak değil de, İslâmiyetle yer değiştirmekten başka gayesi olmayan posa milliyetçiliği, Enver ve Cemal Paşaların Birinci Dünya Savaşında şapkaya doğru yol açmak niyetiyle icat ettikleri Enveriye ve Cemâliye serpuşları, yine Enver Paşa'nın kumar parası gibi harcadığı Türk ordusunu düşünmek yerine Türk «Elifba»sına musallat olması ve Lâtin alfabesi şeklinde birbirinden ayrı ve rabıtasız harflerle bir imlâ hayal etmeye kalkışması, Tevfik Fikret ve Abdullah Cevdet'lerin alenî inkâra sapmaları ve millî ruh kökünü çürütücü kalem faaliyetlerine girişmeleri, felâketin Tanzimat ile beslenen mikroplarına ilk tecelli zemini olarak Meşrutiyet devresini çerçeveler.

Böyleyken, akıllarınca medenîleşmeye engel saydıkları İslâmiyet'e karşı düşmanlık büsbütün resmî ve alenî plâna çıkamaz, daima tutuk ve kekeme bir zemin üzerinde cereyan eder ve tam tezahürünü bulmak için Cumhuriyet yıllarını bekler.
Bu yüzden, Meşrutiyet devresinde de din mazlumları bakımından fazla bir misale mâlik bulunmuyoruz.
Fakat, ters tarafından, 31 Mart vak'ası gibi, din adamlarının zulmü şeklinde gösterilip hakikatte din ve din adamlarına bir tuzak olarak tertip edilen hâdiseyi başa almak zorundayız.

Birinci Fasıl

31 Mart Vak'ası

MİLÂDÎ 1909 yılının 31 Mart (Rumî 1325 - 13 Nisan> Salı sabahı, İstanbul, uzak ve yakın bütün semtlerini dehşete boğan tüfek sesleriyle yatağından fırladı.
Zaten tarihî şehir, tabiîlik dışı bir hayat sürdüğünün, yaprak kımıldamaz bir havada zelzele bekler gibi bir hâl içinde olduğunun farkındadır.
Taksim'den Fındıklı ve Tünel istikametinde ikiye ayrılan, bir kısmı Beşiktaş'a sapan, sonra geriye dönen ve bu iki hat üzerinde sokak sokak yelpaze gibi bölünüp Ayasofya Meydanında toplanmaya doğru ilerleyen kollar, İstanbul'un mahmur semalarını kurşunlarıyla delik deşik etmektedir.
Bunlar, bir gece baskını şeklinde sabaha karşı İstanbul üzerine çullanmış bir eşkiya sürüsü değil, hakikî asker... îttihadçıların «Meşrutiyet Muhafızları» ismiyle ve bir inzibat vesilesiyle Rumeliden getirtip Taksimde Taş-kışlaya yerleştirdikleri avcı taburları...

Zabitlerini iplerle bağlayıp kışlada hapsetmişler, silâh depolarını yağmalamışlar ve içlerindeki bütün tüfek ve mermileri ele geçirmişlerdir.
Önlerine çıkabilene; ne yapmak istediklerini, hareketlerinin neye varacağını düşünüp düşünmediklerini sorabilene aşk olsun!...
Yığın psikolojisine göre şahlanınca ateş ve çığdan daha lâf anlamaz hâle gelen bir güruh, bütün inzibat bağlarını kırmış, eline vatan müdafaası için verilen silâhı «Şeriat» gibi mukaddes bir kelimenin maskesi altında nefsaniyet âleti olarak kullanmaya kalkışmıştır.
«Sultan Hamîd» piyesinde gösterdiğim gibi onlara sorunuz ve her sualinize aynı klişe cevabı alacağınızdan emin olunuz :

— Ne istiyorsunuz?
— Şeriat istiyoruz!
— Şeriatten ne anlıyorsunuz?
— Şeriat istiyoruz!
— Şeriatı kimler ve nasıl bozdu ki, şeriat istiyorsunuz?
— Şeriat istiyoruz!
— Şeriati tam yerine getirecek ve bütün dünyada örnekleştirecek insanlar olarak kimleri görüyorsunuz ki, şeriat istiyorsunuz?
— Şeriat istiyoruz!
— Şeriati getirmenin ilmine, irfanına, zekâsına, siyasetine, iç murakabesine, dış muhasebesine malik misiniz ki, şeriat istiyorsunuz?
– Şeriat istiyoruz!

Heyhat! Bu türlü şeriat isteği, onun bütün kâinatı kuşatıcı ve ferdî - içtimaî sonsuz saadeti tekeffül edici hikmetlerine yabancı olmak bakımından hiç istememeye nispetle daha zararlıdır ve zaten yahudi, dönme, mason tahriklerinden ibaret olan bu hareket, o mukaddes nizamı, gafil insanlar çerçevesinde karartmak içindir.
Gizli niyet, gafil sürülerin şahsında evvelâ şeriati tepelemek, sonra da o vesileyle, biricik şeriat bağlısı ve koruyucusu Abdülhamîd'i devirmek...
Meşrutiyeti ilân ettikten ve Mebusan Meclisini açtıktan sonra memleket meselelerini millî iradeye ve hakkını Allah'a havale etmiş bir halife ve padişah sıfatiyle, sessiz ve hareketsiz, sarayında oturan İkinci Abdülhamîd Han'ın seyrettiği manzara :
Vatan bir ânda Yahudi havrasına dönmüş ve «her kafadan bir ses» ifadesiyle (kakofoni) lerin en çıldırtıcısı hüküm sürmeye başlamıştır. Ortada hürriyet isimli, ne olduğu belirsiz, kiminin insan, kiminin hayvan, kiminin nebat, kiminin cemâd sandığı, putlaştırılmış bir lâftan başka hiçbir mevcut kalmamıştır. Mutlakiyet günlerinde sansüre tâbi tutulduğu, yâni kuduz dişlerine ağızlıklı tasma geçirildiği için zulme uğramış farzedilen matbuat, şimdi başmuharrirlerinin köprü üstlerinde kurşunlanması suretiyle kuduz köpek muamelesi görmeye başlamıştır. Aynı matbuatın İttihat ve Terakki finoları, serseri koğuşlarında bile duyulmamış küfürlerle Padişaha ulumakta ve Ulu Hakan bu alçaklıkları, sessiz sessiz sarayında takip etmektedir. Siyaset orduyu kemirmekte, Balkan Yarımadasındaki Türk ülkesini kuşatan dünkü tebea devletçikler artık ev sahibini talan etme gününün geldiğini anlayıp hazırlanmakta, içerideki ekalliyetler de yüzsüzlük ve azgınlığın her türlüsüne baş vurmakta, koca Anavatan, masum ve mahzun Anadolu ise, başsız ve rehbersiz, bu hâle gafil bir hayret ve dehşetle bakmakta ve imparatorluk her tarafından çatırdamakta, kendi kendisine yarılmakta, kopmakta, dökülmektedir.
Bu vaziyette Abdülhamîd'in, zaten başta yapması gerektiği gibi «Şeriat» bahsini etmeksizin, derhal ordularını harekete geçirip, hak adına, halk iradesi dolandırıcılığını ortadan kaldırma ve yine hak adına eski hâkimiyetini iade etmesi icap ederdi.

Ne mümkün!.. Kendisine mutlaka bir suç aranması lazımsa, taşıdığı «Kızıl Sultan» damgasına rağmen yalnız hastalık çapında merhameti gösterilecek olan İkinci Ab-dülhamîd Hân bu mevzuda kararını çoktan vermiş ve kendisine hamle ve hareket telkin edenlere şöyle demişti:
«— Benim yüzümden tek damla müslüman kanı akıtılmasına razı değilim! İlâhî kader ne ise, o tecelli eder.»
Makedonya'nın netameli rüzgârıyle İstanbul üzerine sevkedilen ve «Padişahı kurtaracağız!» yalaniyle yola çıkarılan sürüleri yalınız önlerine çekmek ve Hassa Ordusunun birkaç birliğine havale etmek durdurmaya yeterken, Abdülhamîd kendisi için bir kahve emretmekten daha basit bu tedbiri kabul etmemiş ve kan akıtamadığı için, vatanı ileride kana boğacaklara boyun eğmişti.
Hâdise, dokunduğumuz gibi, aslında şenî bir istismara vesile edilmek üzere ve hakikati ters - yüz etme yoliyle, suçlu göstermek istedikleri din dâvasına vurulan ilk darbedir; ve her noktasiyle sahtekârca tertiplenmiş bir İttihat ve Terakki oyunudur.
Şöyle ki:

1 — Hâdiseyle, gerçek din temsilcilerinin hiçbir alâkası yoktur.

2 — «Şeriat isteriz!» diye güya ayaklanan yığınlar, şeriatın ruh ve gayesi üzerinde en küçük bir bilgi ve anlayış sahibi değildir.

3 — Ayaklanan hiç kimse yok, sadece şahıslarında din dâvasının maskara edilmek istendiği, ayaklandırılmış bir zümre vardır.

4 — Gaye, Yahudiler, dönmeler ve masonlarca, din inceliklerine en uzak insanları kışkırtarak, taşıdıkları veya taşımak iddiasında bulundukları mukaddes şeriat kaynağını toy ve mukallit komitecilere çiğnetmektir.

5 — Ve nihayet, tertibi Ulu Hakan İkinci Abdülhamîd Hân'a bağlayarak, tacında Tevhid Kelimesi pırıldayan büyük hükümdarı topyekûn tasfiye etmek...

6 — Abdülhamîd, başlangıçta kendisini hayret ve dehşete boğacak kadar (sürpriz) tesiriyle karşıladığı ve teskini için elinden geleni yaptığı hâdiseyi tam gelişme ânından istismar etmek ve başsız askerleri bir ânda teşkilâtlandırıp Hassa birlikleriyle desteklemek ve başlarına geçmek imkânı apaçık ortada dururken bunu yapmamış ve tevekküllerin en masumu içinde sonuna kadar hareketsiz kalmıştır. Hâdise onun eseri olsaydı «armut piş, ağzıma düş!» hâline gelen ese* meyvesini vermez miydi?

7 — Âlemde, 31 Mart Vak'ası kadar, (mizansen) lerin en budalası hâlinde tertip edilmişken, ithamların en gülüncü şeklinde Abdülhamîd'e mal edilmek istenmiş ve yeni nesillere yutturulmuş, abes şaheseri bir misal gösterilemez.
Tarihçi İsmail Hami Danişmend, Sadrâzam Tevfik Paşanın ilmî ve hususî vesikalarından meydana getirdiği «31 Mart Vak'ası» adlı eserinde Abdülhamîd'e ait masumiyeti izah ve 9 madde içinde ispat ederken, bizim şahsen malik bulunduğumuz en büyük vesikadan mahrumdur.

Bu vesika, (pozitif) hendese ispatlan gibi, 31 Mart komedyasının Abdülhamîd tarafından yapılmadığını değil de, kimlerce ve ne türlü körüklendiğini, itirafa dayalı tam bir hüccet hâlinde gösterir.
Yahudi, dönme ve mason telkinleriyle hâdiseyi tertipleyen İttihatçılar, bu mevzuda başlıca iki kişiyi kullanmışlardır: Malûm ve meşhur beden terbiyecisi Selim Sırrı ile filozof Rıza Tevfik...
Bakın, nasıl?

Birinci hapsim 1947 yılında Büyük Doğu'da neşrettiğim, Rıza Tevfik'in «Abdülhamîd'in Ruhaniyetinden İstimdat» isimli şiiri yüzündendir. Ondan sonra Fransızca bir ansiklopedinin hakkımda kaydettiği gibi «Üniversitelerimi geçen zindan hayatıma» başlangıç teşkil ve 20 küsur gün devam edici bu ilk hapse, bu şiiri yayınladığım için «Türk milletine hakaret» isnadiyle atılmıştım.
Önce, itham yerlerini noktalayarak şiiri bir kısmiyle göz önüne serelim :

Nerdesin şevketli Abdülhamîd Hân?
Feryadım varır mı bârigâhına?
Ölüm uykusundan bir lâhza uyan!
Şu nankör milletin bak günahına!

Tarihler adını andığı zaman,
Sana hak verecek ey koca sultan!!
Bizdik utanmadan iftira atan
Asrın en siyasî Padişahına!

Divâne sen değil, meğer bizmişiz,
Bir çürük ipliğe hülya dizmişiz.
Sade deli değil, edepsizmişiz,
Tükürdük atalar kıblegâhına!

Milliyet dâvası fıska büründü
Rida-yı diyanet yerde süründü,
Türkün ruhu zorla âsi göründü,
Hem Peygamberine, hem Allahına.

Sonra cinsi buruk, ahlâkı fena,
Bir sürü türedi, girdi meydana
Nerden çıktı bunca veled-i zina?
Yuh olsun onların ham ervahına!

İşte, ilk zamanlarda, İttihat ve Terakkinin dolaplarına kapılıp ona var gücüyle yardım eden, sonra her şeyi gören ve anlayan ve zıt istikamete dönen Rıza Tevfik, bu şiiriyle, ihtiyarlığında çektiği vicdan azabını dile getirmek ulviyetini göstermiş ve Abdülhamîd'in büyüklüğü mevzuunda dâvamıza en büyük vesikayı hazırlamış bulunuyordu.
Hayal ve kâbus âleminde bile Türk milletine hakaretle en küçük alâkası düşünülemeyecek olan bu şiirin hangi gayeyle yazıldığını tahkik etmek için Avukatım Abdurrahman Şeref Lâç, mahkeme kararıyle, o sırada hastahânede bulunan Rıza Tevfik'i hâkim refakatinde suale çekmeye gitmiş ve büyük bir heyecan içinde yatağından doğrulan hasta adamdan resmen şu ifadeyi almıştı:
«Ben bu şiiri, Türk milletine hakaret kasdiyle değil, tamamiyle aksi olarak, Türk milletini ölüme götüren bir zümreyi teşhir ve Abdülhamîd Hân'a edilen iftiraları tesbit gayesiyle yazdım. 31 Mart vak'asını tertiplediği isnadı altında tahtından al aşağı edilen büyük Hükümdar, bu isnatla, sade iftiraların değil, tertiplerin de en hamine hedef tutulmuştur. 31 Martı tertipleyen ittihatçılar ve bu işe memur edilenler arasında bizzat ben varım! 31 Martı kışkırtma ve körükleme işini Selim Sırrı (Tarcan) ile Rıza Tevfik idare etti. Hasta yatağından söylediğim bu sözlere tarih kulağını kabartsın!»

Şu anda mebus ve gazeteci, Avukat Abdurrahman Şeref Lâç ile refakatindeki hâkim ve mahkeme kâtibi sağ olduklarına göre, hâdisenin içyüzünü, en çarpıcı vesika hâlinde takdim ederim.

Bu kıymet hükümlerinden sonra, bıraktığımız yerden .alarak 31 Mart vak'asmın hikâyesine devam edelim :
İsmail Hami Danişmend'in eserinden, vak'anın cereyan şekline ait nakil:
«31 Mart, yâni 13 Nisan Salı sabahından 24 Nisan Cumartesi sabahı Selanik'ten gelen Hareket Ordusu İstanbul'a girinceye kadar 11 gün süren bu meşhur irtica vak'asında en mühim hareket, birinci günü ilk kurşunlar havaya sıkıldıktan sonra Ayasofya meydanındaki Meclis binasına yürüyen âsilerin:
— Şeriat isteriz!
Nâralariyle başlamış, bâzı sarıklı mebuslar aşağıya inip nasihat etmek istemişlerse de hiçbir tesiri olmamış, âsiler yalnız Şeriat değil, daha başka şeyler de istemiş, Sadrâzam Hüseyin Hilmi Paşa ile Meclis-i Mebûsan Reisi Ahmed Rıza Beyin istifalariyle İttihadçıların nefyi ve alaylı zabitlerin vazifelerine iadeleri de istenilmiş, mütemadiyen atılan kurşunlar bâzı kazalara sebep olmuş ve nihayet o sırada Meclis'e gelen Adliye Nâzın Nâzım Paşa yanlışlıkla Ahmed Rıza Bey zannedilerek kalbinden vurulup öldürülmüş ve Lâzıkıyye Mebusu Mehmed Şefik Arslan da yine öyle bir yanlışlığa kurban gitmiştir. Bu 11 günlük irtica devrinin en mühim vak'alarından biri de Yıldız Sarayını topa tutmak istediğinden bahsedilen (Âsâr-ı Tevfik) süvarisi Ali Kabulî Bey'in kendi gemisindeki bahriyeliler tarafından Yıldız'a götürülüp öldürülmesinde gösterilir:

Âsiler, Sultan Hamîd'in pencereye gelmesini istemişler ve Kabulî Kaptanı, onun muhalefetine rağmen gözünün önünde öldürmüşlerdir. Sokaklarda ve köprü üstünde bâzı genç zabitlerin de «Mektepli» oldukları için öldürüldüklerinden bahsedilirse de sayısı belli değildir. Bu badirede (Tanin) ve (Şûrây-ı Ümmet) gibi bâzı gazetelerin idarehaneleri de tahrip ve yağma edilmiştir.
Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa vak'anın çıktığı gün saraya gidip istifa ettikten sonra bir dostunun evinde saklanmış ve ertesi gün bîtaraflığından dolayı herkesin itimâdını kazanmış olan Hâriciye nâzın Tevfik Paşa yeni kabineyi teşkile me'mur olmuştur. Askerin istemediği Meclis-i Meb'usan Reisi Ahmed Rızâ Bey'le birçok İttihatçı mebuslar da saklanmışlardır.
Sultan Hamid'in vak'a esnasındaki vaziyeti çok dürüsttür. Zuhurunda hiçbir dahili ve tesiri olmayan irtica hareketinin kendi lehindeki seyrinden istifâdeyi bile aklından geçirmemiş olduğunu isbât edecek resmî bir vesika vardır. Âsiler meşrutiyetin aleyhinde bulundukları ve hattâ meşhur Derviş Vahdeti (Volkan) gazetesinde Meclisin kapatılmasını istediği halde, Sultan Hamid yeni Sadrâzam Paşa'ya hitâb eden Sadâret Hatt-ı Hümâyûnunda «Kanun-ı esasînin muhafazası ile asayişin idâmesi» lüzumundan bahsetmiş, ihtilâlin ilk günü Mâbeyn Başkâtibi Cevad Bey'i âsilere göndererek istedikleri Şeriat'e daima olduğu gibi riayet edileceğini ve isyandan vazgeçtikleri takdirde haklarında Aff-ı umumî ilân edeceğini bildirmiş, bu hâl işin biraz yatışmasına sebep olmuşsa da tahrikçilerin tesiriyle âsiler ertesi gün tekrar azgınlığa başlamış ve nihayet asker üzerindeki nüfuzundan dolayı yeni kabinede Harbiye nezâretine tâyin edilen Tesalya kahramanı müşir Gazi Edhem Paşa da Pâdişâh nâmına âsi askerlere gidip bir kere daha teskine çalışmıştır. Kendi sarayını muhafaza eden İkinci Fırka efradı bile âsilere tarafdar olduğu için. Sultan Hamid'in nasihatten fazla bir şey yapması ve meselâ askerî bir tenkil hareketine kalkışması maddeten imkânsızdır.»

Hâdise üzerine Hünkâra çekilen şu edepsiz telgrafa bakın:

Padişah, iftihar ediniz! Bir irtica mel'anetiyle binây-ı meşrutiyyet hedm ve hükûmet-i müstebidde ikaame edildi. Umum bir milletin hukukunu muhafaza etmek vazifeden iken bu irtica kemâl-i mehâretle tatbik olundu. Mülevves bir İstanbul halkının âmâl-i mel'ûnânelerine tebean otuz milyon kuvvetinde bir millet-i muazzamamn eyâdî-i kahriyyeye geçirilmesi istenildi. Fakat heyhat! O cehennemlikler için buna muvaffakiyet değil, mezâr-ı a-dem nasîb olacaktır. Bundan evvel size Hilmi Paşa kabinesinin mevki-i iktidara getirilmesi hakkındaki lüzum ve vücûbu müş'ir çekilen telgrafnâmeye muayyen olan müddet dâhilinde cevap vermediğiniz için işte bütün millet ve ordu

İstanbul'a yürüyor. Bakınız, bu kudret-i kahhâra mâlik olan millet nasıl istihsâl-i matlab edermiş! Milletin kudreti ve ordunun satveti altında tevkifaat-ı Samedâniyyeye bizleri mazhar edip ikna eden alçakları derhal dar-ağacına çektirsin! Bundan başka hiç bir türlü icraatın bizi müsterih edemiyeceğini ve milletin bu suretle intikamının alındığına dair bugün saat onikiye kadar cevap gelmediği takdirde başta ordumuz kumandanı olduğu halde bütün ordu ve milletle yarın İstanbul üzerine yürüneceği suret-i kat'iyyede bilinsin! İşte artık bizim için ölmek var, dönmek yoktur!»

«Osmanlı ittihad-ve-Terakkî Cem'iyyeti Merkez-i umumîsi

Bu telgraf; bizzat hâdise mürettiplerinin suçu Ulu Hakan'a nispet etmelerindeki şenaat ve doğrudan doğruya Şeriatı yıkmak emelleri bakımından hayâsızlık ve namussuzlukta eşsizdir.
Bin kere tekrarlasak da yeri olduğu gibi, suçu, Şeriat bağlılarına atarak onların şahıslarında bu bağlılığı tepelemek, arkasından da Abdülhamid'i bütün bütün tasfiye etmek plânından ibaret 31 Mart Vak'asını, şüphesiz ki İttihatçılara fırsat verici bazı hâdiseler beslemekte ve geliştirmekteydi. Bunlar arasında bazı alaylı zabitlerin ordudan çıkarılmaları, medrese talebelerinin askere alınmaları, ilericilik taslağı bazı subayların, askere:
«— Hocalarla katiyyen görüşmeyeceksiniz! Askerlikte diyanet meselesi aranmaz ve Allahtan başka kimse tanınmaz! Halk, İttihat ve Terakki Cemiyetinin elindedir!»
Tarzındaki telkinleri (31 Mart Hâdisesi - S. 22 - İsmail Hami Danişmend), kısa zamanda halkta meydana gelen hayal sukutları ve inkisarlar, İttihatçıları dinsiz ve mason kuklası kabul edici halk kanaati, bu arada bazı yayınlar ve bilhassa Derviş Vahdeti isimli basit ve dâvayı temsil etmekten âciz bir şahısça çıkarılan (Volkan) gazetesi ve girişilen hücumlar böyle bir tepkiyi hazırlarken karşı tarafa tepeden inme bir tegallüp fırsatını ilham etmekte rol sahibiydi.

İttihat ve Terakki, kendi eseri, bu plânsız, mihraksız, teşkilâtsız, devlet tarafından desteksiz tepkiyi, ortada mukavemet diye bir şeye imkân bulunmadığını görmekten ve bütün bunları evvelce hesap etmiş olmaktan gelen bir gözü karalıkla ve istismarların en küstahiyle karşılamış; ve eğer Padişah dileseydi birkaç saat içinde Hassa ordusuna tepeleteceği muhakkak bir sürüyü Selanik'ten yola çıkararak Payitahtı ele geçirmeyi bilmiştir. Yâni, saray bahçesine soktukları birkaç bekçiye kendilerine uzaktan yumruk sıktırmak yoliyle, İttihat ve Terakki komitecileri bahçeye girip, etrafında koskoca muhafız halkasına ve bütün bir halk barikatına rağmen sarayı talan etmek şansına ermişlerdir.
Abdülhamid, her işte kendi öz dâvasına engel, düşmanlarına da yardımcı bir ruh haletine sahiptir ki, onun ismi merhamettir.
Ve işte İstanbul kapılarında Hareket Ordusu!..
Birkaç komiteci elinde bu şuursuz sürünün İstanbul'a girişini, o sırada Sadrâzam Tevfik Paşanın Berlin'deki oğullarına kâtiplik eden Ali Şevki Beyden daha canlı ve renkli ifade edebilen olmamıştır. Ali Şevki Bey, Tevfik Paşanın oğluna yazdığı uzun mektupta, bilhassa şu kısımlarla tabloyu en mahrem çerçevede çizmektedir:
“ Selâmlık merasiminden sonra Davutpaşa ve Râmiz kışlalarının Hareket Ordusu tarafından işgal edilmiş olduğu hakkında heyecanlı bir haber aldık. Bunun sebebi, boş kalan kışlalardaki askerlerin Selâmlık merasimine gitmiş olmalarıydı. Edhem Paşa pür-telâş gelip haberi getirdi. Aradan biraz geçince Padişah alelacele babamı saraya çağırttı. Babam giderken, annemle ikisi arasında müessir bir sahne oldu.
Babam anneme:
— Ben bu akşam eve dönebileceğimi zannetmiyorum! Eğer ölecek olursam çocuklarıma iyi bak.
Dedi.
Bu sahnenin, annem Melek Hanımla benden başka şahidi olmadığı halde hepimiz matem içindeydik. Yıldız Sarayı ile kışlalara her ân bir hücum bekliyorduk.

Mektup, birkaç paragraf sonra şöyle devam ediyor:

«Sabahleyin alaturka saat onbuçuğa doğru Melek Hanım beni çağırmak için koşa koşa aşağı indi. Korkudan titriyor ve şu sözleri güçlükle söylüyordu:
— Harp başladı!
«Taksim Meydanına yerleştirilip Topçu kışlasını hedef ittihaz eden toplarla tüfek seslerinden başka bir şey işitmiyorduk. Kapımızın önündeki cadde askerlerle dolmuştu. Bunlar Selânikten gelmiş olan eski Avcu kıtalarının efradıydı. Kışlalarından kaçmış olan bu askerler bir taarruza uğradıkları takdirde mukabelede bulunmak üzere hazırlanıyorlardı.
Sokakta mütemadiyen mavzer kurşunları yağıyor ve hattâ bizim bahçeye bile düşüyordu.
Annem, şaşılacak bir soğukkanlılıkla bana dedi ki:
— Bu top güllelerinin kışlaları yakacakları muhakkaktır ama, içlerinde kaynaşan kelleleri öldürüp ortalığı temizliyecekleri de şüphesizdir!
Sonra pencereleri açıp gramofon çaldığı takdirde sokakları dolduran âsi askerlerin sükûnet bulup bulamayacaklarını sordu. Ben de pek tabiî olarak kendisini o fikirden vaz geçirdim.
Kışlalarında teslim olmadıklarına pişman olan âsi askerler affedilmelerini temin edecek bir çâre arıyorlardı. Ben kendilerine bir nutuk irad edip hepsini etrafıma topladıktan sonra bombardıman edilmekte olan kışlalarına götürmek ve silâhlarını teslim ettirip af olunmalarını temin etmek üzere sokağa çıktım. Fakat konağın arkasındaki caminin önünde bizim aşçıbaşının geçirmiş olduğu Cehennem azabını duyunca o sevdadan vazgeçtim. Halil Ağa, âsilerin muhasara kuvvetlerine teslim olmak istediklerini görünce kendilerine camie girip tüfeklerini teslim alâmeti olarak kapının önüne bırakmalarım teklif etmiş, bunun üzerine içlerinden üç nefer silâhlarını zavallının üstüne çevirmiş... Nihayet oraya biriken mahalle halkının ricaları sayesinde adamcağız ölümden kurtulup ahıra sığınmış.
Kurşun sesleri de, bombardımanda ikindiye doğru nihayet buldu. Çünkü artık bütün kışlalar teslim olmuştu; yalnız Taşkışla akşama kadar mukavemete devam etti.
Kurşun sesleri durur durmaz ben yaya olarak sokağa çıktım ve babamı görmek için saraya doğru yürüdüm. Kamilen müsellâh asker kaçaklariyle dolup tasan sokaklarda bâzı hamallarla tulumbacılar da dolaşıyordu. Bütün caddeler harp sahnelerine dönmüştü. Nihayet sağ, salim Yıldız'a vâsıl oldum. Üç kapıcı ile iki asker muhafazasındaki saray kapısından geçip babamın Edhem Paşa ve Cevad Bey'le görüşmekte olduğu odaya girdim; koridorlarda ne bir uşak, ne de bir hademe görebildim: Hepsi kaçmıştı!
Babamla 'yanındakiler bana şehirden havadis sordular; görüp işittiklerimi anlattım. Âsi askerlerin sokaklarda silâhlariyle dolaştıklarını ve can vermeden tüfeklerini vermiyeceklerini söylediğim zaman Edhem Paşa (Harbiye Nazırı) hayretler içinde kaldı. Âsileri teslim olmaya mecbur etmek için Hareket Ordusu devriyelerinin sokaklarda dolaşmaya başlayıp başlamadıklarını sordu. Bilmediğimi söyledim.
Edhem Paşa'nın bütün vukuata alelade bir seyirci gibi, hattâ iyi haber alamayan bir seyirci gibi şâhid olduğunu ve Mahmud Şevket Paşa'nın plânından bihaber bulunduğunu anladım.
Babam benimle beraber bitişik odaya geçti. Geceyi hiç göz yummadan geçirdiğini söyledi. Saat dokuza kadar uyanık kaldıktan sonra biraz istirahat etmek için kanepeye uzanmış ve nihayet saat onda top ve tüfek sesleriyle uyanmıştı.
Pâdişâh Rumeli askerinin Sadâkat ve merbutiyetin-den son derece emin ve müsterih görünüyordu. Babama işte bu emniyetle:
— Onların hepsi benim evlâtlarımdır ve hepsi Müslüman’dır; hiç bir zaman bana fenalık etmezler.
Demişti.
Babam saraya gitmekle hayatını tehlikeye atmış, fakat çok mühim bir hizmette bulunmuştu: Yıldız kışlalarını muhasara eden müfrezeler sayıca mahsurlardan daha zayıftı. Muhasara edilen kuvvetler mühimmat almak için depolara saldırmışlar ve mukavemete hazırlanmışlardı. Bunun üzerine babam muhasarayı idare eden Şevket Paşa ismindeki kumandanla Enver Bey'e haber gönderip

muvaffak olmaları için daha fazla kuvvet getirmelerini bildirdi. Onlar da şimdilik daha fazla kuvvet celbine imkân olmadığını arzettiler. İşte bunun üzerine âsilerin muvaffakiyetlerinden doğabilecek neticelerin vehâmetini hesap eden babam onları birbirlerinden ayırmak suretiyle zayıflatma çarelerine başvurdu. Kimisine Padişahın muhasara kuvvetlerini kardeşçe kabul edip silâhlarını teslim etmelerini istediğinden bahsettirdi ve kimisine de tüfeklerini alıp memleketlerine gidebilme müsaadesini verdi. İşte bunun üzerine üç bin kadar asker Üsküdar tarafına geçince boş kalan kışlalar muhasara kuvvetlerinin eline geçmiş oldu.»

Görülüyor ki Sadrâzam Tevfik Paşa, inmeli ve yatalak bir hükümetin reisi sıfatiyle adetâ İttihatçıların içeriden memuru gibi hareket etmekte ve Hareket Ordusunun işini çabuk bitirmesine yardım etmektedir. Vaziyet bu kadar perişandır.
Vak'a sırasında sarayın hali o kadar acıklıdır ki, Türk cemiyetinin asırlardır ne kadar çürütüldüğünden ve Abdülhamid Hân'ın ne çerden çöpten insanlarla çevrili olduğundan âdeta nişanedir. Tam 33 yıl dâhice idaresiyle cemiyetin seciye zaafını peçeleyen, dışarıya göstermeyen ve devamlı bir yalnızlık hayatı süren Abdülhamid, küçük bir buhran zuhur edince bütün yıldızların dökülmesine ve içyüzlerinin meydana çıkmasına mâni olamamıştır.
Hareket ordusu İstanbul surlarının önünde boy gösterir göstermez sarayda ne bir uşak, ne bir kapıcı, ne bir bahçevan, ne bir aşçı, ne bir kâtip, ne bir haremağası kalmış; bütün hizmetçiler ve «Bendegân» kadrosu başım aldığı gibi kaçmış ve sağa sola sığınmıştır. Tek emriyle Hassa Ordusunun tek tümenine, Hareket Ordusunu tek darbede çiğnetmek gücündeki Padişah, sarayda tek başına, sadece harem halkından ve iki üç yakınından ibaret kalmıştır. Öyle ki, Makedonya kaynaklı çapulcu sürüsünü mutlaka tepelemek, bunun için de hassa ordusunu kullanmak gerektiğini, önünde diz çökerek istirham eden bir kumandana, Abdülhamid, kapı aralığından bir kadın elinin uzattığı kahveyi eliyle alıp vermek zorunda kalmış, müşirin telâş ve ıstırabı üzerine de:
— Ne yapalım Paşa, iş bize düştü! Bütün etrafım kaçtı!
Cevabını verip, bildiğiniz gibi, silâhlı mukabele ve mukavemeti kökünden reddetmiştir.
Manzarayı, Sadrâzam Tevfik Paşanın oğluna yazılan mektup pek güzel çizer :

«Yıldız Sarayının bomboş olduğu anlaşılıyordu. Herkes kaçmıştı. Askerler tüfekleriyle odalara kadar girmişlerdi. Babam doğru padişahın huzuruna gitti. Bütün adamları kendisini terkedip gitmişlerdi! Sultan Hamid babama acı acı dert yanarak kendisine sadık zannettiği bütün adamlarının çekilip gitmiş olduklarından ve hiç kimsenin imdadına yetişmediğinden bahsetti. Sonra sözüne şöyle devam etti:
— Ben sizi bana daha merbut ve daha sâdık zannederdim. Şu perişan halimi görüyorsunuz da beni bu vaziyetten kurtaracak bir şey yapmıyorsunuz. Ben sizden selâmetimi temin hususunda daha fazla gayret beklerdim. Odalarıma kadar girmiş olan şu vahşilerden kat'iyyen emin değilim. Her hangi bir anda, her hangi birinin süngüsü altında can vermekten mütemadiyen endişe ediyorum. Eğer isterlerse beni hal'etsinler; ama şu herifleri başımdan savsınlar ve hayatımın masuniyetini temin etsinler..»

Sarayın suyu ve elektriği kesilmiş, kilerlerde de tek kişilik gıda malzemesi kalmamıştır. Yüzmilyonların Halife ve Padişahı, harem halkiyle beraber açtır.
Nihayet sarayı kuşatan Hareket Ordusu birliklerine baş vuruluyor ve onlardan aç kalmış saray adına gıda maddesi isteniyor. Lütfedip bir araba ekmek gönderiyorlar.
— Bu ekmeğe biraz da katık bulamaz mıyız? Ricasına da şu cevabı veriyorlar :
— Biraz da katıksız ekmek yeyin!
Nihayet örfî idare ve Divan-ı Harp... Hareket Ordusunun Yeşilköyde (Ayastefanos), manevî otağı içinde toplanan ve «Meclis-i Umumî-i Millî» yi teşkil eden Mebusan ve Ayan Meclisleri; başta her sıkıştığı zaman ecnebilere sığınmakla maruf Said Paşa olmak üzere Abdülhamid'e hiyanet

mesleğinin ustalarından ibaret İttihat ve Terakki dalkavuklarının işe meşru bir şekil vermek gayretleri ve din adına en büyük dinsizlik vesikası olan meşhur fetva...

Şeyhülislâm Mehmed Ziyaüddin imzasını taşıyan bu fetva, Türk tarihini dinî celâdet ve sadakatla dolduran ulvî şeyhülislâmlara karşılık, korku ve menfaat fetvaları vermekten çekinmemiş süfliler arasında en süfli olanıdır. En büyük hasleti dindarlık olan Abdülhamid'i din adına suçlamakta ve böylece, gayesi bazı gafilleri din adına harekete getirip dindarlığı ezmek olan İttihat ve Terakki zâlimlerine hizmet etmektedir. Demek ki, ilk din mazlumlarına zemin açan tertip, dayanağını yine dinde göstermek suretiyle küfrün en zehirli şubesi olan münafıklıkta bir şaheser vermekte ve buna âlet olacak Şeyhülislâmı da bulmaktadır.
Evvelâ, ayniyle fetvayı okuyalım:

FETVAYI ŞER'Î:

İmâm-ül müslimîn olan Zeyd bazı mesâil-i mühimme-i şer'iyyeyi kütüb-i şer'iyyeden tayy-u-ihrâc ve kü-tüb-i mezkûreyi men-ü-hark-u-ihrak ve Beyt-ül-mâl'de tebzîr-ü-isrâf ile müsevveg-i şer'î hilâfında tasarruf ve bilâ-sebeb-i şer'î katl-ü haps ve tağrîb-i raiyye ve sair güne mezâlimi itiyad eyledikten sonra salâha rücû etmek üzre ahd-ü-kasem etmiş iken yemininde hânis olarak ahvâl ve umûr-i müslimîni bil-kül-liyye mühtel kılacak fit-ne-i azîme ihdasında ısrar ve mukatele îkaa etmekle me-nea-i müslimîn Zeyd-i mezbûrun tagallübünü izâle ettiklerinde bilâd-ı İslâmiyyenin cevânib-i kesîresinden mez-bûru mahlû tanıdıklarına dâir ahbâr-ı mütevâliye vürûd edip mezbûrun bekaasında zarar muhakkak ve zevalinde salâh melhuz olmağın Zeyd-i mezbûra İmamet ve Saltanattan feragat teklif etmek veya hal'etmek suretlerinden hangisi erbâb-ı hall-ü-akd ve evliyây-^ umur tarafından «rcah görülür ise icrası vâcib olur mu?
El-cevâb : olur.

KETEBEHU-L-FAKÎR
ES-SEYYÎD MEHMED ZIYÂÜDDİN
UFİYE ANHU

Kelimesi kelimesine tercümesi:

«Müslümanların başı olan Zeyd (filân adam) bazı mühim şeriat meselelerini şeriat kitaplarından sildirir ve çıkarır ve şeriat kitaplarını yasaklar ve yakar müslümanlarm hazinesini israf eder ve dinî ölçü dışında kullanır, tebaasını din hükümlerince aykırı şekilde öldürür, hapseder, sürer ve ayrıca bir çok zulmü alışkanlık haline getirir; ve sonra doğru yola gelmek üzere ahd ve yemin eder de yeminini çiğneyerek müslümanların halini ve işlerini tamamiyle bozan büyük fitneler çıkarmakta devam eder ve kan dökülmesine sebep olursa, müslümanların vasıtaları o adama ait baskıyı kaldırdıklarında İslâm memleketlerinin bir çok yerinden adamı tahtından indirilmiş tanıdıkları yolunda haberler gelince, adamın yerinde kalmasında zarar ve yerinden atılmasında fayda görüldüğü takdirde, adıgeçen Zeyd'e saltanattan vaz geçmesi teklif edilmek veya doğrudan doğruya tahtından indirilmek yollarından iş başındakilere elverişli sayılanı hangisiyse yerine getirilmesi vâcib olur mu?

Cevap: Olur!»

Bu fetvaya göre Abdülhamid, Şeriat kitaplarını değiştirmek, bozmak ve yakmak, devlet hazinesini keyfine göre harcamak ve israf etmek, tebaasını da kanunsuz öldürmek, zindanlara atmak ve sürmekle suçlandırılmaktadır ki, ithamların üçü birden güneşe katran kuyusu demek çapında birer yalandır.

Sadece mason ve dönmelerin din tahrifçisi kitaplarını yaktıran, 3 milyon altınlık «Düyun-u Umumiye» borcunu kesesinden ödeyen ve saltanatı boyunca —tek bir harem ağası kaatil müstesna— hiçbir idam kararını imza etmemiş olan bir Padişahı bu mücadelelerde suçlamak her üç misalde de ak'a kara demekten ve vakıaları tam zıtlariyle ele almaktan farksızdır. Ve bakınız, güya din eliyle dini tepelemek için hangi alçaklık derecesine kadar düşülmektedir!
Ve Padişahı tahttan indirdiler. Sahneyi, Başkâtip Ali. Cevat Beyden dinleyelim :

«Meclis-i Ayan âzasından ve yâveran-ı Şehriyârîden Bahriye Feriki Arif Hikmet Paşa ile ermeni katolik cemaatinden Aram Efendiye Meclis-i Mebusan âzasından Braç mebusu, Jandarma levası Esat Paşa ve Selanik mebusu Cemaat-i Museviyyeden Emanüel Karasu Efendiden mürekkep bir heyet gelerek bilvasıta vuku bulan arz üzerine heyetin huzura girmesi ferman buyruldu. Zat-ı Hümayunları birkaç günden beri ikamet buyurdukları küçük Mabeyn tesmiye olunan dairedeki salonda bulunuyorlar idi. Heyet ve miralay Galip huzura girdiler. Şehzade Abdurrahim Efendi hazretleriyle abdi hakir ve diğer bazı hademe salon kapısının yanında bulunan paravananın önünde durduk. Heyetten Esat Paşa «Biz Meclis-i Mebusan tarafından geldik. Fetvay-ı şerif var. Millet seni hal' etti. Ama hayatınız emindir» dedi. Bunun üzerine Zat-ı Hümayunları kemal-i metanet ve vekar ile mumaileyhe biraz takarrub ederek «Bu işi ben yapmadım. Sebep olanları millet arasın, bulsun! Ben milîAtimin iyiliği için çalıştım. Hepsi mahvoldu. Hepsinin üstüne sünger çekildi! Kaderim böyle imiş. Müsebbiblerini varsın millet bulsun! Yalnız bir ricam var. O da hayatımın Çırağan sarayında muhafaza edilmesidir. Ben orada hasta biraderimi bunca sene muhafaza ettim. Yarın bahçeden çoluk çocuğumla beraber oraya giderim. Zaten ben yorulmuş idim. Hiçbir şey istemem ve hiçbir şeye karışmam. Milletten bunu rica ederim.» buyurdular. Esat Paşa ile Arif Hikmet Paşa hayat-ı şahanelerinin emniyette olduğunu ve ancak mahall-i ikamet tâyini için bir gûna memuriyeti olmayıp bu arzuy-ı şahanelerini Meclise bildireceklerini beyan ederek gittiler ve Zat-ı Şahane de yanındaki odaya avdet buyururlar iken, bana bakarak «Bu işlere sen sebeb oldun» buyurdular. Ben de ağlayarak dedim ki: «Efendimiz, ben ne yaptım ve ne yapabilirim? Ben gebermeli idim de bu günü görmemeli idim.»

«Sultan Abdülhamid Han-ı Sâni hazretleri aklen ve cismen kavi ve metin, sahib-i kiyaset ve fetanet bir padişah-ı vakur ve mekîn olduğu halde, madde-i hal'in tevehhüm ve tahayyülü ve hattâ hîn-i telâffuzda hal' kelimesine müşabeheti olan «hal» kelimesi bile muvazene-i asabiyesini müteessir ve miteheyyic ettiği cihetle, daire-i kitabetçe bu kelimenin istimalinden daima tevakki ve ihtiraz olunur idi. İşte bunun için vükelâdan ve ulemadan ve müşirandan velhasıl ealî ve esafilden bir sınıf halk ve vehim ve hayali bin türlü şekil ve surete sokup kendilerine sermaye-i terakki ve maişet ittihaz ederek, Zat-ı Hümayunlarının bu babdaki zaafından istifadeye kıyam etmişlerdir ki, bu alçaklar memleket ve halkın ve sultan Abdülhamid Hân Hazretlerinin felâketini mucib olmuştur.»

Abdülhamid Hânın, öteden beri şüphelendiği Başkâtibine nihayet nasıl hitap ettiğini görüyor, onun bu ithama karşı da neler gevelemeye çalıştığını gözden kaçırmıyoruz. Gerçekten şüphe mevzuu olan bu şahıs, Hünkârın hal'i tebliğ eden heyete söylediklerini de gizlemektedir.
Ulu Hakan, hal'in tebliğinde «takdir Allahındır» mealinde «yasin» sûresinden bir âyet okumuş, peşinden Esad Paşaya Yahudi Karasu'yu göstererek:
«— Türklerin padişahı ve Müslümanların Halifesi olan bana, hal'ini tebliğ için şu yahudiden başkasını bulamadınız mı? Bu adamı siz, Türk ve Müslüman olarak karşıma çıkarmaktan utanmıyor musunuz?» demiştir.
Derken Selâniğe, yahudiliğin Abdülhamid'den intikamı halinde Selâniğin yahudi Alâtini köşküne gönderilişi...
Abdülhamid'in Selâniğe gönderilişine ait, Başkâtip Ali Cevat Beyin «Fezleke»sinden, vesika mahiyetinde bir tesbit:

«Geçen Çarşamba gecesi saat yedi raddelerinde Abdülhamid-i Sani, ihzar olunan bir tren ile Selânik'e gönderilmiştir.
Trenin hareketinden evvel Sirkeci İstasyonu mikdar-ı kâfi askerle taht-u muhafazaya aldırılmış ve Hareket Ordusu Birinci Fırka Kumandanı Hüsnü Paşa ve Dersaadet Polis Müfettiş-i Umumisi Miralay Galip Bey dahi zırhlı otomobil ile istasyona gelmişlerdi.
Abdülhamid-i Sani bir arabada ve maiyeti dahi diğer bir kaç arabada oldukları hâlde saat yediye yakın şimendifer istasyonuna getirilmişlerdir.
Abdülhamid'in azimetine tahsis edilmiş olan tren, Şark Demir Yolları Müdir-i Umumisi Mösyö Gross'un rükûbuna mahsus olarak yapılmış gayet müzeyyen bir vagon ile diğer bir vagondan ibaret idi.
Abdülhamid, redingot beyaz yelek iktisa etmiş idi. Veçhinde alâm-i yeis ve keder nümayan oluyordu. Abdülhamid'in maiyetinde onbir kadın, iki harem ağası ve daha bir kaç hademe bulunuyordu. Küçük mahdumu Abdürrahim Efendi dahi birlikte idi.
Abdülhamid'in ikameti için Selanik'te Alâtini köşkü tahsis edilmiştir. Bu köşk Selânik'in en güzel binasıdır.
Abdülhamid'in yanında orta büyüklükte üç çanta bulunuyordu. Sirkeci istasyonunda bir bardak Taşdelen suyu istemiş, suyu getirene 30 kuruş kadar bahşiş vermiştir. Tren nısfülleyli bir saat elli dakika geçerek hareket etmiş ve dün gece Selânik'e varmıştır.
Abdülhamid'i Selânik'e götüren zat Binbaşı Fethi Bey olup maiyetinde bir miktar asker vardır.»

Dini vesile ederek, dini tepelemek ve Abdülhamid'i devirmek taktiğinin mazlumları, İstanbul meydanlarını dehşete boğan üç ayaklı sehpalarda, bir sürü gafil, belki de safdil insan oldu.
Hareket Ordusu, bedavadan vaziyete hâkim olunca «Örfî İdare» ilân etti, «Divan-ı Harb» mı kurdu ve dönmelerden ilk Türk zabiti olan, Avcı Taburları kumandam Binbaşı Remzi Beyi (Remzi Paşa) bu Divan-ı Harb» işine memur ederek, «Şeriat isteriz» diye bağırttığı gafillerin elebaşılarını teker teker ipte sallandırdı.

«Son Devrin Din Mazlumları» adını verdiğimiz eserimizde bu gafiller hiçbir şahsiyet rolü oynamasa da (anonim) olarak ilk din zulmünün, çoğu isimsiz örnekleridir ve hakikatte bu zulüm, birdenbire göze görünmeden Abdülhamid'i hedef tutmaktadır. Fakat biz, sırf dine, milliyetine bağlılığı yüzünden Yahudi intikamına uğrayan yüce Hükümdarı doğrudan doğruya ele almaksızın, birtakım gafiller ve safdiller plânında mücerret dine karşı girişilen Yahudi oyununu, memleketimizde din mazlumluğu çığırını ilk açan hareket olarak başa almak ihtiyacım duymuş bulunuyoruz.

Fert ve ferdî şahsiyet plânında din mazlumları bundan sonra gelecek ve Cumhuriyet devri çerçevesinde tecelli edecektir.
Yahudi ve mason kuklası İttihat ve Terakki'nin dini batırırken nasıl bir din maskesi kullandığını «Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye» isimli teşekkülün 2 Nisan 1325 tarihli şu beyannamesi şahittir:

«MEBUSAN-I KİRAM HEYET-Î MUHTEREMESÎYLE MİLLETİ NECİBE! OSMAN1YYEYE:
Esselâmün aleykûm...
Mebusan-ı kiramdan bazılarının emniyet-i hayatiyelerince endişeye düşerek istifa etmek niyetinde bulundukları ve ahalimizce istibdadın avdeti ihtimalinden korkulmaya başlandığı hakkında bazı hissiyat ve istitlâat hasıl olduğu anlaşıldığından meşveret ve meşrutiyetin şer'i şerif-i Ahmedî ahkâmına katiyyen muvafık olduğunda zerre kadar tereddüdü olmayan ve derv-i istibdatta kütüb-i İslâmiyemizin külhanlarda yakıldığını henüz unutmayan Cemiyet-i İlmiye-i îslâmiyenin ahkâm-ı şer'iyeye hadim olacak Meclis-i Mebusanımızla meşrutiyet-i meşruamızm muhafazası uğrunda bütün efradiyle son dereceye kadar sarf-ı mesaiye azmetmiş olduğu ve meşrutiyetin muhafazası için

bezl-i hayat etmeyi bir farîza-i diniye bildiği cihetle, bugüne kadar istifa edenler veya firara tasaddî etmek suretiyle müstafi addolunacaklardan maada, müslim ve gayr-i müslim mebusan-ı kirama, ulema ve bütün milletin itimadı berkemâl olup badema istifaya teşebbüs edenler hain-i vatan addedilecekleri cihetle cümlesinin kemal-i hakkaniyet ve adalet ve istikamet dairesinde ifay-ı vazifeye müdavemetleri ve tevfikat-ı rabbaniyeye mazhariyetleri hususunda kemal-i hulûsi kalb ile dergâh-ı icabet-i Rabb-i mutteâle ref-i niday-ı tazarru edilmekte olduğu ve ruhaniyet-i Muhammediyyeye müsteniden bütün millet zahiriniz bulunduğu arz ve beyan olunur. Şanlı asker evlâtlarımızdan da ricamız şudur ki, sükûnet ve itaatlerini muhafaza ederek ulemay-ı şeriatın nasihatla-riyle âmil olsunlar ki, Cenab-ı Hak da vatanımıza selâmet, dünya ve âhirette cümlemize saadet ihsan buyursun, .âmin.»

31 Mart hâdisesi, ortada fert ve şahsiyet ismi bulunmayan bir umumîlik plânında, ileride dine karşı girişilecek zulmün ilk hazırlayıcı. ve geliştirici iklimini getirmiştir.

İkinci Fasıl

İskilipli Atıf Hoca

FERT çerçevesinde ilk din mazlumluğunu, İnkılâp tarihine göz atar atmaz, İskilipli Atıf Hocada görüyoruz. Bu muazzam şehit, hiçbir alâkası bulunmayan şapka tepkisinin ruhu farz edilmek veya bu mevzuda şeriat ölçüsünü temsil edici şahsiyet kabul edilmek gibi bir anlayışa kurban gitmiştir. Dâvamız kanun ve hükümete herhangi bir isyan tavrı almadıkları halde mazlumlaştırılan masumlar olduğu için, Atıf Hocayı, işte bu soydan bir zulmün baş kurbanlarından biri olarak, esasen zaman sırasına göre de icap ettiği gibi, başa alıyoruz.

Atıf Hocanın hayatı baştan başa macera ve çile doludur. Temsil ettiği parlak dinî şahsiyet her devrin din (alerji)si belirten hareketlerini Atıf Hocaya yönelttiği için ilk tutuklanışı Meşrutiyetin başında ve Mahmut Şevket Paşa suikastının şüpheliler kadrosu içindedir. İttihatçılara, hususiyle «Donanma Cemiyeti» faaliyetleri bakımından büyük yardımları dokunan ve bu is için «Nazar-ı Şeriatte Kuvve-i Bahriye ve Derriye» isimli bir eser kaleme alan Atıf Hoca «Zâlime yardım edene Allah aynı zâlimi musallat eder» mealindeki hadîs gereğince aynı İtti hatçıların zulmüne uğramış ve Komite kendisini Mahmut Şevket Paşanın Öldürülmesi üzerine harman ettiği din adamları arasında «Eser-i Cedid» isimli bir vapura bindirerek Sinop Kalesine sürmüştür.

Oradan Çorum'a, arkasından Boğazlıyan'a ve peşinden Sungurlu'ya sürgün ve derken:

— Affedersiniz; bir yanlışlık oldu! Hitabiyle serbest bırakılış...

Bir de üstelik teselli mükâfatı: Atıf Hoca, İptidaî Dahil Medresesi Umum Müdürü...

Medreseyi kısa zamanda öyle ıslah ediyor ki, ismi her tarafa yayılıyor ve hem madde, hem de mâna cepheleriyle örnek medresenin ne demek olduğu görülüyor.

Ecnebiler bile bu örnek medresenin manzarasına hayran... Bir gün Amerikan elçiliğinden bir grup Atıf Hocayı ziyarete geliyor, ona İslâmiyet hakkında sualler yöneltiyor ve ayrılırken ihtiramların en taşkınını gösteriyor. Gruptan yaşlı bir Amerikalı Atıf Hocaya şöyle hitap ediyor:

— Keşke genç olsaydım da talebeniz sıfatiyle yanınızda kalsaydım. Sizden feyz alsaydım...

Dünyaca meşhur bir İtalyan müsteşriki de Şeyhülislâmlık kapısına baş vurarak bazı suallerine cevap istiyor. Onu Atıf Hocaya gönderiyorlar. Atıf Hocayla saatlerce görüşüp ilmine hayran kalan müsteşrikin sözleri:

— Ben Arap ve Hind illerini gezdim ve bir çok din âlimiyle görüştüm. Hiçbiri beni sizin kadar doyuramadı. Yıllardır fikrimi harmanlayan en karışık ve girift meseleleri siz çözdünüz. Her tarafa yayılan şöhretinizin ne kadar haklı olduğunu şimdi anlıyorum.

Atıf Hoca, İslâm âleminin her tarafından mektuplar alıyor, birçok dergide çıkan yazıları ve bazı risaleleriyle Fas'tan Hindistan'a kadar adını ulaştırmış bulunuyordu. Hattâ Fransa'da müsteşriklerin yayınladığı bir dergi, kendisinden yüksek bir telif ücreti karşılığında İslâmiyete ait yazılar istemişti.
Bazı ecnebi idareler altında bulunan İslâm toplulukları, Türkiye'ye heyetler göndererek Atıf Hocayı ziyaret ettirirler ve başta medreseler bulunmak üzere girişilecek ıslah hareketlerini Atıf Hocadan öğrenmek isterlerdi.
Atıf Hocadan faydalanmak isteyen İslâm âleminin başında Kırım vardı.
Atıf Hocaya belki makamların en üstünü olan üç ayaklı sehpanın hazırlanmakta olduğu günlerde Kırım Müslümanlarının reisi İstanbul'a gelmiş, Atıf Hocayı Kırım'a davet etmiş ve kendisine Evkaf Nezaretiyle beraber Kırım'daki bütün dinî müesseselerin ıslahı işini sunmuştu. Fakat Atıf Hoca, bu teklife, benzerlerine verdiği cevapla mukabele etmişti:
— Vatanımdan ayrılamam! İslâmî kalkınma dâvasının iş merkezi Türkiye'dir. Başka bir yer olamaz!
Atıf Hoca, yalnız ezberleme bir ilimle değil, o ilmin tefekkür hassası ve en ince hikmetleriyle de doluydu. Yani gerçek ve derin mümin...
Hoca, bir akşam Yıldız Sarayında Vahidüddin'in iftar sofrasında... Tam bir Avrupalı edasiyle yemek yiyor ve çatal - bıçağını bir diplomat itinasiyle kullanıyor. Beyaz sarık altında bu zarafet edası Sultanın gözünden kaçmadı:
— Sizi tebrik ederim Hoca Efendi Hazretleri; çatal-bıçak kullanmaktaki zarif ve hâkim edanızı pek beğendim. Halbuki çatal - bıçakla yemek yemeyi günah sayanlar bile var...
Hoca, güzel yüzünü parıldatan bir tebessümle cevap
verdi:
— Hayır, Şevketmaab; bu işde hiç bir günah yoktur! Peygamber Efendimiz, çatalın prensibini ortaya koyan ucu tırtıllı bir dal parcasiyle de yemek yedikleri gibi, kendilerinden sonra icat edilen temizlik vasıtaları ve faydalı âletlerin kullanılmasında da hiçbir dinî engel düşünülemez!
Bundan sonra Atıf Hoca, bazı yeniliklere karşı «bid'at» iddiasiyle karşı duranların halini ve «bid'at» sınırlarının ince noktalarını izah ediyor ve bütün iftar sofrasını kuşatanlarla beraber Padişahın hayranlığını kazanıyor. Kendisine, ayrılırken bir hediye vermek isteyen Hünkâra da, eşine az rastlanır bir faziletin şu sözleriyle karşılık veriyor:
— Kulunuzu ihsan almaya alıştırmamanızı niyaz ederim, Efendimiz!
Padişah büsbütün hayran...
Atıf Hocada, maddî menfaat tiksintisi ve hediye kabul etmemek prensibi o kadar kökleşmişti ki, bir gün evine, karısının iyi baklava yaptığı ifadesiyle bir tepsi getiren eski ve emektar bir odacısının masum ricasını da reddetmiş; ve ertesi günü, adamın kalbini almak arzusiyle şöyle demişti:
— Hediyeni kabul edemediğim için beni affet evlâdım! Öyle bir meslek ve dâva üzerindeyim ki, maddî menfaatin miskal kadarına bile tahammül edemez.
Atıf Hoca, aynı zamanda İslâmî ruhun büyük hamle ve hareket (aksiyon) mizacına da sahip...

«Teali-i islâm : İslâmın Yükselişi» isimli bir cemiyet kurmuş ve İzmir'in Yunanlılarca işgalinde ilk protesto sesi bu dernekten yükselmiştir.
Atıf Hoca, bu derneğin kurucusu ve reisi sıfatiyle, yanına o devrin din âlimlerinden bir heyet alarak, işgal altındaki İstanbul'da bulunan İtilâf kuvvetleri mümessillerine gidiyor. Yunanlıların İzmir'i işgal etmelerini şiddetle protesto ediyor ve istilâcıların çehrelerini hayret ve dehşet çizgileriyle dolduran şu sözleri söylüyor:
Kötü politika yüzünden zebun düşmüş bir milletin zaafını bu dereceye kadar istismar etmek, hiçbir din ve insaf ölçüsüne sığdırılamaz! Gayeniz, Türk milletinin şahsında İslam'a darbe vurmaksa bunu açıkça bildiriniz ki, biz de ona göre başımızın çaresine bakalım.

ESERLERİ:

Japonya Büyük Elçisi Baron Uşida, İstanbul'a ayak basar basmaz, ilk iş olarak, resmî ziyaretlerinin peşinden, şöhreti Japonya'ya kadar erişen Atıf Hocayı ziyaret etmiş, onunla başbaşa saatler geçirmiş, ayrılırken de şöyle demişti:
— Sizin gibi birkaç hoca daha olsaydı İslâmiyet bütün Doğuyu, bu arada da Japonya'yı fethederdi.
İşte bu tesir ve mânanın sahibi Atıf Hoca, din yolundaki gayretlerinin fikir zemini olarak «Atıf Efendi Kütüphanesi» ismiyle bir yayın çerçevesi kurmuş ve şu eserleri kaleme alıp neşretmişti:

Mir'at-ül-lslâm (İslâmın Aynası)
İslâm Yolu
İslâm Çığın
Din-i Islâmda Müskirat
Nazar-ı Şeriatte Kuvay-ı Berrüye ve Bahriye ;
Tesettür-ü Şer'î (Şer'î Örtünme)
Muayyene-tüt-Talebe (Öğrenci Ölçüleri)
Medeniyet-i Şer'iye (Şeriat Terakkileri)
Ve bu 8 eserden sonra, kendisini darağacına göndermekte âmil olan veya kendisi gibi bir adamın yaşatılmaması fikrini ilham eden meşhur eseri:
« FRENK MUKALLİTLİĞİ»

Cumhuriyetin birinci yılını tamamlamaya doğru gittiği bir zamanda (1340 -1924) ve henüz Islâmi ölçüler hor görülmeye başlamamışken, hususiyle Şapka Kanunundan mevsimlerce evvel çıkan bu eser, şahsiyet ve asliyet müdafaacısı ve İslâm ruhuna tam uygun bir fikir yapısı arzeder ve sahibini mimletmekten ve ilk fırsatta yok etmek fırsatını aşılamaktan başka bir suç belirtmez. Zira Atıf Hoca, herhangi ezberci bir şeriat adamı değil,, din öfke ve hamlesine sahip, som bir şahsiyettir ve böylelerinin yaşatılması, girişilecek bazı işler bakımından çok korkulu...

TEVKİF EDİLİŞ

Sene 1926... Sonbahar... İskilipli Atıf Hocanın, Aksaray'da, Lâleli'de, Fethibey caddesinde 14 numaralı evi...
Hoca, ikinci kattaki odasında sedire oturmuş, Akşam namazının ezanını bekliyor. Birden yakındaki camiin minaresinden yanık bir ses... Hoca, ezanı, içinden kelimesi kelimesine tekrar ettikten sonra kıbleye dönüyor ve tekbir getirerek namaza giriyor.
Tam o anda bir zil sesi... Kapı çalınmakta... Atıf Hocanın haremi Zahide Hanım kapıda... Dışarıya sesleniyor:
— Kim o?
— Atıf Hocayı görmek istiyoruz!
— Hoca namazda...
– Siz kapıyı açın da... Bekleriz...

Kadın kapıyı açıyor. Kılık ve edaları şüphe verici üç adam... Sivil oldukları halde aynı meslekten olduklarını ihtar eden, üniformaya benzer bir üslûp birliği içindeler... Başlarında, yeni kabul edilmiş bulunan Şapka Kanunumuzun tatbikatına ait (fötr) biçimindeki örnekler...
Meçhul insanlar içeriye girip taşlıkta beklemeye başlıyorlar.
Zahide Hanım, kadınlara mahsus bir sezişle bu adamlardan tevakkuf halinde...
— Ne istiyorsunuz Hocadan? Arzunuz nedir?
Biri, gayet kapalı ve sinsi bir tavır ve tonla cevap veriyor:
— Görüşeceğiz... Kendisiyle görülecek bir işimiz var!.
Zahide Hanım yukarıya çıkıp selâm vaziyetinde bulduğu kocasına vaziyeti haber veriyor:
— Aşağıda meymenetsiz suratlı birkaç adam sizi görmek istiyor. Hallerini beğenmedim.

Atıf Hoca, gayet vekarlı, aşağıya inerken en büyük telâşa, Melâhat isimli,biricik kızında şahit oluyor.
Gelenleri gören genç kız fevkalâde ürkmüş, babasına koşmaktadır:
— Baba, kim bunlar? Ne istiyorlar?
— Sakin olun! Heyecana kapılmanın mânası yok... Ben de bilmiyorum gelenleri... Şimdi göreceğim... Ama kaç gündür etrafımda dolanan hafiye kılıklı insanlara bakılırsa her halde polis...
Atıf Hoca, gayet metin aşağıya inip gelenlerle karşılaşıyor:

— Selâmün aleyküm...
— Aleyküm-üs-selâm...
— Ne istiyorsunuz?
— Evi arıyacağız!
— Siz polis misiniz?
---- Evet, Birinci Şube memurlarından.
— Bu hususta resmî bir vesikaya, mahkeme kararına malik misiniz?
__Hayır; fakat aldığımız emir böyle!.
__ Emir kâfi değil... Kanunî selâhiyetinizi tesbit edici bir vesika lâzım... Ama buyurun», hakkımı aramıyorum, her tarafı arayabilirsiniz!

Memurlar üst kata çıkarak Atıf Hocanın kütüphanesine giriyorlar. Hoca, kendilerini, rahat iş görmeleri için yalnız bırakıyor ve yatak odasına çekiliyor. Memurlar, girdikleri kütüphane odasında tavana kadar yükselen kitap raflarına atılıyor ve tek tek kitapları elden geçirmeye başlıyorlar. Yazı masasının da üstün ve gözleri en küçük kâğıt parçasına kadar eleniyor ve zavallı din adamının yıllardır en titiz emekle nizamladığı oda, yangın yerine döndürülüyor.
Manzarayı kapı aralığından takip eden kızı Melâhat, birdenbire yere düşüp bayılıyor. Atıf Hoca bir taraftan kızını ayıltmaya çalışırken, öbür taraftan da haremine, misafirlere kahve pişirmesini tembihlemeyi ihmal etmiyor.
Zahide Hanım nefretle haykırıyor :
— Aman efendi, evimizi basanlara bir de kahve mi ikram edeceğiz?
Atıf Hocanın cevabı:
— Ziyanı yok hanım, onlar da insan ve müslüman... Ne yapsınlar, emir kulu onlar...
Kahveler pişirilip getiriliyor, Atıf Hoca onları memurlara eliyle ikram ediyor.
Evin aranması gecenin geç vaktine kadar sürdü. bittikten sonra polis ekibinin şefi Hocaya şöyle hitap etti:
— İşimiz bitti Hoca Efendi, alacaklarımızı aldık. Şimdi iş sizi Müdüriyete götürmeye kaldı!
Haremi ve kızı birer çığlık sesi çıkarırken Hocada çarpıcı bir vekar ve tevekkül:
— Buraya kadar mı emir aldınız?
— Evet, Hocam!
— Elinizde, tabiî bir tevkif müzekkeresi de yok!..
— Dedik ya, emir böyle... Hem biz sizi tevkif etmiyoruz ki... Beş dakika için Müdüriyete kadar gelip birkaç tesbitten sonra evinize döneceksiniz!
— Öyle olsun, diyor Hoca; kapınıza kadar da gidelim. Buyurun!..
Hoca, başına sarıklı fesini ve sırtına latasını geçirirken, kadınlar hıçkıra hıçkıra ağlamaktadır. Melâhat, babasına sarılmış, haykırmakta:
— Baba beni kimlere bırakıp da gidiyorsun?
— Seni Allaha emanet ediyorum.. Allahın kaderine baş eğmeyi biliriz!
Atıf Hocanın darağacında şehid oluşundan bir müddet sonra bütün bu tevkif tablosunu çizen Melâhat Hanım :
— Babamı, diyor; işte bu son görüşümdü.

Atıf Hocayı Müdüriyette bir hücreye tıkıyorlar. Penceresi tepeden avlu tarafına açılan loş ve pis bir oda... İçinde (banko) dedikleri tahta bir sıradan başka eşya yok...
Memurlar :
— Şimdi çağırılırsın! İşin biter, evine dönersin! Diyerek Atıf Hocayı diri diri toprağa gömmüşlerdir.
Ne soran, ne arayan, ne de hesaba çeken... Fakat Atıf Hocayı en çok üzen şey, bütün bunlar değil de, namazlarını kaybetmemek kaygısı... O gece yatsıyı kaçırmamak için abdest almak üzere kapısını vurup izin almak istediği halde kendisine ses veren olmuyor. Sabah namazı için de aynı şey... Bu Çin işkencesine benzer vaziyet karşısında Hocanın çektiği acıyı hayal edebilmek lâzım... Ne evinde suç belirtici bir şey bulunabilmiş ne de suçunun ne olduğuna dair bir itham karşısında kalmıştır.
Sabahleyin Zahide Hanım Müdüriyette:
— Kocamı görmek istiyorum!
— Hayır, diyorlar; göremezsin.. Hiç kimseyle temas edemez! Yasak!..
Bu manzara karşısında içi burkulan bir polis memura dayanamıyor ve Zahide Hanıma:
— Bir dakika, hanım, diyor; ben gidip Hocayla görüşeyim, bir isteği veya diyeceği olup olmadığını size haber vereyim!
Memur gidip geliyor:
— Cevabı şu: İyiyim, merak etmesinden, Allaha bağlansınlar! Bana yalnız bir yatak göndersinler! Başka bir ihtiyacım yok!..
Kadıncağız koşa koşa evine gidiyor; iman renkli ve İslâm kokulu, bembeyaz ve misk gibi çarşaflarla kaim bir şilte çekip, Müdüriyete getiriyor ve polis âmirine yalvarıyor:
— Yanınızda bir dakika, bir dakikacık, görmeme izin vermez misiniz bizim efendiyi?
— Hayır, diyorlar; göremezsiniz!
Zahide hanım, melûl melûl Lâlelideki evine dönüyor.
Kızıyla ağlaşırken, dertleşirken hiç beklenmedik bir anda çalınan kapı... Kapıda, aynı kaşıktan çıkmış un helvaları gibi öbürlerini andıran, sivil polis kılıklı biri:
— Ben Birinci Şubedenim! Hoca Efendiye büyük saygı ve sevgim var... Bütün eserlerini okudum ve bazı derslerinde bulundum. Telâş ve ıstırabınızı tahmin ettiğim için sizi teselliye geldim. Hiç merak etmeyiniz! Müdüriyete getirilen evrak ve kitaplar arasında sorumluluğu gerektirir bir şey bulunamadı. Pek yakında serbest bırakılması lâzım...

Fakat Hoca, Müdüriyetteki loş hücresinde, yere serilmiş dantelâlı ve işlemeli yatağına oturmuş, doğup battığını göremediği güneşleri sayıklamakta ve günler geçtiği halde bir türlü hesaba çekilmemekte, müdafaasını yapabileceği bir itham ile karşılaşmamakta... Sadece eşkıya elinde bir rehine gibi, bekletilmekte...
Günün birinde Zahide Hanımın kulaklarına, erimiş kurşun gibi dolan bir haber:
— Hocayı Trabzon'a gönderiyorlar!
Zahide Hanım başına örtüsünü çekip Müdüriyete koşuyor ve Birinci Şube Müdürünün karşısına dikiliyor:
— Hocayı Trabzon'a gönderiyorlarmış... Öyle mi?
Müdür, kaşları çatık bağırıyor;
— Kimden aldın bu haberi? Hemen söylemezsen evine dönemezsin!
Zahide Hanım, daha sert haykırıyor:
— Kimden aldımsa aldım! Bana bu haberi filân memur verdi mi diyeyim? Böyle bir şey olmuş olsa bile isim verebilir miyim?.. Halbuki yok böyle bir memur!. Ben kocam hakkında bilgi istiyorum sizden... Hakkımı istiyorum! Bildirmeye mecbursunuz! Siz müslüman değil misiniz? Nedir, şu Moskof gâvuruna yapılamıyacak şeyleri, müslüman bir din adamına reva görmeniz?

Kadın öylesine çıkışıyor ve tepiniyor ki, müdür şaşırıyor ve hiçbir mukabelede bulunamıyor, sadece öfkesi başına vuran bu kadını başından savmayı düşünüyor:

— Çekil, hanım, karşımdan ve evine git! Neticeyi tevekkülle bekle! Biz de emir kullarından başkası değiliz!
Aynı gün Zahide Hanımın kapısında, içi tam bir iman ve merhamet ateşiyle kaynayan memur:
— Hanım, hemen başını ört ve fırla! Hocayı Galata'dan kalkacak olan vapura götürüyorlar.. Belki yolda yakalarsın!.
Deli gibi fırlayan Zahide Hanım, Köprü üstünde kocasını yakalıyor. İki polis arasında, ancak kaatillere mahsus bir emniyet tertibatı içinde Galata rıhtımına doğru götürülmektedir.
Zahide Hanım kocasının üzerine atılıyor:
— Efendi, efendi!
Polisler Zahide Hanımı şiddetle iterek kocasiyle konuşmasına engel oluyorlar. Arkadan gelen üçüncü bir-memur, kadıncağızı yaka - paça sürüklemeye başlıyor. Kadın, kaplan gibi atılıp kocasına mendil içinde bir şey uzatıyor:
— Para!
Ve ancak bunu söyleyebiliyor.
Kadını, manzaraya dehşetle gözünü diken bir halk yığını içinden sürükleyip uzaklaştırıyorlar.
Atıf Hocayı, Trabzon yerine Giresun'a götürdüler. Kendisini hesaba çekecek İstiklâl Mahkemesi oradaymış.. Bu Mahkeme karşısında Atıf Hoca, hâkim eliyle yontulmuş, nurânî bir masumiyet heykeli şeklinde boy gösterdi. Mahkeme, Atıf Hocayı suçlandırıcı hiçbir vesika, delil, işaret hattâ şahadet bulunmadığını tesbit ve Hocayı İstanbul'a iade etti.
Öyle ki, Mahkeme âzasından biri şu açık beyanda bulunmaktan kendisini alamadı:

«— Alim ve fazıl bir din adamını türlü eziyetlere sokup boş yere buraya kadar göndermişler-!.. Ortada itham sebebi olabilecek hiçbir şey yok!..»

Atıf Hoca, İstiklâl Mahkemesi heyetiyle aynı vapurda İstanbul'a gönderildi. Fakat evine gönderileceği yerde Polis Müdüriyetine teslim edilmek şartiyle...
-Atıf Hoca, yine Müdüriyetteki mahut hücresinde...
Bu defa, kontrolden geçirilerek, evine bir mektup yazmasını kabul ediyorlar. İşte, kelimesi kelimesine mektup :

«Bugün Karadeniz vapuru ile İstanbula getirildim. İstiklâl Mahkemesi heyeti de bizimle beraber İstanbul'a geldi. Giresunda vukua gelen bir hâdisede kitap dolayısıyla beni alâkadar zannettiler. Bilâhare alâkam olmadığı tebeyyün eyledi. Orada olan sû-i zandan halâs oldum. İnşaallah burada da halâs olurum da yakında kavuşuruz Bizim talebeden Hamdi Efendi vasıtasile size bir sepet elma gönderdi. Lehülhamd sıhhat ve afiyet yerindedir. İnşaallah cümleniz de iyisinizdir. Tabiî Polis Müdüriyetine sevkolunduk. Orada yoklarsınız. Kızım Melâhat merak etmesin, mektebe devam ve işine dikkat etsin! Semih oğlan ne yapıyor. Yaramazlık ediyor mu? Mektebine devam etsin, dersini güzel güzel okusun! İnşaallah yakında gelip o'nu dinleyeceğim. Baki sıhhat ve selâmetinizi temenni eylerim.»

Atıf Hocanın, mektubunda, «Giresunda vukua gelen bir hâdise» diye işaret ettiği, suçlandırılmasında esas tutulan bahane şudur :
Giresunda —belki de bir tertip eseri olarak— garip ve muvazenesiz bir adam, sokak ortasında avaz avaz haykırarak şapka giymeyeceğini ilân ediyor. Polisler adamı yakalıyorlar ve suale çekiyorlar :

__ Niçin giyemezmişin şapkayı?

Adam, herhalde tertip icabı, rolünü şu cevabı vererek
oynuyor:
__ İstanbulda, yüksek din âlimlerinden Aiıf Hocayla mektuplaştım. Kendisi, bana cevap olarak, şeriatın şapka giyilmesine müsaade etmediğini ve bu fiilin din gözüyle küfür olduğu cevabını verdi. Ben de bunun üzerine şapka giymemeye karar verdim!

Hâdisenin bir tertip eseri olduğu şuradan belli ki, kimse bu garip ve muvazenesiz adama:
— Şapka giymemeye karar verdinse bu kararını sokaklarda ve halk arasında bağırmak lüzumunu neden duydun ve nereden aldın? Bunu da sana Atıf Hoca mı telkin etti?
Diye sormuyor.

İstiklâl Mahkemesinin bilgisi dışında politikanın tertibi olan bu iş, İstanbuldan başlatıp İstanbul'a intikal ettiriliyor; ve işte din vecdi içinde, hain ve hasis dalavereleri görmesine imkânı olmayan masum Hoca, sırf FRENK MUKALLİTLİĞİ eserinin sahibi olduğu için, en âdi bir tertiple, vak'a mahalli Giresunda İstiklâl Mahkemesi karşısına çıkarılıyor. Fakat Mahkeme, tertiplerin bu kadar âdisine kıymet vermiyor, mahut garip ve muvazenesiz insan Atıf Hocanın kendisine yazdığını iddia ettiği mektubu çıkarıp gösteremiyor, mektubu kaybettiğini söylüyor, Atıf Hoca da hâkimlere :
— Ben bu adamın yüzünü rüyamda bile görmedim ve kimseden böyle bir mektup almadım!
Deyince, hakikat, anadan doğma bir çıplaklıkla meydana çıkıyor.
Ortada, kala kala «FRENK MUKALLİTLİĞİ» isimli kitap kalıyor ki, bu mücerret ilmî eser de, şapka kanunundan çok önce neşredildiği ve hiç de böyle bir teşebbüsü tahmin yoliyle kaleme alınmadığı için herhangi bir suç teşkil etmekten uzak bulunuyor.
Öyleyse, İstiklâl Mahkemesinin kendisini takip dışı bırakmasına rağmen nedir Atıf Hocanın üzerinde hiç gevşemeyen siyasî baskı... Şudur ki, Atıf Hoca, herhangi bir fiiliyle suçlu değil, zatiyle, imâniyle, din asabiyetiyle, İslâmî şahsiyetiyle suçludur ve bunların suç olduğu iddia edilemeyeceğine göre mutlaka kanunca yasaklanmış bir fiil bahane edilerek ortadan kaldırılmalıdır. Bu işi de, ilk verildiği Mahkeme yerine getiremediği, o derecede kara bir vicdan taşımadığı için şimdi bir başkasına, birincinin yapamadığını yerine getirebilecek ikinci bir organa baş vurmak gerekiyor.
Öyle oldu, Atıf Hoca, Ankarada adalet tevziiyle meşgul olan en korkunç İstiklâl Mahkemesine, «Kel Ali» namiyle maruf Ali Çetinkaya'nın başkanlık ettiği Mahkemeye sevkedildi.
Kocasından aldığı mektup üzerine doğru Müdüriyete koşan Zahide Hanıma verilen cevap :
— Hoca, bir saat kadar evvel Müdüriyetten çıkarılarak, Ankara'ya gönderilmiştir.
Kadıncağız derhal Haydarpaşaya koşuyor, orada kocasını buluyor ve memurların merhametinden faydalanarak, tevkifinden beri ilk defa Atıf Hoca ile doya doya konuşuyor ve işte Giresun Mahkemesine ait bütün tafsilâtı kocasından orada alıyor.
Derken düdük sesleri ve dönen tekerlekler... Atıf Hoca, üçüncü mevki bir kompartımanın penceresinde, hüngür hüngür ağlayan eşine diktiği gözleri yaşlı, küçüle kü-çüle kaybolmaktadır. Ankara onun için, üç ayaklı sehpanın arsasından başka bir yer değil...
Ankara istiklâl Mahkemesi Atıf Hocayla birlikte birçok hocanın muhakemesine hazırlanmaktadır. Bunlar arasında Uşaklı Hoca Süleyman, Uşak İmam - Hatip Mektebi Müdürü Antepli Salih Efendi, Bozkırlı Ahmed ve Sul-taniyeli Durmuş Hocalarla Dağıstanlı Şeyh Şerefüddin ve arkadaşları vardır. Bunların hepsi şapka dâvasına muhalefetten ve Rize, Erzurum, Giresun, Sivas ve sair yerlerdeki taşkınlıkları körüklemekten sanık...
Bilhassa Uşak İmam - Hatip Mektebi Müdürü Antepli Salih Hoca, en fazla sıkıştırılanlardan... Aralarında şapka hadiseleriyle hiçbir alâkası olmadığı hâlde ithamın merkezi yerinde tek şahsiyet yine Atıf Hoca...
Mahkeme Reisi Antepli Salih Hocaya soruyor :
— İskilipli Atıf Hocayı tanıyor musunuz? Kendisiyle herhangi bir münasebetiniz oldu mu?
Salih Hoca cevap veriyor :

— İskilipli Atıf Hocayı öteden beri tanırım. Kendisine bâzı ticarî eşya da göndermiştim. İstanbul'a her gidişimde kendisini ziyaret etmek mutadımdı.
Mahkeme Reisi, şu gayet manâlı nokta üzerinde duruyor :
— Eserlerini okudunuz ve yayılmalarına çalıştınız mı? Salih Hoca, gayet safdil ve samimî, mukabele ediyor:
— Evet, geçen yılın Şubat ayında, bana, «FRENK MUKALLİTLİĞİ» isimli eserinden 60 nüsha göndermişti. Bunları satamadım. Ramazanda İstanbul'a geldiğim zaman da, kendisini Hakkakler deki kitapçı dükkânında gördüm.
Başkan, bu ifade karşısında her suçu «FRENK MUKALLİTLİĞİ» eserinde görürcesine Salih Hocayı sıkıştırıyor ve bu kitaptan kendisine hangi tarihte gönderilmiş;olduğunu soruyor. Salih Hoca, günü gününe hatırlayama-yacağı cevabını verince de dayatıyor :
— Ayını olsun, hatırlayınız!
Kitabın gönderildiği yıl ve ay malûm olunca, Başkan iç niyetini ağzından kaçırıyor :
— Tamam! İşte o sırada bahriyelilerin serpuşlarında, şapkaya doğru bir hareket olarak küçük bir «siper-i şems» (Güneşe siper olacak çıkıntı) kabul edilmişti.
İyi ama, şapka kanununa arada bir hayli zaman mesafesi olduğu düşünülmüyor; böylece, şapka aleyhindeki bir fikrin kanundan önceki intişarı bile suç sayılmış oluyor.
Hukukî vaziyet ve netice :
Atıf Hoca, kanundan sonra şapka aleyhinde hiçbir tavır almamış ve fikir sarfetmemiştir.
Atıf Hoca, şapka hâdiselerinden hiçbiriyle alâkalanmamış ve bu işe karışan fertlerin hiçbiri üzerinde telkinde bulunmamıştır.
Kanaatini yalınız vicdanında saklamış ve bu kanaatin şapka kanunundan çok önce eserini yazmış bulunduğu için idam edilmesi gerekmiştir.
Bu sebepledir kî, şapka hâdiselerine katılanlara, kendi öz fiillerinden evvel, Atıf Hoca'mn eserini okumuş olup olmadıkları sorulmaktadır. Sanki hâdiseyi topyekûn körükleyen yalınız bu eserdir ve o yazılmış olmasaydı hiçbir hâdise çıkmayacak olduğunda şüphe yoktur.
Aynı tarihte, İstanbul'da, Beşinci Asliye Ceza Mahkemesinde bir duruşma cereyan ediyordu :
İstanbul'da Evkaf Umum Müdürlüğü «Kuyud-u Vakfiye» Müdürü İzzeddin Bey isimli biri, şapkaya sövüp saydığı için savcılıkça hâkim huzuruna çıkarılmış ve kendisine bu şapka nefretini kimden aldığı sorulmamıştı. Halbuki İstiklâl Mahkemesi için böyle değildi: Onca, şapka aleyhtarı hareket, din duygusundan değil, Atıf Hoca'nın eserinden geliyordu.
İşte yalınız bu maksatladır ki, İstiklâl Mahkemesi, şapka isyanına karışanları Atıf Hoca etrafında halkala-mak istedi ve aynen şu kararı verdi ve isyancılara şöyle hitap etti:
Harekâtınızın, Erzurum, Giresun, Rize, Sivas isyanlarında âmil olan İstanbul'daki Atıf Hoca ve hempalarının meselesiyle alâkadarlığına vâkıf olan heyet dâvanızın onlarla birlikte bir kül olarak rüyetine karar verdi.»
Atıf Hoca'nın «hempaları» dedikleri şahıslar arasında, sırf dinî hüviyetlerinden sanık olarak meşhur ilim adamı «Tahir'ül - Mevlevi» ve daha birkaç kişi bulunuyordu. -
Bu muhakemeler arasında Maraş isyanı da ayrı bir yer tutuyordu. Maraşlı maznunlardan eski Maraş Mebusu Hasip Efendi, Reisin :
— Niçin şapka giymedin ve giymiyorsun? Sualine şu cevabı vermişti:
— Maraş malûm, baştanbaşa MÜSLÜMAN diyarıdır. Lâzım olduğu kadar şapka getirilmemiş olduğundan ben de başıma giyecek şapka bulamamıştım. Bundan dolayı da buraya gelinceye kadar başım açık gezdim. Bunun suç olduğunu bilmiyordum. Hiçbir kanunda da esasen «Başı açık gezmek yasaktır ve cürümdür» diye bir kayıt ve madde yoktur!»
Maraş şapka isyanı muhakemesinin öbür sanıkları da aynı şeyi söylemişler, kanunun neşri zamanında Maras'ta ve hiçbir dükkânda şapka bulunmadığını ve bu yüzden başaçık gezdiklerini bildirmişler ve bunun suç sayılmayacağını ileriye sürmüşlerdir.
Bu arada Süleyman oğlu Mehmet isimli birinin, Maraş isyan kafilesinin başına geçip, elinde bayrak:

— Şapka giymiyeceğiz!
Diye bağırdığı tespit ediliyor ve reis maznunlara soruyor :
— Ya buna ne dersiniz? Bu kafilede bulunanlar aynı suça iştirak etmiş demek değil midir?
Cevap :
— Olabilir efendim; takdirinize kalmış bir iş... Epey uzun süren Maraş isyanı duruşması sonunda
7 idam, 7 kişiye onbeşer, 9 kişiye onar, 1 kişiye de 3 yıl hapis karan...
Ocak (1926) ayının 21 inci Perşembe günü celsesinde Giresun şapka isyanı ve irtica hareketi duruşmasına başlandı. Bu harekette alâkaları oldukları görülen Fatih Türbedarı Hacı Hasan, Konyalı Hoca Tahir, Dağıstanlı Fettah, Eğinli Mustafa, Yağlıkçı zade Hüseyin Efendiler de işin içinde...
Reis bunlara, hususiyle Yağlıkçı zade Hüseyin Efendiye sual yöneltiyof*:
— İskilipli Atıf Hocayı tanır mısınız? Ve siz, Yağlıkçı zade, onun kitaplarından «Tesettür-i Nisvan : Kadınların Örtünmesi» adlı eserle «FRENK MUKALLİTLİĞİ» ni İsparta'ya gönderdiniz mi?
— Hayır!
— Hayır!
Maraş isyanı, bütün sebep ve müessirleriyle ortadadır ve bu bakımdan Atıf Hoca'nın telkin ve tahrikine bahane teşkil etmeyecek kadar açık manâlıdır. Fakat umumî bakışla şapka isyanının ruhu bilinmekte devam eden Atıf Hoca, yer yer bütün duruşmalarda, bazılarının ken-disininkiyle birleştirilmesi şeklinde daima güdücü farze-dilmekte ve merkezî itham mevkiini muhafaza etmektedir.
Nihayet, Maraş, Giresun ve Trabzon muhakemeleri peşinden, sıra Atıf Hocanmkine geliyor.
Atıf Hoca heyet önüne çıkarılmadan, aynı tarzda, fakat hafif bir ithama hedef tutularak hesaba çekilen ve aralarında Ömer Rıza (Doğrul) ve Dağıstanlı Seyyid Ta-hir gibi muharrirler de bulunan bir grup vardır. Bunlardan «Yeni Kafkasya» mecmuası sahibi Seyyid Tahir Efendi şu ifadeyi veriyor :
— Anadolu, Kafkasya ve Asya Türklerini birbirine tanıtmak ve yaklaştırmak için neşriyat yapıyorum. Hepimiz din kardeşiyiz ve bu kardeşlik merkezinde birleşmeliyiz. Benim dâva ve gayem bundan ibarettir. Şapka meselesinde herhangi menfi bir telkin ve rolüm olmamıştır.
Reis :
— İyi ama, diyor; siz vaktiyle İsviçre'de bulunduğunuz sıralarda şapka giymekte tereddüt etmemiş bir insan olduğunuz halde, burada, şapka giymek istemediğiniz, üstelik başınıza sarık geçirdiğiniz söyleniyor. Ne dersiniz?
— Sarık, bellibaşlı şekliyle sünnettir; ve sünnete uymayı istemek her Müslümanın hakkıdır.
«Tevhid-i Efkâr» Gazetesi muharrirlerinden Ömer Rıza (Doğrul) un ifadesi:
— 1890 yılında Kahire'de doğdum. Mısırlıyım ve Mısır tâbiiyetindeyim. Dinî ve içtimaî makaleler yazarım.
Ömer Rıza'nm bu başlangıcı reis Ali Çetinkaya'yı fena halde sinirlendiriyor:
— Bu nasıl giriş? Mısırlı olduğunuzu söyliyerek kendinize bir imtiyaz mı arıyorsunuz? Bu memlekette ecnebi rolü oynayarak bir hak sahibi olabileceğinizi mi sanıyor-nuz? Size, bu tavrı üzerinizden atmanızı ihtar ederim!
Ömer Rıza ezilip büzülüyor ve ağzından «estağfırul-lah, affedersiniz!» kelimelerinden başka bir şey çıkmıyor.
Ömer Rıza'nın bu tavrı o zamanın Halk Partili kalemlerine o kadar giran geliyor ki, Falih Rıfkı Atay «Hâki-miyet-i Milliye» gazetesinde başlıyor haykırmaya:
«— Türk milletine şapka giydiriyoruz diye tekmil memleketi al kana boyamak isteyen mürtecilerle beraber İstiklâl Mahkemesi iskemlesinde tesadüf ettiğimiz bu halis Müslüman, İngiltere devlet-i fehimesiyle müftehir bir Mısırlı gururiyle bakıyor. İşte şeriat kahramanlarının içyüzü. İki sene

evvel Ankara düşmanları tarafından bulan-dırılan su duruldukça, vaktiyle görmediğimiz ne facialar meydana çıkacak, cübbelerini pasaport bohçasına çevirmiş ne sarıklı ecnebilere tesadüf edeceğiz!»
1926 yılının 26 Ocak Salı günü, Atıf Hoca, ilk defa İstiklâl Mahkemesi huzurunda...
Başkanlık makamında Kel Ali... Ayrıca Kılıç Ali ve Necip Ali'le... «Ali» isminin, mânada ve kelimede delâletine ters tarafından mazhar üçüzlü çete...
Dinleyici yerleri tıklım tıklım... Zira şapka isyanının ruhu kabul edilen insan muhakeme edileceği gibi, onunla beraber Tahir-ül-Mevlevî de hesaba çekilecektir.
Umumî efkârda kanaat şu :
Bütün aramalara, taramalara rağmen Atıf Hoca üzerinde şapka isyaniyle alâkalı en küçük bir itham vesilesi bulunmadığına, en basit bir teşvik ve tahrik izine rastlanmadığına göre bereet kararı emindir.
Bu umumî efkâr bilmiyordu ki, Atıf Hocanın mahkûm edilmesi için, delil, vesika, itham unsuru diye bir şeye ihtiyaç yoktur ve o mübarek adam, kendisiyle, hüviyetiyle ve şahsiyetiyle evvelden hükümlüdür.
Atıf Hoca, ışıklı çehresiyle, hâkim makamındaki tiplerin karşısında...
— Oturunuz! Oturdu.
— Şahit, kitapçı Abdülâziz!
Kitapçı Abdülâziz şahit parmaklığında:
— Ben siyasetle meşgul bir insan değilim. Kitap basmak ve satmakla geçinirim. Bastığım ve sattığım kitapların güttüğü gayelerle de hiçbir iştirakim yoktur. Atıf Hocayı Bâbıâlide ve irfan muhitlerinde herkesin tanıdığı gibi ben de tanırım. Şimdiye kadar neşrettiği risale ve kitapları, arzettiğim gibi, sırf meslekî alâkam dolayısiy-le sattım. Bahsedilen «FRENK MUKALLİTLİĞİ» kitabından da sattım. Kimlere sattığımı bilemem. Bir seneden fazla zaman geçmiş bulunuyor. Yalnız şu kadarını söyli-yebilirim ki, benden kitap satın alanlar münevver kişilerdir.
İkinci şahit, yine Bâbıâlinin meşhur kitapçılarından Mihran Efendidir:
— Atıf Hocayı şahsiyle tanımam. Fakat kitap yazan bir ölim olarak bilirim. Birçok eserini sattım. Bu arada, bahis mevzuu eserden de 25 adet sattığımı hatırlıyorum.
— Kimlere sattığınızı da hatırlıyor musunuz? Ermeni kitapçı gülümsedi:
— Nasıl hatırlayabilirim? Vapur bileti satan gişe memuru kimlere bilet verdiğini hatırlayabilir mi?
— Ukalâlık etme! Dosdoğru cevap ver!
— Başüstüne efendim! Kitap sattığım 25 kişi arasında bence maruf hiç kimse yoktur.
— Kangi tarihte sattığınızı da bilmiyor musunuz?
— Kitabın yeni çıktığı zaman... Demek ki, iki yıl kadar önce... Bir kitap, çıktığı ilk anlarda satılır. Sonra satış seyrekleşir.
— Yani şapka kanunundan biraz evvel ve sonraki tarihlerde satmış değilsiniz?
— Evet efendim!
— Çekilebilirsiniz! Tahir'ül-Mevlevî Efendi, ayağa kalkınız!
Tahir-üI-Movlevî ?yakta...
— Uğraştığınız iş nedir?
— Darüşşefaka mektebinde edebiyat muallimiyim. İşim - gücüm okumak ve okutmaktır.
— Bağlı olduğunuz bir cemiyet var mıdır?
— Evvelce İttihat ve Terakki Cemiyetindeydim. Bir aralık «Teaali-i İslâm Cemiyeti»ne de girmiştim. Şimdi hiç birinden değilim. Arzettiğim gibi yalnız okumak ve okutmakla meşgulüm.
— «Tear.li-i lsîâm*'Cemiyeti»nden niçin ayrıldınız?
— Bu cemiyete sâf mânada dine hizmet etmek, İslâ-miyete inkişaf vermek için ilmî bir gaye uğrunda girmiştim. Adının da delâlet ettiği gibi, Cemiyetin gayesi de esasen buydu. Fakat bir müddet sonra bazı cemiyet mensupları hedefi bulandırdılar. Yalnız yola saparak ilmî gayeden

uzaklaştılar. Cemiyeti siyasete âlet etmek temayülüne düştüler. Bunun üzerine, Cemiyetin gidişini ilmî gayeme' uygun görmediğim için çekilmek zorunda kaldım.
Peşinden, mukadder sual:
— Atıf Hocayı elbette tanırsınız! Nasıl tanırsınız? Tahir-ül-Mevlevî tereddütsüz cevap verdi:
— Alim ve fazıl bir hoca olarak tanırım. Vatanına bağlı birçok münevver yetiştirmiş, kanaatlerinde celâdet sahibi bir insan... Atıf Hoca geçen Kurban Bayramı bana sokakta tesadüf etmiş ve Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendinin «Kuva-yı Milliye» aleyhinde bir beyanname hazırlattığını ve bunu bütün din âlimlerine imzalatmak üzere gezdirmekte olduğunu söylemişti. O zaman doğru Şeyhülislâmlık dairesine giderek Mustafa Sabri Efendiyi görmüştük. Bu harekete şiddetle itiraz etmiş ve demiştik ki: «Nasıl olur, vatan müdafaası yolundaki bir harekete din temsilciliği makamı nasıl böyle bir mukabelede bulunabilir? Hem, dinî kisvenin siyaset kılığına bürünnıe-si nasıl caiz olabilir? Bu işten vaz geçin ve siyasetten elinizi çekin!» 20 bin nüsha basılıp dağıtılan bu beyannameyi imzadan, ben ve Atıf Hoca kaçındık ve ona şiddetle karşı koyduk. Bunun üzerine beni Zirar.t Nezaretindeki vazifemden attılar. Şu arzettiğim keyfiyet beni ve Atıf Hocayı izah eder kanaatindeyim.
Reis ihtar etti:
— Bu hikâyeleri geçelim! Siz, Atıf Hocanın «FRENK MUKALLtTLİĞÎ» eserinden dağıttınız ve sattınız mı?
— Evet, eserin intişarında 5 nüsha sattım.
— Bu kadar yeter! Oturunuz!
Reis Atıf Hocayı ayağa kaldırdı.
— Sıra sizde...
Atıf Hoca, sakin ve mütevekkil, İstiklâl Mahkemesi üyelerinin nazarları karşısında... Hep kendi mihveri etrafında gidip gelen bu dolambaçlı yollardan sonra sıra kendisindedir.
İlk sual:
— Bu zamana kadar başka bir mevkufiyetiniz oldu mu?
— Evet! Otuzbir Mart hâdisesinde, aynen böyle, sebepsiz olarak tevkif edildim ve bir hafta kadar tutuklu kalmıştım. Ondan sonra da Mahmut Şevket Paşa vakasından ötürü Sinop'a sürüldüm. Sebebini hâlâ bilemediğim bu sürgün de birbuçuk yıl devam etti.
— Nasıl olur da sebebini bilmezsiniz?
— Bildirmezlerse nasıl bileyim? Sorduğum halde doyurucu bir cevap alamadım. Ancak, sonunda «affedersiniz, bir hatadır oldu!» dediler ve beni bıraktılar. Demek ki, sebep hatadan ibaretmiş!
Reis, Atıf Hocaya, onu kemirmek isteyen gözlerle baktı:
— Ne zamandan beri siyasetle uğraşıyorsunuz?
Atıf Hocanın dudaklarında mahzun bir tebessüm:
— Hiç bir zaman siyasetle uğraşmadım. Kitaplarım arasında bile bu mevzuda tek eser yoktur. Bütün hayatımı dinî ilim ve irfana bağlamış bulunuyorum.
— Ya teşkil ettiğiniz cemiyetler?
— Onlar da ilmî cemiyetlerdir. Yalnız bir defa siyasete benzer bir harekette bulundum ama, o da vatan kaygı-siyledir ve günlük politikanın üstündedir. Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine bir beyanname hazırlayarak, îstan-bulda, İtilâf Devletleri mümessillerine vermiş ve bu şenî tecavüzü protesto etmiştik. Eğer bu hareketimize siyasetle uğraşmak denebilirse, işte tek vakam bundan ibarettir.
— Kurduğunuz cemiyetlerden de bahsediniz!
«Cemiyet-i Müderrisin» i kurdum. İsminden de anlaşılacağı gibi, müderrislerimizin haklarını korumak için...

Aynı zamanda muhtaç talebelere yardımcı ve faydalı olmak için... Böyle bir cemiyetin siyasetle en küçük bir alâkası olamaz. Arzettiğim gibi, ben, ilim adamıyım; siyasete, bir kuşun balığa yabancı olduğu kadar uzağım. Ne bu zamana kadar siyasete yanaştım, ne de bundan sonra yanaşabilirim.

Reis, karanlık gözleriyle Atıf Hocanın saffet dolu yüzüne tükürdü:
— Boyuna siyasetle uğraşmadığınızı söylüyorsunuz ama, sizin ondan başka işiniz olmadığını iddia edenler var..
Atıf Hoca mırıldandı:
— Olabilir! Bir şeyin söylenmesi başka, yapılıp yapılmadığı başka... Benim hayatım meydanda... İşimin gücümün siyaset olduğunu söyleyenler, nerede, ne zaman, nasıl ve ne şekilde siyaset yaptığımı göstersinler!..
— Bu hususta en büyük delil «FRENK MUKALLİTLİĞİ» isimli eserinizdir. Bu eseri ne zaman ve hangi gayeye hizmet etmek için yazdınız?
— Senelerce evvel ve mücerret bir gaye uğrunda yazdım.. Şahsiyet sahibi olma gayesi... Yoksa şu veya bu hükümet teşebbüsüne karşı durma fikriyle değil... Taklitçiliğin her türlüsü kötüdür. İşte karşınızda Japonya misali!.. Garbın bütün terakkilerini elde ettikten sonra şahsiyete ve millî an'aneye sadık kalmanın örneği... Japonlar, Asyalı bir topluluk adına, Avrupanm bütün ilmini, fennini, usulünü, sistemini devşirdikten ve benimsedikten sonra kendi öz ruhuna sımsıkı bağlı kalmanın daima ibret dersini verecektir. Benim de o eserde güttüğüm gaye, «hikmet müminin kaybolmuş malıdır, nerede bulsa alır» mealindeki hadis gereğince, Avrupayı, iyi ve faydalı taraflarından ve bünyemizde eriterek, hazmederek benimsemek... Fakat ruh cevherimizi asla fesada uğratmadan bütün bunları kendi şahsiyet vahidimiz üzerine ekleyerek yapmak ve âdi mukallit seviyesine düşmemek... İşte bu gayeyi güden, mücerret fikirlerden ibaret olan ve asla müşahhas ve siyasî bir meseleyi hedef tutmayan eserimi, daha evvel kaleme aldığım halde, ancak 1340 (1924) yılında bastırabildim.
— Eseri bastırmadan evvel kimseye gösterdiniz mi?
— Bu suale bilhassa «evet!» demek isterim. Hem de şuna buna değil, resmî makamlara gösterdim. Eserden 8 nüsha kopya ettim ve bunlardan ikişer nüshasını İstanbul Maarif Müdürlüğüyle Matbuat Umum Müdürlüğüne gönderdim. Okudular, tetkik ettiler ve sonunda beni tebrike kadar vardılar «Hoca efendi, çok nazik ve mühim bir mevzuata el atmışsın, emeklerin kutlu olsun, seni takdir ve tebrik ederiz!» dediler. Usul icabı olarak da eserin resmî neşir müsaadesini verdiler.
Reis şaşkın :
— Demek böyle oldu?
— Aynen böyle oldu! Alâkalı makamlardan sorulabilir. Resmî ruhsat "tezkeresi dosyamda mevcuttur. Takdim etmiştim.
Reis durakladı, düşündü ve homurdandı:
— Şapka Kanunundan sonra bu kitaptan sattınız mı?
— Asla!.. Kararname ve kanun çıktıktan sonra kitaptan tek nüsha bile satılmamıştır. Ama ondan evvel alıp okumuş olan birçok insan bulunabilir.
— Bu kitabın Şapka İnkılâbına karşı bir cereyan doğurduğu, inkılâba aykırı duygu ve düşünceler aşıladığı iskilipli Atıf hoca
ve kötü tesirler bıraktığı iddiasına ne dersiniz?
Atıf Hoca doğruldu:
— Yanlıştır derim! Şapka İnkılâbı bu eseri hoş görmeyebilir, sevimsiz, hattâ tehlikeli bulabilir; fakat kendisine karşı yazılmış bir eser olmadığı için onu suçlandıramaz!
Atıf Hoca bir an daldıktan sonra dudaklarını kıpırdattı:
— Bu eser intişar ettiği zaman bir gazete aleyhinde bazı yazılar yazmış, bana hakaret etmişti. Ben de bu gazeteyi mahkemeye vermiştim. Aleyhimdeki yazıların hedefi, eserimin zararlı ve zehirleyici olduğuydu. Mahkeme heyeti kitabın zararlı olmadığını, hakaretin ise vâki olduğunu kabul ederek gazeteyi nakdî cezaya çarptırdı. Bu karar da dosyamdadır. Lüzum görülürse mahkemeden sorulabilir.
Reis :
— «Son Telgraf» gazetesi, değil mi?

Atıf Hoca :
— Evet efendim!
Şapka aleyhtarlığını yasaklayıcı kanundan evvel yazılmış ve yayınlanmış, neşrine hükümetçe tebrik edilerek izin verilmiş, üstelik zararsızlığı adalet cihazlarından birince resmen doğrulanmış bir eserin ne şekilde suçlan-dırılabileceği bütün bir mesele... Mahkeme heyeti şaşkın ve ne yapacağı üzerinde apışıp kalmış vaziyette... Mutlaka beraat ettirilmesi gereken adamı «mutlaka» kaydiyle nasıl ölüme mahkûm edebilecek?
Atıf Hocanın müdafaası o kadar keskin ve siyasîdir ki, artık onu mahkûm edebilmek için:
— Halis dindar olmak kabahati yüzünden asılacaksın? Demekten başka çare yoktur.
26 Ocak Salı günü tek celsede bu hale gelen ve bir çıkmaza giren muhakeme, ondan sonraki safhalarda, hep Atıf Hocaya suç tedariki için zorlamalarla geçti. Aynı teşvik ve telkincilik ithamiyle mevkuf bulunanlar, geniş bir halka şeklinde Hocayla yüzleştirdiler ve artık tekrar-lana tekrariana bayatlayan mahut sual karşısında kaldılar:
— «FRENK MUKALLtTLIĞÎ» kitabından kaç tane sattınız? Kanundan sonra da sattınız mı? Bu kitabı yaymakla hangi gayeye hizmet şuurunu takip ettiniz?
Cevap, evvelce de verilenlerin aynı:
— Üçer beşer sattık. Kanundan sonra tek nüsha bile satmadık ve hiçbir tavsiyede bulunmadık. Gayemiz, yasaklanmamış olan bir mevzuda İslâm hüküm ve şahsiyet ölçüsünü göstermekti, suçumuz yoktur.
Atıf Hoca söz istedi:
— Reis Beyefendi. Müsaade buyurursanız Mahkemenin işini kolaylaştıran ve bir itiraf halinde cürmümü tes-
' bit edeyim!
Reis Kel Ali, bir türlü tutamadığı avın öz ayaklariyle yanına geldiğini gören bir canavar neşesiyle atıldı:
— Söyleyiniz! *'
— Ben, hamdolsun, müslümamm! Biricik gayem de İslâmm hakikatlerini yaymaktır. Bu, eğer bir suçsa, sabittir. Eserim bu gayeyi güder. Bu da sabittir. Fakat Şapka Kanunundan evvel yazılmış ve ondan sonra asla ortada görünmemiştir. Bu da sabit... Şapka isyanını körükleyenlerle en küçük alâka ve münasebetim olmadığı da sabit... Eğer bütün bu «sabit» ler arasında beni mahkûm
..edebilecek bir nokta varsa Mahkemeniz hüküm vermekte serbesttir. Fakat ille suç aramaya kalkışmak, tecelli eden bedahetlere göre boşuna zahmettir.
Bu hitap, hak öfkesinde'n gelmesine ve en üstün perdeden hakkı temsil etmesine rağmen, Kel Ali'nin şişkin yanakları üstünde müthiş bir tokattı. Nitekim Kel Ali bu tokatı en ağır bir tesir halinde hissetti ve belki de ağırlığı yüzünden, hiddet yerine yılan gibi ıslık çalarcasına, şu sinsi mukabelede bulundu:
— Bırakın da, hakkınızdaki hükmü biz takdir edelim! Muhakeme, bu tarzda epey sürdü.
Son ara kararlardan biri:
— Müddei-yi Umumînin esas hakkında iddiasını okuması için, muhakeme 2 Şubat 1926 Salı gününe bırakılmıştır,
Ve sonra sanıklara hitap :
— Siz de o güne kadar müdafaalarınızı hazırlarsınız!
Sanıklar veya peşin mahkûmlar, (Malatya dâvası münasebetiyle benim de gördüğüm ve âh-ü-zâr süngerine dönmüş kara dâvaları arasında cinnet terleri döktüğüm) Ankara hapishanesinde nabızlarını sayarak 2 Şubat'ı bek-leye dursunlar; Mahkeme üyelerinden Kılıç Ali Bey İstanbul'da zevk ve sefadadır ve gazetecilere şu beyanatta bulunmaktadır:
«— Atıf Hoca ve arkadaşlarının muhakemeleri bitmiş gibidir. Pek yakında iddia ve müdafaalar dinlenecek ve karar bildirilecektir. Edilen muhakemeler sonunda vardığımız kanaat şudur ki, son irtica hareketleriyle İstanbul'un hiçbir alâkası olmamıştır. Esasen mahkemenin İstanbul'da

bulunduğu zaman yapılan tahkikat da bu neticeyi vermiş ve ondan sonraki muhakemeler aynı şeyi teyid etmiştir.»
Bu beyanat bir mahkeme üyesine yakışmayacak soydan siyasî bir ağız ve bu arada «ihsas-ı rey», yani kararı evvelden hissettirme tavrı belirtse de Atıf Hoca'nm suçsuz olduğuna dair açık bir vicdan fotoğrafından başka bir şey değildi. Atıf Hoca İstanbul'da bulunduğuna ve İstanbul'u temsil ettiğine göre, masumiyetinin Kılıç Ali ağ-ziyle tasdiki ortadaydı.
Şubat'm 2 nci gün ündeyiz. Mahkeme salonu «iğne atılsa yere düşmez» tasvirinden bir numune... Bütün merak İstiklâl Mahkemesi Müddei-yi Umumîsinin ne diyeceğinde... Herkes bilir ki Müddei-yi Umumî davacı mevkiinde olduğuna göre en mübalâğalı cezalan isteyebilir. Mah-Tceme bu istekle kayıtlı olmadığı ve tarafsız bulunduğu için hemen her defa istenilenden azmi, hiç olmazsa iste-«nilenin aynım verir; fakat fazlasını verdiği, hele İhtilâl Mahkemeleri gibi fevkalâde mahkemelerde görülmüş şeylerden değildir. Bu bakımdan halk, Müddei-yi Umumînin isteyeceğine göre iskontosunu yapmak üzere taraf tutma makamının iddiasını merakla beklemektedir.
Müddei-yi Umumî Necip Ali, ayağa kalktı, elinde koca bir tomar, son iddianamesini ağır ağır okumaya başladı. Baştan başa zan, şüphe, indî tefsir ve hayal üzerine kurulu ve hiçbir noktasında hüccet ve delile istinat etmeyen bir sürü ve bir seri vehim...
Vardığı netice aynen şu:
«— Şapka ve bu yüzden meydana gelen hâdiselerin âmilleri olmakla maznun bulunan eşhastan (şahıslardan) Babaeski sabık müftüsü Ali Rıza Hocanın idamına, İskilipli Atıf, Süleyman, Fettah, Tahir, Mes'ut, saatçi Süleyman, Erzurumlulardan Osman, Mehmed, Telgraf Müdürü Halid, Yusuf Kenan Hoca ve efendilerin de üçer seneden az olmamak üzere hapis ve küreğe konulmalarına, Hasan «ğlu Samih, Araş Şirketi Müdürü Cafer İsmail, Sabuncuzade Mustafa ve Zühtü ile Tahir-ül-Mevlevî Hocaların nefyine, Tevhid-i Efkâr muharrirlerinden Ömer Rıza'nm hudut haricine tardına, Gostuvar'lı Hüseyin, berber Mustafa, Ispartalı Hüseyin ve kardeşi ile kitapçı Mihran ile İhsan Mahfi efendilerin de beraatlarına karar verilmesini talep ederim.»
Müddei-yi Umumî Necip Ali'nin bu ceza isteği, dinleyicileri büyük bir hayret ve inkisara uğrattı.
Babaeski Müftüsü Ali Rıza Efendi hakkında istenen idam cezası hiçbir esasa dayanmadığı gibi, Atıf Hoca ve arkadaşlarının üçer yıl hapse mahkûmiyetlerinin talebi de, açık masumiyetleri önünde zalimce bir istekti.
Fakat teselli şu noktada toplanıyordu:
— îddia makamı Atıf Hocaya, en zalim tarafından nihayet 3 yıl hapsi lâyık gördüğüne ve fevkalâde mahkemelerde müddei-yi umumînin talebinden üstün ceza verilmesi görülmemiş şeylerden olduğuna göre her halde kurtuluş emindir.
Mahkeme Reisi maznunlara hitap etti :
— Yarın müdafaalarınız ve son sözleriniz dinlenecektir. Hazırlanınız!
Maznunlar, başları önlerinde, çeneleri göğüslerine mıhlı, hapishaneyi boyladılar. Herbiri arkalarından kilitlenen demir kapılardan geçtiler ve hücrelerine dağıldılar.
Atıf Hocayla Tahir'ül - Mevlevi konuşuyorlar...
Tahir'ül - Mevlevi, bir mumdan daha az ışık veren,, paslı ve lekeli bir ampul altında Atıf Hocaya diyor ki:
— Siz, Efendi Hazretleri, artık kurtuldunuz demektir. Müddei-yi umumînin talebine göre size nihayet basit bir hapis cezasından başka bir şey veremezler. Birkaç aydır mevkuf bulunduğunuz için o da mevkufiyetinize sayılır ve halâs olursunuz.
— Allah bilir!
—¦ Evet; fakat Allah bildiğini göstermektedir. Bizim sürgün cezamıza gelince, zerre miktarı kıymeti yok... Zaten vatanın her yeri bize sürgün... Bu kadar hafifiyle kurtulduğumuza bin şükür...
— Fakat henüz karar çıkmadı.
— Çıkmış sayabiliriz.
Yatsı namazından sonra Atıf Hoca yatağına oturdu ve müdafaasını yazmaya başladı. Arkadaşı da aynı işle meşgul... Bir aralık, günlerdir uykusuz, sabahlara kadar namaz ve niyazla vakit geçiren

Atıf Hoca hafifçe daldı. Giyimli olduğu halde, başı taş duvarda, ellerinde yarım kalmış müdafaası, gözleri yumulu, kendinden geçti. Arkadaşı Tahir'ül-Mevlevî bu manzaraya bakarak mırıldandı:
— Zavallı, âlim ve fazıl, büyük bir adam! Bu muydu ilim ve faziletinin mükâfatı?
Bu tasvir ve sizlerin roman üslûp ve hayaliyle hiçbir alâkası yoktur. En yalçın (realite) vakıa... Bana bu manzarayı çizen ve sözleri anlatan, 1932 yılında, Sahaflarda, Raif Karadeniz'in kitapçı dükkânında, bizzat Tahir'ül -Mevlevi'dir.

KERAMET

Atıf Hocanın uykusu uzun sürüyor. Tahir Hoca müdafaasını yazmakta devam ederken Atıf Hoca birdenbire gözlerini açıyor. Yüzünde, harikulade derin ve ince bir tebessüm...
Tahir'ül - Mevlevi'nin gözleri hayretle ve alabildiğine açık... Sanki 24 saat içine sığacak büyük kerameti şimdiden sezmiştir :
— Ne o, Hocam, çabucak uyanıverdin? Atıf Hoca gayet sakin :
— Uykudan murad hasıl oldu!
— Yâni, beklediğim rüyayı gördüm!
— Yâni?
Tahir'ül - Mevlevi haşyet ve dehşetle ürperiyor :
— Ne gördün?
Atıf Hoca yatağında doğrulmuş ve müdafaasını karaladığı kâğıtları elinde büzmüştür :
— Kâinatın Fahrini gördüm. Bana «Yanıma gelmek , dururken ne diye müdafaa karalamakla uğraşıyorsun?» dedi.
Tahir'ül - Mevlevi kendinden geçmiş gibidir :
— Ne diyorsun?
— Beni idam edecekler! Allahın sevgilisine kavuşacağım!
— Rüyanın sadık olduğuna hiç şüphem yok... Allah Resulünün göründüğü rüyaya fesad karışamaz. Şu var ki, müddei-yi umumînin 3 yıl hapis istediği bir dâvada idam kararı çıkmasına akıl erdirmek imkânsız... Kafam işlemi-yir!
— Göreceksin ki, beni asacaklar! Başka bir şeye aklım ermez! Ferman en büyük kapıdan geliyor!
— Söyleyecek söz bulamıyorum!
— Doğru! Zaten söze ne lüzum var! İşte müdafaamı yırtıyorum!
— Yapmayın! Siz onu mahkemede okuyun da ne olursa olsun!
Atıf Hoca, nurlu yüzünde aynı tebessüm müdafaasını yırtıyor ve sonra bir kâğıdır içinde toplayıp kese içine alıyor ve cebine koyuyor.
Ertesi günü mahkeme salonu her zamankinden kalabalık... Hüküm günü... Gazeteciler, fotoğrafçılar, halk içinde dört dönmekte... Dinleyiciler birbirinin üstünde, yalnız kafalariyle görünüyor.
Mahkeme Reisinde taş gibi bir hâl ve hislerini gizlemek isteyen bir tavır : — Müdafaalar başlasın!
Herkes, elinde bir kâğıt, uzun veya kısa müdafaasını, değişik tonlarla okuyadursun... Reis taş gibi...
Atıf Hoca, mütevekkil ve mahzun, sırasını beklemekte...
Bilmem ne kadar zaman geçti.
Reis elini Atıf Hocaya uzattı :
— Sıra sizde... Atıf Hoca kalktı.
Aynen :
«— Hacet yok efendim; müdafaayı mucip bir suçum olmadığı esasen tebeyyün etmiştir. Vicdanınızın vereceği hükme intizar ediyorum!
Reisin mukabelesi:
— Mahkemenin adaletinden emin olabilirsiniz! Oturunuz.
Reisin tavrında hafiflemiş gibi bir hâl... Sanki Atıf Hoca müdafaasını yapacak olsa Reiste vicdanına mağlûb olma ihtimali varmış gibi...
— Muhakeme bitmiştir! Heyet kararlan tespit etmek üzere müzakereye çekiliyor!

Sabırsızlık son haddinde... Çıt yok... Sanki kalblerin çarpışı ve sükûtun rakkası işitiliyor. Bir saat geçti. Heyet, karanlık dolu gözlerle gelip yerini aldı.
Reis elindeki kâğıdı zabıt kâtibine uzattı:
— Kararı okuyunuz!!
Bir sürü lâftan sonra birdenbire çınlayan cümle :
— BABAESKİ MÜFTÜSÜ ALİ KIZA İLE MÜDERRİSLERDEN İSKİLİPLİ ATIF'IN İDAMINA...
Bütün salon, jandarmalar, polisler, mübaşirler, hattâ masalar ve sıralar bile donmuştu.
Artık kararların gerisini dinleyen yok...
Öbür maznunlardan büyük bir kısım, beşer, onar yıla mahkûm: TAHÎR'ÜL - MEVLEVİ ile ÖMER RIZA hakkında ise BERAET...
Atıf Hocada hiçbir şaşkınlık alâmeti mevcut değil... Gayet sakin ve adetâ vecd içinde... Rüyada gördüğü Allah Resulünün mucizesi gerçekleşmiştir. Bu mucizenin kendisine ait keramet payı ise eşsiz bir nimet ve tükenmez bir hazine...
Atıf Hoca, ancak yanındaki Tahir'ül - Mevlevi'nin duyabileceği bir sesle fısıldıyor.
Aynen :
«— Zalim ve kaatillerle elbette Mahşer gününde hesaplaşacağız!»
İstiklâl Mahkemesi Reisi Kel Ali'nin yüksek perdeden sesi :
— Kararların infazı için mahkûmları çıkarınız!
Sakırdayan kelepçeler ve herhangi bir söz söylememeleri için itile kakıla dışarıya çıkarılan mazlumlar...
Şubat (1926) ayının 3 üncü Çarşamba gününü 4 Şubat Perşembeye bağlayan gece...
Atıf Hoca, idamlıklara mahsus hücrede... Üstü taş, allı taş, dört yanı taş... Taşlar ağlıyor; simsiyah bir rutu-t>et gözyaşiyle ağlıyor.
Demir kapının tepesinde parmaklıklı bir pencerecik-ien başka hiçbir menfez yok... Duvarda, gerekince prangaya vurulacaklara ait kocaman bir halka ve ona bağlı uzunca bir zincir.. Bir de teneşirvârî tahta bir kerevet...
Atıf Hoca, bu, kuzudan daha müdafaasız mazlum, prangaya vurulmamıştır. Bu kadarına ihtiyaç görülmemiş... Kerevetin yanı başında da bir testi su ve bir somun ekmek... Ekmeğin hiçbir lüzumu yok; fakat su, abdest almak için son derece lâzım... Nitekim Atıf Hoca hücreye kapatıldıktan beri testinin suyu yarılanmıştır. Ekmek ise olduğu gibi duruyor.
Gece yansı... Koridorda yanan küflü lâmbanın demir kapıdaki pencerecikten sızan ve ancak secde yerini gösterebilen ışığı... Hepsi o kadar...
Eğer o sırada bir gardiyan veya hapishane memuru pencerecikten baklaydı, göreceği manzara şuydu :
Kıbleye döndürülmüş kerevetin üstünde, sarıklı bir adam, ellerini yukarıya kaldırmış dua etmektedir:
— «Allahım; senin ve Resulünün aşkından ve emirlerini müdafaa etmekten gayrı muradı olmayan kuluna rahmet nasip eyle!»
Atıf Hoca bu vaziyette saatler geçirdi. Sakalında elmastan daha parlak gözyaşı damlaları...
Bir aralık önünden geçen bir ayak sesine haykırdı :
— Oğlum!
Pencerecikte bir kafa :
— Ne istiyorsun, baba?
— Saati soracaktım! —Sabahın dördü..
— Demek bir saat sonra sabah namazını kılabilirim. Saatim yok! Bana haber verebilir misin?
— Bakalım...
Bu tafsilâtı da, o zamanlar Ankara Adlî Tabibi olan Fahri Ecevit'ten 1930'da aldım.

Atıf Hocaya sabah namazım haber veren olmuyor. Fakat saat 5 sularında ayak sesleri, birden, bir sürü insanın sökün ettiğini bildiriyor. Müddei-yi Umumî, Adlî Tabip, bir hâkim, jandarma bölük kumandanı, hapishane müdürü vesaire...

— Haydi, diyorlar, Atıf Hocaya; hakkındaki hüküm infaz edilecektir!

Atıf Hocanın ilk ve son sözü şu iki cümle:

— Saat kaç?

— Beşi çeyrek geçiyor!

— Sabah namazını kılmama izin verir misiniz? Ankara Hapishanesinin önündeki meydancıkta iki

darağacı... Biri Atıf Hocaya, öbürü de Babaeski Müftüsüne ait...

Bir güvercin kadar korku hissi vermekten uzak Hocayı arkasından kelepçelememişler, lütuf ve merhamet (!) göstermişlerdir.

Atıf Hoca sephanın altındaki alçak masanın üstünde...

Soruyorlar :

— Son sözün nedir?

Son söz olarak Hocanın söylediği, bir söz değil, imanın en mukaddes ölçüsü:

Şehadet Kelimesi...

Atıf Hoca, hemen hiç debelenmeden ruhunu teslim «diyor. Sabahın henüz ilk çakıntılariyle delinmeye başlayan koyu karanlıkta mü'min gözler için, Atıf Hocanın alnım nurdan bir yazı ışıldatmaktadır: Şehadet Kelimesi:

Ertesi gün gazeteler hâdise hakkında âdeta ketumdurlar. İç sahifelerde, birkaç satırdan ibaret kupkuru bir haber :

«İRTİCA KİTAPLARI MÜELLİFİ OLUP İSTİKLÂL MAHKEMESİNCE İDAMA MAHKÛM OLAN İSKİLİPLİ ATIF HOCA ÎLE BABAESKİ MÜFTÜSÜ ALİ RIZA HOCA HAKLARINDAKİ İDAM KARARI BU SABAH İNFAZ EDİLMİŞTİR.»

Dünya tarihinde bir ihtilâl mahkemesinin, daima bire on isteyen savcısına aykırı olarak, isteğe nisbetle bu kadar ağır ceza verdiği ilk defa görülüyor.

Atıf Hocayı tanıyanlarca teessür çok büyük oldu. Hiç kimse kendi öz evinin kaatil eliyle can veren ölüsüne bu kadar ağlayamaz! Bu kadar da kaatillere lanet edemez!

Büyük şehidin Lâlelideki evinde manzara :

İdam sabahı henüz eve gazete girmeden, Şakir Efendi isimli bir kitapçı kapıyı vuruyor ve Zahide Hanımla görüşmek istiyor. Zahide Hanım, yanında kızı Melâhat, kapıyı açıp da Şakir Efendiyi karşısında görünce baygınlık geçiriyor. «¦

Melâhat haykırıyor :

— Ne o, kara haber mi?

— Henüz hiçbir şey yok.. Gazetelerde birşeyler okudum ama bir mâna çıkaramadım. Hemen hapishaneye cevaplı ve acele bir tel çekip tahkik edelim!

Biraz kendisine gelen Zahide Hanım o gece gördüğü rüyayı anlatıyor :

— Bahçemizde bir çam ağacı var... Hoca onu kızı Me-lâhatle beraber dikti, değil mi kızım?

— Evet. anne!

— İşte o ağacın dibinde abdest alıyordu. Melâhat de ona su döküyordu. Abdestini tamamladıktan sonra doğruldu, bana döndü, «Ben artık gidiyorum, dedi. Sakın ardımdan ağlamayın, bana yedi Yâsîn okuyun!» Ben size yemin ederim ki, Hocayı astılar.

Zahide Hanım tekrar baygınlık geçirdi. Melâhat ise ayık, fakat ondan beter hâlde...

Şakir Efendi beş dakika için izin isteyip telgraf çekmek üzere dışarıya çıktı:

— Gelirken gazeteleri de getiririm!

Maksadı telgrafa cevap gelinceye kadar onları oyala rnak ve hazırlamak...

Telgrafı çekip hemen döndü. Melâhat atıldı :

— Nerede gazeteler?

— Postahâne yolunda bulamadım! Sizi de yalınız bırakamayacağım için hemen döndüm!

Bu defa bayılma sırası Melâhatte...
Şakir Efendi Zahide Hanıma gereken karşılığı verdi".
— Neredeyse cevap gelir. Her sözden nem kapmaya ne lüzum var!
Şakir Efendi akşama kadar Lâlelideki evden çıkma-"dı. Her kapı çalışında o açıyor ve gelenlere, habersiz görünmeleri için gerekli işaretleri veriyordu.
Akşam üstü kapı çalındı. Posta müvezzii:
— Telgraf!..
Şakir Efendi koşarak kapıyı açtı ve telgrafı yırtıp kelimelerini yutarcasma okudu.
Hapishane Müdürü, Atıf Hoca sanki tabiî eceliyle ölmüş gibi şöyle diyordu :
«— HOCA ATIF VEFAT ETMİŞTİR. CEVABEN BİLDİRİLİR.»

Üçüncü Fasıl

Said Nursî

ZAMAN SIRASI
BU eserde (kronolojik) sıraya, zaman sırasına riayet etmek zordur. Kahramanlarımızdan kiminin mazlumluğu, Atıf Hoca gibi, bellibaşlı bir tarihte ve bir defada meydana gelir; kimininki de en evvel başlar ve yıllarca sürer ve en sonra nihayete erer.
İşte (Bediüzzaman) Said Nursî Hazretlerinin vaziyeti bu ikinci sınıftandır ve kendisinin ilkler arasında sınıflandırılması mümkün olduğu kadar, sonuncular içinde gösterilmesi de kabildir.
Onunki, «hâd» dedikleri, bir defa ve bir hamlede vurup deviren bir mazlumluk değil, «müzmin» tabiriyle ifade edilen, 35 yıl boyunca çektirici, törpüleyici, kemirici bir hâl...

Bu bakımdan Said Nursî'yi başa da, sona da almakta bir yanlışlık yoktur. '

İKÎ DEVRE:
Hakkında bir hayli eser yazılmış, hokkalarla mürekkep ve tomarlarla emek sarfedilmiş bir insan olmasına rağmen Said Nursî Hazretlerinin bugüne kadar, kanaatimizce, usta elden bir (portre)si çizilememiş, derinliğine ve genişliğine tahlili yapılamamış ve gerçek kıymet ölçüsü belirtilememiştir.
1873 de doğup, 1960 da 87 yaşında vefat eden Bediüz-zaman'm hayatını 17 yıllık çocukluk devresi bir yana, otuzbeşer senelik iki büyük devreye ayırabiliriz. Şöyle :
1873 — 1890 = 17 sene 1890 — 1925 = 35 sene 1925 — 1960 = 35 sene
Çocukluğunu takip eden son iki devre onun gençlik ve olgunluk çığırlarını çerçeveler.

ÇOCUKLUĞU:
Belirttiğimiz tarihte (H. 1290) - M. 1873) Bitlis'in Hizan kazasına bağlı Nurs köyünde dünyaya geldi.
İnsanları doğdukları yerlere nisbet edici usûle göre «Nursî» ismini alışı bu yüzden...
Babasının adı Mirza, annesininki de Nuriye...
Dokuz yaşma kadar hararetli ve hareketli bir çocukluk hayatı...
O sıralarda büyük kardeşi Molla Abdullah'ın hayatı çocuk Said'i cezbetmeye başlıyor. Molla Abdullah, geceli gündüzlü ilim tahsil etmekte ve her ân terakki yolundadır. Köydeki öbür çocukların tahsilsiz kalışına mukabil büyük kardeşi Abdullahda gördüğü bu gayret, küçük Said'i büyüledi ve o da aynı hedefe yönelmek zevkine düştü. Civar köylerden birinde Mehmed Emin Efendi isminde birinin medresesine devam etmeye başladı.
Fakat mizacındaki istiklâl, şahsiyet, hattâ dikbaşlıhğa kadar giden hususiyet bu (statik) medrese disiplini içine girmesine mâni oldu ve medreseden ayrılıp köyüne döndü.

Nurs köyünde medrese olmadığı için, derslerini her hafta köye gelen ağabeyinin rehberliği altında yürütmeye koyuldu.
Bir türlü köyüne sığamayan ve kendisine cevelân sahası arayan taşkın zekâ, ağabeyi Molla Abdullah'tan aldığı haftalık derslerle de açlığını gideremiyor ve bir gün başını aldığı gibi Hizan Şeyhine gidiyor. Burada da içindeki üstünlük duygusu talebelerle iyi geçinmesine mâni oluyor ve çocukluğunda bilhassa göze çarpan hoyrat ve dikenli seciyesi —ki ileride tamamiyle tersine dönecektir— arkadaşlariyle arasını açıyor. Talebelerden dördü birleşip onu sıkıştırmaya ve toplu hâlde hırpalamaya başlıyorlar. Küçük Said, Şeyh Seyyid Nur Muhammed'in huzuruna çıkıp diyor ki :
— Şeyh Efendi Hazretleri; bu çocuklara deyiniz ki; benimle dövüşecekleri zaman dördü birden gelmesinler, ikişer ikişer gelsinler!
işte 9-10 yaşındaki Said'in bu sâf ve masum sözlerinde, onun bütün gençlik devresini kaplayan meydan okuma zevkinden parlak bir misal vardır.
Küçük Said, orada da barınamıyor ve kardeşi Abdullah ile beraber Nurşin köyüne gidiyor. Oradan da ilk tahsil ocağı olan Tâğî Medresesinde Mehmed Emin Efendinin yanma... Burada da kardeşiyle geçinemiyor ve dövüşüyor. Müderris Mehmed Emin Efendinin :
— Kardeşine niçin itaat etmiyorsun? İhtarına da şu cevabı veriyor :
— Bizi toplayan şu medresede, vazifeniz öğretmek olsa bile siz de bizim gibi bir talebesiniz! Onun için her şeye karışmak hakkını nefsinizde bulmamanız icap eder!
Ve yine başını aldığı gibi, gündüzün bile geçilmesi korkulu bir ormandan süzülerek Nurşin'e dönüyor.
O zamanın usulünce bâzı din âlimleri büyük köyler ve kasabalarda medreseler açarlar, menfaat gözetmeden ders verirler, para almazlar, fakir talebe ve medresenin ihtiyaçları ise halk tarafından görülürdü. Bu yardımların esasınızda zekât teşkil ederdi.
Said Nursî, muhtaç talebeler arasında bulunduğu hâlde zekât ve sadaka adiyle hiçbir şey kabul etmemiş ve olgunluk çağındaki «Nur Risalesi» hizmetinde uhrevî dâvayı dünya menfaatinden uzak tutmak yolundaki ölçüsünü en küçük yaşta da göstermiştir.
Nurşin'den Hizan'a, oradan da köyüne... Medrese hayatını benimseyememiştir. Hayalindeki ilim ocağım hiçbir yerde bulabilmiş değil...
Köyünde geçirdiği medrese dışı hayat sırasında bir rüya görüyor:
«Kıyamet kopmuş... Kâinat yıkılıp yok olmuş... Sonra her şey yeniden vücut bulmuş... Küçük Said Allah'ın Resulünü nerede bulabileceğini, nasıl görebileceğini düşünüyor. Kendi kendisine şöyle diyor:
— Sırat Köprüsünün başına geçip beklerim!
Ve köprünün başına geçip beklemeye koyuluyor. Bütün Peygamberler sırayla geçiyorlar. Nihayet bir nur halesi içinde, Allah'ın Sevgilisi görünüyorlar. Said koşup Allah Resulünün ayaklarına kapanıyor...»
Ve uyanıyor.
Bu rüyadan sonra Said Nursî, yeniden ilim tahsili derdine düşüyor. Bucak bucak dolaşıp rastladığı medreselere giriyor, fakat hiçbir yerde ruhuna denk bir hava bulamıyor. Nihayet Bayezid tarafına yollanıyor. Orada, Şeyh Mehmed Celâlî adında bir zâtın ilim dairesine giriyor ve o daire içinde üç ay kalıyor. Fakat bu üç aylık kısa müddet onun tahsil hayatında başlı başına bir çığırdır. Bu kısa müddet zarfında o kadar şey okuyor ve belliyor, daha doğrusu öyle bir anlayış hassasına eriyor ki, âdeta bilginin anahtarını bulmuş gibi bir ilk olgunluğa varıyor.
Fransızların (kültür) tarifinde güzel bir buluşları vardır.
Derler ki:
«— Kültür, birçok şeyi ezberlemek değil, birçok şey öğrenip de onları unuttuktan sonra insanda kalan bilgi hassasıdır.»

Bu güzel buluşii Said Nursî'ye şu noktadan tatbik edebiliriz ki, o, birçok şeyi öğrenip de unutmak yoliyle değil, belki hiç öğrenmeden o şeylerin gayesi olan bilgi hassasına ermiştir. Yâni onda ilim, galip hissesiyle, vehbîdir (yaratılıştan) ve kisbî (çalışarak elde edilen şeylerden) değil../
Nitekim mizacına hangi ilim nevinin uygun düştüğünü soran bir hocasına verdiği cevap bu hâlini ispat eder :
«— Ben ilimleri birbirinden ayırd edemiyorum. Ya hepsini biliyorum, yahut hiçbirini bilmiyorum!»
Tamamiyle, dış metodlardan ziyade içten gelen feyzin belirtisi... ,
Bu sıralarda Said Nursî, kendisini bulmaktan çok uzaktır ve devamlı bir arayıcılık halindedir.
Evvelâ «İsrakiyyûn» mesleğine sapıyor. Kendisini en ağır riyazet, perhizkârlık baskısı altına alıyor, «İsrakiy-yûn» yavaş yavaş artırarak kendilerini riyazete çektikleri hâlde, Said Nursî, birdenbire buz denizine dalarcasma nefsini topyekûn riyazete teslim ediyor. Üç günde yalnız bir parça ekmekle yetinmenin yolunu arıyor; ve çocukluğunda, İslâm ölçülerine uymayan ve sert bir rehbaniyete kaçan bu hâli yüzünden vücudu çökecek hâle geliyor.
Şu var ki, tam olgunluk devresinde İslâmî itidal kanunundaki sırrı pek derinden kavrayan ve bu hâllerine, daha niceleriyle beraber, «ben eski Said değilim!» diye levmeden hakkiyle Büyük Mücâhid, çocukluk ve ilk delikanlılık devresinde büyük bir rehber eline geçmediği için, ilâhî marifeti arama yolunda bir nevi hayret içindedir ve bunda mazurdur.
Bu hâlinde o kadar ileriye gidiyor ki, açlığın ruh kapılarını açacağı fikri etrafında kuru ekmek yemeyi bile "bırakarak dağlardaki otlarla yetinmeye çalışıyor.
Hiç konuşmuyor, zaten konuşabilecek insanlar ve muhitlerden uzak bulunuyor.
Bâzı velî ve din büyüklerinin türbelerine kapanıyor ve gecelerini bile heybetli sandukalar başında geçirdiği oluyor.
O sıralarda 13 - 14 yaşlarındadır ve her haliyle fevkalâde bir insan şartlarını vâdetmektedir.
Yine bucak bucak dolaşma... Evvelâ, derviş kılığına bürünüp Bağdad'a gitmek arzusu... Bitlis'te eski hocasının öğüdiyle bu seyahatten vaz geçiş ve büyük kardeşi Molla Abdullah'ın yanma gidiş... Bu defa hocalık eden ve yol gösteren Said Nursî'dir.
Tekrar Siirt ve Molla Fethullah Efendinin medresesine kapılanış...
Molla Fethullah, küçük Said'e hangi kitaptan bahse-•derse, okuduğu ve bildiği cevabım alıyor ve nihayet dayanamayıp diyor ki:
— Geçen sene deliydin; bu sene de mi delisin?
— Beni imtihan buyurmanızı rica ederim.
- Hayret!.. Molla Said iddiasının ve sözünün eridir. Bil-Tnediği yoktur!
Bediüzzaman, çocuk denilecek yaşta gösterdiği dehâ -çapındaki zekâ ve bir o kadar da hafıza kabiliyeti üzerine Siirt'in âlimler halkası karşısına çıkarılıyor ve orada, Molla Fethullah'ın yüzüne bakarak, sanki kitaptan oku-yormuşcasma, bütün sualleri cevaplandırıyor.
Takdir ve hayranlık büyük...
Şöhreti etrafa yayılmaya başlıyor ve bu hâl kendi çerçevesi içinde bulunan talebeleri müthiş bir kıskançlığa sürüklüyor.. Onu dövmek öldürmek düşüncesine kadar saplanıyorlar, Bediüzzaman bütün bu teşebbüsleri zekâsı ve koruyucuları sayesinde defediyor.
Yaşı 15-16...
Çocukluğunda —mazur devre— biraz kibir ve gurura düştüğü de muhakkak... Hem ruhunda ve hem bedeninde güveni o kadar büyük ki, ister ilim ve fikirle, ister gü-Teş ve çarpışmada herkese meydan okuyor ve :
— Dileyen gelsin!
Diye ilân ediyor.
Tekrar Bitlis'e geçiyor ve bu defa da, orada, hocası Şeyh Emin Efendiyle kapışıyor. Halk da, bir kısmı Said Nursî'den, bir kısmı Şeyh Emin Efendiden olarak ikiye-bölününce, vali, bir hâdise çıkmasından çekiniyor ve küçük Said'i vilâyeti dışına çıkarıyor.

Şirvan... Orada kendisini, Bitlis'ten gelen biri: — Yahu, bizim memlekette 15 -16 yaşlarında bir çocuk türedi; önüne gelen hacıyı, hocayı, din âlimini mat ediyor! Gel de şuna haddini bildir!
Diye kandırıp yola çıkarıyor. Said Nursî ancak yolda öğrenebiliyor ki, bahis mevzuu çocuk kendisidir ve bilmeden Said'i kendi kendisini mat etmeye götürmektedirler...
Tillo adlı kasaba ve orada yine bir türbe ve kapanış... Kısa bir zamanda «Okyanus» isimli Kamusu (lügat kitabı) «sîn» harfine kadar ezberliyor. Küçük kardeşi M eh-. med'in getirdiği yemekleri de, yalnız ekmeğini kendisine ayırarak karıncalara veriyor.
Soruyorlar:
— Niçin böyle yapıyorsun?
— Karıncalarda, diyor; içtimaî hayat, işbirliği ve bölümü tam bir cumhuriyet nizamı içindedir. Bu taraflarını sevdiğim için böyle yapıyorum!
İleride ikinci 35 yıllık kemâl devresinde Said Nursî Hazretleri, Eskişehir'de mahkeme edilirken:
— Cumhuriyet hakkında ne düşünüyorsun?
Sualine karşı bu hâdiseyi anlatacak, cumhuriyetçi manzaralarını sevdiği için karıncalara yemeklerini verdiğini söyleyecek ve lâfını şöyle bağlayacaktır:
— Dört Büyük Halifeden her biri, hem halife, hem de cumhurreisiydi. Onlar isim ve resim çerçevesinde değil de, adalet ve gerçek hürriyet bakımından hakikî cumhuriyeti temsil ediyorlardı. Bu ölçü, size, benim ne nispette cumhuriyetçi olup olmadığımı gösterir.
Ve mahkemede derin bir sükût. Said Nursî'nin hakkım âhenkleştiren bir rakkas sesi gibi çınlamaya başlayacaktır.
Tillo'da bir gece rüyasında Şeyh Abdülkadir Geylânî Hazretlerini görüyor ve emir alıyor :
— Mîran aşireti reisi Mustafa Paşayı gör ve ona, doğru yolu göster! Zulümden vaz geçsin, kötülükleri bıraksın ve ibâdete başlasın!.. Öğütlerini tutmazsa senin, onu öldür!
Said, Mustafa Paşanın çadırında... Paşa gelince herkes ayağa kalkar, fakat Said kımıldamaz.
— Bu çocuk kimdir? Diye sorar.
— Meşhur Molla Said... Cevabını verirler.
Paşa Said'e döne*1:
— Niçin geldin?
— Sana hidayet yolunu göstermeye geldim. Ya dediklerimi yapacaksın, yahut...
— Yahut?..
— Seni öldüreceğim! Aldığım emir budur!
Paşa bir kahkaha atıp şu cevabı veriyor :
— Bu genç yaşta ilmin her tarafta duyulmuş... Benim çevremde birçok din âlimi var... Eğer bunları susturabi-lirsen dediklerini yaparım. Yok, eğer onlar seni susturur-larsa atılacağın yer Fırat nehridir.
said nursî
Molla Said, Paşanın bu teklifini, muvaffak olduğu takdirde kendisine bir mavzer tüfeği hediye edilmesi şartiyle kabul eder.
— Mavzeri ne yapacaksın?
— Sözümü tutmazsan seni onunla öldüreceğim!
Paşa, harika çapında iddialı bu çocuğa hayrandır. İsteğini kabul eder.
Halka hâlinde Molla Said'in karşısına çıkan hocalar, sordukları 40 suale öyle cevaplar alırlar ki, şaşırıp kalırlar ve itiraf ederler :
— Bizi hakkiyle yenmiş bulunuyorsun! Artık hocamız sensin!
Sırtında aşiret reisinden aldığı mavzer, sağda, solda,' dağlarda, çöllerde devamlı bir yolculuk ve arayıcılık hayatı...
Nihayet, çocukluktan sonraki devrenin kapısı...

GENÇLİĞİ:

Gençlik devresinde Molla Said, ilk defa işe politikayla başladı. Mardin... 19. Asrın bitmesine 9-10 sene var... Orada Molla Said, ileri geri konuşmalar yapmakta ve din ölçüleri yönünden hükümeti en ağır şekilde suçlandırmaktadır.
Mutasarrıf onu yakalatır ve ellerini kelepçeleterek iki jandarma refakatinde Bitlis'e gönderir.
Bu noktada bir keramet nakledliyor :
Delikanlı Said Nursî, jandarmalar arasında giderken yolda, namaz vaktinin geldiğini ihtar ederek kelepçelerinin çözülmesini istemiş... Jandarmalar bu teklifi kabul etmemişler :
— Olmaz, demişler; sonra bize söz gelir!
Ve Said, bileklerini açtığı gibi, çelik kelepçeler pamuk ipliğinden yapılmışcasma kopmuş, ayaklarına dökülmüş...
Bu hâli gören jandarmalar onun kerametine inanmışlar :
— Şu âna kadar sizin muhafızınızdık, şimdi hizmetçiniz oluyoruz.
Demişler...
Hâdiseyi «mış» ve «miş» diye anlatışım, keramete inanmamaktan değil, Said Nursî'nin o yaşında ve hususiyle «Eski Said» devresinde kendisinden böyle bir hâl zuhurunu yersiz ve mevsimsiz gördüğüm içindir.
Nitekim «Nur Risalesi»nde ve olgunluk çığırında «Eski Said»i sık sık taşlayan Bediüzzaman Hazretleri :
— Kelepçeyi nasıl parçalayabildiniz?
Sualine şu cevabı veriyor :
— Ben de bilmiyorum! Olsa olsa namazın kerameti!..
EVET; SADECE NAMAZIN KERAMETİ, JANDARMALARA, KELEPÇELERİ SIMSIKI KİLİTLEMEYİ UNUTTURMUŞ tDLABİLİR.
Hulûs ile istenen namazın, bellibaşlı şartlar altında, tunç kapıları bile yerinden söktürecek kuvveti vereceğinden şüphe etmeksizin sadece, bu hâli eski devreye uygun bulamayacağımızı kaydediyoruz.
Said Nursî Hazretlerini, gerçek bir kıymet hükmüne bağlayan yakınlarının da böyle düşünmesi gerekir. Büyük Mücahidin olanca değeri olgunluk çığırında ve «Nur Ri-salesi»ndedir ve muazzam bir (realite) ye dayanmaktadır. Onun kocakarı hayaliyle büyütülmeye ihtiyacı yoktur.
Artık bulûğ devresini tamamlamış ve ilk gençliğini sürmeye başlamış olan Molla Said, siyasete kapılmak- yüzünden gönderildiği Bitlis'te de köşesine çekilip oturamı-yor. Prensiplerine aykırı gördüğü her şeye el ve dil uzatmaktan geri kalmıyor. Meselâ Bitlis valisinin içki kullandığını öğrenir öğrenmez işret meclisinde görünüveri-yor ve vali ile etrafındakileri fena hâlde haşlıyor. Belki başına bir şey gelir düşüncesiyle de elini tabancasından ayırmıyor. Fakat vali ona nezaket, mülâyemet, hattâ hürmet gösteriyor ve makamına çağırıp iltifatlarda bulunuyor.
Esaslı bir okuma yolundan geçmemiş olan Molla Said, o güne kadar her dâvayı bir nevi ilham ve seziş yoliyle çözerken, bu defa görüyor ki, hissî ilim kapıları artık kendisine kapanmaktadır. Okuması, ırgatlar gibi çalışması, her türlü ilmi yüklenerek tahsil etmesi lâzımdır.
Bitliste dinî ve umumî bütün ilimlere merak sarıyor ve iki yıl boyunca devamlı olarak başını kitaplardan kaldırmıyor. Okuduklarının başında «Kelâm timi» vardır. Besbellidir ki, mizacı, öz îslâm bilgilerinden ziyade, İslâ-mı kuvvetlendirici ve destekleyici dış ilimlere kaymaktadır.
Meselâ Kur'anı ezberlemeye çalışırken birdenbire bu işi bırakmış ve kalbine inen bir hisle Kur'an hikmetleri üzerinde derinleşmeyi tercih etmiştir. O yolda yürümek ve kendi kendisini yetiştirmek de gayesi...
Hâlâ bağlandığı irşad halkası içine katıldığı ve nefsini yüzde yüz teslim ettiği manevî bir yetiştirici mevcut değildir ve hiç bir zaman olmayacaktır.
Bir aralık Bitlis'te Şeyh Mehmed Küfrevî'ye rastlıyor ve kendisinden ancak tek bir ders alabiliyor. «Said Nursî» ismiyle hakkında yazılan 608 sahifelik esere göre aldığı son ders bundan ibarettir. Seyyid Nur, Abdurrahman Ta-ğî, Şeyh Fehim (Altın Halkanın Seyyid Abdülhakîm Hazretlerine yol veren sondan bir evvelki kutup şahsiyet Seyyid Fehim Hazretleri olsa gerek) gibi büyüklere

rastladığı ve meclislerinde bulunduğu hâlde bunlardan hiçbirine doğrudan doğruya bağlanamıyor. Böylece, terbiyesi ancak ruhaniyet yoluna kalıyor. Gerçekten, Said Nursî Hazretlerini terbiye eden, büyük evliyanın ruhaniyet yoliyle ifaze ettikleri tesirden başkası değildir.

Nihayet Van... Vanda bellibaşlı âlimler olmadığı için -oraya davet edilecek ve aynı yerde otuzunu aşıncaya kadar 15 yıl müddetle kalacaktır. Orada da müsbet bilgilerle, felsefe vesair nazarî ilimleri muallimsiz ve rehber-siz, okuyacak; bü defa ise Vali Konağında vesair yerlerde bu ilimlerin mütehassıslarını bir bir hesaba çekmeye başlayacak, hepsinin hakkından gelecek ve en genç yaşta 'belirttiği, göz kamaştırıcı ilmî ve fikrî kabiliyet sebebiyle «Bediüzzaman - Zamanın harika eseri» lâkabını alacaktır.

Bediüzzaman, artık eski «Kelâm İlmi»nin imân etrafındaki şüpheleri yenebilecek kuvveti gösteremediğine ve onun yerine yepyeni bir usûl getirilmek gerektiğine inanmakta ve diri hakikatlerini bu yeni usûlle öğretmenin yollarını düşünmektedir.

Din hakikatlerini işte bu yeni usûlle öğretmek için de gençlik devresi boyunca kendisini takip ve bütün teşebbüslerine temel teşkil eden olan bir tasavvur peşinde...

Şarkta, Van taraflarında, «Medrese-tüz - Zehra» isimli yeni bir İslâm üniversitesi kurmak...

Ve üç ahlâkî prensip üzerindedir :

1 — Kimseden para, hediye, yardım kabul etmemek -ve zekât almamak...

2__Hiçbir âlime sual sormamak ve kimseyle dinî münakaşaya girişmemek...

3 — Daima mücerret (bekâr) kalmak ve dünyaya hiçbir alâka göstermemek, dünya kadrosunda hiçbir şeye kapılmamak...

Birinci prensip hakkında, derin bir takdir hissinden başka söylenebilecek bir nokta yoktur. Bediüzzaman Hazretleri en küçük yaştan en büyüğüne kadar bu ulvî prensibe sadık kalmışlardır.

İkinci prensip ise bizzat kendi ilk hâllerine muhalefet ve kendi kendilerini tenkid manasınadır ki, her şeye rağmen olgunluk çığırlarına kadar devam etmiştir.

Üçüncü maddeye gelince, dinin en büyük sünnet müessesesi olan evlenme esasına riayetsizliğin ne nispette tecviz olunabileceği başlıbaşına bir meseledir. Dünyaya alâkaları ve politikaya kapılmaları ise yine gençlik devreleri boyunca sürmüştür.

Bediüzzaman, 15 yılını geçirdiği Van'da bulunduğu sıralarda Valiyle sık sık buluşup İslâm ve Hıristiyanlık dünyalarının hâlleri üzerinde fikir yürütürdü. Bir gün, ellerine geçen bir gazetede müthiş bir haber okumuşlardı: İngiliz Sömürgeler Nâzın Mebuslar Meclisinde, elinde Kur'ân, kürsüye geçiyor ve onu mebuslara doğru uzatarak şöyle diyor :

— Bu kitap müslümanların elinde kaldıkça ve onlar bu kitaba bağlı bulundukça biz kendilerine hâkim olamayız!! Ya Kur'ânı ortadan kaldırmanın, yahut müslüman-ları ondan soğutmanın yolunu aramalıyız!

Bediüzzaman bu haber karşısında o kadar sarsılıyor' ki, şöyle haykırıyor :

— Kur'ânm sönmez ve söndürülernez bir güneş olduğunu ben dünyaya ispat edeceğim!!

Nitekim, gençliğindeki bu ahdini, ileride kendi öz kalemi ve şivesiyle aynen şu şekilde tasvir edecektir :

«Eski harb-i umumîde ve daha evvellerinde bir vâkıa-i sâdıkada görüyorum ki: Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağınm altındayım. Birden o dağ müthiş infilâk etti; dağlar gibi parçaları dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum validem yanımdadır. Dedim:

— Ana, korkma, Cenab-] Hakk'ın emridir. O hem Rahimdir, hem Hakimdir.

Birden o halette iken baktım ki, mühim bir zat bana ânıirane diyor ki:

— î'caz-ı Kur'ânı beyan et.

Uyandım, anladım ki: Bir büyük infilâk olacak. O infilâk ve inkılâbdan sonra Kur'an etrafında surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur'an kendi kendini müdafaa edecek. Ve Kur'âna hücum edilecek, i'cazı, onun çelik bir zırhı olacak; ve şu i'cazın bir nev'ini, şu zamanda izharına haddimin fevkinde olarak benim gibi bir adam namzet olacak. Ve namzet; olduğumu anladım.»

VAN valisi Tahir Paşa bir gün kendisine diyor ki:

— Bu civarın âlimlerini bir bir yeniyorsun! Fakat acaba istanbul'da ne yapabilirsin? O büyük denizdeki balıkları da oltana takabilir misin?
Nihayet Bediüzzaman 32 yaşlarında İstanbul'da... Yirminci Asrın başlagıç ve İkinci Abdülhamîd Hânın son saltanat demleri..
İstanbul'a ayak basar basmaz bütün din âlimlerini boy ölçüşmeye çağırdı. Fakat kendisinin onları hesaba çekme-
said nursî
si suretiyle değil de, kendisini hesaba çektirecek.. Yâni sual sormayacak ve ancak sorulacak suallere muhatap olmayı kabul edecek...
Din âlimleri grup grup onu ziyarete koşup sual yağmuruna tutmaya başladılar ve daima tatmin edici cevaplar aldığına inanmış tavırlarla döndüler. Oturduğu eve bir levha asmıştı :
«Burada her müşkil halledilir, her suale cevap verilir; fakat sual sorulmaz.»
Kendisini mes'ul ve muhatap tutarak başkalarını teşvik ettiği bu işde, aynı hakkı niçin nefsi bakımından muteber bulmuyordu? Başkalarına yaptırdığı bu işi nefsine niçin lâyık görmüyordu? Bu bir tevazu ifadesi mi, yoksa gizli bir gurur alâmeti miydi?
Hepsi «Eski Said» e ait hususiyetlerden... İleride ve olgunluk devresinde bunlardan hiçbiri kalmayacaktır.
Artık Molla Said'in İstanbul'daki köşesi, bitmek tükenmek bilmez bir münazara bucağı... Grup grup sarıklı başlar ve ak sakallılar, onun karşısına geçip, bu genç, sa-rıksız ve sakalsız hocayı kıstırmaya bakıyorlar, fakat muvaffak olamıyorlar.
O sıralarda İstanbul'a, Şeyh Bahîd isimli bir allâme geliyor. Bu zat Mısır'ın meşhur «Ezher» Üniversitesi reis-lerindendir ve dinî bilgisiyle ün salmıştır.
Bediüzzaman'ı bir türlü yenemeyen İstanbul uleması bu zâta baş vurup rica ediyorlar :
— Onu ancak siz mat edebilirsiniz! Lütfen karşılaşmayı kabul buyurunuz!
— Memnuniyetle kabul ediyorum!
Ve düşerler Molla Said'in peşine...
Bir gün Ayasofya Camiinde kılınan namazdan sonra gömrler ki, Molla Said, o civarda bir çayhaneye girip
Bediüzzaman'm et-
oturmaktadı. Bunu fırsat bilirler ve rafında halkalanırlar...
Mısırlı Şeyh Bahîd'in Molla Said'e ilk suali yamandır :
— Avrupa'nın bugünkü manzarasiyle Osmanlıların hâli arasında ne gibi bir kıyas yapabilir ve bunlardan herbiri hakkında ne düşünürsünüz?
Bu sual, dinî olmaktan ziyade İslâm'ın 20. Asra tatbiki, madde medeniyeti önünde tavrı; ve o devirde biricik İslâm tamamiyet ve istiklâlini temsil eden Osmanlı İmparatorluğunun gidişi ve istikbali bakımından dâvaların dâvasını hedef tutmakta ve belki en büyük muammayı belirtmekte...
Said Nursî bu yaman suale, gayet veciz şekilde ondan çok daha yaman olan şu cevabı veriyor :
ve
«— Bugünün Avrupa'sı, içine düştüğü ve yaşadığı buhran noktasından, eninde sonunda varmaya mecbur olduğu netice olarak İslama gebedir; Osmanlılarsa Avrupa'ya gebe...» «>
Bu cevapta, sade hâl ifadesi değil, istikbale ait müthiş bir keşif olduğu gibi, Tanzimattan beri gelen taklitçi cereyanın da teşhisini yerine getirici derin ve girift bir Isavrayış okunabilir.
Şeyh Bahîd hemen fikrini açıklıyor :
— Bu gençle münazara edilemez! Dâvayı bu kadar veciz ve kökünden kavrayıcı şekilde belirten bu gence hayran oldum! Kendisini «Bediüzzaman» ismine lâyık rgörüyorum!
Said Nursî Hazretleri bu fikirler içinde ve sadece nazariye plânında kalmıyor, kendisini tamamiyle günlük siyasete kaptırıyor, hususiyle evvelâ İttihat ve Terakki cereyanının karşısına dikiliyor. (Jön Türk) tipinin hey--' kelleştirdiği her türlü maymunvâri taklit ve züppeliğe muhaliftir.
Onlara şöyle hitap ediyor :

— SİZ DİNİ İNCİTİYORSUNUZ; ALL AHİN GAYRETİNE DOKUNUYORSUNUZ! SERİ ATİ ALAYA ALIYORSUNUZ! BU GİDİŞİN SONU ÇOK FECİ OLACAKTIR!
Fakat buna ve daha nice şeye rağmen bir aralık ona kapılmaktan nefsini koruyamayacaktır.
HÜRRİYET :
Hürriyet adlı, kimsenin aslını ve özünü bilmediği ve esasta Türk ruh nizamını bozmak ve İslâm birliğini parçalamak gibi bir gaye güttüğünü anlamadığı cereyan, «Eski Said» derecesinde Bediüzzaman'ı da içine alıyor ve ona, şeriata bağlılığına ve İttihatçılara aykırılığına rağmen, Abdülhamîd Hân'a da zıt bir rol oynatıyor. Bu devrede Said Nursî, tarafını tam tâyin edemez ve hem İttihatçılara, hem Abdülhamîd'e bağlı bazı çizgiler arasındaki tezatı-göremez vaziyettedir. Biricik dâvası İslâm olduğu hâlde onu «ağyarını mâni ve efradını cami», yâni bütün zıtlarını uzaklaştırıcı ve yakınlarını kucaklayıcı şekilde ele almaktan uzaktır.
Evvelâ Derviş Vahdetî'nin «Volkan» isimli gazetesinde, kendisi bu basit adamın çok üstünde olduğu hâlde birtakım yazılar yazıyor; sonra 31 Mart Hâdisesine karışıyor, fakat hâdiseyi körükleyenlerden değil de fikirde kolaylaştıranlardan ve böylece bilmeksizin 31 Mart tertip-çisi İttihatçılara imkân verenlerden oluyor. İş çığırından çıkınca da âsi askerleri yatıştırmaya çalışıyor ve onları itaate getirmekte hayli başarı gösteriyor.
Bediüzzaman, 31 Martçılarla beraber Divan-ı Harp huzurunda muhakemeye çekildi. Onbeş kadar sarıklı da idama mahkûm ve bu hüküm hemen infaz edilmişti. Asılanlar, mahkeme binasının bahçesinde, darağacında sallanırken Bediüzzaman'ı bu manzara içinden geçirerek hesaba çektiler. Divan-ı Harp Reisi Hurşit Paşa sordu:
— Sen de şerir.t isteyenlerden imişsin; öyle mi?
Said Nursî, eşkiya reisinden daha korkunç Paşaya şu cevabı verdi:
— Şeriatın tek hakikatine bin vücudum olsa fedaya hazırım! Çünkü şeriat biricik saadet sebebi, adalet örneği ve fazilet temsalidir. Fakat benim şeriat isteğim, âsi askerlerin dileğine uymaz. Benim o türlü dileklerle hiçbir alâkam olamaz!
Ve Said Nursî beraet ediyor, Beraet kararı bildirilince mahkemeye teşekkür etmiyor, salondan asık yüzle çıkıyor, arkasında "»kalabalık bir halk yığını, Sultanahmede' kadar yaya yürüyor ve yolda kendi kendisine defalarca mırıldanıyor:
«— ZALİMLER İÇİN YAŞASIN CEHENNEM!»
Ama; ama İslâm ve Şeriat bağlılığından nokta feda etmeyecek olan Bediüzzaman, ne yazık ki «Eski Said» devresinde, bir ân için olsa da, İttihatçıların sahte hürriyetini Şeriata hizmet, Abdülhamîd'in disiplinini de zulüm ve istibdat zannetmek gibi bir hatâya düşecektir. Fakat bu hatâsı uzun sürmeyecek ve «Eski Said»e topyekûn levmetme faziletini olgunluk devresinde ona kazandıracaktır.
Said Nursî, Hürriyetin ilânından üç gün sonra kalabalık bir meydanda bir hitabe irad etmiş, peşinden de İttihatçıların dileğiyle aynı hitabeyi Selânikte Hürriyet Meydanı isimli yerde tekrarlanmıştı.
İşte hitabenin, işaret ettiğimiz tezatları gösteren birkaç nazik parçası :
Bazı yanlışlarına rağmen ayniyle.
«— Ey hürriyet-i Şer'î! Öyle müthiş ve fakat güzel ve müjdeli bir seda ile çağırıyorsun ki, benim gibi bir bedeviyi tabakat-ı gaflet altında yatmışken uyandırıyorsun! Sen olmasaydın, ben ve umum millet, zindan-ı esarette kalacaktık.»
«Mütevekkilâne, sabîane tuttuğumuz otuz sene Rama-zan-ı sükûtun (Abdülhamid'in 30 küsur yıllık saltanatı boyunca tutulan sükût orucu demek istiyor) sevabıdır ki, azapsız cennet-i terakki ve medeniyet kapılarını bize açmıştır. Hâkimiyet-i Milliyenin beraat-i istiklâli olan ka-nun-u Şer'î, cennet gibi bizi duhule davet ediyor.
Ey mazlum ihvan-ı vatan! Gidelim, dahil olalım! Birinci kapısı Şeriat dairesinde İttihad-ı kulüb, ikincisi muhab-bet-i milliyet, üçüncüsü maarif, dördüncüsü Sâ'y-i insanî beşincisi terk-i sefahattir.»
«Şeriat-i garrâ üzerine müesses olan Kanun-u Esasî Ezrâil hükmüne geçti, onları susturdu.»

Görülüyor ki, İttihatçıların getirdiği sahte, hattâ iman ve nizam suikastçısı hürriyeti «Şer'î hürriyet», Mithat Paşa artığı yıkıcılık prensiplerini de «Şeriat-ı garrâ üzerine müesses Kanun-u Esasî» farzedecek derecede nefsini günlük ve aldatıcı politika çarklarına kaptırmış olan genç Said Nursî, o günlerde, son devresiyle kıyas ve nispet kabul etmez bir hal içindedir. Üstelik, İttihatçıların efendileri olan yahudiler ve masonlarca tek kabahati «Şeriat-i garrâ» ya bağlılığı olan Abdülhamid'e karşı tavrı da hüzün vericidir. Faıkat daha evvel işaret ettiğimiz gibi bütün bunlar, ilerideki muazzam oluşun ilk devresindeki geçici sakatlıklardan başka bir şey değildir.

Said Nursî'nin Divan-ı Harp notlarından:

31 Mart hâdisesinde Divan-ı Harb-ı Örfîde dedim ki:

— Ben talebeyim; onun için, herşeyi mizan-i şeriatla muvazene ediyorum. Ben milliyetimizi, yalnız İslâmiyet biliyorum; onun için, herşeyi de İslâmiyet nokta-i nazarından muhakeme ediyorum. Ben hapishane denilen â-lem-i berzahın kapısında dururken ve darağacı denilen istasyonda âhirete giden şimendiferi beklerken, cemiyet-i beşeriyenin gaddarâne hallerini tenkid ederek, değil yalnız sizlere, belki bu zamandaki nev'i benî beşere bir nutuk irad ediyorum.

«Bu hükümet, zaman-ı istibdatta akla husumet ediyordu; şimdi de hayata adavet ediyor. Eğer hükümet böyle olursa, yaşasın cünun!. Yaşasın mevt! Zâlimler için de yaşasın Cehennem!. Ben zaten bir zemin istiyordum kir efkârımı onda beyan edeyim. Şimdi bu Divan-ı Harb-i Örfî iyi bir zemin oldu.

Bidayetlerde herkesden sual olunduğu gibi, Divan-r Harbde bana da sual ettiler:

— Sen de şeriat istemişsin? Dedim :

— Şeriatın bir hakikatına bin ruhum olsa feda etmeye hazırım; zira şeriat, sebeb-i saadet ve adalet-i mahz ve fazilettir. Fakat, ihtilâlcilerin isteyişi gibi değil!

Hem de dediler:

— itttihad-ı Muhammediyeye dahil misin? Dedim:

— Maaliftihar.. En küçük efradındanım; fakat benim »tarif ettiğim veçhile... o ittihattan olmayan, dinsizlerden "başka kimdir, bana gösterin?.

işte, o nutku şimdi neşrediyorum; tâ ki meşrutiyeti lekeden ve ehl-i şeriatı me'yusiyetten ve ehl-i asrı tarih nazarında cehil ve cünundan ve hakikati evham ve şüpheden kurtarayım.»

«Merd olan, cinayete tenezzül etmez; şayet isnad olunsa, cezadan korkmaz. Hem de, haksız yere idam olun-sam, iki şehid sevabını kazanırım. Şayet hapiste kalsam, böyle hürriyeti lâfızdan ibaret bulunan gaddar bir hükümetin en rahat mevkii hapishane olsa gerektir. Mazlumi-yetle ölmek, zâlimiyetle yaşamaktan daha hayırlıdır.

Bunu da derim ki: Siyaseti dinsizliğe âlet yapan bazı adamlar kabahatlerini setr için, başkasını irtica ile dinini siyasete âlet yapmakla ittiham ederler.»

Besbellidir ki, Said Nursî'deki İttihatçı temayülü 31 Mart'a kadar sürmüş ve Meşrutiyetin ilanıyla isyan arasında geçen kısa fasıla Bediüzzamanm gözünden İttihatçı maskesini düşürmeğe kâfi gelmiştir.

Artık Said Nursî, istibdad dedikleri yalanla «Hürriyet» isimli masal arasında tam bir kıyas ehliyetine ulaşmıştır:

«Şimdiki hafiyeler, eskilerden beterdirler. Bunların sadâkatine nasıl itimad olunur? Adalet, onların sözlerine nasıl bina olunur? Hem de cerbeze ile, insan adalet yaparken zulme düşüyor.»

Bunlardan sonra Said Nursî, tıpkı (Sokrates)in «Mü-•dafaa» sında, faziletlerini suç kabul edenlere karşı edası gibi, kıymetlerini «cinayet» kelimesiyle çerçeveliyerek bir bir sayıyor ve bu arada ilk defa «sahte hürriyet» şüphesine düşüyor ve hakikate yaklaşıyor:

«Avrupa, bizdeki cehalet ve taassup müsaadesiyle; şeriatı (haşa ve kellâ) istibdada müsait zannettiklerinden nihayet derecede kalben üzülmüştüm. Onların zannını tekzip etmek için, meşrutiyeti herkesten ziyade şeriat na-mma alkışladım. Lâkin yine korktum ki, başka bir istibdad tekrar o zannı tasdik eder diye... Ne kadar kuvvetim varsa Ayasofya camiinde meb'usana hitaben feryat ettim ve söyledim ki: «Meşrutiyeti, meşruiyet unvanı ile -telâkki ve telkin ediniz! Tâ, yeni ve gizli dinsiz bir istibdat, pis eliyle o mübareki, ağrazma siper etmekle lekedar •etmesin. Hürriyeti,

âdab-ı şeriatle takyid ediniz; zira câhil efrat ve avam-ı nâs; kayıtsız hür olsa, şartsız tam serbest olsa, sefih ve itaatsiz olur. Adalet namazında kıbleniz dört mezhep olsun. Tâ ki, namaz sahih ola... Zira, ha-kaik-i meşrutiyetin sarahaten ve zımnen ve iznen dört mezhepten istihracı mümkün olduğunu dâva ettim. Ben ki, bir âdi talebeyim; ulemaya farz olan bir vazifeyi omu-znma aldım; demek cinayet ettim ki, bu tokadı yedim!»

«Gazeteler; iki kıyas-ı fâsid cihetiyle ve haysiyet kırıcı bir neşriyat ile, ahlâk-ı tslâmiyeyi sarstılar ve efkâr-ı tunumiyeyi perişan ettiler. Ben de gazetelerle, onları reddeden makaleler neşrettim. Dedim ki:

— Ey gazeteciler! Edibler edebli olmalı, hem de edeb-i niyet-i halisa tanzim etmeli. Halbuki siz, le, yâni, taşrayı İstanbul'a ve İstanbul'u ederek efkâr-ı umumiyeyi bataklığa düşü sî garazları ve fikr-i intikamı uyandırdi

said nursî

îslâmiye ile müteeddib olmalı. Ve onların sözleri, kalb-i umumi-i müşterek-i milletten, bîtarafane çıkmalı. Ve matbuat nizamnamesini, vicdanınızdaki hiss-i diyanet ve

.. „ „ , . _.„ ^j kxyag.j fâsid-

j Avrupa'ya kıyas İrdünüz; ve şahsı goıaum, »^. ^....._____ . İniz. Zira elifba okumayan çocuğa felsefe-i tabiiye dersi verilmez! Ve erkeğe, tiyatrocu karı libası yakışmaz. Ve Avrupa'nın hissiyatı, İstanbul'da tatbik olunmaz! Akvamın ihtilâfı, mekânların ve aktarın tehalüfü, zamanların ve asırların ihtilâfı gibidir. Birisinin libası, ötekinin endamına gelmez. Demek, Fransız Büyük İhtilâli, bize tamamen hareket düsturu olamaz! Yanlışlık; tatbik-i nazariyat ve mukte-za-yı hâli düşünmemekten çıkar.

Ben ki, ümmî bir köylüyüm, böyle cerbezeli ve mu-galâtalı ve ağrazalı muharrirlere nasihat ettim. Demek cinayet işledim!»

«Ben işittim ki, askerler bâzı cemiyetlere intisab ediyorlar. Yeniçerilerin hâdise-i müthişesi hatırıma geldi. Gayet telâş ettim, bir gazetede yazdım ki: Şimdi en mukaddes cemiyet, ehl-i iman askerlerinin cemiyetidir. U-mum nıü'min ve fedakâr askerlerin mesleğine girenler, neferden seraskere kadar dahildir. Zira ittihat, uhuvvet, itaat, muhabbet ve İlây-ı kelimetullah, dünyanın en mukaddes cemiyetinin maksadıdır. Umum mü'min askerler, tamamiyle bu maksada mazhardırlar. Askerler merkezdir; millet ve cemiyet, onlara intisap etmek lâzımdır. Sair cemiyetler, milleti asker gibi mazhar-ı muhabbet ve uhuvvet etmek içindir. Amma İttihad-ı Muhammedi ki; umum nı't'minlere şâmildir, cemiyet ve fırka değildir. Merkezi ve saff-ı evveli, gaziler, şehitler, âlimler, mürşitler teşkil ediyor. Hiçbir mü'min ve fedakâr asker (zabit olsun, nefer olsun) hariç değil ki, tâ intisaba lüzum kalsın... Lâkin bazı cemiyet-ıi hayriyye, kendine İttihad-ı Muhammedi diyebilir, buna karışmam. ^^"-f / ,^ Udtt / ~f (^S

Ben ki âdi bir talebeyim. Böyle büyük ulemanın vazifelerini gasbettim. Demek cinayet ettim!»

Said Nursî Hazretlerinin, kurucularından bulunduğu «İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti» üzerindeki kıymet hükmü ve cemiyetin gayesine ait görüşü:

«— Cihet-ül-vahdet-i ittihadımız, Tevhiddir. Peyman ve yeminimiz, imandır. Mademki muvahhidiz, müttehidiz. Herbir mü'min i'lâ-yı Kelimetullah ile mükelleftir. Bu zamanda en büyük halâs sebebi, maddeten terakki etmektir. Zira; ecnebiler fünun ve sanayi silâhiyle, bizi is-tibdad-ı mânevileri altında eziyorlar. Biz de fen ve san'at silâhiyle, i'lâ-yı Kelimetullahın en müdhiş düşmanı olan cehil ve fakr ve ihtilâf-ı efkâra cihad edeceğiz. Amma; cihad-ı haricîyi, Şeriat-ı Garrâ ile berahim-i kâtıasının elmas kılıçlarına havale edeceğiz. Zira, medenîlere galebe çalmak, ikna iledir; söz anlamayan vahşiler gibi icbar ile değildir. Biz muhabbet fedaileriyiz, husumete vaktimiz yoktur!.

Meşrutiyet ki, adalet ve meşveret ve kanunda inhi-sar-ı kuvvetten ibaretdir. 13 asır evvel Şeriat-ı Garrâ ile teessüs ettiğinden, ahkâmda Avrupa'ya dilencilik etmek, Din-i İslama büyük bir cinayettir ve Şimale müteveccihen namaz kılmak gibidir.

Kuvvet kanunda olmalı; yoksa istibdad tevzi olunmuş olur.

N

Hâkim ve âmir-i vicdanî Şeriat olmalı. O da mârifet-i tam ve medeniyet-i âm, veyahut Din-i İslâm namiyle ol-nia.li. Yoksa; istibdad daima hükümfermâ olacaktır. İttifak, hüdadadır; heva ve hevesde değil! İnsanlar hür oldular amma, yine abdullahdırlar. Her şey hür oldu. Başkasının kusuru, insanın kusuruna sened ve özür olamaz! Ye's, mâni-i her kemaldir. «Neme lâzım, başkası düşünsün» istibdadın yadigârıdır.»

Said Nursî'nin ifadesiyle 31 Mart tablosu: «— Martın otuzbirinci günündeki dehşetli hareketi iki üç dakika uzaktan temaşa ettim. Müteaddid metâlibi işittim. Fakat, yedi renk sür'atle çevrilse, yalnız beyaz göründüğü gibi, o ayrı ayrı matlablardaki fesâdâtı binden bire indiren ve avamı (narşi) den kurtaran ve efrad elinde kalan umum siyaseti, mu'cize gibi muhafaza eden «Lâfz-ı Şeriat» yalnız göründü. Anladım: İş fena, itaat muhtel, nasihat te'sirsizdir. Yoksa, her vakit gibi, yine o ateşin söndürülmesine teşebbüs edecektim. Fakat, avam çok bizim hemşehriler gafil ve safdil. Ben de şöhret-i kâ-zibe ile görünüyorum. Üç dakikadan sonra çekildim. Ba-kırköyüne gittim; tâ, beni tanıyanlar karışmasınlar; rast-gelenlere de karışmamak tavsiye ettim. Eğer zerre miktar dahlim olsaydı, zaten elbisem beni ilân ediyor, istemediğim bir şöhret de beni herkese gösteriyordu, bu işde pek büyük görünecektim. Belki, Ayastefanos'a kadar, tek başıma olsun, Hareket Ordusu'na mukabele ederek isbat-ı vücud edecektim; merdâne ölecektim. O vakit dahlim be-dihi olurdu, tahkike lüzum kalmazdı.

İkinci günde, bir ukde-i hayatımız olan itaat-i askeriyeden sual ettim, dediler ki:

— Askerlerin zabitleri asker kıyametine girmiş, itaat çok bozulmamış.

Tekrar sual ettim:

— Kaç zabit vurulmuş?

— Yalnız dört tane... Onlar da, müstebid imişler... Hem şeriatın âdab ve hududu icra olunacak.

Bir de gazetelere baktım; onlar da o kıyamı meşru gibi tasvir ediyorlardı. Ben de bir cihette sevindim; zira, en mukaddes maksadım, şeriatın ahkâmını tamamen icra ve tatbikdir. Fakat itaat-i askeriyeye halel geldiğinden, nihayet derecede me'yus ve müteessir oldum ve umum gazetelerle askere hitaben neşrettim ki:

— Ey Askerler! Zabitleriniz bir günah ile nefislerine zulmediyorlarsa siz o itaatsizlikle otuz milyon Osmanlı ve üçyüz milyon nüfus-u Islâmiyyenin haklarına bir nevi zulmediyorsunuz. Zira, umum İslâm ve Osmanlıların haysiyet, saadet ve bayrak-ı tevhidi, bu zamanda bir cihette sizin itaatinizle kaimdir. Hem de Şeriat istiyorsunuz; fakat, itaatsizlikle şeriata muhalefet ediyorsunuz.»

Bütün bunlar, yalnız şeriat üzerinde sabit, fakat şeri-atin davet ettiği gerçek istikametleri tayinde müterеddit ve mütehayyir «Eski Said» hakkındaki teşhisimizin ispat, unsurlarıdır.

Bediüzzaman, hen^ kendi iç tezatlarını ihtar eden, hem de bizzat tezatlar içinde yüzen istanbul'da daha fazla kalamıyor; başlangıçta seriate o kadar uygun gördüğü hürriyet tecrübesi kısa zamanda ona içyüzünü beli ediyor ve yine Türkiye'nin Doğu ucuna, Van'a dönmek üzere yola çıkıyor. Batum yoliyle gittiği için Tiflis'ten geçiyor, Tiflis'in Şeyh Saffân tepesine çıkıp koca şehri seyrediyor ve orada:

— Böyle ne bakıyorsun?

Diye soran bir Rus memuruna:

— Kuracağım medresenin plânını hayal ediyorum!!

Cevabını veriyor. Konuşma şöyle devamda :

— Sen nerelisin?

— Bitlis'li...

— Burası Tiflis...

— Ha Bitlis, ha Tiflis... Medresenin şümulüne göre eşit yerler...

Van'a erişince aşiretleri dolaşmaya başlıyor. Onlarla sualli cevaplı münazaralar yapmakta... Bu münazaralar, aynı adı taşıyan (Münazarat) bir kitapta yayınlanmıştır.

Van'dan Şam'a... Orada, bazı din âlimlerinin davetiyle «Cami-ül-Emevî» de binlerce Müslüman huzurunda verdiği bir hutbe vardır. Bu hutbe de «Hutbe-i Şamiyye» adı altında basılmıştır.

Bediüzzaman, Şam'da fazla kalmadı. Şark Anadolu-sunda kurmak istediği «Medrese-tüz-Zehra» fikri onu öyle kavramaya başladı ki, İstanbul'a dönmekten ve bu mevzuda var kuvvetiyle teşebbüse girişmekten başka yol bulamadı. Meşrutiyet Padişahı Sultan Reşad'ın maiyetine Şark vilâyetleri mümessili olarak katılıp beraberce Avrupa Türkiyesini dolaştı.
Seyahatini ve trende tesadüf ettiği iki muallimle konuşmasını aynen şöyle anlatıyor:
«Sultan Reşad'ın Kümeliye seyahati münasebetiyle Vilâyat-ı Şarkiye namına ben de refakat ettim. Şimendiferimizde iki mektepli mütefennin arkadaşla bir müba-hase oldu. Benden sual ettiler ki:
— Hamiyyet-i diniyye mi, yoksa hamiyyet-i milliye mi daha kuvvetli, daha lâzım?
Dedim:
— Biz Müslümanlar, indimizde ve yanımızda din ve milliyet, bizzat müttehiddir. İtibarî, zahirî, arızî bir ayrılık var... Belki din, milliyetin hayatı ve ruhudur. İkisine birbirinden ayrı ve farklı bakıldığı zaman, hamiyet-i diniye, avam ve havasa şâmil oluyor. Hamiyet-i milliye yüzden birisine, yani menfaat-i şahsiyesini millete feda edene münhasır kalır. Öyle ise hukuk-u umumiye içinde hamiyet-i diniye esas olmalı, hamiyet-i milliye ona hadim ve kuvvet kal'ası olmalı... Hususen biz Şarklılar, Garb-lılar gibi değiliz: İçimizde kalblerde hâkim hiss-i dinîdir. Kadir-i Ezelî ekser Enbiyayı Şark'da göndermesi işaret «diyor ki, yalnız hiss-i dinî Şarkı uyandırır, terakkiye sevkeder. Asr-ı Saadet ve Tabiîn bunun bir bürhan-ı kat'-îsidir.
Ey bu hamiyet-i diniye ve milliyeden hangisine daha ziyade ehemmiyet vermek lâzım geldiğini soran bu şimendifer denilen medrese-i seyyarede ders arkadaşlarım ve şimdi zamanın şimendiferinde istikbal tarafına bizimle beraber giden mektepliler! Size de derim ki: Hamiyet-i diniye ve İslâmiyet milliyeti, Türk ve Arap içinde tama-miyle meczolmuş ve kabil-i tefrik olamaz bir hale gelmiş. Hamiyet-i İslâmiye, en kuvvetli ve metin ve arşdan gelmiş bir ziıicir»i nuranîdir. Kırılmaz ve kopmaz bir urvet -ül - vüskadır, tahrib edilmez, mağlûb olmaz bir kudsî Tsal'adır dediğim vakit, o iki münevver mekteb muallimleri bana dediler:
— Delilin nedir? Bu büyük dâvaya, büyük bir hüccet ve gayet kuvvetli bir delil lâzım, delil nedir?»
Said Nursî, Rumeli seyahatine ait tren konuşmasını anlatmaya devam ediyor:
«Şimendiferimiz tünelden çıktı, biz de başımızı çıkardik, pencereden baktık: Altı yaşma girmemiş bir çocuğu şimendiferin tam geçeceği yolun yanında durmuş gördük. O iki muallim arkadaşlarıma dedim:
— İşte bu çocuk lisan-ı haliyle sualimize tam cevap veriyor. Benim bedelime o masum çocuk, bu seyyar medresemizde üstadımız olsun. İşte lisan-ı hali, bu gelecek hakikati der: Bakınız, bu Dâbbetülarz, dehşetli hücum ve gürültüsü ve bağırmasiyle ve tünel deliğinden çıkıp hücum ettiği dakikada geçeceği yola bir metre yakınlıkta o çocuk duruyor. O dâbbetülarz, tehdidiyle ve hücumunun tahakkümü ile bağırarak tehdit ediyor. «Bana rasgelenin vay haline!» dediği halde; o masum, yolunda duruyor. Mükemmel bir hürriyet ve harika bir cesaret ve kahramanlıkla, beş para onun tehdidine ehemmiyet vermiyor. Bu Dâbbetülarz'm (kıyamette yerden çıkacak müthiş hayvan) hücumunu istihfaf ediyor ve kahramancık-lığiyle diyor:
— Ey şimendifer! Sen, gök gürültüsü gibi bağırmanla beni korkutamazsın.
Sebat ve metanetinin lisan-ı haliyle güya der:
— Ey şimendifer! Sen bir nizamın esirisin. Senin gem'in, dizginin, seni gezdirenin elindedir. Senin, bana tecavüz etmek haddin değildir. Beni istibdadın altına alamazsın. Haydi yoluna git, kumandanının izniyle yolundan geç!
İşte ey bu şimendiferdeki arkadaşlarım ve elli sene sonra, fenlere çalışan kardeşlerim! Bu masum çocuğun yerinde Rüstem-i İranî veya Herkül-ü Yunanı o acip kahra-manlıklarile beraber tayy-ı zaman ederek o çocuğun yerinde bulunduğunu farzediniz. Onların zamanında şimendifer olmadığı için, elbette bir intizam ile hareket ettiğine bir itikatları olmıyacak. Birden bu tünel deliğinden, başında ateş ve nefesi gök gürültüsü gibi, gözlerinde elektrik berkleri olduğu halde, birden dehşetli tehdit hücumiyle Büstem ve Herkül tarafına koşmasına karşı, o iki kahraman ne kadar korkacaklar; ne kadar kaçacaklar; o harika cesaretleriyle bin metreden fazla kaçacaklar. Bakınız, nasıl bu Dâbbetülarzın tehdidine karşı hürriyetleri, cesaretleri mahvolur. Kaçmaktan başka çare

bulamıyorlar. Çünkü onlar, onun kumandanına ve intizamına itikad etmedikleri için, muti bir merkeb zannetmiyorlar; belki, gayet müthiş, parçalayıcı vagon cesametinde yirmi arslani arkasına takmış bir nevi arslan tevehhüm ederler.»

Çocuktaki saffet hissinin bir anda gerçeği sezici kuvvetiyle, kendisini akıllı ve kuvvetli sananların zaafını belirten bu misal, Said Nursî Hazretlerine ait ferasetten o devrede bile canlı bir örnektir. Bu delâleti, bozuk bir lisan ve çetrefil bir ifade içinden bile süzüyor ve Batının müsbet ilimleriyle ruh boşluğu faciası arasında, 30 küsur yaşındaki Said Nursî'nin bile derin bir muhasebeye varmış olduğunu anlıyoruz.

Bu fikir olgunluğu son çığırda «Nur Risalesi» yle Şark mütefekkirlerinin çoğunda mevcut olmayan bir tahlil, terkip ve teşhis olarak meydana çıkacaktır:

«İşte ehl-i dalâletin imansızlıktan gelen dehşetli elemlerine ve korkularına karşı hiçbir şey, hiçbir fen, hiçbir terakkiyat-ı beşeriye bir teselli veremez; kuvve-i manevi-yeyi temin edemez. Cesareti, zir-ü-zeber olur; fakat muvakkat gaflet perde çeker, aldatır. Ehl-i iman, iman cihe-tiyle, değil korkmak, kuvve-i maneviyesi kırılmak, belki o temsildeki çocuk gibi fevkalâde bir kuvve-i maneviye ve bir metanetle ve imandaki hakikatle onlara bakıyor. Bir Sâni-i Hakimin hikmet dairesinde tedbir ve idaresini müşahede eder, evham ve korkulardan kortulur. «Sani-i Hakimin emri ve izni olmadan, bu seyyar kâinatlar hareket edemezler» deyip anlar, kemal-i emniyetle hayat-i dünyeviyesinde derecesine göre saadete mazhar olur. Kimin kalbinde imnndan ve din-i haktan gelen bu hakikat çekirdeği bulunmazsa ve nokta-i istinadı Gİmazsa bilbe-dahe temsildeki Rüstem ve Herkül'ün cesareti ve kahramanlıkları kırıldığı gibi, onun cesareti ve kuvve-i mane-viyesi müzmahil olur ve vicdanı tefessüh eder ve kâinatın hâdisatına esir olur. Her şeye karşı korkak bir dilenci hükmüne düşer.

Acaba, en ziyade kuvve-i maneviyeye ve teselliye ve metanete ihtiyacını hissetmiş bu asırdaki beşer, bu zamanda, o kuvve-i manevîyi ve teselliyi ve saadeti temin eden İslâmiyet ve imandaki nokta-i istinad olan hakaik-i imaniyeyi bırakıp, Garplılaşmak unvanı ile, İslâmiyet milliyetinden istifade yerine, bütün kuvve-i maneviyeyi kırıp ve teselliyi mahveden ve metanetini kıran dalâlet ve sefahete ve yalancı politika ve siyasete dayanması, ne kadar maslahat-ı beşeriyeden ve menfaat-i hakikiyeden uzaktır!»

Van'da açtırmayı düşündüğü «Medrese-tüz-Zehra» fikri Bediüzzaman'ı her ân iğnelemektedir. Trablus ve peşinden Balkan Harbi felâketleri hâdiselerin göze görünmez teknesinde yuğurulurken İttihat ve Terakki, gösteriş politikası icabı, birdenbire dinî bir hamaratlığa kalkıştı ve Kosova vilâyetinde bir İslâm Darülfününu açmaya davrandı . Bunun için de 19 bin altın lira tahsisat ayırdı.

Hep, Rumeli ve Makendonya istikametinde fedakârlık...

Tlşebbüs Bediüzzaman'a okundu.

O, zamanın Padişahı ve İttihatçılara şöyle hitap etti:

-— Anadolu ve Anadolunun doğusu, böyle bir tesise her taraftan daha muhtaç ve lâyıktır. Şarkı Anadolu Ru-meliye müspetle daha emin bir mıntıka olduğu gibi, İslâm âleminde merkezi vaziyetindedir.

Said Nursî'nin bu gür ve haklı sesine hâdiseler kısa zamanda cevap verdi ve onu geçekleştirdi. Balkan Muha-rebesile Kosova istilâya uğradı ve elden çıktı. Bunun üzerine Bediüzzaman, ayrılan 19 bin liranın Van'a tahsis için alâkalılara baş vurdu.

Kabul ettiler.

Said Nursî muhteşem bir İslâm üniversitesi kurmak yolundaki idealini gerçekleştirecek olan bu imkân karşısında mes'ud... Uçarcasına Van'a koştu. Van gölünün kenarında «Edremit» denilen yerde «Medrese-tüz-Zehra»-nm temelleri atıldı. Fakat elden ne gelir ki, İlâhî kader bu defa da İslâm üniversitesinin Van gölü kenarındaki izlerini süpürüp yele verdi. Dünyanın tepesine semavî bir belâ şeklinde inen Birinci Dünya Harbi Türkiye'yi de içine aldı ve teşebbüs bir anda akîm kaldı.

HARBİ UMUMİ:

Umumî Harb dedikleri Birinci Dünya Savaşında, yaşı 40 sularında bulunan Bediüzzaman Hazretleri askerdir ¦ve Şark cephesinde çarpışmaktadır.
Vaziyeti, herhangi nizamî bir kıtaya bağlı olmaktan ziyade gönüllülerden kurulu bir alayın başında olmak şeklinde...
Moskof kuvvetlerinin ilerlemeleri üzerine Van'a çekiliyor ve oranın boşaltılması ve düşman kuvvetlerinin saldırmaları sırasında, talebelerinden bir grupla beraber, şe-îiid oluncaya kadar Van'ı korumaya karar veriyor. Geri
çekilen Van ahalisi kendisini bu cür'etli kararından vaz geçiriyor ve Vastan taraflarında tutunmaya çalışmasını tenbih ediyor.
Vastan taraflarında bir avuç gönüllü ile Said Nursî Hazretlerinin bir alay Kazak süvarisine karşı başarısı dillere destandır.
O sıralarda Said Nursî siperde, at sırtında ve eli tetikte geçirdiği korkunç demlere rağmen «îrşad-ül-İ'caz» isimli eserini kaleme almaktadır.
Anadolu doğusundan gelen Rus istilâsı Bitlis önlerinde her türlü mukavemeti kırdıktan sonra, o âna kadar üç -beş talebesiyle harika çapında işler görmüş olan Bediüz-zaman'ı da esir eder.
Bediüzzaman esirler kampında...
Kampta bir telâş... Rus orduları Başkumandanı ve Çarın kardeşi Nikola Nikolayeviç kampı teftişe gelmiştir.
Herkes ayakta, Said Nursî bir köşede çömelmiş oturmakta... Rus Başkumandanı önünden geçerken ayağa kalkmaz. Başkumandan önceden mimlediği Bediüzzaman'-ın önünden birkaç defa geçerek, onun, hürmet vazifesini yerine getirip getirmiyeceğine dikkat eder.
Yine bir hareket yok...
Sorar :
— Beni her halde tanımadın!
— Hemen tanıdım. Rus orduları başkumandanı ve Carın kardeşi Nikola Nikolayeviç...
— Öyleyse niçin ayağa kalkmadın?
— Bağlı olduğum din, ona aykırı olan bir insana, kim olursa olsun, ayağa kalkmaktan beni meneder!
Said Nursî hazretlerini Rus Başkumandanına hakaretten Harp Divanına veriyorlar, kurşuna dizilmeğe mahkûm ediyorlar; fakat son dakikada bunun din gayret ve bağlılığından ileri geldiğini düşünecek kadar insaf gösterip kendisini bırakıyorlar.
Bediüzzaman'm esirliği iki yıl sürdü. O, Sibirya'da geçen bu iki yıl içinde de bir ân bile İslâm gayretini gevşetmiş değildir. Sibirya'daki Müslüman esirlere, hususiyle "Türk subaylarına ders vermekle meşgul...
Bir gün, çevresinde 80 - 90 Türk subayı, dinî telkinlerde bulunurken birdenbire aralarına giren bir Rus kumandanı, toplantıyı siyasî zannedip dağıtmak istiyor. Fakat mevzuun din ve İslâmiyet olduğunu öğrenince ses çıkarmıyor ve :
— Dininizde serbestsiniz! Özür dilerim!
Deyip çekiliyor.
Bir de, Said Nursî'ye karşı bir Moskofun gösterdiği insafı bile esirgeyen devirleri ve Müslüman isimli şahısları düşünelim de ürperelim!..
Said Nuttsî, bir kolayını bulup esaretten firar yoliyle kurtuluyor; Petersburg, Varşova, Viyana yoliyle 1918 de İstanbul'a kapağı atıyor.
Mahut İttihat ve Terakki komitecilerinin koca İmparatorluğu tek kâğıda sürercesine harcayıp vatandan kaçmaları üzerine doğan vaziyet ve işgal altındaki İstanbul'un manzarası malûm...
Artık Said Nursî Hazretleri 40 yaşım aşgm olgunluk devrelerinin basamağına ayak basmış vaziyette ve bütün bir felâketler tablosu karşısmdadır.
Onu, kendisine sormadan, Şeyhülislâmlık çerçevesindeki «Dar-ül-Hikmet-il-îslâmiye» âzalığma tayin ediyorlar. Aynı daire içinde, şair Mehmed Akif, İzmirli İsmail Hakkı, Elmalılı Hamdi gibi şahsiyetler de var... Bediüz-zaman bu vazifede bulunduğu süre içinde, Şeyhülislâmlık makamını dış

politika tesirlerinden uzak tutmak ve nefsânî fetvalara mâni olmak için var kuvvetiyle mücadele etmiş ve bütün menfi telkinlere mukavemet şuurunu daima elinde tutmuştur.
Said Nursî Hazretleri, artık olgunluk çağının tam başında ve «Eski Said» in sonunda, o zamanki halini aynen şöyle ifade eder :
«Bir zaman esaretten geldikten sonra, fstanbulda, bir iki sene yine gaflet galebe etti. Siyaset havası, nazarımı nefsimden kaldırıp âfâka dağıtmış iken, bir gün İstanbu-lun Eyüb Sultan Kabristanının dereye bakan yüksek bir yerinde oturuyordum. İstanbul etrafındaki âfâka baktım. Birden bakıyorum, benim hususî dünyam vefat ediyor, bazı cihette ruh çekiliyor gibi bir hâlet-i hayaliye bana geldi. Dedim: (Acaba bu kabristanın mezar taşlanırdaki yazılar mıdır, bana böyle hayâl veriyor?) diye nazarımı çektim; uzağa değil, o kabristana baktım. Kalbime ihtar edildi ki: (Bu senin etrafındaki kabristanın, yüz İstanbul içinde vardır. Çünkü yüz defa İstanbul buraya boşalmış. Bütün İstanbul halkını buraya boşaltan bir Hâ-kim-i Kadirin hükmünden kurtulup müstesna kalamazsın, sen de gideceksin!) Ben kabristandan çıkıp, bu dehşetli hayâl ile Sultan Eyüb Câmiinin mahfelindeki küçük bir odaya, çok defa girdiğim gibi bu defa da girdim. Düşündüm ki; ben üç cihetten misafirim: Bu menzîlcikte misafir olduğum gibi, İstanbul'da da misafirim, dünyada da misafirim. Misafir, yolunu düşünmeli. Nasıl bu odadan çıkacağım, bir gün de İstanbul'dan çıkacağım; bir gün de dünyadan çıkacağım.
İşte bu halette, gayet rikkatli ve firkatli, elemli bir hüzün ve gr.m kalbime, başıma çöktü. Çünkü ben yalnız bir iki dostu kaybetmiyorum, İstanbul'da binler sevdiğim dostlarımdan müfarakat gibi, çok sevdiğim İstanbul-dan da ayrılacağım. Dünyada yüzbinler dostlarımdan if-tirak gibi, çok sevdiğim ve mübtelâ olduğum o güzel dünyadan da ayrılacağım diye düşünürken, yine kabristanın o yüksek yerine gittim. Arasıra sinemaya ibret için gittiğimden, bana İstanbul içindeki insanlar, o dakikada, sinemada geçmiş zamanın gölgelerini hazır zamana getirmek cihetiyle, ölmüş olanları ayakta gezer suretinde gösterdikleri gibi; aynen ben de, o vakit gördüğüm insanları, ayakta gezen cenazeler vaziyetinde gördüm. Hayâlim dedi ki: Madem bu kabristanda olanlardan bir kısmı sinemada gezer gibi görülüyor; ileride kat'iyyen bu kabristana gireceklerini girmiş gibi gör; onlar da cenazelerdir, geziyorlar... Birden Kur'ân-ı Hakimin miriyle ve Gevs-t Âzam Şeyh Geylânî Hazretlerinin irşadiyle, o hazin halet, sürurlu ve neş'eli bir vaziyete inkılâb etti. Şöyle ki:
O hazin hal« karşı Kur'ândan gelen nur, böyle ihtar etti ki: (Senin şimal-i şarkîde, Koşturmadaki gurbetinde bir iki esir zabit dostun vardı. Bu dostların her halde İs-tanbula gideceklerini biliyordun. Sana birisi deseydi: Sen İstanbul'a mı gideceksin, yoksa burada mı kalacaksın? Elbette zerre mikdar akim varsa, İstanbul'a refah ve sü-rurla gitmesini kabul edecektin. Çünkü, bin birden do-kuzyüz doksan dokuz ahbabın İstanbul'dadırlar. Burada bir iki tane kalmış. Onlar da oraya gidecekler. Senin için İstanbul'a gitmek hazin bir firak, elim bir if tir ak değil Hem de geldin, memnun olmadın mı? O düşman memleketindeki pek karanlık uzun gecelerinden \e pek soğuk fırtınalı kışlarından kurtuldun. Bu güzel dünya cenneti gibi İstanbul'a geldin. Aynen öyle de, senin küçüklüğünden bu yaşına kadar, sevdiklerinden yüzde doksan dokuzu, sana dehşet veren kabristana göçmüşler. Bu dünyada kalan bir iki dostun var, onlar da oraya gidecekler. Dünyada vefatın firak değil, visaldir; o ahbablara kavuşmaktır. Onlar, yani o ervah-i bakiye, eskimiş yuvalarını toprak altında bırakıp, bir kısmı yıldızlarda bir kısmı âlem-i berzah tabakalında geziyorlar!» diye ihtar edildi.
Evet, bu hakikati, Kur'ân ve iman o derece kat'î bir surette isbat etmiştir ki, bütün bütün kalbsiz, ruhsuz olmazsa veyahut dalâlet kalbini boğmamış ise, görüyor gibi inanmak gerektir. Çünkü, bu dünyayı, hadsiz enva-ı lütuf ve ihsaniyetiyle böyle tezyin edip, mükrimane ve şefikane rübubiyetini gösteren ve tohumlar gibi en ehemmiyetsiz cüz'î şeyleri dahi muhafaza eden bir Sâni-i Kerîm ve Rahîm, masnuatı içinde en mükemmel ve en cami, en ehemmiyetli ve en çok sevdiği masnuu olan insanı, elbette ve bilbedshe, sûreten göründüğü gibi böyle merhametsiz, âkıbetsiz idam etmez, mahvetmez, zayi etmez. Belki bir çiftçinin toprağa serptiği tohumlar gibi, başka bir hayatta sünbül vermek için Hâlik-ı Rahîm, o sevdiği masnuunu, bir rahmet kapısı olan toprak altına muvakkaten atar. İşte bu ihtar-ı Kur'ânîyi aldıktan sonra, o kabristan İstanbul'dan ziyade bana ünsiyetli oldu. Halvet ve uzlet, bana sohbet ve muaşeretten daha ziyade hoş geldi. Ben de Boğaz tarafındaki

Sarıyerde, bir halvethane kendime buldum. Gavs-ı Azam (Fütuh ul-Gayb) ıyle bana bir üstad ve tabib ve mürşid olduğu gibi, lmam-ı Rabbani de, (Mektubat) iyle bir enis, bir müşfik, bir hoca hükmüne geçti. O vakit ihtiyarlığa girdiğimden ve medeniyetin ezvakindan çekildiğimden ve hayat-ı içtimaiyedeıı sıyrıldığımdan pek memnun oldum. Allaha şükür ettim...»

İşte, olgunluk çağının basamağmdaki Bediüzzaman Hazretleri...

Olgunluk çağının basamağmdaki nefs muhasebesine devam eden Bediüzzaman, kendisine rehber olarak Ab-dülkadir Geylânî ve îmam-ı Rabbani Hazretlerinin eserlerini gösterdikten sonra, geçirdiği ruhî istihaleyi şöyle tarif ediyor :

«— Kur'ân-ı Hakimdeki hikmet-i kudsiye imdada yetişti. Çok risalelerde beyan edildiği gibi, o felsefî mes'ele-lerin kirlerini yıkadı, temizlettirdi.. Ezcümle, fünun-u hikmetten gelen zulûmat-ı ruhiye, ruhumu kâinata boğduruyordu. Hangi cihete baktım, nur aradım; o mes'ele-lerde nur bulamadım, teneffüs edemedim. Tâ, Kur'ân-ı Hakimden gelen tevhid gayet parlak bir nur olarak o zu-Iümatı dağıttı. Rahatla nefes aldım. Fakat nefs ve şeytan, ehl-i dalâlet ve ehl-i felsefeden aldıkları derse istinad ederek akıl ve kalbe hücum ettiler. Bu hücumdaki münaza-rat-ı nefsiye, Lillâhilhamd, kalbin muzafferiyetiyle neticelendi. Çok risalelerde kısmen o münazaralar yazılmış. Onlara iktifa edip, burada yalnız binde bir muzafferiyet-i kalbiyeyi göstermek için binler burhandan bir tek burhan beyan edeceğim; tâ ki gençliğinde hikmet-i ecnebiye veya fünun-u ^medeniye namı altındaki kısmen dalâlet, kısmen mâlâyaniyat mes'eleleriyle ruhunu kirletmiş, kalbini hasta etmiş, nefsini şımartmış bir kısım ihtiyarların ruhunda temizlik yapsın; tevhid hakkında şeytan ve nefsin şerrinden kurtulsun. Şöyle ki:

Ulum-u felsefiyenin vekâleti nâmına nefsim dedi ki: (Bu kâinatta eşyanın, tabiatiyle bu mevcudata müdahaleleri var; herşey bir sebebe bakar. Meyveyi ağaçtan, hububatı topraktan istemeli. En cüz'î, en küçük bir şeyi de Allah'tan istemek ve Allah'a yalvarmak ne demektir?) O vakit nur-u Kur'ân ile, sırr-ı tevhid şu gelecek suretle inkişaf etti. Kalbim o mütefelsif nefve hilkat cihetinde en büyüğünden daha büyük bir şey gibi doğrudan doğruya bütün kâinat halikının kudretinden gelir ve hazinesinden çıkar; başka suretle olamaz! Esbab ise, bir perdedir. Çünkü en ehemmiyetsiz ve en küçük zannettiğimiz mahlûklar, bazan san'at ve hilkat cihetinden en büyüğünden daha büyük olur. Sinek, tavuktan san'atça ileri geçmezse de, geri de kalmaz. Öyle ise, büyük tefrik edilmiyecek; ya bütünü esbab-ı madiyeye taksim edilecek, veyahut bütünü birden bir tek zata verilecektir. Birinci şık muhal olduğu gibi, bu şık vâcibdir, zaruridir.»

Nihayet şu gerçek fazilet noktasına varıyor :

«Eski Saidin gafil kafasına müthiş tokatlar indi. (El -Mevtü Hakkun) kaziyesini düşündü; kendini bataklık çamurunda gördü, meded istedi, bir yol aradı, bir halaskar taharri etti; gördü ki, yollar muhtelif, tereddüdde kaldı. Gavs-ı Âzam olan Şeyh Geylânî'nin (Fütûh-ül-Gayb) nâmındaki kitabiyle tefe'ül etti.

Acibdir ki, o vakit ben, Dar-ül-Hikmet-il-islâmiye âzası idim. Güya ehl-i İslâmm yaralarını tedaviye çalışan bir hekim idim; halbuki en ziyade hasta ben idim. Hasta evvelâ kendine bakmalı, sonra hastalara bakabilir.

İşte, Hazret-i Şeyh bana der ki: (Sen kendin hastasın, kendine bir tabib ara!) Ben dedim: (Sen tabibim ol!) Tuttum, kendimi ona muhatab addederek o kitabı bana lıitab ediyor gibi okudum. Fakat kitabı çok şiddetli idi, gururumu dehşetli kırıyordu, nefsime şiddetli ameliyat-ı cerrahiye yaptı; dayanamadım, yarısına kadar kendimi ona muhatap ederek okudum, bitirmeye tahammülüm kalmadı. O kitabı dolaba koydum. Fakat sonra ameliyat-ı şifakâraneden gelen acılar gitti, lezzet geldi.»

Artık Abdülkadir Geylânî Hazretleri, olgunluk devresinin başında Said Nursî'nin ruhaniyet yoliyle bir nevi yetiştirici ve geliştiricisidir.

Henüz Millî Kurtuluş Hareketinden ortada eser yokken vatanın kapkaranlık hali, gittikçe içine çekilmeye başlayan Said Nursî Hazretlerinin dış plânda en işkenceli meselesidir. Onun gözünde bütün bunlar İslârnî temsil perdesinin üzerine yığılan karanlıklardır ve gayesi sadece gerçek dini

karartmaktır. Bu vaziyette, kendisine iç kemal arayan bir Allah dostunun baş vazifesi dış plâna el atmak ve önce onu kurtarmaya çalışmak değil midir?
Said Nursî Hazretlerinde iç kemal cehdiyle birarada yürüdüğünü ve Cumhuriyet devri boyunca da sürdüğünü gördüğümüz bu içtimaî alâka, olgunluk devrinin arefe-sinde, işte Mütareke hengâmesinde başlıyor ve işgal kuvvetlerine, bilhassa ezelî İslâm düşmanı İngilizlere karşı en sert bir tepki şeklinde tecelli ediyor.
İngilizlerin din mevzuunda utanmadan sordukları 6 sual etrafında hikâyeyi kendisinden dinliyelim:
«— Bir zaman İngiliz Devleti, İstanbul Boğazının toplarını tahrip ve İstanbul'u istilâ ettiği hengâmede, o devletin en büyük daire-i diniyesi olan Angilikan Kilisesinin Baş Papazı tarafından, Meşihat-ı îslâmiyeden dinî altı sual soruldu. Ben de o zaman, Dârü-1-Hikmet-il-İslâmiye-nin âzası îdim. Bana dediler: (Bir cevap ver! Onlar, altı suallerine altıyüz kelime ile cevap istiyorlar!) Ben dedim: Altıyüz kelime ile değil, altı kelime ile değil, hattâ bir kelime ile değil, belki bir tükrük ile cevap veriyorum. Çünkü o devlet, işte görüyorsunuz, ayağını boğazımıza bastığı dakikada, onun papazı mağrurâne üstümüze sual sormasına karşı yüzüne tükürmek lâzım geliyor.. (Tükürün, o ehl-i zulmün o merhametsiz yüzüne!..) demiştim.»

Said Nursî Hazretlerinin mütareke zamanındaki İstanbul'da hayatı, Cumhuriyet arefesi sıralarına kadar sürekli bir din ve millet kurtarıcılığı gayretiyle geçti. Onun İstanbul'daki bu faaliyeti ve İstiklâl Savaşını İslâm ruhuna bağlayışı tâ Ankara'lara kadar akisler uyandırdı.
Onu, kendisinden çok faydalanacakları ümidiyle Ankara'ya davet ettiler.
Gitti.
Gider gitmez de oradaki dinî alâka havasını beğenmedi ve mebuslara hitaben bir beyanname neşretti. İşte bazı parçaları:
«Enbiyr.nın ekseri Şarkta ve hükemamn ağlebi Garb-da gelmesi kader-i ezelinin bir remzidir ki, Şarkı ayağa kaldıracak din ve kalbdir; akıl ve felsefe değildir. Madem Şarkı intibaha getirdiniz; fıtratına muvafık bir cereyan veriniz! Yoksa sayınız ya hebaenmensurâ gider veya sathî kalır.»
«Hasmımız ve İslâmiyet düşmanı İngiliz, dindeki kayıtsızlığımızdan pek fazla istifade ettiler ve ediyorlar. Hattâ diyebilirim ki, Yunan kadar İslama zarar veren, dinde ihmalimizden istifade eden insanlardır. Maslahat-ı İslâmiye ve selâmet-i millet namına bu ihmali, a'mâle tebdil etmeniz gerektir. Görülüyor ki, ittihatçıların o kadar azîm sebatı ve fedakârlıklariyle hattâ İslâmın şu in-tihabatına da sebeb oldukları halde, bir kısmı dinde lâubalilik tavrını gösterdikleri için, dahildeki milletten nefret ve tezyif gördüler. Hariçteki İslâmlar, dindeki ihmâllerini görmedikleri için, onlara takdir ve hürmet verdiler ve veriyorlar.
1 — Âlem-i küfür; bütün vesaitiyle ve medeniyetiyle, felsefesiyle, fünuniyle, misyonerleriyle; Âlem-i İslama hücum ve maddeten uzun zamandan beri galebe ettikleri halde; Âlem-i İslama dinen galebe edemedi. Ve dahilî bütün firak-ı dalle-i İslâmiye, birer kemnıiyye-i kalile-i mu-zırra suretinde mahkûm kaldığı ve İslâmiyet, metanetini ve salâbctini sünnet ve cemaatle muhafaza eylediği bir zamanda, lâubaliyane, Avrupa medeniyeti habîsesinden süzülen bir cereyan-ı bid'akar ân e sinesinde yer tutamaz. Demek Âlem-i İslâm içinde mühim ve inkılâbvari bir iş görmek; İslâmiyetin desatirine inkiyad ile olabilir; başka olamaz, hem olmamış, olmuş ise çabuk ölüp sönmüş...
8 — Za'f-ı dine sebep olan Avrupa medeniyet-i safiha-nesi yıkılmaya yüz tuttuğu bir zamanda ve medeniyet-i Kur'ânm zaman-ı zuhuru geldiği bir anda, lâkaydane ve ihmalkârane müsbet bir iş görülmez. Menfice tahribkâra-ne iş ise, bu kadar rahnelere maruz kalan İslâm, zaten muhtaç değildir.»
Bu beyannamenin en nazik noktalarından biri, mebuslara ve İstiklâl Savaşı büyüklerine namaz kılmayı telkin etmesidir:
«Cemaatin ruhu olan şahs-ı manevî eğer müstakim olsa, ziyade parlak ve kâmil olur. Ferdin iyiliği de, fenalığı da mahduddur; ^cemaatin gayri mahduttur. Harice karşı kazandığımız iyiliği, dahildeki

fenalıkla bozmayınız. Biliniz ki; ebedî düşmanlarınız ve zıdlarınız ve hasımlarınız, İslâmm şeairini tahrip ediyorlar. Öyle ise zarurî vazifeniz, şeairi ihya ve muhafaza etmektir. Yoksa şuursuz olarak, şuurlu düşmana yardımdır. Şeairde telıavün, za'f-ı milliyeti gösterir. Za'f ise, düşmanı tevkif etmez, teşci eder.»
Beyanname o kadar tesir ediyor ki, namaz kılan küçük zümreye 50-60 mebus daha katılıyor ve Meclis'teki mescid genişletiliyor.
said nursî
Bir gün, Bediüzzaman, Meclisin Riyaset Divanı salonunda, kalabalık bir mebus halkası içinde, Mustafa Kemal Paşa'mn şu sözlerine muhatab oluyor:
«— Sizin gibi kahraman bir hoca bize lâzımdır! Sizi, yüksek fikirlerinizden istifade etmek için buraya çağırdık. Geldiniz ve en evvel namaza dair telkinlerde bulundunuz, aramıza ihtilâflar soktunuz!»
Bediüzzaman gereken cevabı verdikten sonra iki parmağını ileriye uzatarak şu cevabı verir:
«— Paşa, Paşa!., tslâmiyette imandan sonra en yüksek hakikat namazdın Namaz kılmayan haindir. Hainin ise hükmü merduttur.»
Bediüzzaman'm hayatını yazan büyük eserin 93 üncü sahifesinden aynen aldığımız ve Said Nursî'nin şahsen Mustafa Kemal Paşayı kastetmeyip mücerret mânâda sar-fettiği bu söz, Mustafa Kemal Paşa'da menfi bir tepki doğurmuyor, aksine teşekküre vesile oluyor.
Bediüzzaman Ankarada bulunduğu müddetçe, Şark Darülfünununun kurulması için uğraştı.
Mebuslardan bir topluluğa şöyle diyor:
— Hayatım boyunca bu Darülfünunu tesis için uğraştım. Sultan Kesat ve İttihatçılar 20 bin altın lira verdiler. Siz de o kadar verdirin de «Medrese-tüz-Zehra» kurulsun!
Bu isteğine karşılık 150 bin lira kâğıt para vermeyi kabul ediyorlar. Fakat Said Nursî kararı bütün mebuslara imzalatmak dileğinde...
Bazı itirazlar geliyor :
— Sen yalnız medrese usuliyle gidiyorsun! Garplıların da ilimlerini benimsemek ve onlara benzemek lâzım!
Bediüzzaman'm verdiği cevap, asliyet ve şahsiyetin muhafazası şartiyle her ilmin okutulabileceği, fakat bundan Garplıya benzemek mânası çıkartılamıyacağı merkezindedir.
Karar tekemmül edemiyor, şarta bağlı olarak muallâkta ve nazariyede kalıyor.
Bediüzzaman, kendisine teklif edilen mebusluk ve Şark Vilâyetleri Umumî Vaizliği vazifelerini de, sâf dinî alâkaya bağlayamıyarak, kabul etmiyor, ve 50 nci yaşının basamağına kadar süren eski Said devresini kapatıp, 80 küsur yaşmadek içinde kalacağı yeni Said çığırını açmak üzere Van'a gidiyor.

YENİ SAİD DEVRESİ:
Bu devrenin nasıl bir ruh haleti altında açıldığını göstermek için, Bediüzzaman'm Ankara'daki hayatına ait notlarını okuyalım:
«Bin üçyüz otuz sekizde Ankara'ya gittim. İslâm ordusunun Yunan'a^galebesinden neş'e ile ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müthiş bir zındıka fikri içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessasâne çalıştığını gördüm. Eyvah, dedim; bu ejderha, imanın erkânına ilişecek. O vakit, şu Âyet-i Kerimenin bedahet derecesinde Vücud ve Vahdaniyeti ifham ettiği cihetle ondan is-timdad edip, o zmdıkanın başını dağıtacak derecede Kur'-ân-ı Hakimden alman kuvvetli bir burhanı, Arabî bir risalede yazdım. Ankara'da Yedi Gün Matbaasında tabettir-Eıiştim. Fakat maatteessüf, Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli burhan tesirini göstermedi.

SAID NURSÎ
Maatteessüf, o dinsizlik fikri hem inkişaf etti, hem kuvvet buldu.....»
(SAİD NURSÎ - S. 97-98)

İşte, Said Nursî'nin İstiklâl Savaşı kadrosu içinde tes~ bit ettiği iki zümreden İslama aykırı gördükleri hakkında düşüncesi... Hiç bir şahsı hedef tutmaksızm sadece An-kara'daki havayı kaydeden bu düşünceyi herhangi bir kıymet hükmüne bağlamaksızm bildirelim ki, artık Bediüz-zaman, dış dünyasından münkesir ve davacı olarak iç dünyasına kapanmak üzere, kendisine Van taraflarında bir mağarayı seçmiştir. Ve işte Bediüzzaman, ne olduysa bundan sonra olmuş ve girdiği iç dünya içinde dış dünyasına ait en kâmil ölçülerle pişmeyi ve erenlere mahsus «hal» derecesine yükselmeyi başarmıştır.
Onun mazlumluğu ve eserimize mevzu olmak hususiyeti de bu devreden sonradır.
Kemal çığırının başında Said Nursî, Van'da, ıssız bir köşede, karanlık bir mağaranın içinde, ruhunun pırıltılarına dalmış vaziyette...
Aylar ve mevsimler geçiyor.
Şarkta isyan ve ihtilâl davranışları...
Hükümet bu, iç dünyasından başka bir şeyle alâkalanmayan vecd adamını Batı Anadolu'ya sürüyor.
İşte, Said Nursî'nin 30 küsur yıl sürecek olan mazlumluğu başlamıştı.
Van tarafındaki aşiretler Said Nursî'yi jandarmaların ellerinden almak, gerekiyorsa cenup sınırlarından ileriye geçirmek ve kurtarmak istiyorlar. Fakat Bediüzzaman razı değildir:
— Hayır, diyor; gideceğim; artık benim yerim orasıdır!
İlk sürgün yeri Burdur... Tarassut altında bir iğneli fıçı hayatı...
Ama yeni devre ilk yemişini vermeye başlamıştır. Orada, 13 dersi halinde «Nurun İlk Kapısı» isimli, «Nur Risalesi» nin başlangıcı olan eseri kaleme alıyor ve Burdurlu talebelerine okuyup kopya ettiriyor. Eser de gizlice basılıyor.
Ne çare ki, bütün kem gözler, üzerine dikili... Onun, sâf iman çerçevesindeki faaliyetinden kuşkuya düşüyorlar ve «gözden ve hayattan silinip gitsin!» düşüncesiyle kendisini izbelerin izbesi bir yere, İsparta'nın Barla bucağına kaldırıyorlar.

BARLA:
Barla, Said Nursî Hazretlerinin kemal çığırında, gayet hususî bir mekân kıymeti arzeder. «Nur Risalesi» nin telifine burada başlamıştır. Nurcular bu kasabaya, Nur şafağının ilk defa dökmeye başladığı ufuk diye bakarlar.
Bediüzzaman'ı tam bir atalete mahkûm, dünya ve insanlardan tecrit etmek için, sürdükleri Barla, aksine, kendisine en büyülk cehd ve gayreti telkin etti ve Bediüzzaman, orada, dar olsa da fevkalâde sıkı ve sağlam bir talebe halkası içinde büyük eserini vermeye başladı.
Barla sürgünü 1925 - 1926 yıllarına rastlar. İşte şapka isyanının baş gösterdiği ve İstiklâl Mahkemelerinin üç ayaklı sehpayı tarta tarta bitmez bir kantar direği halinde kullanmaya başladığı devirde Said Nursî, Barla'daki iki odalı evinde geceler geceleri birer hayalet gibi içeriye süzülen birkaç talebesi arasında, kör bir petrol lâmbası ışığı altında «Nur Risalesi» ni gergefleştirmektedir. Etrafındaki halka ise o türlü vecd ve bağlılık sahiplerinden kuruludur ki, bunlar, «Nur Risalesi» nin, hem de eski harflerle çoğaltılması için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamakta, zevcelerinin veya kız kardeşlerinin aynı vecd ve bağlılıkla tuttukları lâmbalar altında sabahlara kadar çalışmaktadırlar.
Barla hayatı, Said Nursî Hazretlerinin olgunluk devresindeki kemal yolunu bütün pırıltılariyle çerçeveler...
İçinde 8 yıl kaldığı küçücük ev artık bir dershanedir. Nur dershanesi... Bu dershanenin altında sürekli olarak akan bir çeşme yanında, çok kalın bir gövde üzerinde üç kol halinde semaya yükselen muhteşem bir çınar ağacı... Ağacın kalın dalları arasına bir kulübecik yerleştirilmiştir. Bu kulübe, Bediüzzaman'ın sıcak mevsimlerde kapanıp kendisine ibadet ve istirahat köşesi olarak seçtiği ve bir nevi itikâfa çekildiği yer... Barla'lılar ve Üstadın talebeleri, sabahlara kadar kulübeden gelen teşbih ve zikir seslerini dinlemekte... Bu devamlı ruhî faaliyet dışarıda-kilere adetâ hayret hissi vermekte ve duygularını şöyle ifade ettirmektedir:

«— Bahar ve yaz mevsimlerinde bu muhteşem ağacın dalları arasında şevk ve cezbe içinde uçuşan kuşlar arasında, Üstadın, sabahlara kadar çalışmasını görürdük de, ne zaman uyur, ne zaman kalkar, bilemezdik.»
Birçok kemal ehline ait bir hususiyet olarak, Bediüz-zaman Hazretleri, sık sık hastalanır ve uzviyet bakımından sıkıntılı bir ömür sürerdi.
Yemeği de kuş yemi kadar bir şey... Çok defa bir tabak çorba ve birkaç lokma ekmek... Bu, az yemek şiarı onun ömrü boyunca devam etmiş ve çekinmeden iddia edilebilir ki, onun kadar az yiyen pek az insan gelmiştir. Allah Rasulünün, insanoğlunu «midesinden daha şerli bir kap doldurmamış» olmakla vasıflandırışları, Said Nursî'-de en hassas bir dikkat mevzuu olmuştur.
Gecelerini böyle geçirirken gündüzlerini de «Nur Risalesi» nin kaleme alınmasına tahsis ederdi. Bazen tek başına yakınlardaki çam ormanlarına ve bu dekor içinde hep aynı iç hayat vecdini sürdürürdü. Dekorundan o kadar memnundu ki:
«— Ben bu menzilleri Yıldız Sarayına değişmem!»
Derdi.
Barla hayatını bir mektubunda şöyle anlatıyor :
«— Siyaseti terk ve dünyadan tecerrüd ederek bir dağın mağarasında âhireti düşünmekte iken, ehl-i dünya zul-men beni oradan çıkarıp nefyettiler. Hâlık-ı Rahim ve Hakim, o nefyi bana bir rahmete çevirdi. Emniyetsiz ve ihlâsı bozacak esbaba mâruz o dağdaki inzivayı, emniyetli, ih-lâslı Barla Dağlarındaki halvete çevirdi. Rusya'da esarette iken niyet ettim ve niyaz ettim ki âhir ömrümde bir mağaraya çekileyim. Erhamürrâhimîn, bana Barla'yı o mağara yaptı, mağara faidesini verdi. Fakat sıkıntılı mağara zahmetini, zaîf vücuduma yüklemedi. Yalnız Barlarla iki üç adamda bir vehhamlık vardı. O vehhamlık sebebiyle bana eziyet verildi. Hattâ o dostlarım, güya istirahatımı düşünüyorlar. Halbuki o vehhamlık sebebiyle hem kalbime, hem Kur'ânın Tıizmetine zarar verdiler. Hem ehl-i dünya bütün menfilere vesika verdiği ve canileri hapisten çıkarıp affettikleri hâlde, bana zulüm olarak, vermediler. Benim Rabb-i Rahîmim, beni Kur'ânın hizmetine ziyade istihdam etmek ve Sözler nâmiyle envâr-ı Kur'âniyeyi bana fazla yazdırmak için, dağdağasız bir surette beni şu gurbette bırakıp, bir büyük merhamete çevirdi. Hem ehl-i dünya, dünyalarına karışabilecek bütün nüfuzlu ve kuvvetli rüesâları ve şeyhleri, kasabalarda ve şehirlerde bırakıp akrabalariyle beraber herkesle görüşmeye izin verdikleri hâlde, beni zulmen tecrid etti, bir köye gönderdi. Hiç akraba ve hemşehrilerimi, bir iki tanesi müstesna olmak üzere yanıma gelmeye izin vermedi. Benim Hâlık-ı Rahîmim, o tecridi, benim hakkımda bir azîm rahmete çevirdi. Zihnimi safi bırakıp, gıll - ü - ğıştan âzâde olarak, Kur'an-i Hakimin feyzini olduğu gibi almağa vesile etti. Hem ehl-i dünya, bidayette, iki sene zarfında iki âdi nıektub yazdığımı çok gördü. Hattâ şimdi bile, on veya yirmi günde veya bir ayda bir iki misafirin sırf âhiret için yanıma gelmesini hoş görmediler, bana zulmettiler. Benim Rabb-ı Rahîmim ve Hâlık-ı Hakimim, o zulmü bana merhamete çevirdi ki, doksan sene manevî bir ömrü kazandıracak şu şuhûr-u selâsede, beni bir halvet-i mergubeye ve bir uzlet-i makbûleye koymağa çevirdi. Elhamdülillâhi alâ külli hâl... İşte hâl ve istirahatım böyle...»
Said Nursî, iç hayatının derinliklerinden dış hayata bakışını ve her iki hayat arası muvazeneyi kaybetmeyişi-ni ve siyasete neden karışmadığını aşağıdaki satırlarla gösteriyor :
«— Hayât-ı beşeriye bir yolculuktur. Şu zamanda Kur'anın nuriyle gördüm ki, o yol bir bataklığa girdi. Mülevves ve ufunetli bir çamur içinde kafile-i beşer düşe kalka gidiyor. Bir kısmı, selâmetti bir yolda gider. Bir kısmı, mümkün olduğu kadar çamurdan, bataklıktan kurtulmak için bazı vasıtaları bulmuş... Bir kısm-ı ekseri, o ufunetli, pis, çamurlu bataklık içinde karanlıkta gidiyor. Yüzde yirmisi, sarhoşluk sebebiyle o pis çamuru, misk-i amber zannederek yüzüne gözüne bulaştırıyor. Düşerek, kalkarak gider... tâ boğulur. Yüzde sekseni ise; bataklığı anlar, ufunetli, pis olduğunu hisseder, fakat mütehayyir-dirler; selâmetli yolu göremiyorlar...
İşte bunlara karşı iki çare var.
Birisi: Topuz ile, o sarhoş yirmisini ayıltmaktır. İkincisi: Bir nur göstermekle mütehayyirlere selâmet yolunu irâe etmektir.

Ben bakıyorum ki; yirmiye karşı seksen adam, elinde topuz tutuyor. Halbuki o bîçare ve mütehayyir olan seksene karşı hakkıyle nur gösterilmiyor. Gösterilse de; bir elinde hem sopa, hem nur olduğu için emniyetsiz oluyor. JVIâtehayyir adam, «acaba nurla beni celbedip topuzla dövmek mi istiyor?» diye telâş eder. Hem de bazan arızalarla topuz kırıldığı vakit, nur dahi uçar veya söner.
İşte o bataklık ise, gaflethârane ve dalâlet-pişe olan sefîhane hayat-ı içtimâiye-i beşeriyedir. O sarhoşlar, dalâletle telezzüz eden mütemerridlerdir. O mütehayyir olanlar, dalâlettin nefret edenlerdir; fakat çıkamıyorlar. Mütehayyir insanlardır. O topuzlar ise, siyaset cereyanlarıdır. O nurlar ise, hakaik-i Kur'aniyedir. Nura karşı kavga edilmez; ona ksrşı adavet edilmez. Sırf şeytan-ı racimdeıı başka ondan nefret eden olmaz. îşte ben de Nur-u Kur'anı elde tutmak için «euzü billahi mineşşeytâni vessiyaset» deyip siyaset topuzunu atarak, iki elim bir nura sarıldım. Gördüm ki: siyaset cereyanlarında; hem muvafıkta, hem muhalifte, o nurların âşıkları var. Bütün siyaset cereyanlarının ve tarafgirliklerin çok fevkinde; ve onların garaz-kârane telâkkiyatlsrmdan müberra ve safi olan bir makamda verilen ders-i Kur'an ve gösterilen envâr-ı Kur'a-niyeden hiç bir taraf ve hiç bir kısım çekilmemek ve itti-ham etmemek gerektir. Meğer dinsizliği ve zındıkayı, siyaset zannedip ona tarafgirlik eden insan suretinde şeytanlar ola veya beşer kıyafetinde hayvanlar ola.
«Elhamdülillah» siyasetten tecerrüd sebebiyle Kur'anın elmas gibi hakikatlarını propaganda-i siyaset ittihamı altında canı parçalarının kıymetine indirmedim. Belki gittikçe o elmaslar, kıymetlerini her taifenin nazarında parlak bir tarzda ziyadeleştiriyor.»
«Nur Risalesi»nin tezgâhlandırıldığı' Barla bucağında Said Nursî'nin örgüleştirdiği İslâm dâvası, bu dâvaya en lıor gözle bakıldığı bir hengâmede, her ân terakki ede ede nihayet, bir ilk mihrak ifadesiyle kadrolaşmaya başlıyor ve alev alev yanan bağlılardan ibaret bu kadro, ilk tepkiyi 1934 yılında görüyor.

İLK MAHKEME :
Onu, 1934 yılında, gizli ve dine dayalı cemiyet kurmak, rejime karşı çıkmak ve Cumhuriyetin temel ölçülerini yıkmaya davranmakla suçlandırdılar ve tevkif ederek Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesine verdiler. 120 Nur talebesi de yanında...
Said Nursî'yi tevkif ve Eskişehir'e sevkedişleri görülecek manzara :
Sanki bir tümen ihtilâlciyi yakalamışlardır ve bu bir tümenin yolda ordulaşmaması için tedbir almaktadırlar.
Zamanın Dahiliye Vekili, Jandarma Umum Kumanda-niyle beraber bizzat İsparta'ya geliyor. İsparta - Afyon yolu üzerine askerî karakollar serpiliyor; ve Said Nursî Hazretleri, talebeleriyle birlikte, elleri kelepçeli, bir kamyon kolunun başında Eskişehir'e götürülüyor.
Askerî müfrezenin kumandanı, Müslüman anne sütü emmiş, vicdan ve insaf sahibi bir insandır. Namaz vakitleri girdikçe esirler kortej indeki mü'minlerin kelepçelerini çözdürmekte ve ibâdetlerine imkân vermektedir.
Halbuki bu masumların yaptığı aynı ibâdetin fikir vec-dini yaşamaktan başka, nedir ki?..
Eskişehir zindanında Bediüzzaman'ı ayrı bir hücrede tecrid ediyorlar ve kendisine vermedik sıkıntı, etmedik hakaret bırakmıyorlar... Talebeler bir arada ve her ân cemaat hâlinde dua ve ibâdette...
4
Bediüzzaman, bu ağır şartlar altında bile «Nur Risalesi» ne devamı sekteye uğratmıyor. «Otuzuncu Lem'a» ve «Birinci ve İkinci Şualar» ı kaleme alıyor.
Kendisine yöneltilen suçun cezası idamlık çapta... Bir de bütün Eskişehir çevresinde, yıldırıcı ve gözdağı verici
bir propaganda :
i — Bediüzzaman'ı idam edecekler!..
Bununla da kalmıyorlar ve böyle toplu bir Müslüman avının doğurabileceği tepkiyi düşünerek, bu mevzuda memleketin en hassas bölgesi olan Doğu vilâyetlerinde bir nümayiş seyahati yapmayı düşünüyorlar. Zamaneninv Başvekili İsmet İnönü, Şark vilâyetlerinde bir tetkik ve teftiş seyahatine çıkıyor.

Baskında Bediüzzaman ve talebelerine ait her şey ele geçtiği hâlde, ortada itham medarı olabilecek hiçbir şey yoktur. Böyleyken kendisini beraet ettiremiyorlar da idamlık bir ithamın teselli, mükâfatı hâlinde, 15 talebe-siyle beraber altışar ay hapse mahkûm kılıyorlar... 105 talebe de beraet kararı alıyor.

Eskişehir müdafaasından parçalar :

«— İrtica fikriyle dini âlet edip, emniyet-i umumiyeyi ihlâl edecek bir teşebbüs niyeti olduğu ihbar edilmiş...

Eîcevap : Evvelâ, imkânat başkr., vukuat başkadır. Her bir ferdin çok adamları öldürebilmesi mümkündür.

Bu imkân, katil cihetiyle mahkemeye verilir mi? Herbir kibrit, bir haneyi yakması mümkündür. Bu yangın imkâ-niyle kibritler imha edilir mi?

Saniyen: Yüzbin defa hâşâ! İştigal ettiğimiz ulûm-u imaniye, rıza-yı İlâhiyyeden başka hiçbir şeye âlet olamaz. Güneş kamere peyk ve tâbi olmadığı gibi, saadet-i . ebediyenin nuranî ve kudsî anahtarı ve hayat-ı uhreviye-nhı bir güneşi olan iman dahi, hayat-ı içtimaiyenin âleti olamaz.»

Ey hey'et-i hâkime! Eğer bu işkenceli tevkifim, yalnız hayat-ı dünyeviyeme ve şahsıma ait olsa idi; emin olunuz ki, on seneden beri sükût ettiğim gibi yine sükût edecektim. Fakat tevkifim, çokların hayat-ı ebediyelerine ve muazzam tılsım-ı kâinatın keşfini tefsir eden Risale-i Nur'a ait olduğundan, yüz başım olsa ve her gün biri kesilse, bu sırr-ı azimden vaz geçmiyeceğim; ve sizin elinizden kurtulsam, elbette ecel pençesinden kurtulamiyaca-ğım. Ben ihtiyarım, kabir kapısındayım. İşte o müdhiş tılsım-ı kâinat keşşafı olan Kur'an-ı Hakimin o muazzam keşfini göze gösterir bir surette tefsir eden Risale-i Nur'-un, o tılsıma ait yüzer mes'eîeîerinden, bu herkesin başına gelecek olan ecele ve kabre ait yalnız bu sırr-ı imana bakınız ki:

Acaba; bu dünyanın bütün muazzam nıesail-i siyasi-yesi, ölüme ecel'e inanan bir adama daha büyük olabilir mi ki; bunu, ona âlet etsin. Çünkü; vakit muayyen olmadığından, her vakit baş kesebilen ecel, ya idam-ı ebedidir veyahut daha güzel bir âleme gitmeye terhis tezkeresidir. Hiçbir vakit kapanmıyan kabir; ya hiçlik ve zulûmat-ı ebediye kuyusunun kapısıdır veyahut daha daimî ve daha nuranî baki bir dünyanın kapısıdır.

İşte; Risale-i Nur, keşfiyat-ı kudsiye-i Kur'aniyenin feyziyle, iki kere iki dört eder derecesinde kat'iyyetle gösterir ki, eceli, idamı ebediden terhis vesikasına; ve kabri, dipsiz, hiçlik kuyusundan müzeyyen bir bahçe kapısına çevirmeleri, şüphesiz, kat'î bir çaresi var. İşte bu çareyi bulmak için, bütün dünya saltanatı benim olsa bilâ-tered-düd feda ederim. Evet, hakikî aklı başında olan feda eder...

İşte efendiler, bu mes'ele gibi yüzer mesail-i imani-yeyi keşf ve izah eden Risale-i Nur'a, evrak-ı muzırra gibi, hâşâ yüzbin defa hâşâ! siy?set cereyanlarına âlet edilmiş garazkâr kitablar nazariyle bakmak... Hangi insaf müsaade eder, hangi akıl kabul eder, hangi kanun iktiza eder? Acaba istikbal âhiretin ehli ve Hâkim-i Zülcelâ-li, bu suali, müsebbiblerinden sormayacaklar mı? Hem, bu mübarek vatanda bu fıtraten dindar millete hükmedenler, elbette dindarlığa tarafdar olması ve teşvik etmesi, vazife-i hâkimiyet cihetiyle lâzımdır. Hem madem; lâik - cumhuriyet, prensibiyle bitarafane kalır; ve o prensibiyle dinsizlere ilişmez; elbette dindarlara dahi bahaneler ile ilişmemek gerekir.»

Daha sonra şapka giymemek ithamına verdiği cevap bir şaheserdir :

«Diyorlar ki: Sen, şapkayı başına koymuyorsun; mahkeme gibi çok resmî yerlerde başını açmıyorsun. Demek, o kanunları reddediyorsun! O kanunları reddetmenin cezası şiddetlidir!

Elcevap : Bir kanunu reddetmek başkadır ve o kanunla amel etmemek bütün bütün başkadır. Evvelkinin cezası idam ise, bunun cezası ya bir gün hapis ve bir lira cezayi nakdî, veya bir tekdir, veya bir ihtardır. Ben o kanunlarla amel etmiyorum; hem amel etmekle dahi mükellef olamıyoruz. Çünki münzevi yaşıyorum, bu kanunlar hususî menzillere girmez.»

KASTAMONU:

İ

Bediüzzaman'ı Eskişehir hapsinden çıkınca Kastamo-nuya sürdüler. Bir müddet polis karakolunda alıkoyup karakolun tâ karşısında ve karakol nezarethanesi kadar göz altında, iki katlı bir ahşap eve yerleştirdiler.
Barla hayatının 8-9 yılından sonra Kastamonu'da 8 yıl... Ve her ân polisle göz göze...
Ama bu tedbir, «Nur Risalesi» faaliyetine ve o civardan, hususiyle İnebolu'dan yeni Nur talebeleri kaydedilmesine engel olamıyor. Gözönünde ve açıkça gelip gidenleri yollarından çeviremiyorlar ve Nur talebeleri halkası gittikçe genişliyor. İspartadakiler de üstadlarına ait alâkayı hiç gölgelendirmeden devam ettiriyorlar.
Kastamonu devresi, artık sayıları çoğalan Nur talebelerine, üstadlarının mektupla yol gösterdiği genişleme çığırı... Daha sonra çığ gibi büyüyecek olan genişleme, ilk hızını Kastamonu'da kaydeder ve şakirdlerıyle, muallimleri arasındaki teması, mektuplaşma yoliyle sağlar.
Mektupların baş hususiyeti, tepelerindeki, Besmele yerine kullanılan ve aslî harfleriyle yazılan «Büsmihu Sübhânehu» tâbiri...
Mektuplardan örnekler :
«Aziz Sıddık Kardeşlerim;
Risale-i Nurun hizmetindeki ekser şakirdleri, birer nevi keramet ve ikram-ı İlâhî hissettikleri gibi, bu âciz kardeşiniz, çok muhtaç olduğu için nevilerini ve çeşidle-rini hissediyor. Ve bu sıralarda, bu havalideki şakirdler, yeminle itiraf ediyorlar ki: (Biz Nurun hizmetinde çalıştıkça, hem maişetçe, hem istirahat-ı kalbçe bir genişlik, bir ferah, zahir bir surette hissediyoruz.) Ben kendimce o kadar hissediyorum ki, nefs ve şeytanım, o bedahete karşı hayret ederek sustular.»
«Ahiret Kardeşlerime Mühim Bir İhtar:
İki Maddedir.
Birincisi: Risale-i Nura intisab eden kimsenin en ehemmiyetli vazifesi, onu yazmak ve yazdırmaktır ve intişarına yardım etmektir. Onu yazan ve yazdıran ve okuyan, (Risale-i Nur Talebesi) unvanını alır; ve o unvan altında, her yirmi dört saatte benim lisanımla belki yüz. defa, bazan daha ziyade hayırlı dualarımda ve manevî kazançlarımda hissedar olmakla beraber, benim gibi dua eden kıymetdar binler kardeşlerim ve Risale-i Nur Talebelerinin dualarına ve kazançlarına dahi hissedar olur. Hem dört vecihle dört nevi ibâdet-i makbule hükmünde bulunan kitabetinde, hem imanını kuvvetlendirmek, hem Hadîsin hükmiylte (Bir saat tefekkür, bazan bir sene katlar bir ibâdet hükmüne geçer) tefekkür-ü imanîyi elde etmek ve ettirmek, hüsn-ü hattı oîmıyan ve vaziyeti çok ağır bulunan üstadına yardım etmekle hasenatına iştirak etmek gibi çok faideleri elde edebilir. Ben kasemle temin ederim ki, bir küçük risaleyi kendine bilerek yazan adam, bana büyük bir hediye vermiş hükmüne geçer. Belki her bir sahifesi, bir okka şeker kadar beni memnun eder.
İkinci Makam : Maatteessüf Risale-i Nurun, imsnsız ve emansız cinsî ve insî düşmanları, onun çelik gibi metin kal'alarma, elmas kılıncı gibi kuvvetli hüccetlerine mukabele edemediklerinden, çok gizli desiseler ve hafî vasıtalarla, haberleri, olmadan, yazanların şevklerini kırmak ve fütur vermek ve yazıdan vazgeçirmek cihetinde seytancasma hücum edip darbe vuruyorlar. Hususa burada ihtiyaç pek çok ve yazıcılar pek az, düşmanları pek kuvvetli, kısmen talebeleri mukavemetsiz olduğundan, bu memleketi, o nurlardan bir derece mahrum ediyorlar.
Benim ile hakikat meşrebinde sohbet etmek ve görüşmek isteyen adam, hangi risaleyi açsa, benim ile değil, hâdim-i Kur'an olan üstadiyle görüşür ve hakaik-i ima-niyeden zevkle bir ders alabilir.»
Aşağıdaki mektup, Said Nursî Hazretlerinin, bizzat nefsi hakkında talebelerine verdiği ders olarak gayet manalı ve gerçek bir kemâl eseridir :
«Risale-i Nur Talebelerinden bir kısım kardeşlerimin, benim haddimin çok fevkinde hüsn-ü zanlarnıı tâdil etmek için ihtar edilen bir muhaveredir:
Bundan kırk sene evvel, büyük kardeşim Molla Abdullah (Rshmetullahi Aleyh) ile bir muhaveremi hikâye ediyorum:
O merhum kardeşim, evliya-i azîmeden Hazret-i Zi-yaeddinin (Kuddise Sırruhu) has müridi idi. Ehl-i tarikatça, mürşidinin hakkında müfridane muhabbet ve hüsn-ü zan etse de, makbul gördükleri için, o merhum kardeşim dedi ki: (Hazret-i Ziyaeddin, bütün ulûmu biliyor; kâinatta kutbu âzam

gibi, herşeye ıttılaı var.) Beni, onunla rabtetmek için harika makamlarını beyan etti. Ben de o kardeşime dedim ki: (Sen mübalâğa ediyorsun. Ben onu görsem, çok mes'elelerde onu ilzam edebilirim. Hem sen, benim kadar hakikî onu sevmiyorsun. Çünkü, kâinattaki ulûmları bilir bir kutb-u âzam suretinde tahayyül ettiğin bir Ziyaeddin seversin; yâni o unvan ile bağlısın, muhabbet edersin. Eğer perdei gayb açılsa, hakikati görülse, senin muhabbetin ya zail olur veyahud dörtte birisine iner. Fakat ben o zât-ı mübareki, senin gibi pek ciddî severim, takdir ederim. Çünkü sünnet-i Se-niye dairesinde, hakikat mesleğinde, ehl-i imana hâlis ve te'sirli ve ehemmiyetli bir rehberdir. Şahsî makamı görülse, değil geri çekilmek, vazgeçmek, muhabbetde noksan olmak, bilâkis daha ziyade hürmet ve takdirle bağlanacağım. Demek ben hakikî bir Ziyaeddini, sen de hayalî bir Ziyaeddini seversin). Benim o kardeşim, insafîı ve müdakkik bir âlim olduğu için, benim nokta-i nazarımı kabul edip takdir etti.

Ey Risale-i Nurun kıymetli talebeleri ve benden daha bahtiyar ve fedakâr kardeşlerim! Şahsiyetim itibariyle sizin ziyade hüsn-ü zannınız, belki size zarar vermez; fakat sizin gibi hakikat-bîn zâtlar, vazifeye, hizmete bakıp, o noktada bakmalısınız. Perde açılsa, benim başdaıı aşağıya kadar küsuratla âlûde mahiyetim görünse, bana acıyacaksınız. Sizi kardeşliğimden kaçırmamak için, küsuratımı gizliyorum.»

Gerçekten kemâl ve hikmet belirtisi bu sözlerden alınacak ders aynen Üstadın emriyle, hayalî Said Nûrsî'yi değil, hakikîsini seçmektir, ve o da bütün erginlik ve olgunluğu ile mevcuttur.

Bediüzzaman'm Kastamonu mektupları, Nur ve Nurculuk dâvasını ve onun bütün metod ve şahsiyetini izah eder mahiyettedir. Şimdilik onları, bu bahisler üzerindeki kıymet hükmünü vereceğimiz son safhaya erteleyerek hâdiseleri takip edelim.

DENİZLİ:

Bediüzzaman'm Kastamonu çevresinde gittikçe genişleyen kıvılcım sahası tekrar rejimi telâşlandırıyor ve kendisine ikinci bir tevkif muhakeme ağı atılmasına sebep oluyor.

İtham, her zaman olduğu gibi şudur :

__ Gizli cemiyet... Halkı rejim aleyhine tahrik... İnkılâpları kökünden yıkma teşebbüsü... Mustafa Kemâl hakkında «Deccâl» ve «Din yıkıcısı» gibi tâbirler...

1943 yılında, 126 talebesiyle beraber, onu, Denizli Ağır Ceza Mahkemesine sevkediyorlar.

Nur Risaleleri toplatılıyor ve hiçbir şeyden anlamaz, derme - çatma bir vukuf ehline inceletiliyor.

Bediüzzaman'm itirazı:

«— Bu vukufsuz vukuf ehli, Nur Risalesini tetkik ehliyetinde değildir. Büyük şehirlerden, ilmî yetkisi olan bir vukuf ehli teşkil ettirilsin! Gerekirse Avrupa'dan mütehassıslar getirilsin! Eğer onlar bir suç bulurlarsa en ağır cezaya razıyım!»

Ankara'da profesörler ve din âlimlerinden mürekkep vukuf hey'etinin hükmü :

«— Bediüzzaman'm siyasî bir faaliyeti yoktur! Onun mesleğinde cemîyetçilik ve tarikatçilik mevcut değildir! Eserleri ilim ve iman mevzuundadır ve Kur'anın bir tefsiridir.»

Hususiyle Bediüzzaman'm, kendisini Mehdi ilân ettiği isnadı üzerinde duruluyor. Bu ithama karşı verilen cevabı «Said Nursî» isimli eserden aynen iktibas edelim :

«Bü'akis, Bediüzzaman'm hiçbir mânevi makam dâva etmediği, kendisinin bir hiç olduğunu iddia ettiği, başkaları tarafından verilen manevî rütbe ve makamları da kabul etmediği ve ehl-i ilim olan zâtların, onun Mehdi olduğuna dair yazdıkları ilmî mektupları aldığı vakit şiddetle hiddet ederek, onları reddedip hatırlarını kırdığı tahakkuk ediyor. Aramalarda ele geçirilen mektuplarda bu - vaziyet meydana çıkıyor. Nihayet, mahkeme ittifakla 16.6.1944 tarih ve 199/136 sayılı beraet kararını veriyor. Yüz otuz parça Risale-i Nur külliyatının hepsine serbes-tiyet verip, sahiplerine tamamen iade ediyor. Beraat kararını, Temyiz Birinci Dairesi, 30.12.944 tarihli ilâmla ittifakla tasdik edip, Risale-i Nur dâvasının hakkaniyeti kaziyye-i muhkeme hâlini alıyor. Bediüzzaman Said Nursî ve talebelerinden bir kısmı, hapiste dokuz ay kaldıktan sonra beraat kararı üzerine tahliye ediliyor. Fakat Said Nursî Hazretlerini, hapishanede zehirliyorlar, ölüm tehlikesi geçiriyor! Cenab-ı Hakk'm inayetiyle kurtuluyorsa sa, tarihte hiçbir kimseye yapılmıyan zulüm, işkence ve

ihanetlere mâruz bırakılıyor Bediüzzaman, gizli dinsiz münafıkların tahrikâtiyle girdiği bütün mahkemelerde olduğu gibi, bu idam plâniyle verildiği mahkemede de hak hakikati, pervasızca ve ölümü hiçe sayarak haykırıyor.

i*

Üstad Bediüzzaman, Denizli hapsinde «Meyve Risalesi» ni te'lif etmiştir. Bu risale, bilâhare Asâ-yı Musa mecmuasının başında neşredilmiştir. Meyve Risalesini, iki Cuma gününde te'lif etmiştir. Hapishanede bulunan bütün Nur Talebeleri ve diğer mahpuslar, Meyve Risalesini yazmışlar, o risalenin hakikatleriyle iştigal etmişlerdir. Hapishaneye kâğıt sokulmuyordu. O eser gizlice yazılmıştır. Hattâ kibrit kutusuna yazmışlar ve bu gibi şartlar altında çalışmışlardır!»

Said Nursî'nin çektiği, eski Roma katakomplarındaki. mü'minlerin hayatından farksızdır.

Denizli müdafaasından :

«— Evet; biz bir cemiyetimiz ve öyle bir cemiyetimiz var ki, her asırda, üç yüz elli milyon dahil mensupları var ve her gün beş defa namazla, o mukaddes cemiyetin prensiplerine kemâl-i hürmetle alâkalarını ve hizmetlerini gösteriyorlar. «Mü'minler kardeştir!» kudsî programiy-le birbirinin yardımına, dualariyle ve manevî kazançla-riyle koşuyorlar. İşte biz bu mukaddes cemiyetin efradın-damz ve hususî vazifemiz de, Kur'anin imanî hakikatla-rını tahkiki bir surette ehl-i imana bildirip, onları ve kendimizi idam-ı ebedîden ve daimî, berzahî haps-i münfe-ridden kurtarmaktır. Şâir dünyevî ve siyasî ve antrikali cemiyet ve komitelerle ve bizim medar-ı ittihamımız olan cemiyetçilik gibi asılsız ve mânâsız gizli cemiyetle hiçbir münasebetimiz yoktur ve tenezzül etmeyiz.»

«— Dünyaya karışmak arzusu bizde bulunsaydı, böyle sinek vızıltısı gibi değil, top güllesi gibi ses ve patlak verecekti. Divan-ı Harb-ı Örfîde ve Mustafa Kemâlin hiddetine karşı divan-ı riyasette şiddetli ve dokunaklı müdafaa eden bir adam, on sekiz sene zarfında kimseye sezdirmeden dünya entrikalarını çeviriyor, diye onu ittiham eden, elbette bir garazla eder. Bu mes'elede, benim şahsımın veya bazı kardeşlerimin kusuriyle Risale-i Nura hücum edilmez! O, doğrudan doğruya Kur'âna bağlanmış! ve Kur'ân dahi Arş-ı Azam ile bağlıdır. Kimin haddi var, elini oraya uzatsın, o kuvvetli ipleri çözsün.

Hem, bu memlekete maddî ve manevî bereketi ve fevkalâde hizmeti, otuz üç Âyât-ı Kur'âniyenin işârâtı ile ve îmam-ı Ali Radiyallahu Anhin üç keramat-ı gaybiyesiyle ve Gavs-ı Azamın kat'î ihbariyle tahakkuk etmiş olan Risale-i Nur, bizim âdi ve şahsî kusurumuzdan mes'ul olmaz ve olamaz ve olmamalı! Yoksa bu memlekete hem maddî, hem manevî, telâfi edilmiyecek derecede zarar olacak. Bazı zındıkların şeytanetiyle Risale-i Nura karşı çevrilen plânlar ve hücumlr.r, İnşaallah bozulacaklar. Onun şakirdleri başkalara kıyas edilmez; dağıttırılmaz, vazgeçirilmez, Cenab-ı Hakkın inayetiyle mağlûp edilmezler! Eğer maddî müdafaadan Kur'ân menetmeseydi, bu milletin can damarı hükmünde, umumun teveccühünü kazanan ve her tarafta bulunan o şâkirdler, Şeyh Said ve Menemen Hâdiseleri gibi cüz'î ve neticesiz hâdiselerle bulaşmazlar; Allah etmesin eğer mecburiyet derecesinde onlara zulmedilse ve Risale-i Nura hücum edilse, elbette hükümeti iğfal eden zındıklar ve münafıklar bin derece pişman olacaklar!

Elhâsıl; madem biz ehl-i dünyanın dünyalarına ilişmiyoruz, onlar da bizim âhiretimize, imanî hizmetimize karışmasınlar!»

Lâiklik bahsinde sözleri bir harika ve meydan okuyuşu şahane :

«— işte ey müddeiumumi ve mahkeme azaları! Elli seneden beri bende bulunan bir fikrin aksiyle beni ittiham ediyorsunuz! Eğer lâik cumhuriyet soruyorsanız; ben biliyorum ki, lâik mânâsı, bitaraf kalmak, yâni hürriyet-i vicdan düsturiyle dinsizlere ve sefahetçilere ilişmediği gibi, dindarlara ve takvâcılara da ilişmez bir hükümet telâkki ederim. On senedir —şimdi yirmi sene oluyor— ki, ha-yat-ı siyasiye ve içtimaiyeden çekilmişim. Hükûmet-i cumhuriye ne hâl kesbettiğini bilmiyorum. EPiyazübil-lâh, eğer dinsizlik hesabına, imanına ve âhiretine çalışanları mes'ul edecek kanunları ynpan ve kabul eden bir dehşetli sekle girmiş ise, bunu size bilâ-perva ilân ve ihtar ederim ki: Bin canım olsa, imana ve âhiretime feda '«tmeye hazırım. Ne yaparsanız yapınız!»

Artık Said Nursî, imanı uğrunda ölüme kadar gitmeye kararlıdır :

«— Efendiler! Otuz - kırk senedenberi ecnebi hesabına ve küfür ve ilhâd nâmına bu milleti ifsad ve bu vatanı parçalamak fikriyle, Kur'an hakikatına ve iman hakikat-larına her vesile ile hücum eden ve çok şekillere giren bir gizli ifsat komitesine karşı, bu mes'elemizde kendilerine perde yaptıkları insafsız ve dikkatsiz me'murlara ve bu mahkemeyi şaşırtan onların Müslüman kisvesindeki propagandacılarına hitaben, fakat sizin huzurunuzda zahiren sizin ile bir kaç söz konuşacağıma müs'aade ediniz!..»
Tecrid-i mutlakta ve haps-i münferidde
Mevkuf SAID NURSÎ
Fakat beraet kararı üzerine susmaya mecbur oluyor. Aynı eserden okumaya devam edelim :
«Denizli Ağır Ceza Mahkemesinin beraat kararı neticesi olarak, Risale-i Nur, ekser vilâyet, kasaba ve köylerde yayılmış ve Nur talebeleri kısa bir zamanda yüzbinle-rin fevkinde çoğalmıştır. Risaleler teksir ile neşre başlanmış ve bir müddet içinde 947 senesi sonlarında, Üstad ve talebeleri üçüncü defa olarak tekrar hapse alınmıştır.»
«Emirdağındaki hayatı, evvelki hayatına nisbeten çok daha şa'şaahdır. Hem, musibet ve ithamlara daha ziyade hedef olmuş, daimî tarassuda, hattâ imhaya mâruz kalmıştır. Bununla beraber, Risale-i Nur geniş dairede yayılmış, Üniversite, me'murlar ve ehl-i siyaset muhitinde okunmağa başlanmıştır.»
Hep o serden :
«Said Nursî, Denizli'de iki ay kaldıktan sonra, Afyon Vilâyetinin Emirdağ kazasında ikamete memur edilir. Emirdağına 1944 senesi Ağustos ayında nefyedilir. İlk önce onbeş gün kadar bir otelde kalır, sonra kira ile bir eve yerleşir; ev kirasını da kendisi verir.
Emirdağındaki hayatı şöyle hülâsa olunabilir:
Dâimi tarassut altındadır. Mahkemeden beraat kazanması ve eserlerinin iade edilmesine rağmen, serbest bırakılmış değildir. Eskisinden daha ziyade kontrol ve mütemadiyen pencere ve kapısından nezarete maruzdur. Mek-tublarmda da beyan ettiği gibi: Denizli hapsinin bir aylık sıkıntısını bazan bir günde Emirdağında çekiyordu. Üstada yapılan bed muameleler ve takınılan tavır, Emirdağ ahalisince yakından bilinmektedir. Denizli Mahkemesinin beraatı üzerine, mahkeme eliyle Nurların intişarına ve Said Nursî'nin hizmet-i imaniyyesine sed çekemiyen gizli dinsizlik komiteleri bu defa başka yollardan, idâri makamları evhamlandırıp aleyhe geçirerek hattâ imhasına kadar çalışıyorlardı. Bu plân kat'î idi.
Bir bekçi, kapısı önünden ayrılmazdı. Üstad ile görüşebilmek pek müşküldü. Emirdağında ilk defa üstadla yakından alâkadar olan Çalışkanlar hanedanı, kasabalarına nefyedilen bu âlim ve fâzıl ihtiyar zâta yakınlık dostluk göstermişler, hizmetine koşmuşlar, sırf lillâh için olan bu irtibatlarını sû-i tefsir edenlerin yalan ve tezviratına al-dırmıyarak alâkalarını gevşetmemişlerdi.»
«Bir siyasî memurun iğfali ve (İmhası için yukarıdan emir aldık!) demesine aldanan bir bekçibaşı, üstadın penceresine geceleyin merdivenle çıkarak yemeğine zehir atmış, ertesi gün üstad zehirlenerek kıvranmağa başlamıştır. Zehrin te'siri çok azîm olduğu hâlde, kendisi (Cev-sen-ül-Kebir gibi evrad-ı kudsiyelerin feyziyle ölümden muhafaza olunuyorum. Fakat hastalık, ızdırap çok şiddetlidir.) derdi. Bir hafta kadar aç, susuz denecek bir hâlde perişan bir vaziyette inlemiş, sonra biiznillâh şifa bulup, tekrar tashihat gibi Risaîe-i Nur vazifeleriyle iştigale başlamıştı. Bu şiddetli hastalık zamanlarında asla namazlarını terketmedi. Yalnız ikinci ve üçüncü zehirlenmek zamanında tahammülü gayrikabil bir hastalıkta iki üç gün farzını yatağında ancak kılabildi.
/ Ölüm tehlikesi geçirdiği günlerde, bir gece sabaha kadar yanında nöbet bekleyip göz yaşları içinde üstada dikkat eden iki talebesi diyor: (Sabaha yakın, gözleri kapalı olduğu hâlde doğruldu, ellerini dergâh-ı İlâhi yyeye açıp yavaş bir sesle birkaç kelime ile Risale-i Nur hizmetinin inkişafına ve talebelerinin selâmetine dua etti. Sonra bayılmış vaziyette yatağa düştü.)
Hizmetini, sıra ile iki üç genç talebesi ifa ederdi. Bir
müddet onlar da menedilmişse de, çalışkan talebeleri,
hizmetinden asla vazgeçmiyerek yüksek bir fedakârlık gösterdiler.

Emirdağı'nın resmî büyük bir memuru, bilâhare Nurun kahraman bir talebesi olan arkadaşına: (Gizlice Said Nursî'nin imhası için, gizli bir plân ve emir var!) demiştir. İşte üstada yspılan bütün muameleler, böyle bir plânın neticesi olarak cereyan etmiştir. Bir iki defaya münhasır değil, uzun seneler müddetince dâimi olduğu için, yapılan zulüm, tarassut ve manevî baskı çok elîm ve acı idi.
Üstad, ilk iki sene Çarşı Camiine gider, cemaate iştirak ederdi. Ekser günler ikindi namazım camide kılar ve yatsıya kadar orada kalır, sonra evine gelirdi. İki sene böyle devam etti; sonra Kaymakam, insanlarla görüşüyor diye camiden menetti. Emirdağında ikameti zamanında başta İsparta olarak çok yerlerde Nur risaleleri el yazısıyla çoğaltılıyordu. Risaleleri okuyup müstefid olanlardan üstadı görmeye gelenler pek çoktu. Fakat ziyarete gelenlerden az bir kısmı görüşebilmeye muvaffak ohırckı. Daha ziyade Risale-i Nura kemâl-i sadakatla ve ihlâsla hizmet etmeye kabiliyetli olanlar ve sırf Lillâh için muhabbet ve uhuvvet taşıyanlar görüşebiliyordu.»
Görülüyor ki Said Nursî Hazretlerine tatbik edilen zulüm, idam veya devamlı hapis gibi bir defaya mahsus bir iş değil, Çin işkencesine benzer bir şey... Çin işkencesinde, kafasına tek tek ve ağır ağır su damlaları indirilerek çıldırtılan mazlumlar gibi, Üstada, maddesini ve ruhunu lif lif yolucu ve kopartıcı bir muamele tatbik edilmektedir. Onun mazlumluğundaki başlıca hususiyet de budur.
Güya demokrasi tecrübesi yıllanndayız. Halk Partisi henüz iktidarda olmasına rağmen birçok yeni parti kurulmuş ve Amerika iazyikiyle, yâni cebir yoliyle (!) memlekette zoraki bir hürriyet havası estirilmeye başlanmıştır. Fakat bundan din sahasının ve Said Nursî'nin hissesi yoktur. Onu, üçüncü tevkif ve muhakemeye çarptırıyorlar.

AFYON:
Bu defa hesap sorma yeri Afyon... «Said Nursî» eserinden aynen takip edelim :
«1947 senesinin son aylarında, Afyon'dan üç sivil polis memuru, güya memleket çapında gizli bir dinî cemiyetin faaliyetine âşinâ olmak için Emirdağ'ına gelmişlerdi. Basta Said Nursî olarsk Nur Talebelerini tesbit etmeğe çalışıyorlardı. Sudan bahaneler icad etmeğe tevessül ettiler. Bir numunesi şudur:
Bir sivil memur, bir kâğıda yazıyor: (Said'in hizmetçisi buradan Said'e rakı aldı) ve rakıcı dükkânında sarhoş ve aklı yerinde olmıyan bir adama bu kâğıdın altına imza atmasını teklif ediyor. O adam diyor:
— Tövbeler olsun, bu yalanı kim imza eder? Sonra o kâğıdı imzalatmağa çalışan, fakat muvaffak olamıyan memur, aynı gece acip bir hâdisede, işlediği hatasının tokadını yiyor:
Beraber rakı içtiği adamlarla dere kenarında gezerken aralarında bir kavga cereyan eder. O bedbaht adama orada bir güzel dayak atıyorlar ve tabancasını da alıyorlar.
Üstad, faytonla kıra çıktığı zaman dört beş gün müd-detince beş tayyare, üstadı takip ediyor. Üstad, evine girdiği zaman onlar da Emirdağ'dan çekiliyorlar. Üstadın sırf imanı, uhrevî hizmet-i Kur'âniyesine yanlış mânâlar verdirerek aleyhde propaganda yapılıyor ve yukarı makamlara yanlış aksettiriliyor.
Risale-i Nurun teksir makinesiyle intişarı ve Anadolu'da Nurların gittikçe inkişafı karşısında bu imanî hizmeti durdurmak maksadiyle harekete geçen gizli dinsiz komiteler, hükümete evham verdirerek, aleyhte taîırikat yapıyorlar. Emirdağ, İsparta, Kastamonu, Konya, İnebolu Safranbolu, Aydın gibi daha bir çok vilâyet kasaba ve köylerdeki Nurcuların evlerinin aranmasına emir veriliyor. Nihayet 947 senesinin son ayında Üstad Said Nursî ve onbeş kadar Nur Talebesi Emirdağ'dan alınarak Afyon'a getirilir ve sorgularını müteakip tevkif ediliyorlar.
Ve diğer vilâyetlerdeki Nur Talebeleri de tevkif edilerek Afyon'a celbediliyor. Böylece Üçüncü Medrese-i Yûsufiy-ye hayatı başlıyor.»
Bu defa adalete, politikayı eli boş döndürmemesi için her telkin yapılıyor ve ortada tek delil bulunmadığı hâlde, kanaate dayanılarak hüküm veriliyor :
— Said Nursî 20 ay'a, Nur talebelerinden 22 kişi de 6 şar ay'a mahkûm!.. Hep o eserden :
«Tabiî, mahkûmiyet kararı hemen temyiz ediliyor. Temyiz Mahkemesi kısa bir zamanda tetkikatını bitirerek, (Madem, Bediüzzaman Said Nursî Denizli Mahkemesinde aynı suçtan beraat etmiş,

Denizli Mahkemesinin kararı hatalı da olsa, Temyizin tasdikinden geçen bir dava tekrar taht-ı mahkemeye alınamaz!) diye, verilen mahkûmiyet kararını esasdan bozuyor. Bunun üzerine yeniden muhakeme başlıyor. Suçlulardan, ne istedikleri soruluyor. O, tamamen masum olan Nur talebeleri, Temyiz Mahkemesinin kararına uyulmasını istiyorlar. Afyon Mahkemesi, Temyizin kararma uyulup uyulmıyacağını uzun uzadıya düşünüyor. Nihayet uyulmasına karar veriyor. Sonra da, noksanların ikmali için çalışmağa başlıyor. Fakat, bu çalışma* bir türlü tamamlanmıyor ve mahkeme mütemadiyen talik ediliyor. Bediüzzaman ve talebeleri, hüküm kat'iyyet kesbetmeden verilen ceza müddetini hapishanede geçirdikten sonra tahliye ediliyorlar.»

«Bediüzzaman Hazretleri Afyon'da bir müddet ikamet etmiştir. Bu esnada, cezasını çektiği ve Temyiz Mahkemesi mahkûmiyet kararını tamamen lehine bozduğu hâlde, üç polise, kapısı önünde geceli gündüzlü nöbet beklettiril-miştir. Hapisten çıktığına pişman etmişler ve zulüm ve tazyikat devam ettirilmiştir. İki senelik ezici ve eritici bir

hapisten çıktığı hâlde, hastalığını sormak için gelenler dahi yanına bırakılmamıştır. Tarihçe-i hayatında görüldüğü gibi. Rusya'da, Rus kumandanı ona serbestiyet verdiği hâlde, öz vatanında ve bu mübarek ve muazzez mil-let-i İslâm için her şeyini feda eden Bediüzzaman'm bayram ziyaretine gelenler dahi, resmî me'murlar tarafından ziyaretten menedilmiştir. Hattâ hizmetçisiyle konuşanlar görülünce, (Sen, Bediüzzaman'm hizmetçisiyle konuştun!) diye tazyikat yapılarak hüviyetleri tesbit edilmiştir. Bütün böyle kanunsuzluklar halkı Bediüzzaman'a bir kat daha yaklaştırmış, eserlerini arayıp bulmak hususunda âdeta bir kamçı te'siri husule getirmiştir. Bediüzzamaiı aleyhinde propaganda yapan ve yaptıranlardan ise fersaîı-larc?. uzakîaştırmıştır. Bediüzzaman'a olan teveceüh-ii âmme kırılmağa çalışıldıkça, millet ve gençlik, hususan yüksek tahsil gençliğinin hürmet ve bağlılığı artmıştır.»

Said Nursî, Afyon Hapishanesinden 1949 Eylülünün birinci gününde çıktı. Onu, iki sivil memur arasında ıbir faytona bindirip bir eve götürdüler. Hapisten kurtulduğu ve mahkûmluğunu tamamladığı hâlde hapishane kapısında kollarını gerip:

— Oh, serbestliğe kavuştum! Demesine imkân verilmeyen insan... Hapishane içi mahkûmluğundan hapishane dışı mahkûmluğa...

Bediüzzaman'm Afyon Hapishanesinden çıkışını takip eden devre, artık Nur talebelerinin büyük mikyasta genişlemeye başladığı ve bu dâvanın heyelânlaştığı mevsimdir.

Afyon hapsine kadar geceleri evine kimseyi kabul etmeyen Bediüzzaman, ondan sonra yakın talebelerinden, hizmetine bakan bir çevrenin içine girmiştir. Bu vaziyet artık onun, manevî bir kardeşliğe doğru gittiği ve yüksek tahsil gençliğine doğru sirayet yolları bulduğu mânâsına.gelebilir. Bu vaziyetin meydana gelmesinde belki en büyük âmil, ona edilen zulümler ve reva görülen hapislerdi. Allah, kendi tabirleriyle «zahmeti rahmete çeviriyordu.»

YİNE EMİRDAĞ VE...

Bediüzzaman, Afyon'daki evinde iki ay kadar hayat .sürdükten sonra Emirdağına döndü. Oranın Nur talebeleri hemen etrafını aldılar ve hizmetini görmeye başladılar.

Dâva planlanmaya başlamış ve faaliyet esasları (5) madde hâlinde tespit edilmişti.

Bizzat Nurcuların ifadesiyle :

«1 — Muhtelif vilâyet, kasaba ve köylerdeki Nur Talebeleri, bulundukları muhitlerinde Nurları okumak, yazmak, okutmak ve neşrine çalışmak...

2 — İsparta ve İnebolu'da, teksir makinesiyle Nur Risalelerinin mecmualar hâlinde teksiri ve etrafa neşri...

3 — Ankara ve İstanbul'da, muhtelif halk tabakaları arasında, hususan üniversite ve diğer mekteb talebeleri, gençler, memurlar ve hanımlar arasında Nurların yayılması, okunması, $isale-i Nur dâvasına çokların yakın manevî alâkaları... Bunlardan halis fedakârlar ve imân hadimlerinin çıkması... Nur ü imânın, bu iki büyük merkezde hararetle inkişafı...

4 — Kitabların iadesi ve yeniden bazı yerlerde Nurlara ve talebelerine ilişmek, dolayısiyle resmî makamlarla münasebet... Risale-i Nurun, vatan ve milletin, ıiesl-i âtinin saadetine

vesilesi cihetinin duyurulması..., isbat edilmesi... Yeni Türk Hükümetinin, Kur'ânın bu yeni ve ekmel Nuruna takdirle bakması... En modern nesir vasitasiyle hem Anadolu'ya, hem Âlem-i İslama ve insaniyete duyurulmasının temini...
5 — Başta Diyarbakır olarak, Şark Vilâyetlerinde Ri-sale-i Nurun intişarı...
İşte, Said Nursî, Afyon hapsinden tahliye edilip Emir-dağı'na geldiği zaman, nazarındaki hizmet safhaları bu surette idi; ve merkez-i hükümetle de hizmet itibariyle alâkadardı. Bu zamana kadar Nur hizmeti, ancak risalelerin yazılıp çoğaltılmasına münhasırdı. Üstad da, Barla'danbe-ri daima has talebeleriyle, Nurların neşrine çalışanlarla görüşmüş, onları hizmetlerinden dolayı tebrik ve teşci etmişti. Bu tarihten sonra mektebliler ve me'murlar Nurlara müteveccih oldular. Nur hizmetini hayatlarının gayesi addeden ve bu hizmetle vatan, millet ve İslâmiyete en büyük faydayı temin eden talebeler meydana çıkarak hizmete başladılar.»
Bediüzzaman Hazretleri Emirdağı, Eskişehir ve İsparta arası dolaştırılır ve «Nur Risalesi» çevresi her ân biraz daha genişlerken İnönü şekavat devri son demlerini yaşamaktadır.
Nihayet Mayıs 1950 ve Demokrat Parti zaferi... Bu zafer veya Halk Partisi hezimetiyle, vatanı saran karanlıklarda hafif bir çatlama ve ışık sızıntıları görününce, Bediüzzaman Hazretleri Adnan Menderes'e bir mektup gönderiyor. Bu mektupta, bir suçlu yüzünden bir masumu yakmanın hiçbir kanuna uymayacağı ve İslâm kardeşliği dumurken ırk ve kavim birliğinin hiçbir kıymeti olamayacağı ihtarından başka bir şey, hususiyle iktidara gelişi bir inkılâp belirten Menderes'in takip etmesi lâzım İslâm prensip ve esaslarına ait bazı tavsiyeler mevcuddur. Birçoklarında olduğu gibi, onda da, Menderes'in meşhur İzmir konuşmasında söylediği:
«— Bu memleket müslümandır ve müslüman kalacaktır! Müslümanlığın bütün icapları yerine getirilecektir!»
Sözleri büyük bir ümide kapı açmış ve yeni rejimin Hükümet Reisine baş vurmaya yol açmıştır. İşte mektuptan birkaç satır :
«— Ben çok hasta olduğum ve siyasetle alâkasız bulunduğum hâlde, Adnan Menderes gibi bir İslâm Kahramanı ile bir sohbet etmek isterdim. Hâl ve vaziyetim görüşmeye müsaade etmediği için; o surî konuşmak yerine, bu mektup benim bedelime konuşsun diye yazdım.
,/
Gayet kısa bir kaç esası, İslâmiyetin kahramanı olan Adnan Menderes gibi dindarlara beyan ediyorum.
Birincisi: İslâmiyetin pek çok kanun-u esasisinden birisi (.....) âyet-i kerîmesinin hakikatidir ki, birisinin cinayetiyle, başkaları akraba ve dostları mes'ul olamaz. Halbuki, şimdiki siyaseti hazırada particilik taraftarlığı ile, bir caninin yüzünden pek çok masumların zararına rıza gösteriliyor. Bir caninin cinayeti yüzünden taraftarları veyahud akrabaları dahi şeni gıybetler ve tezyifler edilip bir tek cinayet yüz cinayete çevrildiğinden, gayet dehşetli bir kin ve adaveti damarlara dokundurup, kin ve garaza ve mukabele-i bilmişle mecbur ediliyor. Bu ise, ha-yat-ı içtimaiyeyi tamamen zir ü zeber eden bir zehirdir ve hariçteki düşmanların parmak karıştırmalarına tam bir zemin hazırlamaktır. İran ve Mısır'daki hissedilen hâdise ve buhranlar, bu esasdan ileri geldiği anlaşılıyor. Fakat, onlar burası değil; bize nisbeten pek hafif, yüzde bir nisbetindedir. Allah etmesin, bu hâl bizde olsa, pek dehşetli olur.
Bu tehlikeye karşı çare-i yegâne: Uhuvvet-i İslâmi-yeyi ve esas İslâmiyet milliyetini o kuvvetin temel taşı
said nursî
cinayetlerini
yapıp, masumları himaye için, canilerin kendilerine münhasır bırakmak lâzımdır.»
Fakat! Tezatlı bir muhit ve bünyenin adamı olan Adnan Menderes, İslâm dâvasını apaçık ve tepeden inme bir davranışla koruyabilecek ruha sahip değildir ve elinden muazzez büyük üstad Said Nursî'ye eski zulümleri göstermekten başka bir şey gelmeyecektir.
Nitekim, Demokrat Parti iktidarının ikinci yılında, bu defa tevkifsiz olarak, Said Nursî hakkında yine takip başlıyor ve bu defa muhakeme İstanbul'a intikal etmiş bulunuyor.

İSTANBUL MAHKEMESİ:
Said Nursî'yi İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesine verdiler. Sebep. İstanbul'daki Nurcu Üniversitelilerin «Gençlik Rehberi» isimli risaleyi bastırmış olmaları ve mahut 163 üncü maddenin harekete geçirilmesi...
22 Ocak 1952 günü Bediüzzaman, İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesi huzurundadır. Sırtında bir cübbe ve başında sarığı olduğu hâlde talebeleri ve uzaktan alâkalıları salonu doldurmuşlardır. Koridorlar da tıklım tıklım...
İddianame ve vukuf ehli raporu...
Raporda şu ithamlar var : «Gençlik Rehberi kitabı bir din propagandasıdır. Gençliğe rehber olarak dinî esaslar aşılanmak isteniyor. Muharrir, kadınların örtünmesi tezini ileri sürmekte ve bugünkü giyiniş şeklini İslâm usûl ve ahlâkına aykırı görmektedir. Onca kadının güzelliği Kur'ân edebine uymaktadır. Aynı zamanda din öğretimini istemekte, böylece devletin temel nizamlarını dinî ölçülere bağlamak fikrini müdafaa etmektedir.»
Said Nursî, bu indî olduğu kadar âdi ve beylik ithamlara hemen her muhakemede verdiği cevapla mukabele ediyor; ve gayesinin kalblerde imanı kurtarmaktan başka bir şey olmadığını, devletin temel nizamlariyle de alâkası bulunmadığını ve zaten 30 küsur yıldır politikaya sırt çevirdiğini ve dünya işleriyle uğraşmadığını, dünya dâvası gütmediğini söylüyor. İşte müdafaasından en canlı iki parça :
«— Hazret-i Ömer, hilâfeti zamanında, âdi bir hıristi-yan ile mahkemede birlikte muhakeme olundular. Halbuki o hıristiyan, İslâm hükümetinin mukaddes rejimlerine dinlerine, kanunlarına muhalif iken, mahkemede, onun o hâli nazara alınmaması açıkça gösterir ki, adalet müessesesi hiçbir cereyana kapılmaz, hiçbir tarafgirliğe kaymaz. Bu, din ve vicdan hürriyetinin bir ana umdesidir ki, komünist olmıyan Şarkta, Garbda, bütün dünya adalet müesseselerinde câri ve hâkimdir. Ben de, din ve vicdan hürriyetinin bu ana umdesine güvenerek yüzlerce Ayât-ı Kur'âniyeye istinaden, medeniyetin bozuk kısmına, hürriyet perdesi altında yürüyen mutlak bir istibdada, lâiklik maskesi altında din ve dindarlara karşı tatbik edilen en ağır bir baskıya muhalefet etmiş isem kanunlar haricine mi çıkmış oldum? Yoksa, Anayasanın hakikî ve samimî müdafaasını mı yapmış bulundum? Haksızlığa karşı, zulme karşı, kanunsuzluğa karşı muhalefet hiç bir hükümette suç sayılmaz, bilâkis muhalefet meşru ve samimî bir muvazene-i adalet unsurudur.»
«Bütün dünyasını, hattâ icab ederse hayatını, hattâ âhiretini dinine feda ettiği, bütün hayatı şahadet eden, otuz beş seneden beri siyaseti terkeden, müteaddid mahkemelerin o kadar incelemelerine rağmen bu yolda bir delil bulunamıyan, sekseni aşmış, kabir kapısına gelmiş,
dünya metaından hiç bir nesneye malik olmamış ve ehemmiyet vermemiş bir adam hakkında «Dini, siyasete âlet ediyor» diyen, yerden göğe kadar, gökten yere kadar haksız ve insafsızdır.»

VE BERAAT KARARI...

KENDİSİYLE GÖRÜŞTÜM:
Bediüzzaman'm İstanbul muhakemesi sırasında, bende, kendisini yakından görmek ve İslâm yolunda çırpman bu muhterem mücahidi göz ve kulak plânında tanımak arzusu doğdu. Sirkeci tarafında oturduğu mütevazi otele gittim. Otel, kapısından itibaren Nur talebeleriyle doluydu. Kendimi haber verdim. Beni yu'Karı kata çıkardılar. O katta da, hizmetine bakan talebeler... Bu gençlerin yüzlerinde, ziyaretimden memnunluk duyduklarını ilân eden mânâlar... Beni dar ve içinde tek kişilik bir karyola bulunan bir odaya aldılar ve :
— İşte Necip Fazıl!
Der gibi bir eda ile huzuruna çıkardılar.
Derinlerden bakan hummalı gözlerin hâkim olduğu sakalsız bir nûranî çehrede, içine kapanık bir hâl... Heybet hissinden ziyade, dâvasına teslim olmuş çilekeş bir insan intibaını aldım.

Beni «Büyük Doğu» faaliyetimle tanıyorlar ve o tarihte, henüz başlarında olduğum hapislerimi biliyorlardı.
Bana iltifat ettiler ve aynen şu kelimeleri söylediler:
«— Seni Nûr Risalesine 40 yıl hizmet etmiş (sene sayısını tam hatırlamıyorum; daha az veya daha çok olabilir) kabul ediyorum!
Kendi kıymet hükümlerine göre bu gayet cömert ilti-
fata şükranla mukabele edip huzurlarından ayrıldım ve ondan sonra kendilerini bir kere daha görmek fırsatına eremedim.

İSTANBUL SONRASI:
Bediüzzaman, İstanbul'da aldığı beraat kararından sonra Emirdağına çekiliyor ve her zamanki içine kapanık hayatını orada sürdürmeyi uygun görüyor.
Bir Ramazan günü... Bediüzzaman kırlarda ve içiyle konuşmakta...
Yanına bir jandarma başçavuşu geliyor. Başçavuşun arkasında, ayrıca, silâhlı, üç jandarma eri...
Çavuşun Said Nursî'ye hitabı :
— Sen şapkasız geziyorsun!! Şapka giymen lâzım! Gel bizimle karakola!
Zulmün bu kadarı olur! Dağlarda, iç hayatına dalmış, yalnız nefsini muhatap tutan ve şehir veya kasaba, sokak ve meydan dedikleri yerlerde boy göstermeyen bir insana bu teklif, (Giyyom - Tel) in selamlamaya mecbur tutulduğu şapka misalinden daha büyük bir cinayet ve sefalet arzetmelAödir.
Bediüzzaman, hâdiseyi arkasındaki makamlara ve talebelerine bildiriyor ve tazyikin bu denî şekline mâni olmalarını istiyor. Ankara'daki Nur talebeleri bu şikâyet yazısının bir kopyasını Samsun'da çıkan gazetemsi bir dergiye gönderiyorlar, dergi onu ve onun etrafında birkaç yazıyı neşrediyor ve hemen takibe uğruyor.
O sıralarda Malatya hâdisesi olmuş, bugün artık posası bile çürümüş bulunan, muharrirlik iddiasında bir dönmeye, din gayretlisi, fakat inceliklerden habersiz birkaç çocuk güya bir suikast plânı tertiplemiş; ve dönmeden akan bir fincan kana mukabil, yekûnu 200 yıl hapsi geçen bir ceza isteğiyle 15 - 20 kişi zindanı boylamıştır. Bu hapsedilenleri fikirde kışkırtmış olmak ithamiyle de tevkif edilenler arasında Necip Fazıl Kısakürek, Osman Yüksel, Samsun'daki derginin sahibi ve ayrıca bir muharrir vardır.
Vaziyet açıktır; Adnan Menderes'ten en cömert mikyasta himaye beklenilen bir anda, Malatya hâdisesi dola-yısiyle topyekûn dinî cereyan durdurulmakta, vicdanlar talan edilmekte ve müslüman kadınların başörtülerine kadar İslâmî mahremiyet didik didik edilmektedir.
Bu hâl Said Nursî ve Nur talebelerine de sirayet ettiriliyor ve Samsun'da çıkan dergi ve yazılar münasebetiyle bir Nur talebesi tevkif olunuyor.
Bir de, başta «Büyük Doğu» bulunmak üzere dinî mâna taşıyan eserlere malûm basında müthiş bir hücum... Nur Risalesi de aym hücuma hedef... Nurcuların evleri basılıyor ve sandıklariyle beraber dillerinin altına kadar her şeyleri aranıyor.
Samsun'da muhakeme; ve istinabe ifade sonunda beraet...
yoliyle verilen
İşte ifadesinden bir parça :
«— Acaba, bu vatan ve dinin gizli düşmanlarının bu eşedd-i zulm-ü nemrudânelerine karşı, manevî pek çok kuvveti bulunan bu fedakârın tahammülü ve maddî kuvvetle ve menfi cihette mukabele etmemesinin hikmeti nedir? işte bunu, size ve umum ehl-i vicdana ilân ediyorum ki, yüzde on zındık dinsizin yüzünden doksan masuma zarar gelmemek için, bütün kuvvetiyle dahildeki emniyet ve asayişi muhafaza etmek için, Nur dersleriyle herkesin kalbine bir yasakçı bırakmak için, Kur'ân-ı Hakîm ona o dersi vermiş... Yoksa bir günde yirmi sekiz senelik zalim düşmanlarımdan intikamımı alabilirim. Onun içindir ki; asayişi masumların hatırı için muhafaza yolunda haysiyetini, şerefini tahkir edenlere karşı müdafaa etmiyor ve diyor ki: Ben, değil dünyevî hayatı, lüzum olsa âhiret hayatımı da millet-i İslâmiye hesabına feda edeceğim.»

Bu sözler, Said Nursî'nin nefs güveni ve ileriye atılışı bakımından pek münid ardır.
pervasızca
BAĞLILARI YAZIYOR:
Ondan sonra Bediüzzaman İsparta'da...
«1953 senesi yaz aylarında Üstad Emirdağ'ından İsparta'ya geldi. İsparta'da pek çok sâdık talebeleri vardı. Daha evvel gönderdiği mektuplarında İsparta'yı taşiyle, top-rağıyle mübarek olarak tavsif ediyor ve Risale-i Nur'un zuhuru ve intişariyle vücud bulan manevî hayatının idamesine en kuvvetli medar İsparta olduğunu beyan buyu-ruyordu. Filhakikat İsparta, Üstadın bu iltifatına lâyık olduğunu uzun senelerdeki hâdiselerin şahadetiyle isbat etmiş ve göstermiştir. Çünkü, Risale-i Nur'un birinci medresesi ve te'lif yeri olan Barla, İsparta'nın bir nahîyesidir. Risale-i Nur'un büyük mecmuaları burada te'lif edilmiştir.»
Yine Nurcuların kalemiyle :
«Nurcular aleyhine umumî bir dâva açılması için İsparta müddeiumumiliği hareket geçti. Sekseni mütecaviz Nur Talebesi hakkında iddianame hazırlandı ve dosya sorgu hâkimliğine tevdi edildi.
Emniyetin pek çok gizli mensupları, Nur Talebeleri arasında dolaşmaya, her hareketlerini kontrola başladılar. Ankara, İstanbul, Adapazarı, Safranbolu, Karabük, Dinar, İnebolu; Van gibi yerlerde araştırmalar sorgular yapıldı. Yapılan bütün tetkikat ve taharriler neticesi: Vatan, millet aleyhinde zerre kadar bir hareket bulunmayıp, bilâkis her vatandaşın göğsünü iftiharla kabartacak ilmî, imânı, vatanî hizmetler, okutmak ve neşrine çalışmaktan başka bir gaye ve maksadları bulunmadığı anlaşılma-siyle, (Nurcularda suç bulamıyoruz, medar-ı mes'uliyet bir hareket ve faaliyetleri görülmemiştir.) diye umumen kanaat getirildi. Bu soruşturmalar, Kisale-i Nurun hakkaniyetinin anlaşılmasına vesile oldu. Neticede Nurların beraatına karar verildi.
Urfa ve Diyarbakırdaki faal Nur Talebeleri birer medrese-i Nuriyye kurdular. Kisale-i Nuru her sınıf halktan, bilhassa talebelerden, gençlerden gelen cemaata okumak suretiyle ilmî derslere başladılar. Bu zamanda pek ehemmiyetli olan talebe-i ulûmun şerefini ihya ettiler. Şark havalisinde büyük hizmet-i imâniyye ifa olundu. Bir aralık Diyarbakır'da orada Nurlarla imâna ve Kur'âna hizmet eden faal bir Nur Talebesi aleyhine dâva açıldı, beraatla neticelendi, mü'minlerin sürür ve minnettarlığına vesile oldu.
Afyon'da da devam eden mahkeme neticelendi. 956 tarihinde, Risale-i Nuru inceleyen Diyanet İşleri Müşavere Kurulu verdiği bir raporla, Risale-i Nurun imân ve ahlâkî tekemmülâta hizmet hususundaki vasfını ilân etti. Afyon mahkemesi de bu rapora istinaden, Risale-i Nur eserlerinin beraatına ve serbestiyetine karar verdi; hü-Triim kat'ileşti.
Afyon Mahkemesinin beraat kararından sonra, İsparta Sorgu Hâkimliği de men-i muhakeme kararı verdi. Böylece, Risale-i Nur, birçok adlî süzgeçlerden geçerek umumî ve külli bir serbestiyet ve hüsn-ü kabule mazhar oldu.»
Daha sonra, eski göz ağrısı Barla; ve artık memleket dışı İslâm ülkelerinde de akisler toplamaya başlayan «Nur Risalesi» faaliyetine devam...
Artık, Demokrat Parti devrinin son günlerine ve o-nunla beraber Said Nursî Hazretlerinin de son demlerine yaklaşmaktayız.

SON DURAK URFA:
Sene 1960... Büyük sürprizler yılı... Bediüzzaman,
90 mcı yaşından birkaç yıl eksik bir öbrün son mevsiminde...
Hizmetindeki talebelerine, bir gün, ânî bir emir veriyor :
— Arabayı hazırlatınız! Gidiyoruz!.
İstikamet Urfa... Şoförle beraber üç sâdık talebesi, refakatinde...
Maddesi son derece yorgun ve bitkin... Fakat ruhu ayakta... Öyle ki, son demine kadar namazlarını daima vaktinde ve ayakta edâ edecektir.

Konya'ya geldikleri zaman bitkinliği artıyor ve orada sabah namazını araba içinde ve otururak kılıyor. O sırada ve o vaziyette kendisini bulan Ramazanın da hakkını tam edâ ediyor, hiçbir özre sığınmıyor ve hiçbir gün orucuna feda etmiyor.
Urfa'da bir otelin üst katında ve ölüm döşeğine uzanmış durumda... Emniyet teşkilâtı ise, onun İsparta'dan ayrılışından biraz geç bilgi sahibi oluyor ve nereye gittiğini bilmedikleri için bütün memlekete telsizle (alarm) işareti vermeye başlıyorlar. Urfa'da bir düzine polis oteli içinden ve dışından sarıyor. Yanındaki üç talebesi de Emniyete götürülüp hesaba çekiliyor:
— Üstadınızı buraya niçin getirdiniz? Kimden izin aldınız?
— Hiçbir şeyden haberimiz yok! Biz üstadımızın emrine tâbiyiz!
Talebelere, İçişleri Bakanlığından emir geldiği ve Said Nursî'yi aldıkları gibi hemen İsparta'ya dönmeleri ihtar ediliyor.
— Ağır hastadır, diyorlar; yerinden kıpırdayamaz! Hiçbir tarafa götüremeyiz!
Polisler soruyor :
— Ya nasıl gelebildiniz?
— Ancak gelebildik. Hastalık da yolda şiddetlendi! Cevabımız kat'îdir. Yerinden kaldıramayız!
Hakkındaki bir eserden aynen :
«Üstadın hizmetinde bulunan talebeler böyle deyince, Emniyet Müdürü kızıyor, onlara çıkışıyor:
— Siz, üstadınıza böyle bağlı iseniz, ben de âmirime öyle bağlıyım. Emrediyorum: Derhal iki saat zarfında burasını terkedeceksiniz. Doğru, geldiğiniz yere gideceksiniz!
O sırada üstadın avdete hazırlandığını haber alan halk, galeyana geliyor, tazyik olunmaması için şuraya buraya müracaatlar başlıyor. Vaziyetten haberdar olan D.P. Urfa Şubesi Reisi koşa koşa Emniyete geliyor. Emniyet Müdürünü teskine çalışıyor:
— Ne oluyor? Neye bu derece tazyik ediyorsunuz? Cani mi bu adam?
— Efendim, bizzat Vekil beyden emir var.. Derhal geldiği yere dönecek!
— Canım, adamcağız şiddetli hasta, kıpırdanacak hâlde değil. Yolda ölür, çok muhterem bir zattır bu! Misafir olarak buraya gelmiş.. Bu kadar tazyike lüzum yok.. Meseleyi anlayalım, dinliydim.
— Efendim, Ankara'dan gelen emir çok şiddetli ve kat'î... Derhal dönmesi icabeder.
Emniyetin bu kat'î hareketi karşısında üstadın hizmetindeki talebeler, koşuyorlar, hastahâne baştabipliğine bir dilekçe götürüyorlar. Yola devam edemiyecek hâlde olduğunu arz ile muayenesini istiyorlar. Fakat yetişemiyorlar. Hastahâneye varınca mesai saati geçmiş bulunuyor. «Yarın geliniz,» diyorlar...
Talebeler otele gelince polislerle karşılaşıyorlar. Raporu almak için hastahâneye gittiklerini söylüyorlar. Polisler, üstadın arabasını, arabanın anahtarını alıyorlar.
Akşam üzeri polisler tekrar geliyorlar. Diyorlar ki:
— Emir kat'îdir. Dahiliye Vekilinin emrini yerine getirmeye mecburuz. Biz içeri girmiyelim, siz üstada söyleyiniz!
Talebeleri diyor ki:
— Biz söyliyemeyiz. Siz kendiniz söyleyiniz!
Üstada haber veriyorlar; Emniyet Âmiri sizi ziyaret eimek istiyor.
Üstad :
— Gelsinler! Diyor.
Emniyet Amiri üstadın yanına giriyor. Emrin kat'î olduğunu söylüyor. Üstad:
— Ben şimdi hayatımın son dakikalarını geçiriyorum. Sizin vazifeniz, şimdi su bulup getirmektir. Ben gidemi-yeceğim. Âmirinize öylece bildiriniz!
Emniyet Amiri ve polisler müteessir oluyorlar. Israr etmiyorlar, Gidiyorlar. Vaziyeti, tabiî Dahiliye Vekiline arzediyorlar.
Ertesi gece üstadın hizmetinde bulunan üç talebesi üstadın yattığı odada kalıyorlar. Herhangi bir taarruza karşı gelebilmek için kapıyı içten kilitliyorlar.»
Bediüzzaman Hazretleri o akşam vefat ediyor. Bu defa polisin tazyiki :
— Hemen defnedilsin!

Vali, Bediüzzaman'm kabrini «Halilürrahman» gibi muazzam bir makamda hazırlatıyor.
24 Mart 1960... Bütün Urfa ayakta... Aynı eserden :
«Büyük bir cemaatle cenazesi Ulu Camide Halilür-rahmanda hazırlanan kabre götürülüyor, dualarla defnediliyor.
Merhum üstadı Halilürrahmanda iki kubbeli lâhid hakkında halk arasındaki rivayetlere göre Urfa'da Şeyh Müslim Efendi nâmında bir zât, altı sene kadar evvel Ha-lilürrahmanı tamir ettirdiği sırada ayrıca kendisi için iki kubbeli geniş bir yer yaptırıyor. Sonra rüyasında ons şöyle deniliyor:
— Sen kendine başka bir yer yaptır! O yerin sahibi var. Buraya o gelecek!
Rüyada iki defa bu emir kendisine tebliğ ediliyor. Bunun üzerine Şeyh Müslim Efendi burasını olduğu gibi bırakıyor, kendisine umumî mezarlıkta bir kabir hazırlatıyor.
— İşte, diyor halk; merhum üstad Said Nursî'nin defnedildiği kubbeli yer, bu mahaldir.
Üstad defnedildikten sonra hizmetindeki talebelerle Urfa'daki talebeler kabrinde nöbet bekliyorlar.»
«Talebeleri orada ikamet ettikleri sırada 27 Mayısçı-lar hükümete el koyuyor. Askerî inzibat memurları geliyor, Nur talebelerinin bütün kitaplarını, mektuplarım, evrakını alıyorlar. Kendilerini de tevkif ederek ancak mazgal gibi bir deliği olan bir yere tıkıyorlar. Dar, ufunetli bir mr.hzen. Oniki kişi kadar mevkuf orada üstüste. İhtilâttan menedilmişler. O mazgal deliğinden başka nefes alacakları yer yok. Hava yok. Işık yok? Yatacak yer yok.»
27 Mayıs gece hareketi, imân feadileri olan bu Nurcular hakkında her Revirden daha zâlimdir. Hâllerini «Nurculuk» adlı eserden takip etmekte devam edebiliriz :
«Oturdukları zamsn zor sığıyorlar deliklerine... Jandarmalar mevkuflars diyor :
— İçeriden gelen ufunetten biz burnumuzu bu deliğe yanaştıramıyoruz. Siz nasıl tahammül ediyorsunuz?
Günde ancak bir defa süngülülerle abdeste çıkarılıyorlar. Hiçbir suçları olmayan masum talebeler, beş -altı gün bu teerithânede, bu askerî nezarethanede kalıyor-lar.Aynı zamanda polisler merhum üstadın kabrine de gidiyorlar. Oradaki Kur'ânları, Nur Risalelerini topluyorlar.
talebelerini
Bir hafta sonra, Bayram günü Üstadın garnizon dahilindeki daireye çağırıyorlar :
— Sizin, diyorlar; hepinizi şöyle yapacağız, böyle yapacağız!
Talebeler:
— Bizim cezaya müstahak bir suçumuz yoktur. Fakat siz, şunu, bunu yapmak istediğiniz takdirde, biz, sizin yapmak istediğiniz şeye hazırız! Çünkü silâhlar, süngüler sizin elinizde...
Binbaşı, Üstadın hizmetini gören Zübeyr'e hitap ediyor :
— Siz Nur Talebesi değil misiniz?
— Elhamdülillah Nur Talebesiyiz ve bununla iftihar ederiz!
— Siz Risale-i Nur okuyor musunuz?
— Evet, okuyoruz.
— Bu Risale-i Nur nedir?
— Kur'ân-ı Kerîm'in güzel bir tefsiridir.
— Başka okuyacak kitap yok mu?
— Vardır. Fakat bu eserler imân ve İslâmiyeti tahkika müstenid bir surette tâlim ediyor. İmânın erkânını, îslâ-mm esaslarını aklen, mantıken en güzel şekilde tedris ediyor. İmânimızı kuvvetlendiriyor. Ruhumuzu nurlan-dırıyor, bu itibarla bunları okuyoruz ve okumakta devam edeceğiz, okumaktan vaz geçmiyeceğiz.
— Siz maddî menfaat için çalışıyorsunuz!
— Hayır! Üstad bu dünyada menfaat için çalışmadığı gifrî, ona ittibaen biz de menfaat için çalışmıyoruz. Bütün hayatımız, ef'al ve harekâtımız bunun şahididir.
Diğer talebeleri de isticvabdan birkaç saat sonra vilâyet dairesindeki askerî hâkimin huzuruna getiriyorlar. Hâkim bunlara diyor:
— Bütün kitaplarınızı, her şeyinizi geri vereceğiz! Cezayı mucip bir şey yoktur!»

Bir müddet sonra bu cesur Nur Talebelerini Urfa'dan aızaklaştırıyorlar. Derken, Büyük Üstad Said Nursî Hazretlerinin 35 yıl süren mazlumluk hayatı yetmiyormuş gibi, zulüm sırası mübarek naaşma geliyor. Lâhdi açıp naaşım bir uçak içinde meçhul bir semte kaçırıyorlar ve böylece izini siliyorlar.
1960 Temmuz ayının ortasında Bediüzzaman Hazretlerinin kardeşi Abdülmecid Efendiyi Konya'da Vilâyet ma-Tcamına çağırıyorlar ve mezarın naklini istemiş gibi zorla "bir kâğıt imzalatıyorlar.
Kabir açılıyor. Cesed hiç bozulmadan, ölüm anındaki tazeliğini muhafaza etmektedir.
Tabut askerî bir uçakla, Eğridir tarafları sanılan yere götürülüp gömülüyor.
bir
Hâlâ meçhul...
KIYMET HÜKMÜ:
Evvelâ, Nur Risalesinin suçsuzluğu hükümler :
üzerinde resmî
«Diyanet İşleri Riyaseti Tetkik ve Müşavere Heyetinin 25/5/963 tarih ve 963/36 sayılı kararı:
Nurculuk, bir tarikat veya mezhep olmayıp Said Nursî adındaki zâtın, son zamanlarda yayılma istidadı gösteren dinsizlik cereyanına karşı Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini ele alarak Risale-i Nur nâmiyle yazdığı eserlere izafe edilen bir cereyandır. Bu eserler, imânı fikirlerle birleştirmeye çalışmaktadır. Dinî bakımdan bir mahzur yoktur.»
207/
«İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesinin esas SÖ3 ve 963/249 sayılı kararı:
Nurculuk bir tarikat veya mezhep değildir. Dinsizlik cereyanlarına karşı yayınlanan Risâle-i Nura izafe edilen bir cereyandır. Lâik Türkiye'de herkes dininin icabını yerine getirmekte serbesttir. Nurculukta devletin nizamlarına aykırı bir şey yoktur. Nurculuğu meth ü sena bir suç değildir. Siyasetle meşgul olmamak, Nurcuların en büyük şiarıdır.»
«İstanbul ldare-i Örfiye 3 numaralı Askerî Mahkemesinin 861/18 tarih ve esas 961/37 numaralı kararı:
Nurculuk bir cemiyet veya tarikat değildir. Bir şahsı, mücerret dinî zaviyeden medh ü sena suç değildir. Bilâkis haktır.»
«İzmir İdare-i Örfiyesinin 963/88 esas, 693/62 kararı:
Mevzuu bahis kitapların yasaklanmasına dair İçişleri Bakanlığının emirlerinin hukukî mesnedi yoktur.»
Ve Temyiz Mahkemesine kadar daha nice temize çıkarma hükmü...
Şimdi biz gerçek din ve şeriat zaviyesinden hükmümüzü belirtelim :
1 — «Sözler», «Mektubat», «Lem'alar», «Şualar» diye dört büyük kısımdan teşekkül eden ve 130 parça hâlinde bütünleşen Nur Risalesi, bu büyük ve son derece tesirli eser, Kur'an sırlarına dayalı bir İslânıî hikmet manzumesidir ve bu ölçüyle ele alınmalı ve değerlendirilmelidir.
2 — Nurculuk asla bir tarikat veya mezheb değildir; ve ruhanî terbiye yoliyle zevkini şeriat ve hakikattan almış muhterem bir zâtın etrafındaki vecd ve bağlılık halkasından ibarettir.
3 — Said Nursî Hazretleri, kisbî olanaktan ziyade veh-bî bir ilim ve dehâ çapında bir zekâ ile nimetlendirilmiş kemâlli bir insan ve nihaî çapta muhterem ve muhteşem bir mücahid olup, sürdüğü hayata nispetle bir hâl ve ruhanî makam sahibi olması muhakkak bulunmakla beraber, asıl kıymeti tefekkürî sahada aranması gereken halis bir Müslüman ve örneklik şerefte bir mazlumdur.

Dördüncü Fasıl

Şeyh Esat Efendi

O SENE:
1930

YILI, Serbest Fırka tecrübesinin yapıldığı, nihayet bu bu tecrübe elde patlayan bir hortum gibi beklenmedik bir korku verince hemen onun kapatıldığı ve peşinden dindarları sindirme hareketine girişildiği hengâme...
İnönü'nün, kaptanlığını ettiği hükümet gemisi, birdenbire Serbest Fırkaya Anadolu'da ve hususiyle Ege çevresinde büyük bir alâka, hattâ sarılma derecesinde bir iştiyak görünce, kendisini kayalara bindirmek üzere farzet-miş ve bu küçük komedyanın arkasındaki dram hazırlığını hemen sezmişti. Aynı şeyi Serbest Fırkanın başındakiler de görmemiş ve bu yüzden sasınmamış değillerdi.

ŞEYH ESAD EFENDİ

Fantazya planındaki rollerinin altından böyle bir halk temayülü ve hâile istidadı doğacağını bilemezlerdi.
Serbest Fırka, 1930 yılının son bulmasına iki ay kala ortadan kaldırıldı.
Fakat bununla, bu fırkanın canlandırdığı ve şahlandırdığı mesele bitmiyordu. Serbest Fırka, halkın hasretler içinde yandığı din dâvasını meydana çıkarmış, olanca başarısını, vaadeder gibi bir eda taşıdığı din alâkasından devşirmişti. Yahut, şahdamarı dinsizlik olan Halk Partisine aykırı görünmesi, onun böyle bir istidat vaadetmesine kâfi gelmişti. Şimdi bütün mesele, işte bu vesileyle kıpırdanır gibi olan din alâkasını ezmek ve bu alâkayı besleyebilecekleri umulan din şahsiyetlerini yok etmekteydi.
Din alâkasını besleyici, geliştirici ve bir gün patlak vermeye doğru yürütücü kuvvet ve zümrelerin başında da Nakşîlik vehmolunuyordu.
Hiçbir pazarlığı ve sun'î tarafından güzelleşme ve göze girme zaafı olmayan ve topyekûn fezayı kuşatıcı bir (radar) aleti gibi sadece mukaddes Şeriatten istikamet alan bu tarikat, tekkelerin kapatılmış olmasına rağmen, ruhtan ruha sıçrayıcı kıvılcımlariyle, hükümete, yekpare bir halka şeklinde görünüyor ve mutlaka başının ezilmesi lâzım bir ejderhâ hissini veriyordu.
Ne yapsınlar da bu tarikatin yüce sandıkları şahsiyetlerini bir (eroin) çetesi ferdlerini tek tek avlarcasma top-lasmlar ve boğazları kesilmek üzere çantalarına yerleştirsinler? Oldukları yerde ve birbirinden uzak, Allah'ı zikreden bu insanları hangi bahaneyle enseleyebilirler?
Zor!...
Fakat buldular!
Devlet ve hükümete karşı ayaklanma çapında büyük bir hâdise çıkarmak ve peşinden bunun Nakşîler tarafından körüklendiği iddiasiyle onları temizlemek ve dindarları yıldırmak...
İşte 1930 Aralık ayının sonlarına doğru Menemen'de cereyan eden hâdise, birkaç serseriye yaptırılmış böyle bir tertip işinden başka bir şey değildir ve olanca gayesi, büyük ve kuvvetli sandıkları bâzı din adamlarını ortadan kaldırmak olmuştur.
İspatını vak'anm nakli sırasında, hâdiselerin revş ve tarzından anlayacaksınız.
Şimdi, hâdiseye girmeden, onu din düşmanlarının nasıl gördüğüne dikkat edelim! İşte, size, din düşmanlığında en nâmdar gazetenin 1 - 2 ay önce bu bahis üzerinde neşrettiği satırlar :
«23 Aralık 1930 da, yâni Serbest Fırkanın kapanışından bir ay sonra Menemen olayı yer alır. Nakşibendi halifesi olarak kabul edilen İstanbullu Şeyh Esat'ın tahrikiyle, başlarında Şeyh Mehmed bulunan 5 Nakşibendi, Menemen'de bir irtica hareketi başlatmak istemişlerdir. Abdülhamid'in oğlunun Halife ilân edileceğini, bir sabah namazında cemaate bildiren bu beş gericiye bir kısım halk da katılmış ve Kubilây adındaki bir yedek subay du-Tuma müdahale etmek istemiştir. Fakat gözü dönmüş yobazların tahrikiyle Kubilây'ın üstüne binlerce kişi saldırmış ve tekbîr sesleri arasında Kubilây'ın başı testere ile kesilmiştir. Bir mızrağa taktıkları Kubilây'ın başını, devrimlere karşı hareketin sembolü şeklinde Menemen'de gezdiren yobazlar, bir jandarma kıtası tarafından açılan ateş sonunda öldürüleceklerdir. İstanbul'daki Nakşibendi şeyhlerinin yargılanması ise, 1931 Aralığı sonunda Harb Divanı tarafından yapılacak ve 28 kişi idama mahkûm «dilecektir.

ŞEYH ESAD EFENDİ

1933 yılı Şubatında, Bursa'da Ulucamide benzeri bir olay cereyan edecek, Türkçe ezana karşı olduklarını belirten Kozanlı İbrahim ve bir kaç suç ortağından meydana gelmiş diğer bir Nakşibendi grupu, yine devrimci hükümetin kuvvetleri tarafından cezalandırılacaklardır. 1935 deki Şeyh Halit (Siirt) ve 1936 daki Şeyh Ahmet (İskilip) gerici ayaklanmaları, hep Nakşibendi tarikatının patlak verdirdiği olaylardır.»

Küfür karargâhı mahut gazetenin resmettiği «Menemen Hâdisesi» tablosunda Es'ad Efendiye atfedilen «Nakşibendi Halifesi» tâbirine kadar ne korkunç bir cehalet ve içyüzlerden uzaklık belirdiğini göstermeye değmez. Aslında tertip eseri olan bir vak'ayı, aynı tertip ruhuna bağlı bir neşir vasıtasından başka türlü izah elbette ki, beklenemez.

HADİSE:

Daha önce kaydettiğimiz gibi, 1930 yılının son ayındayız... Bu ayın ortalarına doğru, Manisa ve civarında bağ budama mevsiminin en elverişli olduğu bir zamanda «Mehdi Mehmed» isimli bir serseri, etrafına birtakım ve çoğu genç, hattâ çocuk, saf tipler toplayarak Menemen taraflarına sürüklüyor... İlk ikna vesilesi köylerde zengin işler olduğu, hususiyle Paşaköy dolaylarında bütün bağların budanmakta bulunduğu, kendilerinin de bu fırsatı kaçırmamaları gerektiği, oraya giderlerse çok para kazanacakları iddiasıdır.

«Mehdi» unvanını taşıyan Mehmed Giritlidir ve tarihin birçok devrinde şahit olunduğu gibi Mehdîlik iddiasında bir deliden başka bir şey değildir. Hiç kimse tarafından sevilmeyen bir insandır ve oturduğu mahalle Manisa'nın Arpalan semtinde hemen herkesin nefret ve is-tishaline karşıdır. Esrarkeştir. Buna rağmen, dışından,

ham softa ve kaba yobaz tipinin bütün ârâzma maliktir.

Etrafında tam beş kişi: Sütçü Mehmed; sâf, âciz, kendi halinde, mahallede süt satan bir esnaf... Şamdan Mehmed. budala ve muvazenesiz bir insan ve mesleği budak-çılık... Çoban Ramazan; 18-19 yaşlarındaki bu keçi çobanı, öbürleri gibi cahil ve muvazenesizin biri... Nalıncı Hasan; bu da Giritli ve hâdiseye hiçbir şey bilmeden karışanlardan... Zeki Mehmed; budakçılık yapan bu adam para ve menfaat karşılığında her şeye müstaid bir ahlâksız...

Mehdî Mehmed, işte bu bîçareleri telkini altına alıp bildirdiğimiz istikamete doğru sürüklüyor... Yanlarında bir de çakmaklı tüfek, hep beraber Manisa'dan Paşa'köy'e gidiyorlar. Yolda hangi konaklarda kaldıkları ve neler konuştukları belli değil... Fakat oradan kaçmak suretiyle başını kurtaran Çoban Ramazan'm anlattığına göre, yolda birkaç kere esrar partisi tertiplemişler, hattâ Paşa-köy'de iş bulamadıkları için Bozalar köyüne dümen kırmışlar, yolda yine sızasıya esrar çekmişler, ve bu arada kendine gelen Çoban Ramazan aralarından kaçıp Manisa'ya dönmüş...

Bozalan köyünde Sütçü Mehmed'in kardeşine misafir oluyorlar... E\»de bir baba ve iki oğul olmak üzere üç kişi var... Oğullardan büyüğü askerlikten yeni dönmüş... Misafirlerin üslûp, tarz ve hareketlerinden şüpheleniyor ve babasına:

— Bunlar, diyor; bence şüpheli adamlar... Kendilerini dehlesek fena olmaz!..

Babanın cevabı:

__ Canım bir gece kalıp gidecekler!.. Kargıya değer mi?.. Sabaha karşı sen onları arabayla Menemen'e götürürsün!.. Böyle istiyorlar!..

Sabaha karşı, askerden gelen oğulun sürdüğü araba, Menemen'e yaklaşıyor..

Mehdî Mehmed, arabanın kasabaya girmesini beklemeden :

— Biz burada inelim, diyor; bazı işlerimiz var!..

Araba başını aldığı gibi dönüyor.. Onlar da oracıkta, Menemen'e karşı, yere çömelip çubuklarını çıkarıyorlar ve esrarlı tütünlerini tüttürmeye başlıyorlar. Beşi birden dalgada...

Mehdî Mehmed'in bu dalga içinde sözü:

— Artık Mehdîliğimi ilân edebilirim! Günü geldi!..

Mehdîlik iddiasında bir sapığın ardında, esrarkeş serseriler Menemen'e giriyorlar... Şimdiki Belediye binasının bulunduğu yerdi, binanın arkasına düşen camie giriyorlar... Cami avlusunda oturup imamın gelmesini bekliyorlar... Namaz vakti erişmiş bulunduğu için cemaat, birer, ikişer

sökün etmekte... Bunlar, avludaki garip hal ve edalı adamları görünce adetâ ürküyor ve birbirine soruyor:
— Bu yabancılar da kim?
— Tanımıyoruz! Halleri gerçekten çok garip!..
Bu vaziyeti gören ve fısıltıları duyan Mehdîlik kalpazanı onlara doğru ilerliyor:
— Bizden korkmayın, diyor; biz de sizdeniz! Camiye ibadet etmek, namaz kılmak için geldik. Namazdan sonra bir işimiz olacak! Siz de bize katılın!
O cemaatte bulunmuş olan bir zatın yıllarca sonra bir arkadaşına şunları söylemiş olduğunu Manisa'da tesbit ettim:
«— Öyle bir namaz kıldık ki, kılan kim, kılınan ne,
anlayamadık! Birdenbire müthiş bir ürküntü hissi havada donmuştu!.»
Mahutlar namaz biter bitmez camideki, üzerinde Tev-hid kelimesi yazılı sancağı alıyorlar ve kapıya çıkıp cemaatin gelmesini bekliyorlar. Cemaat, gözleri dehşetle bu garip adamlara takılmış, çabucak önlerinden geçip gidiyor ve camiin karşısındaki kahvehanede yer alıyor. Herkes büyük bir merak ve tecessüs içinde...
Mehdî Mehmed sancağı kaldırıyor ve hem meydandan geçenler, hem de kahvedekilere karşı avaz avaz bağırmaya başlıyor:
— Sancağımız etrafında toplanın! Müslümanım diyenler gelsin! Durmayın! Küfrü tepeliyeceğiz! Yerinden emir aldık! Kuvvetler hazır!.
Tam o anda Menemen'in Askerlik Şubesi Reisi oradan geçmekte değil mi?.. Mehdî Mehmed onu görür görmez üzerine koşuyor ve yakasına sarılıp haykırıyor:
— Hemen şimdi bize kuvvet gönder! Peşimize takılsınlar! Menemen'i 70 bin silâhlıyla sardık! Dediğimi yapmazsan sonun kötü olur!
Apışıp kalan Şube Reisi hiçbir şey anlayamıyor, ellerinde dinî bir sancakla ayaklanmış şu birkaç kişinin belirttiği mânayı ve kuvvet derecelerini kestiremiyor ve o ân için başının kaygısına düşerek:
— Peki, diyor; şimdi istediğinizi yaparım!
Ve sıvısıveriyor. Nümayiş ve delice haykırışına ve davetler devam ederken, birdenbire bir yüzbaşı peydah-lanıveriyor. Arkasında sekiz tane jandarma eri... Bu kuvvet karşısındaki altı kişiyi bir anda enselemeye yeterken ¦dehşete düşen yüzbaşı, tıpkı Şube Reisi gibi, vaziyeti bilememekten hiçbir harekette bulunamıyor ve Mehdî Meh-med'in:
— Bize yardımcı ol, yoksa canınız elden gider!
Tehdidine cevap veremiyor. Bir er koşturarak Jandarma alayından imdat istiyor. Mehdî Mehmed'in görülmemiş cür'eti ve üzerine doğr koşması, yüzbaşıyı şaşırtmış, mefluç hale getirmiştir.
Hâdise bu şekilde devam eder ve delice bir cesaret içinde Mehdî Mehmed bağırıp çağırırken, o civardaki kışlada nöbetçi olarak bulunan ve olup bitenleri uzaktan takip eden yedek asteğmen Kubilây, yanma bir manga asker alıp meydana doğru koşuyor.
Aradan hayli vakit geçtiği halde hâlâ ciddîî ve ani bir hükümet davranışı yoktur.
Kubilây erleri saf nizamına geçirip kumanda veriyor:
— Süngü tak!
Mehmetçikler hemen emre itaat ediyorlar. Kubilây önlerinde...
Mehdî Mehmed ise biraz ileride aynı mecnun teraneleri sayıp dökmekte, avazı çıktığı kadar haykırmakta...
Arkasındaki süngülü asker safının heybetine güvenen ve ilerideki mecnunların ihtilâç içinde nereye kadar gidebileceklerini tahmin edemiyen Kubilây, tek başına, Mehdîlik şarlatanı, bilerek veya bilmeyerek gizli bir tertip ve telkine âlet, bu maşa adamın üzerine yürüyor.
Kubilây, askerlerini geride bırakıp tek başına Mehdî Mehmed'in üzerine yürüyor ve hiç bir kelime sarfetmeden sol eliyle onun yakasına yapışıp sağ eliyle suratına iki tokat aşkediyor. Askerler geride ve halk etrafta merakla bakınmaktadır. Ortada hâlâ hükümet adına bir (otorite) ve hâkim kuvvetin göründüğü yoktur.

Tokatları yiyen Mehmed henüz kendisini toparlaya-xnadan bir silâh sesi... Kubilây'm yere düştüğü görülüyor. Topuğundan, bütün ayağı parçalanırcasma bir tüfek kurşunu yemiştir.
Müthiş ân... Jandarmalar tüfeklerini bırakıp kaçışıyor ve Kubilây'm askerleri, yüz - geri, dağılıyor. Delica bir cür'et, başsız kalan askerlere, neyin nereden geldiğini ve nereye gittiğini kestirememek şaşkınlığı içinde büyük bir dehşet vermiş ve onlara dağılmaktan başka çare bırakmamıştır. Halk da her zaman olduğu gibi, çenesi bir karış düşük, sanki, bir (kovboy) filmini seyretmektedir. Ortada vaziyete el atacak tek irade ve hamle tezahürü yine mevcut değil...
İşte Mehdî Mehmed, bir hava boşluğunu hatırlatan bu ruhî hayret ve dehşet ânını seziyor ve en büyük numarasını oynamak üzere, yerde inleyen Kubilây'm üstüne atılıyor. Onu, kurbanlık bir koyun gibi saçlarından kavrıyor ve cebinden çıkardığı bağ budama bıçağını boynuna dayıyor^
— Yapmayın, beni öldürmeyin! Ben, ay ağımdaki bu yarayla yaşarım! Canıma kıymayın!
Kubilây, Mehdîlik taslayan esrarkeş mecnuna yalvarmaktadır:
— Canıma kıymayın!
Mehdî Mehmed'in ise ağzında bir nâra:
— Artık vakit doldu! Mehdî geldi!
Ve bağ bıçağıyle, testere kullanır gibi, Kubilây'm ka-fasını vücudundan ayırıyor. Korkunç bir feryad, hırıltı,, kan fıskiyesi ve halkta çığlıklar...
Mehdî Mehmed, kesik başı yine saçlarından tutup cami avlusundaki musalla taşının üstüne koyuyor.
Seyirciler bağıra bağıra kaçışmakta ve meydan bir ân için Mehdî Mehmed ile beş arkadaşına kalmış bulunmaktadır...
Birden koşar - adım gelenlere mahsus ayak sesleri... Alaydan, altı serserinin üzerine, mitralyözlü, koca bir bölük sevkedilmekte...
Bölük hemen meydanı ve cami avlusunu sarıyor, makineli tüfeğini kuruyor ve ateş...
İlk kuribanlar, ne olup bittiğini anlamak üzere koşup gelen iki masum bekçidir. Vücutları bir çok yerinden delik - deşik, vurulup yere seriliyorlar.
Hâdisenin müsebbiplerine gelince :
.Ateş çemberinden kaçmak isterken, aralarından yalnız iki kişi müstesna, hepsi birden vurulup vahşi hayvanlar gibi yere devriliyorlar. Başta Mehdî Mehmed, Şamdan Mehmed, Sütçü Mehmed, can verenler arasında... Zeki Mehmed, ölü taklidi yaparak uzandığı yerde, başından yaralı olarak ele geçiyor. Giritli Hasan ile Nalıncı Hasan ise nasılsa kaçıp sıvışma imkânını bulabiliyorlar.
İşte bütün oluşu ve bitişiyle topyekûn vak'a sadece kaçabilen iki kişinin ve eğer destekçileri varsa onların da bulunup cezalandırılmasından ibaret kalan ve bir iki mecnunun telif eserinden ibaret bulunan hâdise birdenbire o kadar büyütülüyor ki, ortada, tâ Sarıkamış'tan İstanbul'a kadar, tamamiyle masum ve alâkasız, tesir ve şahsiyet sahibi kaç müslüman varsa onlara çevrilmiş bir tuzaktan, kuru bir bahaneden başka bir şey kalmıyor. Ber nevi (terör) dehket salma devri açılmıştır.

DEHŞET SALMA:
Mecnunların bile hayal ve teşebbüs etmiyeceği hâdiseden sorumlu, ellerinde, yaralı olarak tutulan tek kişi vardır: Zeki Mehmed... Kaçanlardan Girit'li Hasan ile Nalıncı Hasan Manisa yolunda ele geçirilecek ve onlarla beraber, fiilî teşebbüs kadrosundan tutulanlar 3 kişiye varacaktır. İşte, sonunda, cezalarına mâni olamıyacak bu serseriler ve hususiyle Zeki Mehmed o türlü ifadeler vermeye zorlanıyor ki, mahallelerinde oturan habersiz ve günahsız insanlardan tutun, hiç tanımadıkları, bilmedikleri ve eserlerini okumadıkları din âlimlerine kadar, şahsiyet sahibi bütün müslümanları avlamaya mahsus zâlim bir ağ örülmesine hizmet ediyorlar...

TERTİP:
Evet; bütün şahsiyetli müslümanları, bilhassa Nakşibendî tarikati büyüklerini ortadan kaldırmak için hükümetçe düzenlenen Menemen Vak'ası, tertiplerin en vic-

dansızını temsil^eder.
Sebep, tek olarak, din güdücülerinin imhası ve halkın yıldırılması...
Bu esasî sebep' etrafında iki tane de yardımcı sebep var:
Birincisi:
Serbest Fırka zamanında Menemen «7 sinden 70 ine kadar» tabiriyle o tarafa geçmiş ve aynı günlerde kendisini ziyarete gelen Halk Partisi kodamanlarına «yuha!» çekmiştir.
Hükümetçe karar :
«__ Menemen'e en tesirli bir gözdağı vermek lâzımdır!»
İkincisi:
Yine o tarihlerde bazı Halk Partisi büyükleri Bursa'-da Adapalas Otelinde zevk ve safaya batmış, günü birlik hayattan kâm almak cümbüşü içinde yuvarlanırken, bir hâdise oluyor:
Otellerinin önünde duran taksi ve otobüslerden, bereli, kasketli, sakallı, dinî üslûp belirtici kılıklarla bazı insanlar iniyor.
Manzarayı yorumlayamayan kodamanlar (Vasıf Çj-nar. Şükrü Kaya, Mahmud Es'ad vesaire) hayretle birbirlerine soruyorlar:
— Kimdir bu müslüman kılıklı adamlar? Yoksa bizden istekleri mi var?
Aralarından biri cevap veriyor:
— Yok, efendim; bizimle hiçbir alâkaları yok! Karşı oteldeki bir şeyhi ziyarete geliyorlar!
Ta karşılarında, Hakkı Paşa Oteli diye bir yer vardır ve oraya, îstan'bul'dan bir Nakşı şeyhi gelip inmiştir.
Kodamanlar konuşmakta devam ediyor:
— Kim bu şeyh?
— Erbil'li Şeyh Es'ad Efendi... Meşhur Nakşı Şeyhi...
— Ya, öyle mi,
Ve o akşam, bu kodamanların halkalandığı masada şu karar almıyor :
— Artık bu adamların köküne kibrit suyu dökülmesi gereken zaman gelmiştir! Bizzat, mahkûm kabul ettiğimiz Menemen'de bir hâdise çıkartılacak, hâdiseye rejime karşı bir kıyam süsü verilecek ve ondan sonra sürek avı halinde din elebaşıları devşirilip birer birer ezilecektir.
Hâdisenin şahitleri, İlk Meclis âzasından merhum Hasan Basri Çantay ile Salih Yeşil'dir. Allahın getirdiği bir fırsat ve münasebetle bu kararı, mecliste hazır bulunanlardan biri marifetiyle öğrenen ve o akşam otelde bulunan bu iki zat, vaziyeti, sağlıklarında yeminle anlatmışlardır.
Bunlardan ve hattâ mecliste bulunanlardan çoğu sağ olmadığına göre, diyelim ki, bu iddia, (romantik) ve tumturaklı bir iddiadır.
Bahsimizin başında da kaydetmiştik ki, hâdisenin akışındaki garabettir ki, tertibi göstermekte en canlı delildir.
Şimdi iddiamızı, tertip tezine göre takip etmekte devam edelim :
Bu işe gizli ajanlardan biri memur ediliyor. Adam, haftalarca evvel Menemen'e gidip işin mekân, yâni dekor ve yer tarafını tesbit ediyor:
— Jandarma karakoluna karşı meydan, cami ve avlu, hâdise için en uygun yer...
Sonra Manisa ve bahsettiğimiz köylere gidip, mahut kadroyu tesbit ediyor; bunların sefil, esrarkeş, cahil ve ahlâksız tabakadan olmaları, gizli ajanın işini büsbütün kolaylaştırıyor. Hele din mevzuunda abuk - sabuk görüşleri ve Mehdîlik hevesi dikkatini çeken Mehmed'i bulunmaz kıymette kabul ediyor ve uzun çalışmalardan sonra onlara teklifini yapıyor :
— Menemen'e Birinci Kânun (Aralık) ayında erkenden gireceksiniz! Füân yer, falan cami... Namazdan sonra minberdeki yeşil bayrağı çekip cami ve avlu kapısını tutacak ve «bu bayrağın altına girmeyen, kâfirdir!» diye bağıracaksınız! Halktan veya jsndarma ve askerden üzerinize gelen olursa silâhla karşı duracak ve mutlaka kan akıtmaya bakacaksınız! Bir kişiden olsun, kan akıtmak şart... Hâdise büyür büyümez hemen kaçıp başınızı kurtarmayı düşüneceksiniz! Neticede her birinize, sana şu, sana bu, sana filân, sana da falan bankr.dan onarbin (üç-yüzerbin) lira verilecek... Siz de çekip istediğiniz yere gideceksiniz!

Gerçekten, tekliflerin bu kadar ahmak ve sahtekârına, saçma ve gülüncüne inanabilmek için, vasıflarını çizdiğimiz berduşlar kadrosundan daha uygunu bulunamazdı. Bu tiplerden hiç birinin dinî bir harekete girişebilme vasfında olmaması, dinî her anlayış ve duygudan mahrum bulunması, başlarındaki sapığın da hiçbir din alâka ve bilgisi göstermez, eçhel bir muhteristen başka bir şey ifade etmemesi, gizli tertibi, başka bir delile ihtiyaç kalmaksızın ispat eder. Eğer böyle bir sapığın her zaman bu türlü hareketlere müstait olduğu ve düşünmeden girişebileceği iddia edilecek olursa cevabı hazırdır:

— Peki; o halde geriye kalanlardan hiçbiri deli olmayan, sadece serseri ve başıboş takımından 5 veya 6 kişi^ ortada gizli bir teşvik, telkin ve menfaat vaadi olmadan nasıl bu adamların peşine düşebilir, tımarhaneliklerin bile kabul etmiyeceği bu işi nasıl benimseyebilir?

Misal:

Şeyh Said isyanı, her cephesiyle rejime karşı bir harekettir ve bunu inkâra kimsede mecal yoktur. Zira Şeyh Said, din bilgini olmak iddiasında bir kimsedir, kendisine göre bir telâkki ve muhitinde büyük bir tesir ve kadro sahibidir. Hareketinde de, yine kendisine göre, bir muvaffakiyet mantığı olabilir.

Fakat, hepsinin birden deli olmadığı, sadece cehalet ve hamakatte müşterek bu 6 şahsın gülünç ve maskara davranışlarında, kendilerinden bir teşebbüse nasıl ihtimal verilebilir?

Söylendiğine göre gizli ajan, hâdiseyi, çarşaflı bir kadın «kılığında uzaktan takip etmiş ve muradına erer ermez, ancak bir erkeğe mahsus sert adımlarla uzaklaşıp gitmiştir. Bu manzarayı aynen görenler vardır ve onlardan biri hâlâ sağdır.

Subayları yerde kıvranırken 8 jandarma ve bir manga askerin silâhlarını bırakıp dağılmaları, kendilerine bir işaret verilmeksizin, mümkün olabilecek bir iş midir?

Ve nihayet en muazzam delil şudur ki:

Evvelâ ölü taklidi yaparak yere yığılan, sonra da yakalanınca ellerine kelepçe vurulmasına hayretle bakan Zeki Mehmed şöyle bağırmıştır:

«— Hani bize para vereceklerdi? Bu ne iş?...»

Bunu da duyanlar ve duyanlar arasında hâlâ hayatta bulunanlar vardır.

Sadece gaflej^ ve ihtiyatsızlığına ve önceden tertipli plâna kurban giden Kubilây, topuğundan aldığı kurşun yar asiyle yerde kıvranmaya başladığı vakit, sancak kaldırma ve Mehdîlik ilânı hâdisesinden en aşağı 20 - 25 dakika geçtiği halde, hükümet (otorite) ve kuvvetlerinin meydana çıkmaması nasıl yorumlanabilir? Elde hiçbir vesika, hatıra ve müşahede olmasa dahi, zekâ ve irfan sahibi bir göz, hâdisenin bizzat akış şeklinden gizli tertibi heceleyebilir.

Neticede, belirttiğimiz vesikalar ve öno sürdüğümüz tahlil ve teşhisler ne nispette tatmin edici veya etmeyici olursa olsun, Menemen Hâdisesinin, kendi basit çapından dışarıya çıkarılarak memleket mikyasında bir din adamı avına vesile edildiği riyazî bir hakikattir.

SAVCININ AĞZINDAN:

Menemen Hâdisesinin peşinden derhal o mıntakada örfî idare ilânı...

Ne oluyoruz?.. Hâdise o anda bastırıldığına ve birkaç muvazenesizin eseri olduğuna göre, devletin umumî ve tabiî mevzuatı, gereken takibi yürütmeye ve suçluları cezalandırmaya yeterli değil midir?

Değildir!

Zira evvelâ Menemen'in, peşinden de bütün vatanı noktalayan din büyüklerinin mahvedilmeleri lâzımdır. Bunun için din büyüklerinin mahvedilmeleri lâzımdır. Bunun için de örfî idare gibi, dediği dedik ve kanun üstü bir usul, şart...

Şimdi hâdiseyi «Divan-ı Harb-ı Örfî» isimli, Örfî İdare Harp Divanı Mahkemesi Savcısının resmî ağzından ve iddianamesinden dinlersek, (realite) lere uymayan ve örtülmek istenen noktalardan gizli tertibi büsbütün sezebiliriz.

"Üslûp ve lisan zaafı kendisine ait olmak üzere işte Harp Divanı Savcısı Hidayet Bey'in ağzından, aynen:

«Devlet kuvvetleri aleyhine suç işlemekten ve tekkelerle zaviyelerin kapatılmaları kanunlarına karşı gelmekten sanık...
Mehdilik dedikodusu Manisa'da duyulmuştur. İşte hükümetin keyfiyetten haberdar olduğu işitilince Girit'li Mahmed'in emriyle köy yakınındaki çamlıkta Mehmed'in kardeşi Hacı İsmail ile Hoca Mustafa tarafından bir kulübe inşa ediliyor. Bu kulübede tam bir hafta esrar içilmek suretiyle zikre devam eden sanıklar 1930 yılı Aralık ayının 23 üncü Salı günü Menemen'e gitmek üzere yola çıkmayı kararlaştırıyorlar.
Sah gecesi esrarkeş Mehdi, başta, (Kıtmir) adını verdikleri köpek de dahil, hep beraber yola çıkıyorla. Evvelden haberdar edildiği için, Görece köyünün berisindeki kömür ocağında, Hacı İsmail oğlu, Hüseyin (tam babasiy-le birlikte asılacağı zaman, sehpanın yanından kaçıp dağa çıkan, sonra yakalanarak Menemen'e getirilerek hakkındaki idam cezası infaz olunan şahıs) tarafından yakılan ateşte ısındıktan ve oraya, yine evvelden haberdar olduğu için Göreceli Mustafa oğlu Abdülkerim'in (bu sanık muhakemesi sırasında ağır hastalanıp İzmir Memleket Hastahanesinde tedavi altına alınmışken eceli ile öldüğünden hakkında verilen ölüm cezası yerine getirilememiş ve sukut etmiştir) getirdiği yemek de yenildikten sonra, bunların yol göstericiliği ile Menemen yolunu tutuyorlar.
Kafile Hasanlar geçidine varınca, kayıkçı Mehmed'in kayığı ile karşı tarafa geçiyorlar. Sanıklar Menemen kenarına geldiklerinde, Zeytinlik'te biraz durup dinlendikten sonra, Girit'li Mehmed, avanesinin hepsine çifte çifte esrarlı sigara dağıtıyor, hepsi dumanlı ve sarhoş kafalarla Menemen'e giriyorlar ve saat altıyı yirmi geçe Müftü Camii'ne gidiyorlar.»
Savcı, biraz sonra göreceğimiz gibi, (realite) leri sade gizleyici değil, tahrif edici tarzda iddiasına devam ediyor:
«Bu camide Nalıncı Hasan, o (înna Fetehnâleke) sûresini okuyarak mihraptan bayrağı alıyor. (Bu sanık ölüm cezasına çarpıtırılmışsa da yaşının küçüklüğü sebebiyle idamdan kurtulmuş ve cezası 24 yıl ağır hapse çevrilmiştir). Hep birlikte cami içinde bekliyorlar ve camie gelenleri Mehdi (yâni Girit'li Mehmed) dine davet ediyor ve Merdi olduğuna dair bunu nişanesi olan kıtmir dedikleri köpeğini kendilerine gösteriyor.
Namaz kılındıktan sonra sahte Mehdi, cemaati bayrak altına davet etmeye başlıyor ve bu davete icabet eden, isimleri meçhul bazı şahıslar, bunlarla birlikte Belediye Meydanına doğru ilerliyorlar. İçlerinden Abdullah oğlu Müezzin Hafız Ahmed (idama mahkûm edilip asılmıştır), sanıkların camie geldiklerini görmüş, vak'ayı hükümete haber vermeyi hatırına bile getirmeyerek sanıklar camiden çıktıktan sonra minareye çıkmış, minareden silâh atmış ve kendi ifadesine göre, etraftan gelecek 70.000 kişiyi beklemeye başlamıştır.
Müftü camiinden alınan bayrak burada Menemen'li-lerden Arabacı Hüseyin (idama mahkûm edilmiş ve asılmıştır) tarafından meydanlığa açılan bir çukura dikiliyor. Sanıklar, tekbirlerle bu bayrağın etrafında dönerlerken, Jandarma yazıcısı Ali Efendi olaydan haberdar edildiğinden arkadaşları dört nefer jandarmaya silâhlarını almalarını tenbih etmiş ve kendilerini beklemeden doğruca Girit'li Mehmed'in yanına giderek ne istediklerini sormuş, Mehdî Giritli Mehmet de bu jandarma yazıcısına hitaben:
— Git, kumandanına haber ver de o gelsin! Bana top, kurşun işlemez! demiştir.
Bunun üzerine geri dönen Ali Efendi, durumdan Jandarma Bölük Kumandanı Fahri Beyi haberdar etmiştir. Vak'adan haberdar edilen Fahri Bey, doğruca âsilerin yanma giderek tam bir asker tavriyle Mehdî'ye hitaben:
— Ne istiyorsunuz? Buradan derhal dağılın! Diyor. Buna Girit'li Mehmed de:
— Ben Mehdiyim! Şeriatı ilân ediyorum! Bana kimse mukavemet edemez! Çekil karşımdan!
Cevabını veriyor. Bu söz üzerine âsiler orada toplanan ¦seyirci Menemen halkı tarafından el çırpmak suretiyle alkışlanıyorlar.
Durumun vahametini anlayan Jandarma Bölük Kumandam Fahri Bey, tedbir almak üzere oradan hükümete gelip bu gibi hallerde kanunun icaplarına uyarak alaydan asker ve kuvvet istiyor ve

telefon başında, askerle yola çıkan Kubilây Bey adındaki ihtiyat subay vekilinin gelmesini beklemeye başlıyor.
İhtiyat Zabit Vekili Kubilây Bey süngü takmış askerini, belediye meydanlığjmdaki kahve önünde bıraktıktan sonra, kendisini öne atarak, âsilere dağılmalarını söylüyor ve Mehdîlik taslayan Girit'li Mehmed'i kolunda tutarak çekiyor. Buna Girit'li Mehmed silâh atmak suretiyle mukabele ediyor ve Kubilây Beyi ağır surette yaralıyor.»
Savcı, tertibi gizlemeye hizmet edici şekilde, fakat hiç bir şeydan haberi olmadığı için, birçok yerde ipuçlarını meydanda bırakarak devam ede dursun:
«Yaralanan Kubilây yine tam bir metin asker tavriyle oradan ayrılıyor, arkasından ikinci defa atılan kurşun kendisine isabet etmeden, hükümetin arkasındaki avluya kendini atıyorsa da aldığı birinci kurşun yarasından bitap düştüğü için uzaklaşamıyor, oraya yığılıyor. Yaralı Kubilây Beyin oraya düştüğünü her nasılsa haber alan Mehdî Giritli Mehmed, askerin kaçmasından ve halkın el çırpmasından ve bu suretle kendisine gösterilen müzaheretten cüret alarak ortalığa dehşet havası salmak için bu anda cinaî bir rol yapmak istiyor, sanıklardan Ali oğlu Hasan'ın torbası içindeki bağ bıçağını derhal aldıktan sonra Şamdan Mehmed'le birlikte yaralı Kubilây Beyin yanına gidiyor, bıçağı ile bu vazife kurbanı Türk delikanlısını, bir koyun boğazlar gibi, boynundan! keserek kellesini alıyor ve Türk ordusunun genç bir subayı ve asil bir Türk evlâdı, tam bir canavarca hisle şehid ediliyor. Bununla da kanmayan Mehdi, kesik kafayı saçlarından tutarak orada bulunan üstüvane şeklindeki taşa vuruyor ve etrafını, elinde kesik kafa ile biraz gezdikten sonra, kesik kelleyi meydanlığa getirip dikili bayrağın üzerine takıyor ve bu kanlı facia karşısında hissiz kalan Menemen halkı tarafından ikinci bir alkış tufanı başlıyor. Bu arada bayrağın tepesinden yere düşen kesik başın, bayrak üzerinde durmasını sağlamak için elektrik direğine bayrağı bağlamak isteyen Yusuf oğlu Kâmil (idam edilmiştir) tarafından koşarak ip getiriliyor ve kanlı sancak ihtimamla elektrik direğine bağlanıyor.
Bu sıralarda alaydan yetişen diğer müfrezeler ve aynı zamanda hamiyetli ve namuslu iki bekçi ile âsiler arasında başlayan çarpışmada, Mehdî Giritli Mehmed, Şamdan Mehmed, Sütçü Mehmed vurulup ölüyorlar, Emrul-lah oğlu Mehmed Emin yaralanıyor. Bu meyanda âsilerle çarpışan iki bekçi de şehid düşüyorlar. Âsilerden Nalıncı Hasan ile Ali oğlu Hasan da halk arasından kaçıp sıvışıyorlarsa da Manisa'da yakayı ele veriyorlar.»
Vakaya dair Savcının verdiği (nötr) tarafsız bilgilerle bizimkiler arasındaki küçük farkların hiçbir değeri yoktur. Öyle veya böyle... Esas ve ana çizgiler aynıdır. Şu var ki biz sağladığımız ıbilgi unsurlarını, konferans için gittiğimiz Manisa'dan ve faciaya bizzat şahit olmuş yaşlı - başlı insanlardan devşirmiş ve doğruluklarından emin bulunuyoruz. Amma Savcının (nötr) tarafsız olmayan ve indî mütalâa ve kasdî ifade tarzına kaçan iddia ve izahlarında, kendisi hiç bir şey bilmese de, aldığı direktife göre, tezatlar içinde yüzdüğünü ve adetâ tertibi belli edici mantıksızlıklara düştüğünü gözden kaçırmıyoruz.
Şöyle ki:
Savcı, hâdiseyi Menemenliler tarafından benimsenmiş v;î şiddetle alkışlanmış göstermekle Menemen'in öldürücü bir gözdağı alması kararma (Bursadaki karar) mesnet tedarik etmeye çalışmaktadır. İddia hakikate zıddır; halk cinayet sırasında dehşet ve nefretle kaçışmıştır ve zaten alkışlamış olsaydı yalancı Mehdî'nin peşine düşmesi icap edeceği aşikârdır.
Yine Savcı, Hafız Ahmed'i hükümete haber vermemiş ve minareden silâh atmaya başlamış olmakla suçlandırırken farkında değildir ki, bu kadar tumturaklı (mizansen) sahneye koyuş içinde bizzat hükümetin nerede olduğu ve nasıl olup da haber alamadığını düşünmek borcundadır. Yâni hükümet haber almak için, silâhlar patlar, tekbir sesleri yükselir ve kıyamet koparken Hafız Ahmed'e mi muhtaçtı?
Diğer noktalardaki zaaflar ise teker teker gösterilmeye değmez.
Divan-ı Harp^ Savcısının öz kaleminden ve ağzından çıkan iddia, iki bekçinin mitralyöz ateşiyle ölümünü isyancılara yükleyecek kadar tahrifli olduğu bir yana, hükümetin iş neticeleninceyedek

seyirci kaldığını ve böylece ne acemi bir tertip karşısında bulunulduğunu göstermeye yeter. Akıl ve insaf sahiplerinin başka bir vesikaya ihtiyaçları yoktur.

ŞAHİT KONUŞUYOR:

Menemen Hâdisesi münasebetiyle Manisa ve civarını tarayan, en küçük toz tanesine bile müsamaha göstermiyen tarak, faillere ait mahallelerin muhtarını, manavını, kahvecisini, bakkalını, fırıncısını, ayakkabıcısını hâsılı dünya gözüyle bu adamları görmüş kim varsa hepsini birden topluyor. Manisa'da dinle alâkalı herkes hacı, hoca, müezzin, vaiz, imam, çuvalın içinde... Hattâ bu hocalardan ilim ve faziletiyle tanınmış Hafız Ahmed, hâdiseden kısa bir müddet evvel bir rüya görüyor ve zevcesine diyor ki:

— Rüyamda beni eşek arılarının soktuğunu gördüm! Galiba, hem de zâlimler elinde can vermek üzere, sonumuz geldi!

Keramet çapındaki bu rüya şöyle gerçekleşiyor: Hâdisenin hemen arkasından yüzlerce emsaliyle beraber Hafız Ahmed'in de evini arıyorlar ve bula bula 99 luk, büyük bir teşbih ele geçiriyorlar. Bu âlet, teşbihin her tanesine bir insan başı düşmüşcesine, Hafız Ahmed'i 99 kelle devirmiş bir insan sıfatiyle darağacma kadar sürükleyecektir.

İşte bu tarama esnasında tevkif edilip bir yıl hapis cezasiyle kurtulan, o zaman 50, şimdi 87 yaşlarında bulunan esnaftan bir şahıs (isim ve adresi bizde mahfuz) bize kelimesi kelimesine aynen, şunları anlatmıştır: «— Ben o zaman kurabiye yapar ve satardım. Geçimim bu yüzdendi. Geceleri dışarı çıkmak âdetim değildi. Zaten çıkacak vakit bulamazdım. Gece yoğurduğum hamuru sabaha karşı kurabiye yapar ve sonra fırına götürerek pişirtirdim. Menemen olayının ertesi günü, yani 24 Aralık sa-bahı yine fırına gitmiştim. O sırada mahalle berberi yanıma geldi ve bana, bizim mahalle divanelerinin, Menemen'de büyük bir hâdise çıkardığını, bir zabit kestiğini ve askerle çatıştığını söyledi. Ben şaşırdım ve bunları ilk defa kendisinden öğrendiğimi söyledim. O gün akşama doğru mahallenin bellibaşh adamlarının, muhtarından ayakkabıcısına kadar hepsini polislerin götürdüğünü duyduk. Herkes telâş ve her ân (beni alıp götürürler) korkusu içinde... Daha bazılarını götürdüler. 25 Aralık günü sabahleyin evimin kapısı çalındı, iki polis beni alarak Malta karakoluna götürdüler. Burada kısa bir sorgudan sonra evimi aramaları için geri döndük. Yanımdaki polisin ismi... Tamam, hatırladım (Ahmed Nuri)... Evi aradılar, taradılar bir şey bulamadılar. Yalnız Ahmed Nuri, sanki bir cinayet belgesi bulmuş gibi, her müslüman'ın evinde var olması gereken (Envâr-ül Aşıkin) adlı kitabı buldu ve (bu yeter, bu insana her şeyi yaptırır!) dedi. Beni oradan alıp Balık Pazarı Karakoluna, daha sonra da Menemen'e, Askerî Kışlaya götürdüler, orada hapsettiler. Ertesi gün diğer arkadaşlarla beraber Divan-ı Harbin huzuruna çıktık. Reis Mustafa Muğlalı bana diğer zanlıları göstererek (bunları tanıyor musun?) dedi. (Aynı mahallede oturuyoruz, bazılarını şahsen tanırım, bazılarını da karşıdan görmüşlüğüm vardır. Zaten çoğu akranım değildir), dedim. Reis, birden mevzuu değiştirerek bana şu suali sordu: (Sakalı ne zaman ve neden bıraktın?) (Ben 50 yi aşkın bir insanım, sakal Hz. Peygamberin Sünnet-i Seniyesidir. Hükümet zaten sakalı yasak etmemişti.) cevabını verdim. Ve bana şu anda hatırlayamadığım birçok sual daha sordu. O gün Paşâ*köylü İsmail ile beraber bizi üç dört defa mahkeme huzuruna çıkardılar. Bir gün hapishanede ikindi namazını kılmış, toplu halde oturuyorduk. Bir ara gardiyan geldi; tok bir sesle (hiç kıpırdamayın, sadece ismini okuyacaklarım eşyası ile beraber dışarı çıksın! Sakın pencereden dışarı bakmayın, yoksa ateş edilir!) dedi. Bunun akabinde elindeki bir kâğıdı okumaya başladı. O gün iki üç posta halinde tam 33 kişiyi götürdüler. Ben askerlikte jandarmaydım, bu numaraları bilirdim, pencereden bakayım, dedim. Hiç unutmam, Hacı Hilmi Efendi (sakın ha!) dedi; (ateş ederler, bakma!) Buna rağmen başımı pencereye doğru uzattım ve dışarısını gözlemeye başladım. Aşağıdaki manzara şöyle idi: Koğuşun önü bir çok arabayla dolu... Her çıkanın neyi varsa hepsini aldılar, ellerini arkadan bağlayarak arabalara bindirdiler ve götürdüler. Ben, gidenlerin yüzde yüz öldürüleceğini anlamış, mahzun mahzun düşünürken, koğuşun kapısı açıldı, içeri giren gardiyan (arkadaşlarınız başka hapishaneye nakledildi, rahat durun!» dedi.»

Şahit, 87 lik nuranî ihtiyar devam ediyor ve lâfı, bizim :

— Asılanların nerede ipe çekildiklerini biliyor musunuz?
Sualimize getiriyor :
«— Evet! Menemen istasyonunun yanında, Kubilây Okulunun yanında, kışlada. Onları Ramazan ayında kadir gecesine iki gün kala, oruçlu olarak astılar! Biz, âkibeti-roiz ne olacak diye düşünürken 33 kişinin idamından bir gün sonra koğuşun t?m karşısına 33 ip, 33 sehpa, 33 gömlek getirip orr.da bir hafta bıraktılar. Koğuşta bu hâdisenin dehşetinden bayılanlar bile oldu. Sehpalar bahçede iken İzmir'den yolcusu gençler olan bir tren geldi. Ve bu gençler yumruklarını bizim koğuşun penceresine doğru kaldırarak, (hepinizi asacağız, keseceğiz) diye bağırdılar. Muhakeme sırasında Hacı Hilmi efendi bir gün mahkemede şöyle haykırdı:
(Ben Yunan işgalinde, Manisa'da iken, Aynalı Camiinde Yunanlılar Kur'ân-ı Kerimi parçaladılar. Bunu görünce üzerlerine atılmış, onlarla mücadele etmiştim. Sonra beni yakaladılar, dövdüler, zulmettiler. Vatana dönünce mükâfatım bu mu olacaktı?) Sonra başını hâdise kahramanlarından Nalıncı Hasan'a çevirerek: (okuttuğum Kur'-ân-ı Kerim hakkına söyle; bu olayla bir ilgim var mı?) diye sordu. Nalıncı Hasan, (yoktur!) dedi. Eğer vardır,
dese Hacı Hilmi'yi de asacaklardı belki... Onun için ona sadece hapis cezası verdiler.»
Şahide sorduk:
— Esrar içilerek girişilen hâdiseden sonraki aramalarda, faillerin üstünde ayrıca esrar bulundu mu?
«— Buldular!... Hattâ mahkemede Savcı bunun dirhemini dahi söyledi; fakat geçmiş gün, unuttum!»
— Bu adamların hâdiseyi esrar içtikten sonra çıkardıkları anlaşılınca bu işin hacılık ve hocalıkla ilgisi olmadığı ortaya çıkmıyor mu? Serseri ve berduş takımının dinle ne ilgisi olabilir?
«— Önceden alınmış bir kararı bunlar değiştiremezler. Suçluların ceplerinde esrar bulunduğunu söyleyen aynı Savcı, bu noktaya hiç dikkat etmeden 36 kişinin idamını istedi! Mahkemenin hakikatle olan rabıtasını, varın siz tayin edin! Biz bu işin önceden derlenip çatılmış olduğuna inananlardanız!»
— Bu işi takibe memur olanlar arasında hiçbir vicdan ve insaf şahlanması gösteren olmadı mı?
Muhatabımız, gözlerinden inen iki damla yaş, cevap verdi:
«— Nasıl olmaz! Fakat emre karşı gelebilmek ne mümkün!. Bakîn, size korkunç bir misal: Bir duruşma sırasında Benemen Örfî İdare Kumandanı Paşa şöyle haykırdı: (Bunların hepsi, kömürcü, fırıncı, ayakkabıcı, kahveci çırağı... Bunlar mı İnkılâbı yıkacak, devirecek?..»
— Daha başka hatıralarınız?
«— Meselâ: İsmini hatırlayamıyacağım bir hocayı, inanmazsınız, tâ Sarıkamış'tan getirdiler. Bu zat mahkemede şöyle bağırıyordu: (Ben Sarıkamış'lıyım, Menemen'in Türkiye'nin neresinde olduğunu dahi bilmem! Bu halde olayla ne ilgim bulunabilir?) Bu hocayı tam 7 seneye mahkûm ettiler!»
— Şeyh Esad Efendi ile hiç konuştuğunuz oldu mu?
«— Hayır! O devamlı hastahanede kaldı ve orada öldü! Yalnız oğluyla aynı koğuştaydık; zaman zaman konuşurduk. Faziletli bir insandı.»
— Hüküm giydikten sonra cezanızı Menemen'de mi çektiniz?
«— Hayır! Bizi tam Kadir gecesi, yani 1931 yılının Şubat ayında Ankara'ya gönderdiler. Ve cezamı orada ta» marnladım.»

BİR NUMARALI İNSAN:
Menemen Hâdisesinde hedef tutulan (1) numaralı insan Erbil'li Şeyh Esad Efendidir. Bu zatın verdiği ilk şüphe ve dehşet hissini de, Bursa'da karşılıklı iki otel arası (Adapalas ve Hakkı Paşa otelleri) geçen hâdiseyi anlatır ve onu tertibin başlıca vesikası diye gösterirken belirtmiş bulunuyoruz.
Menemen Hâdisesine beş ay kala cereyan eden Bursa konuşmaları ve peşinden alman kararları adetâ ispat edici, vesika değerinde bir vakıa vardı ki, o da, toplantının hemen arkasında basma (dikte) edilen şeyh ve şeyhlik aleyhindeki yayınlardır. Evet; durup dururken, basın, birdenbire

tarikatçılar, bilhassa Nakşîler aleyhinde bir kampanyaya girişmiş, böylece, Japonya'da zelzele habercisi, renk değiştiren bir nevi balık gibi, anlayana ilerideki felâketi ihtar edici bir rol oynamaya başlamıştı.
Bu gazetelerin başında o zamanların en çok satan «Vakit» gazetesi vardır. Bu rejim bağlısı gazetenin 18 Temmuz 1930 tarhili nüshasını açalım :
ERENKÖYÜNDE BİR DEDİKODU
YÜZLERCE MÜRİDİ OLAN BU ESRARENGİZ
ŞEYH KİMDİR?

«Son zamanlarda bütün Erenköyü ve civarı halkının dilinde dikkate şayan bir dedikodu dolaşmaktadır. Beyaz bir konak etrafında temerküz eden bu dedikodular polis müdüriyetine kadar aksetmiştir.
Söylenenler, Erenköyü'nün hücra bir köşesinde, çamlıklar arasında saklı bir köşkte gizli âyinler yapıldığı, gündüzleri de bu ibadethanede oturan ihtiyar bir şeyhin çocuk, kadın, erkek, yüzlerce kişi tarafından ziyaret edildiği mahiyetindedir.
Yine rivayetlere göre bu beyaz konak yalnız civarın, çok daha geniş sahada oturan halk içindeki cahillerin, safdillerin nazarında ulvî bir mabet telâkki edilmekte, muhterem şeyh efendi, hastaları iyileştiren, kayıpları birleştiren kerametler sahibi bir evliya, bir ermiş olarak tanınmaktadır.
Bu şeyh efendinin şöhreti tâ Trabzon ve Of sahillerinden, Antalya, Adana havalisine kadar yayılmış ve her mevsimde buralardan bazı biçareler, işlerini güçlerini bırakıp, türlü türlü hediyelerle gelerek şeyh efendiye istirhamlarda bulunmaya başlamışlardır.
Mesele ile !$raz bakından alâkadar olursanız, duyacağınız şeyler şunlardır: Erenköyü'nde, Kazasker camii civarında, (E.) efendi adında 99 yaşlarında, (yaşı bile yanlış) beyaz sakallı bir şeyh vardır. Bu zat tekkelerin ilgasından sonra meçhul bir semtten Erenköyüne gelmiş ve bir köşkün bölüğüne kiracı olarak yerleşmiştir. Efendi, aradan çok geçmeden muhitte dedikodulu bir alâka uyandırmış ve herkes bunun kerametinden bahse başlamıştır.
Biraz sonra şeyhin oturduğu evde kalabalık bir mü-rid kafilesiyle âyin yapıldığı, onun ayrı ayrı topluluklara vaiz ve irşadlarda bulunduğu ve her isteyenin, bir tekke imiş gibi burada günlerce yatabildiği şayi' olmuş, iş büyümeğe, dallanıp budaklanmaya başlamıştır.
Bu sıralarda (E...) efendinin müridlerinden (Z...) Paşanın yakını (S...) hanım, şeyhin şimdi oturduğu beyaz konağı ona satın almış, diğer bir mürid köşkü boyatmış, bir başkası da baştan aşağı muşamba döşetmiş, atlas perdeler, mobilya, hattâ siyah bir fayton araba ile iki at alarak şeyhin istirahatını temin etmiştir.
Her gidenin mutlaka bir şeyler götürdüğü, uzaktan gelenlerin, kimsesi olmayanların bir imaret gibi orada yatırıldıkları, iaşe edildikleri söylenmektedir.
Bunlara nazaran şeyh efendi, yeşil çamlıklar içinde gömülü beyaz köşkünde beş para masraf etmeden bir cennet hayatı yaşamakta, tenekelerle yağ, un, kahve, şeker, hattâ çikolata, sağdan soldan yağmaktadır.»
Bu saçma - sapan (Fantoma) üslûbiyle kaleme alınan yazının garaz ve muradı üzerinde hiçbir tefsir zahmetine değmez.
Tâ Temmuz ayında Aralık ayının faciası hazırlanmaktadır.
Basındaki, şeriat ve tarikat adamlarına başlayan hücumun bir hükümet diktası olduğu şundan bellidir ki, Menemen Muhakemesi başlar başlamaz, savcılık, resmî ve şifreli telle hemen «Vakit» gazetesindeki yazıyı istemiş, bununla da kalmayarak İstanbul Polisine talimat gönderip bu yazıya karşı ne yapıldığını sormuş ve Şeyh Es'ad Efendi hakkında bilgi talep etmiştir.
Danışıklı döğüşü görüyor musunuz?
Hükümetin daha evvel tertiplediği vesikalar, sonra yine onun telkiniyle hüccet teşkil ettiriliyor..
işte, yine kelimesi kelimesine aynen polisin Savcılığa verdiği rapor:
«Vakit gazetesinin 18 Temmuz 1930 tarihli nüshasında intişar eden (Erenköy'de bir dedi-kodu) serlevhalı maka-leüerine o zaman yapılan tahkikatta bu şeyhin uzun müddetten beri tarassut altında

bulundurulan Erbil'li Şeyh Fsad Efendi olduğu ve bu zatın 331 (Milâdî 1015) senesinden çok evvel memleketi olan Erbil'den İstanbul'a gelerek han, otel köşelerinde yaşamakta iken intisap ettiği ve vükelây-ı sabıkadan merhum Derviş Paşanın iane ve yardımı ile Şehremininde kâin ve şimdi kapalı bulunan (Ke-lâmi) dergâhına şeyh tayin edilerek birçok rical ve vükelânın teveccühünü celbetnıesi ve az zamanda halk üzerinde büyük nüfuza sahip olmasi üzerine devrin padişahı Abdülhamid'in şüphesini uyandırdığından Erbil'e sürüldüğü ve meşrutiyetin ilânından sonra tekrar İstanbul'a gelen şeyhin adı geçen tekkede âyin yapmaya başladığı ve biraz sonra da Bab-ı Meşihatta âza ve bilâhare Meclis-i Meşayihde riyasete terfian tâyin kılındığı ve o babdaki kanun hükümlerine tevfikan tekkesinin kapatılmasından sonra Erenköy'de Ziya Paşa köşküne naklederek bir müddet kira ile oturduktan sonra, iki sene evvel şimdi oturduğu Şevki Paşa köşkünü Erbil'deki emlâkini satmak suretiyle tedarik ektiği para ile 2000 liraya satın alarak bu köşkte bazı tamirat ve tadilât yaptırarak oturduğu ve bundan başka gerek Erbil, gerekse İstanbul'da müteaddit ev ve dükkânları bulunduğu ve kendi malı bulunan iki eşeği satıp üzerine de bir miktar para ilâvesiyle 80 liraya bir körüklü araba ve bir at aldığı, maamafih seksen yaşlarında bulunan mumaileyhin evine Konya'dan ve diğer mahallerden birçok zengin ziyaretçiler gelerek kendisine para yardımında bulundukları ve hediyeler de getirdikleri dosyasında mevcut malûmattan anlaşılmış ve
keyfiyet 25 Ağustos 930 günü Dahiliye Vekâlet-i Celile-sine de tafsilen arzedilmişti.
Daima takibimiz altınds bulunan Şeyh Esad'ın köşküne, Konya ve sair vilâyet halkından birçok misafirlerin geldikleri ve hediyeler getirdikleri ve cuma günleri İstanbul'dan birçok misafirler gelerek şeyhi ziyaret ettikleri ciheti de ayrıca Vekâlet-i Celileye bildirilmişti.
Fakat âyin ve zikirler yapılmadığı gerek haricî tarassutlarımızın verdikleri raporlar ve gerekse dahile nüfuz çareleri düşünülerek, eskiden şeyhi tanıyan ve bu sebeple şeyhin evine hizmetkâr suretiyle sokulan teşkilâtımıza mensup bir memurun valdesinden alınan malûmattan anlaşılmakta idi.
Nakşı tarikatını ihya ve inkişafına hadim olmak üzere ve kanunen müdahaleyi davet ettirecek bir şekil ihdas edebilmek gayesiyle Konya vilâyetinde hadis olan bir meseleden dolayı mezkûr vilâyete yazdığımız tahriratta Şeyh Esad Efendinin tevsi-i tarikat için Konya'da şebeke teşkil ettiği hakkında evrak-ı tahkikiye tanzimine kifayet edebilecek derecede bir malûmat mevcutsa, ifadelerin zaptedilerek gönderilmesi yazılmış ve tevessül kılınan kanunî yollar ile de bu noktanın ihzarına medar olacak müsbet bir cevap alınamamıştı.
Binaenaleyh Şeyh Esad'm dikkati calip halleri dolayı-siyle tekkelerin daha kapatılmalarından evvel nazar-ı dikkati celbederek tarassut altına alınmış ve hakkında malûmat istihsal olundukça Dahiliye Vekâlet-i Celilesiyle muhabereler cereyan eylemiş olduğu maruziyle İstanbul Cumhuriyet Müdde-i umumiliği canib-i âlisine takdim kılınır.

9 ŞUBAT 1931 POLİS MÜDÜRÜ
Bu rapor namuslucadır ve Polisçe, Efendi'nin kanun dışı bir harekette bulunmadığı, köşkünü de öz parasiyle aldığı itiraf edilmektedir. Hattâ, Şeyhi suçlu çıkarmak ¦ için ıkınıp sıkman Polis, hiç bir şey bulamadığını açığa vurmaktadır.

GERÇEK ŞEYH ESAD:
Menemen Divan-ı Harbinin isteğiyle İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından gönderilen raporda, hayatının bazı noktaları doğru haber verilen Şeyfh Esad Efendi, gerçek biyografya çerçevesi içinde aşağıdaki hayat çizgilerini arzeder :
19 uncu asrın ortalarına doğru Musul'a 50-60 kilometre mesafede Erbil kazasında dünyaya geliyor. Orada ve daha ziyade din sahasında tahsil gördükten sonra, Nakşı Şeyhi Tâhâ Harirî'ye intisap ediyor ve kendisinden 24 yaşında icazet alıyor. Zahir ve bâtın ilimlerinde devamlı bir gayret

gösteriyor ve zengin bir bilgi hamulesi kazanıyor. Aynı zamanda, Şeyh Abdülmecid Refkânî isimli bir şeyhten de Kaadirî icazeti almıştır.
1304 (1888) de, aşağı yukarı 40 yaşlarında, İstan/bul...
Aldığı icazetler, İstanbul'da, Meşihat (Şeyhülislâmlık makamı) tarafından tasdik ediliyor. Ö da, irşad işiyle meşgul olmak üzere, alâkalı makamlardan, dergâh halinde kullanılmak üzere bir mekân istiyor. İsteğini kabul e-diyorlar ve kendisine, Kocamustafapaşa taraflarında, «Kelâmı Dergâhı» isimli binayı veriyorlar.
Kısa zamanda İstanbul'u saran ve havada alâka pırıltıları çizen bir isim:
— Erbilî Şeyh Esad Efendi Hazretleri...
Etrafında geniş bir mensuplar halkası kuruluyor ve bunlar Şeyh Efendinin kemaline tam inanmış olarak ona baş eğiyorlar.
Bir müddet sonra beklenmedik bir hâdise : Ulu Hakan İkinci Abdülharnîd Han, kendisi bizzat tarikat bağlısı ve himayecisi olduğu halde, Şeyh Esad Efendiyi, şefkatli bir sürgün ifadesiyle, memleketine, Erbil'e gönderiyor ve orada oturmaya mecbur ediyor. Sebep? Meçhul...
Bu noktayı tam tesibit edebilmek mümkün olamamıştır. Ölçü, sadece şudur ki, Abdülhamid Han'ın, bir din adamına haksız muamele etmesine imkân yoktur. Bu noktayı Esad Efendinin bazı hudut dışı davranışlarına bağlamak mümkün olduğu kadar, bazı gammazlıkların Hükümdar üzerinde kasdî bir tesir aramış olması ihtimaline iliştirmek de kabildir.
Şeyh Esad Efendi, memleketinde 10 yıl kadar kaldıktan sonra 1316 (1900) de İstanbul'a dönüyor. Padişah tarafından affedilmiş olarak mı, başka bir suretle mi?.. Bu da meçhul...
Şeyh Esad Efendi, yine Dergahında ve aynı irşad dâvasında...
Şeyh Esad Efendi, yaşı altmışa dayanırken Meşrutiyet İnkılâbı...
Bu defa yeni Padişah Sultan Reşad ile arası çok iyi... İstanbul'da mevcut bütün tarikat şeyhlerini toplayan bir heyet kuruluyor ve Esad Efendi bu heyete «Reis-ül-Me-şayih : Şeyhler Heyetinin Reisi» seçiliyor.
Bazı şehadetlere göre, Esad Efendinin İkinci Abdül-hamid'e bir aleyhtarlığı ve İttihatçılara yakınlığı yoktur. Sultan Reşad, Şeyh Esad Efendiye her alâkayı göstermekte devam ediyor ve ona, Üsküdarda, Karacaahmed Çiçekçi durağmdaki mescid ve zaviyeyi bağışlıyor.
Bu devrede Şeyh Esad Efendi müridlerini yetiştirmek ve eser telifiyle meşguldür:
Mektubat (Yazdığı mektuplar)
Divan-ı Esad (Manzumeler)
Kenz-ül-İrfan (Hadîsler)
Risale-i Es'adiye (Tasavvuf - Şeriat)
Risale-i Tevhid (Tasavvuf-,Şeriat)
Nihayet Millî Mücadele... Bütün İstanbul, Türk'ün bu ölmemek iradesi karşısında vecd ve heyecanların en derin ve keskinini yaşıyor. Bütün mümin eller semalara açılmış, dua ve niyaz halinde... Şeyh Esad Efendinin elleri de onların arasında...
O sıralarda, Millî Mücadeleye katılmak üzere bulunduğu günlerde, Fevzi Paşa (Mareşal Fevzi Çakmak) Esad Efendiyi ziyarete geliyor. Yetmişini bir hayli geçmiş bulunan Esad Efendi, daha evvel ziyaretine şahit olduğu Paşayı birdenbire tanıyamıyor ve elini öpmek üzere iler-liyen Paşaya:
— Sizi tanıyamadım! Diyor.
Fevzi Paşanın mukabelesi sadece şudur:
— Fevzi kulunuz!
Esad Efendi, onun Anadoluya geçmek üzere bulunduğunu öğrenince dua ediyor:
— İnşaallah muvaffak olursunuz! Allah sizinledir.
Cumhuriyetten sonra tekke ve zaviyeler kapatılınca bir kenara çekiliyor, zikir ve âyini terkedîyor ve yalnız ilmî telkin ve sohbet ile yetiniyor.
Erenköyündeki beyazköşkün nasıl satın alındığı, «Vakit» gazetesinin iftirasına rağmen İstanbul Polis Müdüriyetinin raporundan bellidir. Enbil'deki mülklerinin satılması suretiyle kendi öz kesesinden...

Menemen hâdisesine rağmen, içinde her ân 30-40 misafir bulunan bu köşkte, kanuna tam bir riayet halinde, zikirsiz ve merasimsiz, yalnız sohbet ve ilim hayatı... Etrafındaki kalabalık ise, onun sohbetlerine meftun olmaktan başka bir tavır sahibi değil...
Menemen Hâdisesine kadar (1930 sonu) gidiş bundan ibaret... Bir aralık Bursaya yaptığı seyahatin, başına neler getirdiği malûm... Etrafını saran bağlıların kaynaşma halini gören Halk Partili kodamanların kararı:
— Başta bu adam, bütün dinî hüviyetler ve Menemen ve civarı ezilmelidir!
Sorumlular: İnönü, Şükrü Kaya, Vasıf Çınar...
Ve hemen arkasından, başta «Vakit» gazetesi, basın kuklasının yaylım ateşi... Ortada ne fol, ne yumurta!...
O günlerde Esad Efendinin oğlu, babası gibi Şeyh, Ali Efendi, ona yalvarıyor:
— Babacığım! Ben havayı beğenmiyorum! Etrafımızda uğursuz gölgeler dolaşıyor! Evimiz ve sokağımız devamlı tarassut altında... Bir tedbir alalım!... Meselâ, köşkteki kalabalığı dağıtalım, onları memleketlerine gönderelim! Biz de göz önünden silinelim!
Şeyh Esad Efendi, mahzun bir tebessümle diyor ki:
— Allahın takdiri neyse o olacaktır! Bana öyle geliyor ki, ok yaydan çıkmış ve hakkımızda karar alınmıştır! Yâni tedbir zamanı geçmiştir!
Misafirlerden bir kısmını geldikleri yerlere gönderip tevekkülle bekliyorlar...
Menemen hâdisesi...
Tırpan harekete geçiyor ve vuruşunu Şeyh Esad Efendinin 80 küsur yıllık başına yöneltiyor.
Menemen Hâdisesinin olduğu gün... Akşamüstü Eren-köydeki beyaz köşkün etrafı kordon altında... O güne kadar tarassuta memur sivil polisler tek-tük ve seyrek şe-Icilde boy gösterirken şimdi:
— Tertipçi sensin!
Der gibi, Esad Efendiyi halkalamışlar... Her şeyin hü-Icûmet tertibi olduğu ne kadar da belli!... Kurdukları tu-¦zağm avını peşinen enselemek gayretindeler...
Nitekim, bir gece sonra sabaha karşı beyaz köşkün "kapısı acı acı vuruluyor ve Şeyh Esad Efendi bohçasını almaya bile imkân bulamadan apar-topar Menemene aktarılıyor...

YİNE MENEMEN:
Şeyh Esad Efendi, Menemende ve hususî bir hücrede Tnsa bir müddet hapsedildikten sonra, muhafaza altında, Askerî Hastahaneye kaldırıldı.
Bu ne şefkat ve adalet eseri, öyle mi?
Tamamiyle aksi!...
Yaşları doksana yaklaşan bu yatalak insanın hastalığı aşikâr olsa da, ona kanca atan kötü niyet, eğer onu öldürmeye kadâ'r gitmeyecek olsaydı asla hastahaneye kaldırmak, zindanda inletir ve orada ne olursa olsun der, hâline bırakırdı. Halbuki onun öldürülmesi, tertip plânının ilk maddesiydi ve bu işin yapılacağı en müsait yer de hastahaneydi. Zira yaşı doksana yaklaşan bir adamın idamı kanun bakımından mümkün değildir.
Sırf şu hâdise, Şeyh Efendiyi kanunun her ihtiyara mahsus müsamahasından kaçırıp kilitlemek suretinde tecelli eden kastı, bütün dehşetiyle göstermeye yeter. Şeyh Esad Efendiyi zindanda bırakmış olsalardı kurtarmış olurlardı.
Nitekim onu, yemeklerine kattıkları hafif zehirlerle birkaç kere öldürmeye kalkışıp sadece hastalığını artırmaktan başka bir netice elde edemeyince, bir gece, damar içi bir (enjeksiyon) şırınga ile işini bitirdiler ve mu-radlarına erdiler.
Böylece Şeyh Esad Efendi, Dîvan huzuruna çıkartılmadan ve tek kelime konuşturulmadan katil ve kaatille-rin en denî şekli ve eliyle öldürülmüş oldu.
— Bu iddiamızı ispat edebilecek vesikanız nedir? Sualine şu cevabı verebiliriz:
— Söylentilerden başka hiçbir vesikamız yoktur! Fakat işin mantıkî akışı, başka bir mânaya yer bırakmamaktadır. Hakkındaki idam kararının infaz edilemiyeceği muhakkak olan bir ihtiyarın

hastahanede ölmesi, öldürülmüş olmaktan başka hiçbir mânaya bağlanamaz. Böyle bir iş de katil işleyenle Allah arasında kalacağına göre hiçbir türlü vesikalandmlsmEz.

HÜKÜM:
Muhakemeler şimşek hızıyla geçmişti. Zira alman talimat şudur:
— Mahkûmları söyletmeyin! Sizi müşkil mevkie sokabilirler. Derhal idam kararlarını verin ve hemen infaz edin!
İleride delirerek bağıra bağıra ölecek olan Muğlalı Mustafa Paşanın verdiği idam kararları tam 37 dir:
1 — Çıtaklı Molla Hüseyin, 2 — Kahveci çırağı Mustafa, 3 — Topçu Hüseyin, 4 — Tatlıcı Mutaf Hüseyin, 5 — Eskici Hüseyin Ali, 6 — Keçilli Himmet oğlu Süleyman, 7 — Emrullah oğlu Mehmed Emin, 8 — Mutaf Süleyman, 9 — Manifaturacı Osman, 10 — Hatib Hafız Ce-mal, 11 — Tabur İmamı İlyas Hoca, 12 — Ali Paşa oğlu Kagıp, 13 — Şeyh Hafız Ahmed, 14 — İbrahim oğlu İsmail, 15 — Lâz İbrahim Hoca, 16 — Şeyh Ahmed Muhtar, 17 — Koca Mustafa, 18 — Hacı İsmail, 19 — Hacı İsmail oğlu Hüseyin, 20 — Cumabâlâ'h Ramiz, 21 — Yahya oğlu Hüseyin, 22 — Çingene Mehmed oğlu Ali, 23 — Hayim oğlu Jozef, 24 — Ali Osman oğlu Mehmed, 25 — Yusuf oğlu Kâmil, 26 — Kerim oğlu İbrahim, 27 — Salim oğlu Boşnak Abbas, 28 — Erbil'li Şeyh Esad, 29 — Şeyh Esad oğlu Mehmed Ali, 30 — Mustafa oğlu Abdül-kerim, 31 — Nalıncı Hasan, 32 — Küçük Hasan, 33 — Kâhya Ahmed oğlu İsmail, 34 — Terzi Talât, 35 — İzmir'-li Hacı Mehmed Ali, 36 — Harput'lu Mehmed, 37 — Ma-nisa'lı Hüseyin Çakır oğlu Ramazan...

İdam cezasına mahkûm edilen 37 kişiden yalnız 28'i asılıyor ve geriye kalanı \aş haddi ve sair sebeplerden kurtuluyor.

Aralarındaki Hayim oğlu Jozef isimli yahudi ise mahut serserilere parası mukabilinde ip sattığı için kellesini vermiştir. Hiçbir şeyden habersiz, basit bir dükkâncı olan bu yahudiye tatbik edilen muamele, olanca zulüm ¦ve habaseti göstermeye tek b»şına kâfidir.
Hâdisenin fiil çerçevesi içinde bulunanlardan başka (ki bunlardan üç kişi kalmıştır) hemen hepsi, bir baştan öbür başa masumdur. Yâni hâdisenin 105 sanığından hemen hepsi masum.. Fiil çerçevesi içinde olan 6 kişinin 3 ü vak'a sırasında ölmüş, 11 i yaralı olarak ele geçmiş ve tazyik altında ihbar ve iftira etmediği kimse bırakmamış, kaçanlar ise Manisa yolunda tutulup yaşlarının küçüklüğü sebebiyle darağacmdan kurtulmuştur. Şu halde, fiil çerçevesinde bulunanlardan tek insan kalıyor: Zeki Mehmed... Gerisi yahudi Hayimoğlu Jozef'e kadar top-yekûn suçsuz...
Asılanlar arasında, bütün suçu Şeyh Esad Efendinin oğlu olmaktan ibaret bulunan Ali Efendi, dinî ve umumî bilgisi kuvvetli bir insandır ve «Tetkikat ve Telifat-ı İs-lâmiye Heyeti» İkinci Reisliğini etmiş bir şahsiyettir.
Asılırken:
— Son sözün nedir? Sualine:
— Tevhid kelimesidir!
Mukabelesinde bulunmuştur.
Böylece Menemen hâdisesi, aslî gayesi olan dinî şahsiyetleri ortadan kaldırmak gayesini, başta Şeyh Esat Efendi bulunmak üzere birçok mübarek hüviyeti hayat defterinden kazımak veya hapislerde süründürmek suretiyle meydana getirmiş oluyor.
Menemen hâdisesi münasebetiyle tevkif edilip de be-raet edenlerden biri de benim mürşidim ve kurtarıcım Abdülhakîm Arvâsî (Üçışık) Hazretleridir ki, kendilerinin Divan-ı Harp huzurunda ne dediklerini ve ne şekilde kurtulduklarını, bahisleri geldiği zaman göreceksiniz.

ESERİ:
Şeyh Esad Efendi'nin eserlerinden «Mektubat» ile «Divan-ı Esad» isimli Farsça ve Türkçe şiir kitaplarını temin ve tetkik edebildik. Mektupları, hususî münasebet, şeriat ve tasavvuf

mevzularında olup bu bahislerde dinî ölçülere sâdık bir irfan sahibinin konuşmakta olduğu hissini aldık. Şiirlerine gelince, bunlar, Şeyh Esad Efendinin nadir bir hassasiyet ve şiir kabiliyetine mâlik bulunduklarına delidir.
Bir kaç misal verelim:
Yetiş imdada ey Şahı Risalet ruz-u Mahşerde Benim bâr-ı günahım lûtf-u Şah-ı Embiya ister Ne âb-ı dideden rahat, ne ah-ı sineden imdad Benim bâr-ı günahım lûtf-u Şeh-ı Embiya ister Nola bir kerre şâd olsun cemal-i bâkemalinde Ki kemter bendeniz Esad sana olmak feda ister
Ayrıca:
Ne mümkün bunca âteşle şehid-i aşkı gasletmek Cesed âteş, kefen âteş, hem ab-ı hoşgüvar âteş Ben el çektim safa-yı ü ârâm-ı canımdan Safa âteş, cefâ âteş, firar âteş, karar âteş.
Bir yakınımızdan sağladığımız «Kenz-ül İrfan» isimli hadîs tercümelerinde ise aslî metne ve Osmanlıca büyük bir sadakat ve hâkimiyet müşahede ettiğimizi belirtmek borcundayız.
Şeyh Esad Efendi ve Menemen mevzuunda son sözümüzü söylerken, tespiti gereken hak ve hakikat şudur ki, Şeyh Esad Efendi, kendi öz keyfiyeti bir yana, küfrün Islâmiyete yönelttiği kasda hedef kabul edilmiş olmak bakımından, «üzerinde ehemmiyet ve hassasiyetle durulacak muhterem bir zat ve büyük bir din mazlumudur.

Besinci Fasıl

Süleyman Efendi

TANIŞMAM:
Mene 1946... Büyük Doğu, artık birbirini kovalayacak olan büyük çile devresinin ilk basamağına ayak atmıştır. Birinci Vekiller Heyeti, ikincisi Örfî İdare kara-riyle olmak üzere iki kere kapatılmış, Örfî İdare Mahkemesine verilmiş, takip ve tazyiklerin en acı şekillerine hedef olmaya başlamış vaziyette... Böyleyken, bütün bu ilk tecelliler, ilerideki korkunç ağrının henüz küçük bir kaşıntı şeklinde tezahüründen ibaret... İleride 32 dişimizi birden saracak olan büyük ağrı, 1946 da sadece bir kaşınma hâlinden artık değilken üzerimizde
tesiri ezicidir.
İşte böyle bir hava içinde, Erenköyündeki evimle İstanbul arası gidip gelmekteyim... Bir gün, Kadıköy'ü vapurundan çıkıp oturduğum semte işleyen bir domuşa biniyorum. Dolmuştaki yolculardan, 30 yaşlarında, güzel yüzlü, çehresi emniyet telkin edici bir genç bana hitap ediyor:
— Necip Fazıl Bey, değil mi?
Ezgin ve bezginim:
— Evet, benim!
Genç adam bana büyük bir alâka gösteriyor, devamlı Büyük Doğu okuyucusu olduğunu söylüyor ve' dünya görüşümüze noktası noktasına işirak hâlinde olduğunu kaydederek görüşmemizi temas etmemizi diliyor.
İsmi Kemal Kaçar'dır (şimdiki Kütahya Millet Vekili) ve ticaretle meşguldür.
Kısa zaman sonra buluşuyor ve görüşüyoruz; ve hangi bahsi açsak görüyoruz ki, terzilerin (patron) dedikleri biçki plânları şeklinde, tarafların görüş şemaları çizgisi çizgisine birbirine mutabıktır.
Meselâ,, bugün modalaşmaya başlayan Sultan Ab-dülhamîd müdafiliği, Ulu Hakanın kanlı kaatil ve yamyam bir müstebidden başka bir şey sanılmadığı 1943 tarihinde ve ilk defa Büyük Doğu tezi olarak başlamış ve henüz bu tez hemen herkese tezeğe altun derecisine bir abes belirtirken, ben bu gençte büyük Hükümdara ait hayrete şayan bir anlayış ve iç tabakalara inici bir nüfuz gürüyorum.
— Çok garip, diyorum kendi kendime; Abdülhamîd gibi bütün incelikleri ve tarihî sırları çözücü anahtar şahsiyeti, bu genç, kendi başına nasıl keşfetmiş olabilir?

Ve görmekte devam ediyorum ki, Abdülhamîd dost- ' luğundan başlayarak en büyük aşk ve dostluk mihraklarına ve en sefil ve korkunç düşmanlık hedeflerine kadar beraberiz. Yahudi ve mason nefretinde, devrimbaz ve köksüz sınıfların tespitinde bütün tezlerimizi, bu gencin ruhunda yuvalanmış buluyorum. Hele tarikat yolları Nakşîlik ve İmam-i Rabbânî Hazreileri üzerindeki kıymet hükümlerini bu gençte hazır buluşum beni büsbütün alâkaya sevkediyor. Genç ve (modern) ifadeli muhatabınım bütün bu anlayışları sadece Büyük Do-ğu'dan devşirmiş olacağına da ihtimal veremediğim için (zira o zaman Büyük Doğu henüz dâvanın başlangıcında ve çok yeni) kendisinin, telkin ve talimi altında bulunduğu ve feyz aldığı bir zata bağlı olması ihtimali karşıma çıkıyor ve soruyorum:
«— Bu genç yaşta bütün bu incelikleri size talim eden bir zat ile alâkalı mısınız?
Gülümsüyor:
— Evet!...
Devrimizin, gerçek ve kâmil mürşidi ne kadar gizle-yici ve sahteleri ne nispette ortaya çıkarıcı bir karakter taşıdığını bildiğim için merakla sordum :
— Kim bu zat?
— Yakında tanırsınız?
Nitekim çok genç (Kemal Kaçar). Silistireli Süleyman Hilmi Tunalı'nın bağlısı ve damadıdır; ve bana, mürşidi ve kayınbabasını kendi yazıhanesinde tanıtmıştır:
55 yaşlarında görünen (o tarihte yaşı tam 58), pembe yüzlü, kuiT&a! rengine kır düşmüş hafif sakallı, min-karî burunlu, kestane rengi gözlerinin içi gülümseyen, güzel tabirine lâyık bir zat...
Bir iki saatlik ilk temasımızda aldığım intiba, bütün dost ve düşman kutuplarımız üzerinde tam bir iştirak bulunan ve «hiddet-i şer'iyye - şeriat anlayış ve öfkesi» yle dolu bir zat karşısında bulunduğum oldu.
Hemen kayd ve tespit etmeliyim ki, ondan sonra seyrek de olsa birkaç yıl devam eden temaslarımızda, Süleyman Efendinin bâtını kemal cephesi üzerinde ne dü-
.şünmüş olursam olayım, bu ilk intibaı asla kaybetmedim; ve kendisini, sonuna kadar, İslâm dâvasına bağlı, o dâva uğrunda her çile ve fedakârlığa hazır ve bütün dost ve düşmanlarımız müşterek olarak o dâvanın görüş ve oluş hiddetine malik bir insan buldum.

HAYATI:
Siüstreli'dir 1303 (1883) de dünyaya geliyor. Babaları, Fatih Sultan Mehmed tarafından «Tuna Hanı» ün-vaniyle şereflendirilmiş soylu bir aile köküne bağlı...
Babası. Hoca zade Osman Efendi ve ilmiye çerçevesinden... Tahsilini İstanbul'da tamamlamış ve Silistre'-nin Satirli Medresesinde yıllarca müderrislik etmişir. Oranın maruf dersiamlarından...
Osman Efendi, gençlik çağında İstanbul'da tahsildeyken bir rüya görüyor: Vücudundan bir parça kopup göğe yükselmiş, oradan ışık saçmakta... Osman Efendi bu rüyayı kendi sulbünden dünyaya gelecek hayırlı bir evlâd mânasına yoruyor ve Silistre'ye dönüşünde evleniyor. Dünyaya gelecek çocuklardan da hangisinin rüyada gördüğü ışık saçan evlâda uygun düşeceğini takibe hazırlanıyor. Süleyman Efendi dünyaya gelip de yetişmeye başlar başlamaz tespit ettiği alâmetlere göre bütün ümidini ona bağlıyor.
O kadar ki, küçük Süleyman, Silistre'de Satirli Med-resesenin henüz ilk sınıflarındayken, babasının huzuruna her çıkısında, onun ihtiramla ayağa kalktığına ve:
— Buyurunuz, Süleyman Efendi oğlum!
Diye aşırı bir saygı gösterdiğine şahit oluyor'
Süleyman Efendi bu halden öylesine mahcup olmaya başlamış ki, babasının huzuruna girmek için, onun, yüzünü kapayarak kitap okuduğu, mangala kahve sürdüğü veya geleni peçeleyici bir işle meşgul bulunduğu .anları seçer olmuş...
Süleyman Efendinin çocukluğuna ait bu mankıbele-ri, şüphesiz kendi nakli olarak damadı Kemal Kacar'dan dinlemiş bulunuyorum.

Süleyman Efendi Silistre Rüşdiyesinde —ve bir müddet Satirli Medresesinde— okuduktan sonra, babası gibi, dersiam yetişmek üzere, İstanbul'a gönderiliyor.
Süleyman Efendi, İstanbul'da Fatih Camii dersiamlarından meşhur Bafralı Ahmed Hamdi Efendinin ders halkasına girerek ondan din ilimlerini ve Arapça'yı öğrendi ve birincilikle icazet aldı.
Babası dersiam Osman Efendinin, kendisini İstanbul'a gönderirken tavsiyesi: «— Oğlum, usul ilmine iyi çalışıp, dininde kuvvetli olursun; mantığa da iyi çalış, fikrinde kuvvetli olursun!»
Bu baba öğüdünü ruhunda muhafaza eden Süleyman Efendi, bilhassa usul ve mantığa öbür derslerden fazla ehemmiyet vermiş ve hayat boyunca bu iki ilimdeki ihtisasına dikkat çekmiştir.
Derken Süleymaniye Medresesi ve peşinden en yüksek dereceli dinf* tahsil ocağı olan «Medrese-tül Kuzat», kadı yetişirici mektep... Bugünkü Hukuk Fakültesinin îslâmî şekli demek olan «Medrese-tül Kuzat» in giriş imtihanlarını birincilikle kazanıp bunu mektupla babasına bildirince ondan hemen bir telgraf alıyor:
«— Süleyman; ben seni cehenneme göndermek için İstanbul'a göndermedim!»
Maksat, üç kadıdan ikisinin cehennemde ve birinin çenette olduğuna dair hadîs hikmetince bu mesleğin belirttiği tehlikedir.

«Medrese-tül Kuzat» safhasından sonra, Süleyman Efendi, ayrıca devam ettirdiği şahsî ve tetebbulariyle zahir ilimlerinde (şeriat) derinleşiyor.
Bâtın ilmine gelince... Bu noktayı Kemal Kacar'm bize verdiği noktalardan takip edelim:
«— Bâtın ilminde, yâni tasavvuftaki mânevi cephesine gelince, şüphesiz, bu husus ehline malûmdur. Zahirî akıl ve zekâ ile idraki mümkün olamaz. Öyle ki, bir insan müslüman olabilir, tahsilli ve akıllı olabilir, hattâ iç hayatı münkir olmaz da yine tasavvuf ve irşada ehil bir zat ile karşılaştığı halde o zat İlâhî iradeyle kendisini ona bildirmezse dünyalar biraraya gelse onun feyz-lerinden haberdar olamaz. Bizim ise kendisinin manevî cephesi üzerinde zerrece tereddüdümüz yoktur. Biz bu noktayı «ilm-el-yakîn: ilimle» değil, «hakkel yakın: bilfiil yaşamış olarak» biliyoruz. Kendisinin tasarrufunu ve ruh melekeleri üzerindeki tesirini, öz ruhumuzda ve vücudumuzda hissetmiş; enfüsî (iç) ve kevnî (dış olurlara bağlı) kerametlerinin üstünde irşad harikalarını fiil hâlinde ve hakkiyle müşahade etmiş bulunuyoruz. Allah'ın bu hususlaki inayet ve lûtfuna mazhar olduğumuza, kendilerinin kâmil ve mükemmel mürşid olduğuna, «Silsüe-i Sâdât: Büyükler Zinciri» kolunun 32 nci ferdi Selâhaddin tbn-i Mevlânâ Seraceddin'in cismanî nisbet, imam-ı Rabbani Hazretlerinin de ruhanî nisbetle vârisleri bulunduğuna imanımız tamdır.
Kendisinin bu cephesini anlamayanların, anlamakta acz gösterenlerin, hiç olmazsa aksini iddia etmemelerini ve kendisinde bir mürşid hali görmediklerini söylemekten çekinmediklerini, dünya ve âhiret yıkımına uğramamaları bakımından tavsiye ederiz.»
Süleyman Efendinin damadı ve gerçekten tam bir sadakatle bağlısı Kemal Kaçar, notlarında şöyle devam ediyor: (Bahis mevzuu (ben olduğum için aynen alıyorum)
«— Bu satırların muharriri, Üstad Necip Fazıl herkesçe malûmdur. Her hususta din, ilim, umumî." kültür ve sanat noktasından anlayışını, idrak ve irfan seviyesini dışına aksettirmiştir. Böyle bir kimse bir zat-ı âlikaderin mürşitliğine şehadet ederse bunu hiçe saymak ve dudak bükmenin yerinde olmayacağına şüphe etmemek iktiza eder.»
Görülüyor ki, Kemal Kaçar, herhangi bir izah ve ispat kaygısına düşmeksizin, sadece ehline ve nasip sahiplerine malûm olacağı ve itirazcıları yola getirmenin mümkün olmayacağı kaydiyle, mürşidinin, sahabîlerden sonra ümmette en büyük insan ve mutlu velî İmam-ı Rabbânî Hazretlerinin vârisi gösteriyor ve onu kutupların kutpu olan büyük irşad makamında kabul ediyor. Bu hususta son derece dokunaklı, hattâ asil bir teslimiyet ve itimat tavriyle benim şahitliğime baş vuruyor.
Mevkiimin nezaketini, din ve tasavvuf inceliklerine malik okuyucularımın takdirine bırakırım.
Şu kadar ki, bu bırakışta, şu ân için, şahitliğine çağrıldığım mesele üzerinde ne «evet!» ne de «hayır!» edası vardır. Ve şu aftdaki sükûtum asla «hayır!» cevabına iltimas vaziyetinde olmadığı

kadar «evet!» karşılığına da iltifat halinde değildir. Şer'î hiddet ve gayreti bence müsellem olan, hattâ -bedahet ifade eden Süleyman Efendinin bâtmî kemal cephesi üzerinde fikrim olmadığı için, değil, hüccet çapında bir fikir ve kanaat sahibi olduğum için, sadece şer'î hüviyet ve gayret cephesi üzerinde bulunduğum şu ân susmayı ve hükmümü sona (bırakmayı tercih ediyorum. «Süleyman Efendi» faslı, onun bâtını kemal cephesi üzerindeki kıyımet ölçümüzü göstermekle nihayete erecektir.

İşte Süleyman Efendi, belirttiğimiz tahsil ve hayat safhalarından geçtikten sonra «dersiam» sıfatiyle ele almaya başladığı İslâm dâvasında, birdenbire karşımıza, kuru bilgi kabukları dağıtan bir ezberci ve ezberletici değil, öz ve ruha bağlı ve geniş sirayet ve şümul plânını açıcı bir dâva adamı ve mücadeleci olarak çıkıyor.

Süleyman Efendinin, bâtmî kemal cephesi üzerindeki hüküm daima mahfuz, işte en büyük hususiyet ve ehemmiyeti, sadece İslâm idealine bağlı ve onun eşya ve hâdiselerin mizan üssü kabul eden bu dâvası ve mücadeleci hüviyetindedir. ^

MÜCADELE DEVRESİ:

Süleyman Efendinin mücadele hayatına ait safhaları yine damadı ve bağlısı Kemal Kacar'dan dinlemeliyiz. Kendisiyle 1936 yılı yaz mevsiminde tanıştığını söyleyen Kemal Kaçar, bu tarihten öteye olanları fiilen bildiğini ve yaşadığını, öncekileri de Süleyman Efendiden dinlediğini kaydetmekte...

Damadının anlattıklarına göre Süleyman Efendinin mücadele devresi, küfrün tam teaddi ve taarruza geçtiği malûm zamanlardan evvel, güya dinin itibarda kabul edildiği demlerde başlar; fakar asıl küfür şahlanışı hengâmesinde tekarrür eder. Dinin itibarda kabul edildiği demlerde de Süleyman Efendi zahir ehli âlim geçinenlerle, şeriat anlayışı ve mukaddes ölçülerden ta'viz vermemek hususunda çarpışma halindedir. Ayrıca, birçoğu tereddi ve tefessuha giden tarikat yollarının sahte şeyh ve mü-ridlerine karşı, hususiyle «vahdet-i vücut», Alevîlik ve Melâmilik gibi dâvalarda tam bir mukavemet cephesi kurmuş ve onun mücadelesine girişmiş bulunmakta... Yani ilk mücadelesi, dini içinden bozan ve böylece küfre (endirekt) kuvvet verenlere karşı...

Ondan sonra Süleyman Efendinin mücadelesi doğrudan doğruya din dairesine dışarıdan gelen hücum ve tazyiklere karşı başlıyor ve hayatının sonuna kadar devam ediyor.

Damadı şöyle anlatıyor :

«— Ben kendisiyle şeref ve akrabalık kazandıktan sonra, eve, sayısız ve hesapsız defalar polis gelmiş, kendisi Emniyet Müdürlüğüne götürülüp tazyik altına alınmış, kitapları ve hususî eşyası didik didik edilmiştir.»

Defalarca, mevkufiyet olmaksızın mahkemeye veriliyor, fakat bunlardan hiçbir şey çıkmıyor. Evi, eıtrafı, muhiti ve faaliyet sahaları sürekli bir tarassut altında... Dersiâmlık vazifesi olarak Istanbul camilerinde verdiği vaazlarını dinleyicileri arasında sivil polisler ve hususî ajanlar daima hazır... Kendisi kanuna kol kaptırmamak için istediği kadar gayret ve dikkat sarf etsin; mademki «Allah!» demenin bile hoş görülmediği ve tehlike belirttiği bir iklim içindedir, nasıl olsa, sade kolunu değil, bütün gövdesini zulme kaptırmaya mahkûm, veya memurdur.

İlk tevkif ve çilesi 1939 yılında... Kendisini evinden alıp meşhur Birinci Şubenin tabutluklarına tıkıyorlar... Dostları ve yakınları da beraber... Orada, türlü polis işkenceleri altında üç gün kalıyor... Birinci Ağır Ceza Mahkemesine sevkediliyor... Polisin işkencelerine ve nice ifade ve şehadet oyunlarına rağmen Birinci Ağır Ceza Mahkemesi mevkuf olmayarak muhakemesine karar veriyor ve Süleyman Efendi hemen salıveriliyor... Aylarca süren muhakeme neticesinde hüküm:

SUÇSUZ OLDUĞU ANLAŞILMAKLA BERAETİNE.. Yine İnönü şekavet devrinde ve ilkinden 4-5 yıl sonra ikinci bir takip ve tevkif... Bu defa Birinci Şube tabutluklarında misafirliği 8 gün devam etmiştir. Polis, bilmem kaç biner mumluk ampullerinden uyumama tecrübelerine kadar elinden gelen işkenceyi ihmal etmiyor... Sulh Ceza Mahkemesi kendisini tevkif ve dostlarını tahliye ettikten sonra Asliye Ceza Mahkemesi kararıyle ve kefaletle salıveriliş ve neticede yine beraat...

ÇİLE:
Süleyman Efendinin üçüncü takip ve tevkifi ise Demokrat Parti devrine rastlar ve o devrin siyah ve beyaz renklerinden siyaha bağlı devlet adamlarınca tertiplenmiş bir (komplo) neticesinde meydana gelir. İşte Süleyman Efendinin asıl çile ve mazlumluk devri, vefatında tabutuna istikamet değiştirmeye kadar varan bir zulümle, Demokrat Parti iktidarının bir türlü sabit istikametini bulamadığı ve birbirine aykırı ellerde tezada boğulduğu son seçim çığırıdır.
Demokrat Parti iktidarının dine aykırılıkta Halk Partisini mumla aratacak kadar siyah kanadı, başta o zamanın Dahiliye Vekili Namık Gedik bulunmak üzere, Menemen hâdisesine benzer bir tertip hazırlıyor. Bu adamlar, Başbakanlık odası tabanının budak deliğinden aşağı katlardaki kavgaları seyretmeye bayılan, herkesi başıboş bırakan, gizli tahakkümlere karşı duramayan ve başına ne gelmişse bu yüzden gelmiş bulunan Adnan Menderes'i «oldu-bitti» ye getirmekte mahirdirler.
O zamanlar Süleyman Efendi, damadı vasıtasiyle Kütahya ve civarındaki yakınlarını Cumhuriyetçi Millet Partisi çevresinde Demokrat Partinin bu tezatlı cephesine karşı muhalefete sürdüğü için menfurlarıdır. Fakat asıl nefret siyah kanadın, arada bir işlerini Adnan Menderes'in alnına kadar* sıçratan din düşmanlığından gelmekte...
Evet; tıpkı Menemen tertibi denilebilecek, bir oyun
hazırlıyorlar:
1957 de Bursa'nın Ulu Camiindeki mahut Mehdîlik komedyası... Eskişehir'de Demiryolları İdaresinde bulunmuş, sözde Nakşî, Akif Efendi isimli bir şahsın Tavşanlı'-daki müridleri, Bursa'nın Ulu Camiinde, ellerinde kılıç, malûm mehdîlik narasını basıyor ve gülünç nümayişe girişiyor. Maksat meseleyi Tavşanlı'ya, oradan da vilâyet merkezi Kütahya'ya intikal ettirip Süleyman Efendinin ruhî ve siyasî nüfuz mıntıkasını sindirmek ve eğer hâdise kanlı bir safhaya girecek olursa onu darağacma kadar götürmektir.
Bereket ki, hâdise kansız bastırılıyor, yani tertipçi-ler kuklalarını adam öldürmeye kadar sevkedemiyor ve ortada :
— Vay şeriatçiler, vay (teokratik) idare özlemcileri!
Homurtusundan başka bir ses duyulmuyor.
Kütahya'nın Altıntaş kazasında Süleyman Efendiye bağlı bir müftü de topun ağzmdadır.
Bursa hâdisesi, sözde Nakşî Akif Efendi müridlerinin merkezi olmak bakımından Tavşanlı ve dolayısiyle Kütahya'ya intikal ettiriliyor ve Nakşî değil de Âikifî (!) diye adlandırılan bir şaşkın zümrenin Süleyman Efendi sevk ve idaresinde bulunduğu hayaliyle, birdenbire takibat Süleyman Efendiye yöneltiliyor.
Bunun için de, ilk iş olarak, Süleyman Efendi bağlısı Altıntaş Müftüsü tutuluyor, polis karakolunda günlerce ve sabahlara kadar dövülerek Süleyman Efendi aleyhinde ifade vermeye zorlanıyor. Müftü, sopa altında o türlü tazyik ediliyor ki, nihayet polisin istediği ifadeye benzer bir şeyler gevelemek zorunda kalıyor.
İstanbul'da Süleyman Efendinin evine ve damadının yazıhanesine baskın... Doğru Müdüriyet ve oradan muhafazalı olarak Kütahya...
Süleyman Efendi, Kütahya Emniyet Müdürlüğünde... Bütün bir gün ve gece orada bekletiliyor. Sabaha kadar, bu yetmişine merdiven dayamış ihtiyara, sille, tokat, edilmedik cefa bırakılmıyor. Ana - avrat küfürler de cabası... Öyle bir an geliyor ki, Süleyman Efendi zulmün bu derecesine dayanamıyarak bayılıyor. Polis, bayıltmakta olduğu kadar ayıltmakta da ustadır. Yüzüne su serpiyor, kollarını sun'î teneffüs şeklinde' açıp kapıyor ve Süleyman Efendiyi kendine getiriyorlar.
ihtiyar din adamı kendine gelir gelmez yine ve yeni küfürler...
Bir bayan hâkim, Süleyman Efendi hakkında verilmiş gıyabî tevkif kararını vicahiye çeviriyor ve buyurun hapishaneye!.. Kütahya hapishanesinde, Süleyman Efendi ve damadından başka, hâdisenin alâkalılariyle beraber Kütahya'lı yakınlarından bazıları... Bunlar, birbirleriyle düşüp kalkmamaları için ayrı koğuşlarda ve tek tek, hırsızlar, kaatiller, ırz düşmanları arasında...
Fakat sürpriz ve İlâhî hikmet tecellisi!.. İlk safhada teker teker ve çifter çifter kelepçelenerek en korkunç canilere mahsus bir muameleye tâbi tutulup adaletten de aynı hükmü alacakları emniyeti

içinde Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna sürülen bu Allah âşıkları, daha ilk celsede, savcının «bihakkın» tahliye isteğiyle ve adam başına ikiyüzer lira gibi (sembolik) bir kefaletle tahliye ediliyorlar.
Bir ay sonraki celsede de, yeni savcının evvelkine katılması üzerine ittifakla beraat kararı...
Hükümete zıt olarak tecelli eden bu adalet tavrı önün-
de, Süleyman Efendinin etrafındaki çember büsbütün daraltılıyor ve adlî ölçünün serbest bıraktığını, idarî kıskaç, ezmeye bakıyor. Demokrat Parti İktidarının başta Büyük Doğu bulunmak üzere, İslâmî sahada verdiği ilk ümitler herkeste boşa çıkmış ve derin bir kırgınlığa dönmüştür. Süleyman Efendi de, o tarihte hapiste, bir yıl sonra 100 yıla yakın hapis talebleriyle mahkeme huzurunda bulunan meşhur «1960 Son Vâde» yazısını yazacak ve buna «Ya Ol, Ya Öl!» hitabını ekleyecek olan Necip Fazıl ile aynı hava içindedir.
Bu çileler içinde Süleyman Efendi, bütün gücünü Kur'an Kurslarına vermiş, didine dursun; âni bir şeker hastalığı infilâkına uğruyor, görülmemiş şekilde terakki edip kanda (6) grama kadar çıkan şeker, bütün ihtimamlara rağmen düşürülemiyor ve Silistireli Süleyman Hilmi Turahan, 1959 yılı 16 Eylülünde 71 yaşında, ebedî mîzan âlemine göçüyor.
Hastalığının ağırlaştığı son günlerde, beklenen âkiıbe-te karşı, Efendinin Fatih Camii Hazinesine defnedilmesi için hükümetten müsaade alınmıştır.
Fakat... Tezatlar hükümetinin siyah kanadı, vefattan sonra buna hemen mâni oluyor. O sırada İstanbul'da bulunan Dahiliye Vekili Namık Gedik, bir ölüyü bile esir etmek gibi, misli görülmemiş bir tasarrufa kalkıyor:
Polise emir:
— Karaca Ahmed Mezarlığında bir çukur açtırınız ve oraya gömdürünüz!
Ve ilâve ediyor :
— Polisin açtığı çukura gömülecektir!
Cenaze, büyük bir alayla, Üsküdar'ın Altunîzade semtinden aşağıya doğru inmekte... Karşılarına bir polis müfrezesi çıkıyor. Başlarında bir komiser bulunan polis ekibi cenazeyi önlüyor :
— Durunuz!
Eller üstünde birdenbire durdurulan tabut... Cenaze sahipleriyle komiser arasında konuşma :
— Ne var, niçin durdurdunuz cenazeyi?
— istanbul Emniyet Müdürünün emri var: Cenazeyi Karaca Ahmed Mezarlığında hazırlattığımız yere defnedeceksiniz! Karşıya geçilmeyecek!
— O da ne demek? Biz sahibi olduğumuz cenaze mevzuunda hükümetten emir almaya mecbur muyuz? Onu dilediğimiz yere gömemez miyiz, hür değil miyiz? Bu mu demokrasi?
Komiser son cevabını veriyor :
— Ben bu itirazlara muhatap değilim! Aldığım emri bildiriyorum. Cenazeyi Karacaahmed'e sevketmekle mükellefim!
Öbür taraftan İstanbul Emniyet Müdürü bizzat Üs-küdara kadar gelerek rıhtımda cenazeyi almak üzere bekleyen istimbotun halatlarını öz eliyle boşandırıyor, istimbota başını alıp gitmesini emrediyor ve rıhtımda terter tepiniyor :
— Polisin açtığı çukura gömülecek! Başka tarafa götür ülemez!
Ve cenaze sahipleri, belki de böyle bir acı gününde hâdise çıkartmamak gibi bir his altında bu zulme baş eğiyorlar ve Silistreli Süleyman Hilmi Tunahan'ın tabutunu Karaca Ahmed istikametine çevirip, orada, polisin açtırdığı çukura indiriyorlar.
Böyle bir zulüm, mahiyeti bakımından küçük görünse de mânâsmdaki dehşet ve bir din adamının ölüsüne bile tahakküm etmeye kalkmaktaki manevî şekavet bakımından, hele demokratlık iddiasındaki bir rejim hesabına, tarihte görülmüş şeylerden değildir.
Süleyman Efendinin bağlıları, vefat hâdisesini takip eden bâzı hâdiseleri, tarihler arasındaki esrarlı uygunluklar bakımından hususî bir tefsire tâbi tutmaktadırlar.
Meselâ :

Bursa hâdisesinden birkaç gün önce Ankara'da Harp Okulunu ziyaret eden bir devlet büyüğü vardır ki, orada şöyle konuşmuştur :
— İrticaın bu memlekette avdet etmesine imkân yoktur! Fakat boş yere kan dökülmemesi için dikkatli olmamız icap eder.
Böylece hâdisenin tertipçisi olduğunu belli etmiş olan bu zât, arabî tarihle, aynı hâdisenin tertiplendiği gün Harp Okulu talebesinin eliyle tevkif edilip orada t>ir odaya kapatılıyor.
Namık Gedik ise malûm... Hanbiye okulundaki odasının penceresinden beyin üstü yuvarlanarak ölüyor ve yine Süleyman Efendi bağlılarına göre Ankara Mezarlığında numarası belirsiz bir çukura 10 lira 67 kuruş masrafla gömülüyor.
Yassıada muhakemeleri sonunda idam edilenlerin, 16 Eylül günü, yâni Süleyman Efendinin vefatı tarihinde asılmaları ise yinfc Efendinin bağlılarmca gayet manidardır.

ESERİ:
Süleyman Efendinin, emsali din adamlarına nispetle hiçbirinde olmayan bir aksiyonu vardır ve bu aksiyon eserlerin eseri telâkki edilmek mevkiindedir. Bâzı irşad ehli, ne de olsa dar bir kadro içinde ruhları derinliğine bir nüfuzla kavrayıp yüceltmekten başka bir gaye gütmezken, Süleyman Efendi, etrafında aynı dar kadro, bütün memleket sathını hedef tutucu bir iman tarlası fikriyle, genişliğine, büyük bir manevî ziraatin muazzam teşebbüsüne girişmiştir. Bu teşebbüs Kur'an Kurslarına hâkim olma hamlesidir; ve eğer İslâm dâvasını oymalı ve yüksek üslûblu bir salon takımına benzetmek caizse, onun ağacına ve iptidaî malzemesine ait ormanı yetiştirme işidir. Yâni, merkezden hallini bekleyen dâvanın muhitten hazırlığı işi...
Umumî izahı ise, Kur'an Kursları Koruma Dernekleri Federasyonun dileği şudur :
«— Böylece bu kurslar, ıaziz milletimizin manevî susuzluk ve gıdasızlıktan boğulmak üzere olduğu bir devirde âb-ı hayat çeşmesi olarak ihlâs ve feyiz ocakları hâlinde vazife göregelmiştir.
Bu cemiyetler faaliyete geçmeden önce memleketimizin ufukları kararmış, köylerimiz ezansız, cenazelerimiz Imamsız kalmış bulunuyordu. İslâm büyüklerinin ikaz ve irşadlariyle uyanan fedakâr müslümanların ihlâslı teşebbüsleri neticesinde kurulan bu dernekler vasıtasiyle açılan Kur'an Kurslarında yetişen çok kıymetli ilim ve irfan sahibi kardeşlerimiz Diyanet İşleri Başkanlığında verdikleri ilmî ehliyet imtihanlariyle memleketimizin çeşitli yerlerinde müftü, vaiz, imam, Kur'an Kursu muallimi ve müezzinlikler gibi dinî vazifeler almışlar ve bugüne kadar fslâma yakışır bir ahlâk ile vazifelernie devam ede-gelmişlerdir.»
Halk Partisi devrinin son zamanlarında, karşısındaki muhalefet partisine (avantaj) vermemek zoriyle tasarlanan ve ilk tatbikatını Demokrat Parti devrinde ıbulan, fakat daima câlî ve zoraki plânda kalmak mahkûmiyetini sırtında taşıyan, esasta bu masum ve mazlum müessese, hemen kurulur kurulmaz. Süleyman Efendinin dinî kurmay gözlerine semerelendirilmesi en müsait saha olarak görünmüş ve bu kursları koruma derneklerini teşkilâtlandırma yoliyle, Süleyman Efendi, taşıdığı hamleci imanın huruç hareketini yerine getirmek üzere nefis bir fırsata •ermiştir. Şu var ki, «huruç» mefhumiyle belirttiğimiz hamleyi, taarruzî değil de, tamamiyle tedafüi bir hareket kabul etmek lâzımdır.
Evet; saldırgan küfre ve onun zehirli oklarına karşı, zırhlı ve tulgalı erlerden kurulu bir ordu yetiştirme dâvası...
Yıllar [boyunca birtbir. çile içinde yetiştirilmesine çalışılan bu ordu. ne yazıktır ki, sade rejimin ve rejim idaresindeki din (!) makamlarının yadırgama, küçümseme ve suçlama tavrına hedef olmakla kalmamış, birbirinin dümen suyunu takib edici harp gemileri gibi her şeyleri tam bir uygunluk ve ahenk ifade etmesi gereken İmam -Hatip ve Enstitü zümrelerinden bir grup tarafından da türlü hakaretlere uğratılmıştır.
Acaba hak ve hakikat hangi tarafta?...
Cephemize mensup iki temel zümrenin, küfür saflarına yardımı edercesine içine düşmekten kendilerini alıkoyamadığı bu felâketli ruh haletini veya nefs tecellisini gerçek bir ^tedavi ve tesviyeye bağlamak, Süleyman Efendi vesilesiyle inşaallah kalemimize nasip olur. Bu bakımdan bu

dâvanın üzerine yakından eğilmek, Süleyman Efendi mevzuunu kaybetmek olmayacak, aksine, onu bütün çapı içinde meydana çıkarmaya vesile teşkil
edecektir.

ÇATIŞMA:
Kur'an Kurslariyle İmam - Hatip ve Enstitülülerden bir zümre arasındaki çatışmayı, önce, yine derneklerinin Federasyonu ağzından dinleyelim :

«— Kur'an Kurslarına yardım derneklerinin bu dinî hizmetleri sayesinde aziz milletimiz, îslâmla asla bağdaşmasına imkân olmsyan birçok sapık ceryanların büsbütün ortasına yuvarlanmaktan kurtulmuş, memleketimizin hücrâ köşelerine kadar yayılan bu İlâhî nur ve islâm hizmetleriyle Kur'anda bahsi geçen manevî ve ruhî cehalet tehlikesi büyük mikyasta önlenmiştir. İşte hizmetin böylesine müessir şekilde ifasıdır ki, bir çok imân düşmanlarını küplere bindirmekte, telâşlandırmakta, feryatlarını ayyuka çıkarmaktadır. Ne hazin gaflet ve tecellidir ki vazifeleri sözde imân ve tslâma hizmet olanlar da hasetlik, hodgâmhk gibi bâzı huyların zebunu olarak Kur'an Kurslarına hücumda mutlak küfürle tam işbirliği halindedirler.»
Ne yazık ki, bu kurslara karşı, ateşle su arasında olduğu kadar (allejik) bir tavır takınanların başında, şu, yakın zamanlarda bir Bakanın (kadastro) idaresiyle bir tuttuğu ve sık sık başına geçen tavizci ruh ve zihin haleti bakımından bizim «cinayet işleri» diye isimlendirdiğimiz Diyanet İşleri vardır.
Kat'î kanaat sahibi bulunuyoruz ki, Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an Kurslarına tatbik ettiği muamele, onlarda herhangi bir dinî, tâlimî, idarî hatâ tesbiti olmaksızın, sadece vücuduna tahammül edilemeyen şeylere karşı alınması mûtad, ezelî ve ebedî dâfia (uzaklaştırıcı kuvvet) ve istiskal tavrıdır. Bu hissî ve nefsânî dâfia ve istiskalin de nereden geldiği bellidir. Zira Kur'an Kurslarında okuyan tertemiz çocuklar din ölçülerine karşı pazarlıksız ve hepçi olarak yetiştirilmektedirler ve bir gün diyanet çerçevesini işgal edecek olurlarsa, orada yalınız mahutlara yer kalmamış olmak iş bitmeyecek, kendi tavizci, boyuna feda edici ve parçacı hüviyetleri de-meydana çıkacaktır.

Diyanet İşleriyle Kur'an Kursları arasında geçen maceralardan ve esen mânalardan birkaçını daima Federasyonlarının raporundan görelim :
«— Diyanet İşleri, zaman zaman, uydurma sebeplerle Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki Kur'an Kurslarının teftişine gönderdiği, tecrübesiz, mesleğinde ihtisas sahibi olmayan, mektebinden diplomasını alır almaz müfettiş tâyin edilen bir kısım peşin fikirli memurlar vasıtasiyle, mevzuat dışında, anormal teftişler yaptırmış, esrar tekkesi basar gibi bir kısım Kur'an Kurslarının bodrumlarından, tâ çatı katlarına, öğretmenlerin şahsî eşya, kütüphane ve kasalarından, talebelerin yatak aralarına varan tehditvâri hareketlerini terviç etmiştir. Bütün anormal teftişler, zaman zaman Başkanlığa aksettirildiği hâlde en küçük muamele yapılmamış, bilâkis anormal hereketler-de bulunan müfettişler. Riyaset tarafından takdirle karşılanmış ve derhal ısmarlama raporları muameleye konarak ' bir çok gayretli, çalışkan ve fedakâr Kur'an Kursu öğretmenleri yerlerinden uzaklaştırılmış, bu öğretmenlerin bir kısmı İslâmî hizmetlerde bulunmasına müsait olmıyan yerlere, bir kısmı da müezzinliğe nakledilmiş, asaleti tasdik edilmemiş olanlara fahrî vazife görenlerden bazılarının da vazifelerine son verilerek müslüman milletimizin maddî ve manevî yardımları ile meydana getirilen bir kısım Kur'an Kursları böylece semeresiz hâle getirilerek yıkılmıştır. Bu kadarla da yetinilmemiş; burada Türkiye'de Kur'an Müesseselerine samimî alâka gösteren ve bu müesseselerin inkişafına ysrdım eden müftü, vaiz ve diğer din görevlileri de mahut müfettişler marifetiyle tes-bit edilmiş, onlar da peyderpey yerlerinden uzaklaştırılmış ve hâlâ uzaklaştırılmaya devam edilegelmiştir.»
Kur'an Kurslarını Koruma Derneklerinin Diyanet İşlerine ait Federasyon raporu şöyle devam ediyor :

«— 633 Sayılı Diyanet Teşkilâtı Kanunundan evvel Kur'an Kursları, Maarif Müfettişleri tarafından teftiş edilmekte idi. Bazı Maarif müfettişleri, Maarif mekteplerindeki alışkanlıklarından dolayı kurslarda mescit olarak ittihaz edilen yerlere ayakkabılarıyla girmek istiyordu. Bu muhterem müfettiş beyefendilere, girmek istedikleri bu yerlerin namaz kılınan birer mescit olduğu hatırlatılınca derhal ayakkabılarını çıkarıyorlar ve ayrıca özür beyan ediyorlardı. Bu kere 633 Sayılı Kanunla Kur'an Kurslarının teftişi Diyanet Riyasetine bırakıldı. Bu vaziyetten yatılı Kur'an kurslarının iaşe ve ibate ve her türlü temizliklerini deruhte etmiş bulunan muhterem dernek mensuplr.rı sevinerek derin bir nefes almışlardı. Artık bundan sonra Kur'an müesseseleri, Kur'andan daha iyi anlayan münevver, müsbet ilimlerle mücehhez din adamı ünvaniyle anılan kimseler tarafından teftiş edilecekti. Nihayet mezkûr kanun tatbikata konuldu. Bir de ne görsünler: Bugün diploma alan, mesleğinde bir gün dahi vazife yapmadan müfettiş olmuş ve peşin fikirlere sahip kimseler tarafından Kur'an Kursları tâlân edilmeye başlanmıştır.
Bu sayın müfettişlerin bir kısmı, Kur'an Kursuna gittikleri zaman kursun resmî dershanesinden başka, derneklerin idaresinde bulunan yurd binalarını da temelinden çatısına kadar teftişe değil, tedhişe tabî tutmuş; önceleri Maarif Müfettişlerinin küçük bir ikazla ibâdet yapılan Kur'an Kursu mescitlerine ayakkabılarını çıkararak girdikleri yerlere bu sayın Diyanet Müfettişleri, müteaddit ikazlara rağmen ayakkabılarıyla girmek istemişler, esbab-ı mucibe olarak da, (biz Başvekilin makamına bile ayakkabılarımızla giriyoruz!) demişlerdir. Bu dâhiyane düşünceleriyle valinin makamıyla mescitler arasında l)ir fark olmıyacağmı ifade etmek istemişlerdir.»

îfade tarzına ve anlatılışmdaki tabiîliğe göre uydurma olması ihtimali mevcut olmayan bu tablo, delâlet ettiği ruh haleti bakımımdan tüyler ürperticidir. Mescit, yâni secde edilen yerle Başvekilin odasını, daha açıkçası Allah'ın huzuriye Başvekilinkini bir tutan ruh haletinin, nasıl olup da Diyanet İşlerinde yuvalanalbildiğini hiçbir hayale sığdırmak mümkün değildir.
Nihayet, Kur'an Kurslarını Koruma Dernekleri Federasyonunun raporundaki şu satırlar, Diyanet İşlerinin onlara bakış tarzını tam mânâsiyle tespit eder :
«— Mevcut Kurslara bir taraftan Diyanet müfettişlerinin yukarıda kısaca beyan edildiği şekilde anormal teftişleri devam ederken, diğer taraftan manevî gafletten uyanan milletimiz, dinî ihtiyaçlarını karşılamak ve yavrularına mukaddes kitabımızı okutabilmek için bir araya geliyor, dernek kuruyor, tedrisatın resmen başlıyabilmesi için lüzumlu bütün vasıtaları hazırlıyor, fahrî olarak Kur'an Kursu muallimliğini yapacak gerekli niteliğe sahip kanunen vazife almasında, adlî, idarî hiçbir sakıncası bulunmayan bir muallim namzedini de bularak müftülükler vasıtasıyla Diyanete müracaat ediyorlar. Bir ân önce gerekli formalitenin tamamlanıp tedrisata başlanması için de gayret gösteriyorlar. Müslüman milletimizin bu hâ-lisâne teşebbüslerine karşı bu milletin din işlerini yürütmekle görevli bulunan makam riyasetinin tutumu ne olmalıdır? Şüphesiz ilk hatıra gelen Diyanet Riyaseti türlü imkânsızlıklar içerisinde yavrularına Kur'an okutma imkânları arayan bu mücâhit müslümanlara teşekkür ederek derhal dinî ve tslâmî arzularına müsbet cevap vermeli ve yardımcı olduklarını beyan ederek bu gibi hr.yırlı teşebbüslerde bulunan müslüman vatandaşlara maddî ve manevî müzâharette bulunmalıdır. Normal olarak akla geldiği gibi olmamıştır. Birçok zahmetlerle Kur'an Kursu binaları meydana getiren bu efendilerin müracaatlarına Riyasetin ilk cevabı (Siz gidin, biz bildiririz.) olmuştur. Aylarca bu gibi sözlerin peşi takip edilmiş, en sonunda takplerinden bıktıkları bâzı müteşebbislere, Süley-mancılık isnat ederek isteklerinin yerine getirilemiyece-ği hakkında (Uygun görülmemiştir) şeklinde cevap verilmiştir.»
İşte, Diyanet İşlerinin Kur'an Kurslarına bu bakışı, Süleyman Efendiye duyulan (allerji) yi doğrudan doğruya Kur'an olkutmaya kadar götüren tersinden bir taassub eseridir ki, ifade ettiği mâna, hüsran ve dalâlet mefhumlarından başka hiçbir tâbire emanet edilmez.

HAK KİMDE:

Fakat asıl iç sızlatan nokta, Diyanet İşlerinde küçük bir zümrenin Kur'an kurslarına karşı aldığı bu tavrın İmam - Hatip ve peşinden Enstitülere sıçraması ve oralarda kendisine ortak bir telâkki zümresi bulmuş olmasıdır. Her şeyden evvel, çent zamandan beri, din ve seriate bakışı malûm bulunan rejimlerin (ki hakikatte tek rejim) emrindeki Diyanet teşkilâtına bağlı, .her yana eğilir, bükülür, tavizci tiplerine mahsus bir görüş, İmam - Ha-tip'li ve Enstitülerce, hiç değilse bunlar arasında din rabıtası kuvvetli olanlarca nasıl beniinsenebilir? Bugün, gerçek bir İmam - Hatip veya Enstitü mensubuna düşen ilk ulvî borç, Diyanet İşlerinin 40 küsur yıllık muhasebesini ıbilmek, onun, cumhuriyet devrinde nasıl başlayıp basamak basamak nerelere kadar indiğini, nerelerde durduğunu ve nihayet nereye vardığını ve nerede karar kıldığını görmek değil midir? Bir devirde (1941 - Şerefüd-din Yaltkaya) Kur'ânm Türkçe mealini resmî ibadet dili yapmaya ve Kur'an meallerine İlâhî Kelâm kudsiyeti izafe etmeye kadar düşünen, teşebbüs eden, fakat iblisliğin bu kadarını iblislere bile kabul ettiremiyen Başıkanlar görmüş bu teşkilât , kim kabul edebilir ki, îslâmın saffet ve asliyetine perçinli dinî öğretim kaynaklarına yardımcı olsun?.
İŞTE, KUR'AN KURSLARI MEVZUUNDA İMAM -HATİPLİLER VE İLERİSİNE DÜŞEN BORÇ BU HAKİKATİ TAKDİR ETMEK VE EĞER KURSLARIN DİNÎ VE İLMÎ YÖNDEN SUÇLARI VARSA, ONLARI NEFS ADINA DEĞİL, DİN HESABINA ORTAYA DÖKMEKTİR.

Böyle olmamış, bir kısım İmam - Hatip'li ve Enstitülerce işgal edilen Diyanet İşleri teşkilâtiyle bu müessese-selerin malûm ruhu ittifak haline geçmiş, kurslara karşı feci bir hakaret ve hor görme tavrı alınmaya başlamış, bu vaziyet de Kur'an Kursları dairesinde bulunanları çığırından çıkararak ağızlarına geleni söylemeye zorlamış, bir toz dumandır kopmuş ve artık hak ve hakikat ne tarafta, anlaşılmaz bir vaziyet doğmuş ve ancak küfür cephesini mesud edecek bu acıklı vaziyet her ân müzminleşe müzminleşe bugüne kadar gelmiştir.
Şimdi, «Allah» demenin bile yasak olduğu demlerden başlayarak tam çeyrek asır bu dâvanın mücadelesini yapan ve hiçbir tarafı öbürüne tercih etmeksizin hepsini birden benimseyen, hepsine birden ümit bağlayan ve İs-lâmî takdir ölçüsüne saygı duyulması gereken bir kalem sıfatiyle bildireyim ki, HAK, KUR'AN KURSLARI TA-RAFINDADIR; FAKAT ONLAR DA HAKLARININ KULLANILMASINI BİLMEDİKLERİ VE KARŞİ TARAFA AYNI DİKENLİ TAVIRLA MUKABELE ETTİKLERİ İÇİN HAKSIZDIRLAR. YOKSA TAM HAKSIZ,
DİYANET İŞLERİ RUHİYETİYLE SARMAŞ - DOLAŞ İSLÂM HAKİKAT VE ÖLÇÜLERİNDEN BAŞKA GAYESİ OLMAYAN KURSLARA KÖTÜ GÖZLE BAKAN, İMAM - HATİP'Lİ VE ENSTİTÜLÜ BİR GRUP, EVET SADECE BİR GRUPTUR..
Simidi İmam - Hatipliler ve ilerisi hükmümüzün ortaya koyalım.
üzerindeki kıymet
İMAM - HATİPLİLER VE...:
Yine Halk Partisi devrinde tasarlanıp Demokrat Parti zamanında tatbikat sahasına çıkan bu okullar o vakit beni korku ve kaygıdan bunaltmıştı.
— İster misin, diyordum kendi kendime; bu defa da din öğretimine el atıp, İslâmı tahrif etmeye kalksınlar ve bilgisizlerin İslâm sanacağı yeni bir din icat etmeye davransınlar? Bu iş, dini büsbütün ihmal ve inkâr etmekten çok daha feci olur!
Bu mekteplerin kuruluş hazırlıkları, hattâ kuruldukları ilk safihalar boyunca korku ve kayığımı daima muhafaza ettim. O sıralarda aramızda birdenbire büyük bir dostluk kıvılcımlanan ve artık boyuna alevlenen, devrin Millî Eğitim, Bakanı Tevfik İleri'ye de bu hissimi açtım. Tevfik İleri, bizzat mes'ul Bakan sıfatiyle bu mevzuda bir fikir ve plân sahibi olmak yerine, okulların ismini müslümanlara kâfi teminat kaibul edici bir oluruna bağlayıcılık ve müdahaleden uzak, kendi haline bırakış ruhiyatı içindeydi. Halk Partisi devrinde açılmış olsaydı her halde menfi bir istikamet almış olacağı muhakkak bulunan bu mekteplere, Demokrat Parti zamanında da sahipsizlikten başka bir şey düşmeyeceği belliydi. Demek ki, İmam - Hatip Okulları, açık ve sinsi metodlarla, müspet ve menfi her tesire açık bıkarılmış olarak işe başladı.

FAKAT TEZ ZAMANDA BU MEKTEPLERDEN ÖYLE BİR TECELLİ FIŞKIRDI Kİ, İLK KORKU VE KAYGIMI TAMAMİYLE BOŞA ÇIKARDI.
Gördüm ki, Allah ile Resulünün, bütün zıtlarına mâni ve bütün yakınlarını cami (toplayıcı) şekilde, metod ve plân altında ve lâyukiyle okutulmadığı bir ocaktan bile bir nur infilâk etmiş ve yepyeni bir nesil yaratmaya yüz tutmaya başlamıştır. Ufak tefek düzeltmelerle, İslâm dâvasının en ateşli (diyalektik) ve aşk karakterini vâdeden bu yeni nesil, lise ve yüksek tahsil safhasındaki mukaddesatçı gençlikle el ele, dâvamızın temel kaynaklarından biri olmanın şartlarına her ân biraz daha yaklaşa yakla-şa bugüne kadar gelmiş ve manevî ordumuzun mümtaz sınıfları arasında aldığı hususî yerini asla kaybetmemiştir. Fakat malûm sahipsizlik ve her tesire açıklık yüzünden bu tertemiz suyun içine, iplik iplik, bazı menfi mayiler de karışmış ve işte Kur'an Kurslarına aykırılık bunlardan başlayarak temiz suya kadar sirayet tehdidini göstermiştir.
Yoksa, benim gözümde, İslâmnı hakikat, saffet ve asli-yetine nüfuz ve tek pazarlıksız ona boyun eğmek bakımından en ileri «dünya görüşünün dayanaklarından biri olmak haysiyetini daima muhafaza eden İmam - Hatip ve Enstitüler halis zümjresi, sularını bulandırıcı! menfi ve yüzde yüz nefsanî ruh inhitatından münezzehtir.

KUR'AN KURSLARI:
Şimdi de Kur'an Kursları üzerindeki kıymet hükmümüzü açıklayalım :
Doğrudan doğruya Süleyman Efendinin şer'î hiddet ve gayret seciyesine bağlanması ve olanca değerini ona devr ve havale etmesi gerekli bu kuruluşlar, 1 kuruş devlet yardımı görmeden, üstelik çapı büyüdükçe başta Diyanet İşleri bulunmak üzere her türlü resmî hınca hedef tutulan bir İslâm ilimleri çekirdeğidir ki, dini topyekûn muhafaza ve talim etmekteki gayesine yakıştırılabilecek «mulbarek» kelimesinden başka vasıf bulunamaz.
Her iki tarafın biraz sonra gösterilecek karşılıklı ithamları arasında bu kurslara yöneltilen öyleleri vardır ki, onların faziletlerine, karşı tarafın eliyle takdim edilmiş delil mahiyetindedir; ve bu açık noktayı İmam - Hatip ve Enstitü topluluğunun temiz ve aslî sınıfı nasıl gözden kaçırır, anlamak mümkün değildir.

İTHAMLAR:
Her iki tarafı da, en ileri temsilcilerin ağzıyla, sanJki sözleşmişler gibi birbiri peşinden ve birlbiri üstüne bu Ramazanda evime ziyarete geldikleri zaman dinledim ve inceledim.
Karşımda Kur'an Kursları temsilcileri...
Ben:
—Nedir, İmam-Hatipi ve Enstitülü bir zümreyle aranızdaki, bu' en vahşi kan dâvasından daha zalim çekişme?..
Onlar:
—Bizim hiçbir şey yaptığımız yoık!
Hattâ son zamanlarda, en kat'î tamimlerle, hakkımızdaki iftiralarına karşı hiçbir mukabelede bulunulmaması, kuruluşlarımıza emrettik. Hücum ve tasallut onlardan geliyor?.
—Nasıl?
Bizi şu maddelerle suçlandırmaya bakıyorlar: (1) Türkiye'de şeriat devleti kurmaya çalışmak...(2) Türkiye'ye Hiâfeti getirmenin yolunda vürümek... (3) Türkiye'ye padişahlığı iade etmenin gayreti içinde bulunmak... (4)
Bağlı olduğumuz «Rabıta» prensipi yüzünden şirk ve küfre düşmüş olmak... (5) Kör ve kaba taassup... (6) I-mam-Hatip, İslâm Estitüsü ve İlahiyat Fakültesi düşmanlığı... (7) Masonlarla iş birliği yapıp Amerikalılardan para almak... (8) Bölücü rol oynamak sayesinde Moskova'dan menfaat devşirmek... (9) Hindistan'da Kaadıyânîler-in yaptığı gibi, dinî ayrılık çıkarma yoliyle İngilizlerden yardım görmek... Ve daha neler!.
—Amerika'dan, yahut Moskova'dan veya İngilizlerden para almak masalları, şenî olduğu kadar ahmak... Bir o İcadar da gülünç onlarla muhasebeye çekeceğim! Razı mısınız

Heyecanla atıldılar:
— Razıyız!
Karşımda İmam-Hatip ve İslâm Enstitüleri temsilcileri... Ben:
— Nedir, Kur'an Kursları dairesiyle aranızdaki kanlı bıçaklı dalaşma?
Onlar:
— Bizim için Kur'an Kursları dairesi diye bir şey, bir hedef yok; onlaç için biz varız!
— Ne demek o?
— Yâni bize saldıran, bizi küfürle itham eden, kendilerinden başka hiç bir İslâm topluluğuna imân şerefini lâyık görmeyen, olanca kemâl ve hakikati yalınız kendilerinde bilen, onlar!..
— Nasıl olur? Tamamiyle aksini iddia ediyorlar! Hattâ kuruluşlarına tamimler göndererek size hiçbir mukabelede bulunulmamasını ve bütün hakaretlerin sineye çekilmesini emretmişler!..
— İnanmayınız!...
— İnanın veya inanmayın demek kolay!.. İnandırmak veya inandırmamak zor!.. Ben vaziyeti inceden inceye tetkik edeceğim; neticeye göre de hükmünü basacağım. Gerekirse iki tarafı yüz yüze getireceğim. Aranızda tam bir hesaplaşmaya razı mısınız?
Onlar da aynı heyecanla atıldılar.
— Razıyız!
Tetkiklerimi derinleştiriyor ve esefler, hattâ dehşetler içinde görüyorum ki, İmam - Hatip ve Enstitüler topluluğunun «devrin ilkeleri» ne aykırılığı ve seriate bağlılığı ileriye sürülerek, zaman zaman, hükümeti harekete getirmek istenircesine davranışlar olmuştur. Ve bu davranışlarda Diyanet İşleriyle o küçük zümre el ele vermiştir.
Böyle davranışların ne demek olduğunu en basit müs-üman bile isimlendirmek iktidarındadır. Karşı tarafın temsilcilerine soruyorum :
— Siz bu çocukların gidişini adetâ rejime hiyanet şeklinde gösterircesine gammazlayanlar olduğundan ve bu işi zümrenize mensup kişilerin yaptığından haberli misiniz?
— Ne münasebet, diyorlar; hâşâ, biz böyle bir şey yapar mıyız? Yalan söylüyorlar!
Bu defa Kurslulara soruyorum :
— Sizi yalancılıkla suçuyorlar! Derhal, malik olduğunuzu söylediğiniz ve beni de inandırdığınız vesikalardan birini ortaya çıkarınız!
Aralarından biri, gülümseyerek elini cebine atıyor :
— İşte, diyor; hemen! Küçücük bir vesika, ama her şeyi göstermeye yeter!
Bu vesika (karşısında gözlerime inanamayacak hale geldim. Bu vesikayı, cümle, kelime, mefhum, hattâ imlâ hataları ve üslûbunun adiliği içinde noktası noktasına aynen kopya ediyorum :

SÜLEYMANCILIK
Yurtta gittikçe yayılan ve sinsice çalışarak namuslu ve hakikî dindar kitleyi dahi tazyik ve tehtit ile sindirmeye çalışan değişik çehre ve teşkilât ile hakikî hedeflerini gizliyen ve fırsat buldukça zehirlerini kusan bu tip-dinden ıbîhaber cahil ve yobazlarla kanun çerçevesi içinde amansız ibir mücadeleye girişmek, medenî, Atatürk ilkelerine bağlı ıher münevver Türk'ün vazifesidir. İrtica ve cehalete savaş açmamız, bu günkü medenî dünyadaki yerimizi yükseltmemiz elzemdir.
Bu memlekette sağımıza hâkim olursak solumuzdan korkmayız, cahil insanların vicdan, his, mantık ve inanışlarına hâkim olmak isteyeceklere merhamet etaniyece-ğiz. İrtica ve cehalet denen bu iki kuvveti ve başını ezme-dikçe bu vatanın huzura kavuşmıyacağı ve medeniyet yoluna giremiyeceği telkin edilmelidir. Akıllı insan: Hayır ile şerri ayırt edendir.
Anayasamızın 19 uncu madde «a» fıkrasının 3 üncü bendi dini bir istismar vasıtası olarak 'kullanılmasını me-neder. Vicdan ve inançları zedelemeden çok nazik olan bu konuda birer mürşit olmamız zaruridir.
Hür ve demokratik bir rejimde ve hele Allah'ın adını kullanarak ibir diğer şahsa baskı yapmak kanuna karşı gelmek demektir.

1 — SÜLEYMANCILIK NEDİR?

Süleyman Hilmi Tunahan isimli göçmen bir şahıs 1946-1959 yılları arasında İstanbul'da arapça okutarak bir çok talebe yetiştirmiş ve talebelerine Kur'an kursu açmalarını tavsiye ile, kurs açmıyanlara hakkını helâl etmiyeceğini vasiyet etmiştir.

Bu arada kendisinin Velî ve ermiş kişi olduğu inancını telkin etmiştir. Bu şahsın yetiştirmiş olduğu talebeler, bir çok yerlerde resmi veya gayri resmi Kur'ün kursları açmışlardır. Bu kurslarda okuyan ve okutanlar ÜS~ TAZLARI bulunan Süleyman Hilmi TUNAHAN'ı çok sevdikleri, onu kendilerine MÜRŞÎD'l KÂMİL kabul ettikleri için Süleymancı ismini almışlardır.

2 — SÜLEYMANCILARI NASIL TANIMALI?

Bunlar duada ellerini mutlaka birbirine yapışık olarak tutarlar. Güya eller ayrı ayrı havaya kaldırılırsa Allah'ın nuru dökülür gidermiş. Bunun için dua yapılırken ellerine dikkat etmek lâzımdır.

3 — SÜLEYMANCILARIN GAYELERİ NELERDİR?

Bu inançta olanlar Kur'ân kurslarını bahane ederek, halkı sapıik inanç ve hurafelere ve müslüman halkı kandırmak isterler. Açtıkları Kur'ân Kurslarına: İlkokulu yeni bitirmiş veya ilkokulu okumamış talebelerin devamını arzu ederler. Bu talebelere evvelâ mürşitleri olan Süleyman Hilmi'yi öğretirler. Çocuklara «İLİM» çalışmakla elde edilmez, bizim ÜSTADIMIZA Rabıta yaparsak ondan size ilim akar. Çünkü o ilim deryasıdır derler.

4 — İNANÇLARI NELERDİR?

a) Süleymancı olmıyanlar bütün Yalnız Süleymancılar müslümanmış.
insanlar kâfirdir.

b) Süleyman Efendi dünyaya gelmese imiş İslâmiyet yer yüzünden kalkarmış. İslâmiyeti dünya yüzüne yayan o imiş.

c) O dini yenilemiş. LİVAİLHAMD sancağı altında ancak Süleymancı olanlar ıgölgelenebilecekmiş.

d) Süleymancılardan başkasına selâm verirken (ES-SAMÜ ALEYKÜM) Allah belânızı versin demeleri lazımmış.

e) Bunlar ilmin her şubesine ve her dalma düşmandırlar. İlk, orta, lise ve üniversite tahsilini yapanlara kâfir derler, ilkokula (İLKMERKEP), ortaya (Orta Merkep) liseye (kilise) ve üniversiteye (ölüveresice) derler. ATATÜRK'e Ata kâfir derler. Süleyman Hilmi'nin ATATÜRK'Ü manevî yumrukla öldürdüğüne inanırlar. Bilhassa bunlar, İmam-Hatip, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi gibi okul mensuplarına da çatmaktadırlar. Buralardan din adamı çıkmaz. Ancak deccâlin ordusu yetişir derler.

f) Bu Süleymancılar hiç bir partiye mensup değillerdir. Çıkarları olan partiyi överler.
Süleymancılığm selâmeti için bütün yalanları mubah sayarlar. Yerele göre yalan ve iftiradan asla çekinmezler.

g) Talebelerine bir gün güneşin mutlaka kendi üzerlerine doğacağını söylerler. Çoğalınca darbeyi ıhükûmet yapacaklarını, kendilerinin başa geçeceklerini anlatırlar. Talebelerinden, şimdilik sır halinde kalmasını isterler. Bu sırları ifşa edenin çarpılacağını söylerler.

h) Kanun nizam ve âmir tanımazlar, bunların bulundukları yerlerde kendilerinden olmayan müftüler müşkül durumda kalmaktadır. Kur'ân Kurslarını uzak ve tenha yerlerde açmak isterler. Süleymancılığm iyi ve güzel şey olduğunu, elde ettikleri din adamları vasıtasiyle telkine çalışırlar.
Bölgede Süleymancı olarak bilinen insanlar vardır.

5 — KANAAT

Dinî, hukukî yönden bunların ıslahı gerekir. Millet ve İslâm dini için çok zararlı ve tehlikeli bir yoldadırlar.

6 — Peygamberimizin Süleyman Hilmi Efendi 300.000 Türke şefaat edebilme izni verildiğini, bunlar Süleymancılar olacağını telkin etmektedir.

7 — NETİCE

Süleymancılık bu günkü aşın sağ cereyanın en sağ kanadını teşkil etmekte ve Lenin'in Komünizm metotlarından (Bir ülkede komünizmin muvaffak olması için aşırı sağcıların desteklenmesi) usulüne uygun bir sistemle çalıştıkları görülmekte ve bu suretle aşırı Sağ ve aşırı Sol aynı paralelde çalışmaktadır. Keza Lenin'in metotlarından (ayrı dur, müşterek vur) prensibine uyarak kökünün dışarıda olduğuna şüphe edilmeyen Süleymancılarla Komünizmler ayrı ayrı durmakta fakat bir gün müşterek vurmaya hazırlanmaktadırlar.

Nitekim Süleyman Hilmi Tunahan denen adamın 1946 yılında komünizm olan bir Balkan ülkesinden Türkiye'ye göçmen olarak sızmış bir komünizm ajanı olması kuvvetle muhtemeldir.
Türk milletinin mukaddes dinî inançlarını gündelik geçimlerine âlet etmekten de ileri, vatandaşı bölücü, millî birliği ve beraberliği zedeleyici bu sapık inançlara karşı fikren mücadele edilmesi zaruretine bütün milliyetçilerin dikkate çekilmelidir.»

NOT: Bu yazı Milliyetçi Gençlik gazetesinin 26 Temmuz 1968 tarihli sayısının 5 inci sahifesinden aynen iktibas edilmiştir.
Antalya Din Görevlileri Yardımlaşma Derneği Bşk.
Antalya İmam-Hatip Okulu Mezunları Cemiyeti Bşk.
Turan Matbaası Tif: 1082

Rezil ve sefil, dem ve şenî bir küfürnameden başka bir şey olmayan bu vesika, eğer İmam - Hatipli, Enstitü ve din görevlisi büyük camiayı topyekûn kuşatıcı, şümullü bir mahiyet belirtseydi, o zaman, bu müesseselerin isimlerini delâletlerini tam aksi olan mefhumlarla değiştirmek icap ederdi. Ama, İmam - Hatip, İslâm Enstitüsü ve din görevlisi gibi mübarek klişeler arkasındaki büyük topluluk, binde 999 ekseriyetiyle bu şaibeden münezzehtir; ve olanca suçları, kendi adlarına böyle ıbir davranışa geçenlerin, kendilerine bir nevi temsil hakkı tamnırca-sma, başıboş ve cezasız bırakılmış olmasından ibarettir.
Benimle temasta bulun ani ardan henbirinin yağmur suyu kadar sâf ve temiz olduğuna inandığım İmam - Hatip ve Enstitü temsilcilerine bu vesikayı gösterdiğim zaman öyle bir şaşkınlık hali geçirdiler ki, küçük dillerini yutmuş gibi oldular.
Ve:
— Acaba kötü eller tarafından, Müslümanları birbirine -katmak için tertiplenmiş ve basılmış, sahte bir vesika olmasın?.
Demeye kadar hayallerini zorlamaktan başka bir karşılık veremediler. Heyhat ki, hakikat en yalçın çıplaklı-ğiyle meydandaydı ve bütün gerçeklik unsurları yerinde olan bu vesikanın uydurulmuş olmak ihtimali yoktu.
Kur'ân Kursları kaynağından bana verilen bilgiye göre, redaet ve şenaatte benzersiz olan hu vesikanın da ilerisine geçen tezahürler olmuş... Dinî Teşkilât Federasyonlarından birinin Başkam, resmî ıbir toplantıda, «Süleymancılar» diye isimlendirdikleri topluluk hakkında şöyle demiş:
— Yüz komünist öldürmek t ense bir Süleymancı öldürmek evlâdır!

Ve eğer bu söz söylenmişse, bilinmelidir ki, söyleyenin dilini kerpetenle kopartmak, yüz komünistin dilini kesmekten hayırlıdır.

BİLANÇO:
Neticede, karşılıklı bütün ithamları bilanço nizamına bağladım ve her iki tarafı sonuna kadar dinledikten sonra madde madde hüküm vermek imkânına erdim.
Kur'ân Kursları aleyhindeki ithamlar :

1 — SÜLEYMANCILIK
İmam - Hatip ve Enstitüler grubuna göre, hususî âdetleri, usulleri, ölçüleri, şekilleri ve bir nevi ocak ruhiyatı içinde, ıböyle bir isimle anılmaya değer, kendini büyük topluluktan bölücü ve ayırıcı bir hizip vardır. Kur'ân Kursları temsilcilerine göre de, sadece dinî bilgi sahasında yetişmek ve şeriat irfanı içinde pişmekten ibaret bir öğrenim gayesinin güdücüsü ne kadar değerli ıbir zat olursa olsun, hususî ıbir ocak mânası verilerek onun şahsına bağlanması tamamiyle yersiz ve kasdîdir ve «Süley-mancılık» tâibiri karşı cephenin uydurduğu ve taktığı bir yaftadır.
Hüküm:
Esasta Kur'ân Kurslarının gayesi, Süleyman Efendiye ait bazı ruh çizgilerini taşısa da, islâmi talim ve terbiye ocağı olmaktan başka bir şey değildir ve bu ocaklarda «Süleymancılık» diye ifade edilebilecek hususî bir doktrin ' yoktur. Nakşî olan ve en büyük ihtiramını İmam-ı Rabbani Hazretleri mevzuunda gösteren Süleyman Efendinin, kendisiyle 5-6 yıllık bir süre içinde seyrek de olsa devam eden temaslarımda, hiçjbir defa «Süleymancı» veya «Süleymancılık» diye bir îma ve işarete tesadüf etmedim.

2 — ŞERİATÇILIK...
Bu nokta üzerinde, ne itham, ne müdafaa, hiçbir şey dinlemeden doğrudan doğruya hüküm vermeliyiz:
Altında nice kast ve gammazlık yatan bu tâbirin sâf ve mücerret olarak ifade ettiği mâna derecesinde, şahıs veya zümre hesabına fazilet düşünülemez. Bu bakımdan Kur'ân Kurslarına veya en hakîr bir şahsa «şeriatçılık» tabiriyle suç izafe etmenin ne demek olduğunu seriatten öğrenmek icap eder. Müslüman olup da şeriatçı olmamak, (Sokrates)in benzetişiyle, flüt çalanlar olduğunu kabul edip de flütü -kabul etmemekten farksızdır. İtikadı şeriatçılıkla, devlet nizamlarını şeriata uydurma davranışı arasındaki farka da ayrıca dikkat etmek gerekir. E-ğer Kur'ân Kursu topluluğu, sâf ve mücerret mânada şeriattan üstün kıymet tanımıyorsa, Müslümanlığı kökünden kavramış demektir. Sonra da, şeriati reddeden herhangi bir (otorite) ye, herhangi bir zümreyi şeriatçılıkla, yani o (otorite) ye zıt olmakla gammazlamak ve üstelik Müslüman geçinmek, sade şeriatın değil, bütün mezheplerin lanetleyeceği bir alçaklıktır.

3 — KABA VE KÖR TAASSUP...
Hüküm:
Kur'ân Kursları çevresi hakkında «fazla sıkmak» dan başka itham medarı bulamamak, her halde fazla bol bırakmanın felâketi önünde ve hele en küçük müsamahaya bile tahammülü olmayan bu devirde saadet sayılabilir. Elverir ki, bu hâl, İlâhî rahmeti • zedeleyecek ve insan-•oğlunda din şevkini körletecek biçim ve çapta olmasın...
değil, sadece istemek ve bu isteği fiile dökmek bile inkılâp çapında hâdisedir.

6 — DİN GÖREVLİLERİ KADROSUNA KABUL EDİLMEMEKTEN GELEN MENFAAT KAYGISI...
Hüküm:
Sanki İmam - Hatip ve Enstitü, yahut İlahiyat Fakültesi mezunlarına bazı müspet bilgi fakültelerini bitirenler gibi şâihane maaşlar veriliyor ve ölbürleri bundan mahrum bırakılıyor da, bütün hırsları

bundan doğuyor! Bugün «Hademe-i Hayrat» isimli din görevlisi sınıf, müftüsünden müezzinine kadar, kazançları bakımından memleketin en mahrem ve mustarip sınıfı olduğuna göre, devletten tek kuruş yardım göfmeksizin sâf iman ve Allah için gayret sahibi İslâm sermayedarlarının keseler dolusu yardımiyle yürütülen Kur'ân Kursları dairesi, nasıl olur da, en dolgunu Hilton Oteli kccmilerinm kazancına varmayan aylıklara tamah edebilir?

7 — AMERİKALILARDAN, YAHUT MOSKOFLAR-
DAN VEYA İNGİLİZLERDEN, DİN BÖLÜCÜ-ĞÜ YQLiYLE PARA ALMAK...
Hüküm:
Bu mecnun ve mariz hayallere bile giran gelecek de-naet ve şenaet iftiralarının bu derecesine, muhatap olmak şöyle dursun, şahit olmaktan bile Allah'a sığınalım!..
Şimdi, İmam - Hatip ve Enstitüler topluluğu üzerindeki ithamlara gelelim:
Sadece 1 madde :

1 — Umumiyetle din ve ahlâk zaafı ve bu halin çeşitli tezahürleri...
Dile getirsinler veya getirmesinler, Kur'ân Kursları çevresinin edasından sızan itham şöyle ifade edilebilir:
İmam - Hatip, Enstitüler ve İlahiyat Fakültesi zümreleri, rejim yoliyle geldikleri ve ne kadar zayıf olursa olsun, rejimin tesir eliyle yetiştikleri için dinî ilim, sa-lâbet ve ahlâkî bütünlük bakımlarından tatmin edici değildirler.
Hüküm ve netice:
Bu görüşü bütün zümreye şümullendirmek tamamiy-le yanlıştır. İmam-Hatip mektepleri ve Yüksek İslâm Enstitüleri rejim yoliyle gelmek felâketinden (bilhassa C.H. P. yi kastediyorum) İlâhî hıfz sayesinde kurtulmuşlar, belki tesirden büsbütün âzâde kalamamışlar, fakat her şeye rağmen ıbüyük ekseriyetleriyle ruhî tamamlıklarını koruyabilmişlerdir. Sağlı ve sollu, dost ve düşman kutuplar arası istikamet tayini duygusunu muhafaza etmişler ve bu dinin yıkıcılariyle yapıcılarını ayırd edici iman ve irfan kıstasını elden bırakmamışlardır.
Evvelce belirtmiştik ya; Allah ile Resulünün gereği gibi okutulmadığı bir ocaktan bile nur fışkırmış ve İmam -Hatip okullariyle Enstitüler, elde patlayan bir hortum haliyle onu elinde tutmak sevdasındaki rejimleri ürkütmüş ve ne yapacaklarını bilemez hale getirmiştir. Kur'ân Kursları da, elde patlayan hortum teşhisinde İma m- Hatip Okulları ve Enstitülerle eşittir. Artık her iki taraf da idare ölçülerinin gözünde, musluğu kapatılması lâzım, fakat bir kere açıldıktan sonra kapatılması imkânsız, devlet iradesini aşmış ve şaşırtmış iki sevimsiz softa ocağı olmuştur. Böyle olunca, şahmerdan altında sıkıştırılıp birbirine geçirilmiş ve birbiri içinde kaynatılmış iki cisim gibi her iki topluluğun yekpâreleşmesi, hattâ kusur ve günahlarına karşılıklı göz yumarak sımsıkı bir perçinlenişle kem gözler önünde çözülmez bir (blok) kurması gerekmez miydi? O kem gözler ki, her iki tarafı birden tasfiye etmekten gayri emel sahibi değildir; ve manzara, Nemrud'un askerlerini eğlendirmek için, ellerindeki esirlerin iki kampa ayrılıp Ibirbirini boğazlamaya kalkması kadar hazindir.
İmdi; bu havsala yakıcı hal nasıl izah olunabilir? . Bence ibu işin gayet basit bir izahı vardır:
İmam - Hatip ve Enstitülerden dış tesire tâbi ve yüksek din karakterine mahrum, küçücük bir (klik), Kur'ân Kurslarından tüten şeriat tamamlığı ve tasavvuf zevki havasından boğucu gaz gibi sersemlemiş; eğer bu hava galip gelecek olursa kendilerine hiçbir vücut hikmeti kalmayacağını, üstelik foyalarının meydana çıkacağını anlamış ve mahut ilericilik (!) ruhiyatına sığınarak küfür derecesinde bir felâkete uğramaktan çekinmemiş, üstelik Kur'ân Kursları nefretini şu veya bu nikap altında nefsa-niyetleri gıcıklama yoliyle kendi büyük zümresine de sıçratmayı becermiştir.
OLANCA KABAHAT BU KÜÇÜCÜK KLİKTEDİR VE ONDAN, KUR'ÂN KURSLARI BAĞLILARINDAN ZİYADE, İMAM - HATİP VE ENSTİTÜLER BÜYÜK ZÜMRESİNİN HESAP SORMASI LÂZIMDIR.

Netice hükmü şudur ki, her iki tarafın da, küfre karşı esasta bir olduklarını, aynı kader çiagisi ve zemini üzerinde bulunduklarını anlamaları ve içlerindeki sapıkları temizleyip el ele vermeleri ve birbirine kademe teşkil etmeleri, farz kuvvetinde bir borçtur.
Bu borcun yerine getirilmesi bahsinde ilk yapılacak iş, her iki cephe fikir güdücülerinden bir heyetin toplanıp derinliğine bir nefs muhasebesine girişmeleri, müşterek bir bildiri kaleme almaları ve bu bildiride, deminki şahmerdan teşbihiyle, günün şartlarına karşı tarafların aynı gayeye hizmet yolunda tecezzi kabul etmez bir vahdet ifade ettiğini haykırmalarıdır.
Nitekim yakınlarımı teşkil ve bana en büyük ümidi vâdeden, İmam - Hatip ve Enstitüler grupundan, hudutsuz iyi niyetli ve her biri yüksek temsil makamlarına sahip ve sadece o küçük (klik) ten gelen tesirlere kapılmış güdücüler, benim hakemliğim altında böyle bir toplantıyı zevkle karşılamışlar, fakat Kur'ân Kursları güdücüle-rinin son derece kırık kalbleri kendilerine toplantıdan bir faide çıkabileceği hissini vermemiştir.
(Engels) ve .Karl Marks) tarafından yayınlanan meşhur «Komünist Beyannamesi» nin son cümlesi «bütün dünya proleterleri; birlesiniz!» sözündeki hikmet, asıl bizim mevzuumuza lâyıktır:
— Öz yurdunda proleter hayatı süren İslâm bağlıları; birlesiniz!

KIYMET HÜKMÜ:
Artık Süleyman Efendiyi, eseri, tesiri, şafhsiyeti, zahirî ve bâtınî kemal derecesiyle kıymet hükmüne bağlayabiliriz:
Zahirî cephesiyle Süleyman Efendi, gayet güzel bir dış yapı içinde, fevkalâde şahsiyetli tavır ve edalara sahip bir zat... Bu zatın yine dış plândaki İslâmî ilimlere nüfuzu, onları iç plândaki hikmetlerine ulaştırıcı çapta derin...
Fakat birçok insanda toplanması mümkün olan bu meziyetlerin Süleyman Efendiyi en nadir örnek haline getiren nev'i, her vesileyle tekrarladığımız gibi, ondaki
şeriat hiddet ve gayretidir. Temaslarımın bende bıraktığı perçinli intiba- olarak kaydedebilirim ki, onun, İslâm vecd ve şevki dışında 71 yıllık ömrüne nispetle 24 saatlik bir başıboşluk hayatı olabileceğine inanmam. Kendini bir dâvaya vakfetmiş ve onun dışında hayat ve faaliyet kabul etmemiş olmanın tam misali... Böyle olduğu için de, tesir ve sirayet kabiliyeti pek büyük...
Dâvasına o kadar bağlı ve o dâva içinde o türlü fâni ve müstehlik (harcanmış) halde ki, bana defalarca şahıs ve nefs kaygısının kendisinde nasıl sıfıra indiğini şöyle ifade etti:
«— Dâva muvr.ffak olsun da isterse bizim yerimiz Caminin pabuçluğu olsun!..»
İşte Süleyman Efendide Kur'ân Kursları hamlesi, zahir plânında tecelli eden, fakat her şey gibi kuvvetini bâtından alan bu ruha bağlı...
Kur'ân Kursları hakkındaki kıymet 'hükmümüzü daha evvel ıbillûrlaştırdık. Şimdi Süleyman Efendiye ait . umumî kıymet hükmü içinde onu tekrarlamak ve yeni bir ifade çerçevesinde belirtmek lazımsa, diyebiliriz ki, küfür kalesinin kapısı önünde bir cenikleşmedir giderken, bu kurslar, kanuna tam uygun olarak, toprak altında kalenin merkezine doğru açılmış tünellerdir ve yuğurduğu ruh ve yetiştirdiği iptidaî madde bakımından, Fâtih'in, gemilerini karadan Halic'e indirmesi kadar muazzam bir buluştur. Bu buluşun ecr ve makamı çok yüksek olmak gerek...
Gelelim Süleyman Efendinin, bâtınların bâtını, ledün ve ermişlik planındaki kemal derecesine!..
Bahsimizin başında en sona ertelediğim bu mesele üzerinde, ondan ve kendimden tek hisse mağlûp olmadan hakikati resmetmeye çalışacağım:
Süleyman Efendi Nakşî idi ve Altın Silsilenin en büyük halkalarından îmam-ı Rabbânî Hazretlerine doğrudan doğruya irtibat ifadesi içindeydi. Damadı ve manevî yakını Kemal Kacar'ın verdiği bir isme rağmen, kendisini Silsileye bağlayan kollar ve basamaklardan haberim olmadı.
Süleyman Efendi, benim kendisine intisabımı —her halde bir teveccüh ve iltifat eseri olarak— arzuladı ve-bunu bana defalarla îma etti. Fakat ben kendisine intisap edemedim. Zira boynu serbest olanlardan değildim ve boynumda, ucu Abdülhakîm Arvâsî Hazretlerinde olan bir kemer taşıyordum. Benim Süleyman Efendiye bağlan-mayışım, onun yetkin bir insan olmadığı mânasına gel-miyeceği gibi, bağlanışım da ille kemal sahibi bulunduğuna delil teşkil etmezdi. Yani ben, âciz

ve nâçiz şahıs çerçevemde, bir büyüğe bağlanıp bağlanmamakla, onun kemal veya noksanına hüccet teşkil edebilecek bir insan değilim. Fakat tasavvuf sahasında otuz yıla varan müşahede ve tespitlerim, bana, kalp paralarla halislerini yakından tanımak gibi bir sarraflık ihtisası vermiştir. Bunu, İlâhî ibir lûtfa nâiliyet olarak Kur'ândaki «Rabbinin sana verdiği nimetleri dile gelir!» emriyle belirtmek isterim. Ve hemen ilâve ve tekrar etmek isterim ki, velilik davasındaki biri, eğer velî değilse mutlaka d enidir; ve bu âcizin bu yoldaki ihtisası; herhangi bir kalp parayı tanımakta bir banka veznedarının ustalığından eksik değildir.
BU ÖLÇÜLERDEN SONRA SÜLEYMAN EFENDİ HAKKINDA VERİLECEK HÜKÜM, ONUN KALP VE SAHTE AKÇE OLMADIĞI, FAKAT MADENİNDEKİ KIYMET DERECESİNİN BENCE MEÇHUL KALDIĞIDIR.
Onu, şer'î hiddet ve gayrette misilsizlerden, hele din aksiyonunda doğrudan doğruya eşsiz bir Allah ve Resul dostu olarak selâmlar ve açtığı mukaddes ölçüleri talim yolunun bir gün ana cadde haline gelmesini Allah'tan niyaz ederim.

Altıncı Fasıl

Esseyyid Abdülhakîm Arvasî

GİRİŞ:
BU eseri, birinci derecede, bâzı din adamlarına son devrin reva gördüğü zulüm ve itisafları, ikinci derecede de, bu din adamlarına ait kıymet ve hakikati belirtmek için yazdım. O halde her iki bakımdan da Esseyid Abdülhakîm Arvasî'nin bu eserde yeri olmamak icap eder. Zira onun, sert ve kaba çizgilerle, idam, işkence ve hapis tarzında uğratıldığı hiç Ibir zulüm olmadığı gibi, kıymet ve hakikat derecesiyle de seri dışında tutulması lâzımdır.
Fakat ben bu dış mantığa iltifat etmiyorum. Seksen yıllık hayatının son 40 senesini belki nefsiyle zulüm görmeden İslâmiyete edilen zulümleri ciğerinin her lifinde ayrı ayrı hissederek yaşıyan, Menemen hâdisesinde bütün din ve tarikat adamları üzerine atılan ağ içinde tutulup «Dîvan-ı Harp» huzuruna çıkarılan, İkinci Dünya Harbi sıralarında da Örfî İdarece gönderildiği sürgün dönüşü beka âlemine kavuşan ibu zat, inceliklere bağlı bir göz için en büyük mazlum kabul edilebilir.
Kıymet ve hakikatindeki, herhangi bir kıyaslama tablosuna girmeyecek hüviyete gelince, bu nokta tiyatrolarda muşamıba perde üzerine çizili saray dekorları gibi, birkaç taklit çizgisi içinde kendisini «Fena fillâh» makamında gösteren, halk tarafından da sihirli seccadeler üzerinde göklere uçurulan velî taslaklarının kolayca hazmedil-diği bu devirde, gerçek velîye ait incelikleri göstermek, AlbdüJhakîm Efeidiyi de bu vesileden faydalanarak bilhassa kadro içine almakta aydınlatılabilir.
Bu giriş, birer din mazlumu olarak eserimize aldığımız kişilerin velî taslakları olduğu mânasına çekilemez. Böyle olsaydı, onların din mazlumu olmak haysiyeti de olmazdı. Fakat hemen hepsi, iskilipli Atıf Hoca müstesna, tasavvuf yolundan gelme insanlar olduğu için, kendilerini kahramanlaştıran noktaların ne olduğunu bilmek ve hususî değerlerini ona bağlamak zorundayız. Bu noktayı inceden inceye araştırdığımız zaman görürüz ki, bu muhterem insanların kahramanlığı —bu defa da Süleyman Efendi müstesna— doğrudan doğruya hedef oldukları küfür vahşetinden gelmekte ve işte bu nevi bir kahramanlık için velîlik şart teşkil' etmemektedir. Süleyman Efendinin kahramanlığı ise, küfür vahşetine hedef olmasaydı da mevcut olacağı gibi, onun şeriat tâlim etme atılganlığında ve davranışındadır.
Abdülhakîm Arvâsî'ye gelince, onu, ne kaba ve zahirî plânda büyük bir zulme giriftar olmuş, ne de aynı plânda herhangi bir aksiyoniyle imtiyaz «kazanmış bir zât olarak, ancak bâtını yüksekliğinde ve bu yüksekliğin vasıflarını her tarafı kuşatıcı birer kıstas ifadesiyle ışıldatmasında bulabiliriz. Mazlumluğu ise bir iki küçük fiskeye rağmen, yukarıda kaydettiğimiz gibi, Meşrutiyetten, İkinci Dünya Savaşının son yıllarına kadar süren ve hususiyle Cumhuriyet çığırı boyunca derinleşen 40 yıla yakın sürekli iç acısmdadır.

Görülüyor ki, o, ne uğradığı zulüm, ne de giriştiği zâ-îiirî aksiyon sayesinde büyüktür; sadece şahsı ve zâtiyle büyük...
Herhangi bir (tez) i müdafaa ederken onun (anti tez) tarafına da hakkını vermek gerektiği için burada bir ân duruyor ve karşımıza çıkması muhtemel suali biz koyuyoruz:
— Abdülhakîm Efendi, ne mazlumluğu, ne de zahirî plândaki aksiyoniyle büyük sayılmayınca, sizin onda vehmettiğiniz ve bu kıymetlerin üstüne çıkardığınız fazilet, sadece hissî hayalî ve indî bir görüş olamaz mı? Aynı görüşü, daha evvel bahisleri geçen insanların bağlıları da iddia edemez mi?
Evet, aynı iddiayı, şeyhine bağlı herkes, şeyhi hakkında edebilir. Ve kim ve ne olursa olsun, şeyhe (bağlılık da böyle gerektirir.
Velîler şdhinşahı İmam-ı Rabbânî Hazretleri diyor ki:
— Mürid, şeyhinin elinde gassal (ölü yıkayıcı) elindeki cesed gibi olmalıdır.
Yâni, ne tarafa çevirirsen çevir, ölü gibi itaat edecek...
Bağlanmak, bağlandıktan sonra da mürşidini büyük görmek, esas... Fakat İlâhî cilve ve imtihana bakın ki, doğru diye yanlışa, hak yerine bâtıla bağlanmak da aynı şekil ve kuvvette oluyor. Ve bir kere ibu bağlanış gerçekleşti mi, bir daha onu yerinden sökmek kabil olmuyor. Yanlış yere kaynatılmış bir kemik gibi... Kırmadan sökmenize imkân yok... Ve bütün bunlar, ters tecelliler,, doğruya bağlanmanın şeref ve imtiyazı sayesinde meydana geliyor. Zira hakkı bulamamalk kaygısı ve yanlışa bağlanmak korlkusiyle uzakta kalmak, ölmemek için dünyaya gelmemekten başka çare bulamamanın neticesidir ve «ya olamazsam?» korkusiyle teselliyi hiç olmamakta aramaktır. Şu hâlde, her dağın, aynı boyda bir uçurumu olduğu gibi, bağlanmanın da, yanlışa bağlanmak ihtimaliyle içice, muazzam bir imtiyazı, felâketle tehditli büyük bir saadeti vardır. Gerisi, nasip meselesi...
Böyle olunca ve herkes kendi yolunu doğru ve kendi büyüğünü üstün bilince, iş, yanlışa da olsa, mücerred bağlanma fiilini mazur, hattâ yerinde gördükten sonra, yanlış yere bağlanan tarafa, var kuvvetiyle hakikati göstermekten ibaret kalıyor ki, bu da taraf tutanlar için tama-miyle faydasız ve belki sade tarafsızlar hesaibma faydalı oluyor ve gözü görenin de köre benzediği, âmâlar arası bir renk ve şekil çekişmesinden ileriye geçemiyor.
Hâl buyken, biz deminki sualin, kesici, biçici, ayıkla-yıcı ve dâvayı merkezine oturtucu cevabına malik bulunuyoruz.
Şöyle ki: Herkes şeyhini büyük ve üstün, sadece bir tanesi olduğuna ve bunu da ispat mümkün olmadığına göre, evvelâ mücerred büyüklük ve üstünlük hassalarını izah ve ancak ondan sonra bu hassalardan mürşide düşen hisseleri teslbit etmek, başlıca usul ve zaruret olmaz mı?
Halbuki bizde, Allahın yakınlık dairesi içine aldığı dostlarına ait kıymet ve büyüklük şartlarının ne olduğunu bilmeyenler, sâf bir bakışa, bön bir duruşa, keramet satıcı bir edaya, bir hâle hemencecik meftun olup bütün tenkid hislerini, mizana tatbik şuurlarını ve müşahede selâmetlerini kaybeder, burunları halkalı vahşi kabileler halkı gibi, şeyhlerini veya şeyıh sandıklarını bir (tabu) dairesi içine alırlar ve çok defa bilmeksizin şeriat bend-lerini yıkıp mukaddes ölçü ve hadleri taşıra taşıra Uhud ¦dağı büyüklüğünde bir put imal etmeye doğru giderler...
Güya iman ve İslâm adına yapılan bu şeylerin belirttiği ruhiyat ile, doğrudan doğruya iman ve îslâma zıt olarak, doğrudan doğruya küfür tarafından girişilen ve doğrudan doğruya küfrün kendisi olan putlaştırmalara ait (psikoloji) arasında fark yoktur.
Gerçek mürşid, her şeyden önce bu hâle, samimiyetsiz sözlerle değil, müridlerine üflediği fikirle, ruhla, zahirî ve bâtmî ilimle, terbiye ve disiplinle mâni olandır.
Müridine bak, şeyhini tanı!

ÖLÇÜLER:
Velîlerin derece ve mertebelerini tâyin ederken sımsıkı muhafaza edilmesi gereken umumî ve temel ölçü, «had» mefhumunu anlamaktan ibarettir. Din, bir ıbaştan öbür başa hadler tablosundan ibarettir ve aynen Abdül-hakîm Efendi Hazretlerinin tabiriyle:

«— Edep, hadlere riayet etmefk demektir, en büyük edep ise İlâhi* hududu muhafaza etmektir.»
Resuller de kıyasın içinde olarak bütün mahlûklar Allaha ve onun yarattığı derecelere karşı birer had ile çevrilidir. Hiçbir had ile mahdut, hiçbir hükümle mahkûm, hiçbir kayıtla mukayyet olmayan yalnız Allah'tır.
Dedik ki, Resullerin de bir haddi var. Bu had, ancak İlâh' zât ve kudretin sınırladığı son çizgi..- Onlara, Allah dememek şartiyle ne denilse ve hangi büyüklük izafe edilse azdır.
Sahabîye nebî dememek ve yalınız nebilere mahsus vasıfları kondurmamak şartiyle ne denilse az...
Velîleri de asla sahabî, hususiyle nebî ve resul vasıflarına ve mertebesine yükseltmeden, bu sınır içinde istenildiği gibi yüceltmek caiz...
Bu ana ve temel ölçüden sonra, velîlere ait, kökler: bâtında, fakat alâmetleri zahirde şu vasıflar gelir:
1 — Anahtarın kumdaki yatağiyle kendisi arasındaki mutabakata eş, her hâli, her sözü, her hareketiyle tam bir şeriat uygunluğu...
2 — Yine A'bdülhakîm Efendinin «mevzuunu bulamaz ki ıben desin...» şeklinde belirttiği gibi, en küçük benlik korkusuna yer vermeyen ve bunu bilhassa sahte tarafından bir kelime oyunu halinde göstermeyen halis bir mahviyet...
3 —Keramet izharından, vücudunu kafes arkasında güneş bile görmemiş bir bakirenin herkes içinde sırtından (gömleği düşmüşçesine duyacağı hicaba benzer bir duygu, utanç sahibi olmak... Keramet velîlerde ya ihti-yarsızca, îlâhî iradeyle meydana gelir, yahut yine İlâhî iradeyle, maslahat icabı olur; ve asla, makinenin düğmesini çevirip çarkını işletircesine şahsî ve keyfî bir tasarruf ifade etmez.
4 — Muhteşem bir heybet ve temkin... İlâhî iradeye bağlı olmaktan gelen bir teslimiyetle, dünya işlerinden uzaklık ve hak yolunda olsa bile hâdiseleri zorlama mizacına yabancılık...
Bu nokta, gerçek kemâl ehlini sahtesinden ayırd edici başlıca vasıflardan fcirini gösterir ve cemiyet meydanında ulu-orta bayrak açan ve çok defa başarısızlığa mahkûm hareketlere girişen tiplerle, İlâhî irade karşısında temkin ve teslimiyet sahibi kâmiller arasındaki derin farkı ortaya koyar. Kimse, İlâhî iradeyi bilemiyeceğine göre ona zıt bir davranışta bulunmamak için her türlü hamleden uzak olmak mânâsına gelmiyen bu temkin ve teslimiyet, aynı zamanda ne kötülüğe rıza, ne de cemiyet alâkasından tecerrüt gibi bir tesirle de izah olunamaz; belki Allah ile velîsi arasında son derece mahrem ve gözlerden nihan bir sır belirtir. Daima Abdülhakîm Arvasî'-nin tabiriyle tesbit edelim: «Allah sırrını emmine verir; , bilen söylemez, söyleyen de bilmez!»... Tekrar edelim ki, kendilerini âlemin ıslahına memur gören ve telâş içinde birtakım hareketler peşinde koşan şöhret hırslısı insanların nefsanî hâllerine nispetle, bu harikulade bir heybet içindeki temkin ve rıza tavrı, velîye ait başlıca alâmettir. Din dâvasında cemiyet içi mücadele makamı ise ayrıdır ve ermişlik iddiasına geçmemek şartı altında mübarektir.
Biz, işin işte bu amelelik cephesindeyiz.
Ve bu esaslardan sonra Allah Resulünün kâinat çapında muazzam ahlâkından tam bir nasip...
Şimdi ıbütün aydın müslümanlara tavsiyemiz şudur ki, hendesî bir sarahatle çizgileştirmeye çalıştığımız bu esasları ellerine birer kimya kâğıdı emniyetiyle alsınlar ve karşılarına, ya kendisinin, ya etrafının velilik id.-diasiyle çıkacak insanlara tatbik etsinler; hemen gerçeği göreceklerdir.
Sırası gelmişken, bir şahsın kendi kendisine velilik kondurmasmdaki felâketi, velîler sarayının sultanlarından Şah-ı Nakşibend Hazretlerine ait teşhisle ifade edelim :
«— Birinin velî olduğuna dair en küçük îma ve işareti, hayz ve nifas vakti bir kadının, kendisini kanlı doniyle damdan teşhir etmesinden beterdir!!.»
Düşünün, gerçek velîye düşen hicap ve ismet ne kadar derin!.
Velî, bu dünya ile meşgul görünürken bile öyle bir huzurdadır ki, hiçbir işle şer'î alâka sınırları dışında alâkalanmaz ve «mânâsız sualin lüzumsuz cevabını» vermez. Konuşurken, gülümserken, yemek yerken, herhangi bir dünya işi görümken o hâl üzerinde olmadığı ve gaipler âlemine bakan gözlerini bu âleme zorla çevirdiği, bütün bu hâlleri de asıl halini örtmek için yaptığı, derince bir göz için besbellidir. İşte velînin üzerinden bir ahenk gibi tüten, bir nağme gibi yükselen bu hâldir

ki, onun şehadet-namesidir; ve erbabınca, altın veya bakırı bir bakışta kestiren bir kuyumcu kesinliğiyle açıktır.
Bir yerde, şeriat inceliklerinde laubali, üzerinden benlik kokuları gelen, velilik iddia edici ve keramet satıcı, gözü dünyada ve güya dünyanın ıslahında, usulü telâş ve didinme ve gayesi isim ve şöhret, birini gördünüz mü, rahatça hüküm mührünü basabilirsiniz:
— Bu adam bir velî değil, ancak bir denîdir!

BÜYÜK VELÎ:
Aibdülhakînı Arvâsî Hazretlerinin şahsiyetleri vesilesiyle, müslümanlar. hattâ şuna veya buna mensup olanlar için son derece faydalı (gördüğüm bu ince noktaları yerli yerine oturttuktan sonra iddiama gelebilirim:
Yukarıdaki incelikleri kendisinden öğrendiğimiz, sonra da kendisini bu inceliklere ayniyle mutabık bulduğumuz ve daha sonra bütün bunları sayelerinde ilmî tahkike erdirdiğimiz Abdülhakîm Efendi, devrinin, en büyük velilik makamı olan «Kutb-ül - îrşad»ı idi ve ikinci
Dünya Savaşının dördüncü yılında, bir bakıma, vatanın en mazlum ve mahzun ferdi olarak fâni hayat perdesini araladı ve ebedî hayat iklimine geçti. Hem de nasıl?.. Sırası gelince göreceksiniz.
Herkesçe bilinse de kaydetmenin zamanı gelmiştir ki, bahsi üzerinde durduğum Büyük Velî benim şeyhim ve mürşidimdir ve birçoklarmca taraflılık, yâni hakikate uzaklık sayılacak olan bu hususîlik, beni, hüzünle karışık bir çetinliğe sürmektedir. Bu bahsin başında işaret etmiştim ki, kişinin şeyhine bağlı olması ve onu yüceltmesi her fert için tabiî, hattâ zarurîdir; elverir ki bu yüceltiş hak ve hakikate dayalı olsun... Bu hakkı her mün-tesip için kabul ettiğime göre, bir mürşide bağlı olmak, ona ait görüşünde ille hatalı olmaya değil, bağlı olduğu şeyin keyfiyetiyle iç içe, ya tam bir bâtıla, yahut apaçık bir hakka götürür diyebilirim: Şu hâlde, mîzan ve imtihan unsurlarını peşinen ortaya sermiş olarak, benim, Abdülhakîm Arvâsî 'bahsinde, onun teveccühüne mazhar olmuş biri sıfatiyle hakikati kaybetmiş olmam ihtimaline değil, hakkı ve en yakın mesafeden görüp görmediğime dikkat etmelidir.

HAL TERCÜMELERİ:
Birinci Dünya Savaşından sonra İstanbul'a gelişleri ve Eyüpsultan tepelerindeki (Gümüşsüyü) dergâha yerleşmelerine kadar hayatlarını bizzat kendi lisanlarından, iktibas edilmiş olarak göz önüne serelim:
Kendilerinin «zamanın arifleri sırasında» diye kaydettikleri Hüseyin Vassaf Halveti isimli bir zât, «Sefine -tül - Evliya : Velîler Gemisi» adı altında bir eser yazmak istiyor ve eserine Abdülhakîm Efendiyi de almak dilediği için hâl tercümelerini öğrenme gayesiyle huzurlarına baş 'vuruyor.
İlk sual: O
— İsimleri?.
•— İsmim ve âlemim Abdülhakîm... Böyle nadir ve garip bir isimle adlandırılmamda sebep, zahirî ve bâtını faziletleri seyyidlik şerefiyle birlikte evlâdında toplanmış görmek isteyen pederimin yüksek bir din âlimine ait ismi çocuğuna yakıştırmasıdır. Bu zât, Hindistan'ın Siyal-kût şehrinden, telif ettiği eserlerle İslâm âlemini ıher yönüyle ışıklandırmış olan Abdülhakîm Selkûtî Hazretleridir. Ayrıca bu isteği kamçılayan garip bir tesadüf de, dünyaya geldiğim gece, evimize Seyyid Abdülhakîm isimli bir zâtın misafir olmasıdır ki, kendisi Abdülkadir Geylânî Hazretlerinin onikinci oğlu ve o vakitler Irak ve İslâm beldelerinin kemâl ve fazilet mihrakı Seyyid Tâhâ Hazretlerinin küçük biraderi... Pederim, içindeki isteğe bu tesadüf eklenince hemen «Abdülhâkim» adını bana uygun bulmuş... Pederim bu iki vesileli hayır yorumu, 1295 Hicrî senesi Ramazanının onbeşinci salı gecesinde gördüğüm bir rüya ile .kendisini gerçekleşme ümidini verdi. Rüyamda Allah Resulünün nur çağlayanı güzellikleriyle karşılaşmış ve din meselelerinin en incelerinden birine ait bir suale cevap vermeye davet edilmiştim. Rüyamı babama anlatınca «Abdülhâkim» isminin secilisindeki istek ve bu ismin belirttiği mânaya karşı ruhunda büyük bir ümit pırıldadı ve hem iç, hem dış kemâl yolunda gereği gibi yetiştirilmem için elinden geleni ardına koymadı.

— Mahlesleri?..
— Bütün memleketçe, yüceltme vasıflarından olan e-fendi, hoca, şeyh gibi tâbirlerinden ayrı olarak ailenin yaşça ve bilgice büyüğüne «Seyyid» denilmesi âdet olduğundan, âcizleri de bu kelimeyle anılıyordum.
— Lâkapları?..
— Lâkap olarak kullanılan «mazur-u nazar-ı pîran-ı kiram: Keremli pirlerin nazarlarına görünen» terkibidir. • Lâkaplandırma sebebi; merhum şeyhin lütfen kalemleriyle yazdıkları mektubun tepesine kaydedilen teveccüh satırları olup dua telâkki edilerek kullanılmıştı. Sonraları, Kadirî tarikatinden Bağdat Telgraf Başmüdürü, Alb-dülkadir-i Geylânî âşıkı Şakir Efendinin, !Gavs-i Âzamin nurlu kabrinde murakabeye dalmış otururken size bir mühür hediye etmek ve mührün bir yüzüne o ibareyi yazmak emrini aldım!» diyerek lâkaptaki esrar ve hikmeti teyid etmiştir. Oradan gelen mührü şimdi kullanıyorum. Mühür oldukça kıymetli Necef taşmdandır ve üç yüzlüdür Bir tarafında, lâkabım olan «manzur-u nazar-ı pîran-ı kiram Esseyyid Abdülhakîm likülli emrin fehîm», daha ö-bür tarafında «Esseyyid Abdülhakîm» yazılıdır. Mühür, Irak şeyh ve âlimlerinin kullandıkları mühürlerden daha büyükçedir. Onu hâlâ, iyiye ve hayra yorarak imza makamında kullanıyorum.
— Doğum tarihleri?
— 1281 Hicrî yılının Şevval ayında doğmuşum.
— Doğdukları yer?
— Vaktiyle Hakkâri, şimdi Van'a bağlı, 2800 metre yükseklikte, hava ve suyunun güzelliğle tanınmış Başkale kasabasında doğmuşum.
— Pederlerinin ismi ve kimliği?
— Pederim merhum Seyid Mustafa Efendi... Kendisinin ilk çocuğuyum! Nakşî. tarikatı şeyhlerinden, din ve ilim neşri yolundaki gayretleri ve cömertlikleriyle maruf, şeriat ölçülerine bağlılıkta fevkalâde titiz, malını ve canını Kâinatın Eefendisi uğrunda feda etmekten çekinmez bir zât...
— Aile isimleri?
— Hülâgû Hanm Bağdadi istilâsında Kürt beldelerine hicret eden ve anne tarafından Gavs - Âzâm'm akrabalı-ğiyle müşerref, zamanının kutbu ve allâmesi Şeyh Kaasım Bağdadî'ye bağlı, Arvâsi isimli ailedeniz. Cedlerim, Bağ-daddan büyük bir aileyle ve Gavs'in evlâd ve torunlariyle,
ayrıca Abbasî halifelerinin etrafına dağılmış bazı kadınlar ve çocukalariyle Musul taraflarına göç etmişler... Orada, Emevîlerden kalma Büyük Cami mahallesinde Seyid Hüseyin Ulvi'nin evinde birbuçuk yıl misafir kalmışlar... Garip ve esrarlı bir tesadüf olarak, ben de, Birinci Dünya Savaşı başlarında Van'dan hicret ederken aynı yerde, bir buçuk yıl, kalabalık bir aileyle misafir kaldım. Ceddim, Musul'dan Urfa'ya, Urfa'dan da Bitlis vilâyetine bağlı Şirvan köylerinren birinde ailesini bıra-raik üç erkek evlâdiyle Mısır'a geçiyor ve orada uzun zaman Câmi-ül-ezher külliyesinde müderrislerin reisi sıfatıy-le ilim neşrediyor. Oradan Hicaza yedinci defa olarak gidip Medine'de ebedî vuslat sarayına göçüyor ve Hazret-i Osman türlbesinin cenup tarafından ve türbeye 3 zürra mesa-safede bir noktaya dem ediliyor. Büyük oğlu Kutup Muhammet unvanını alan Molla Mehmet Arvasî, Abbasiye
ailesinden arta kalan Hakkâri beyliklerinin merkezi Çö-lemerik kasabasına giderek İbrahim Hanın kerimesi Fâ-tıma ile evleniyor ve oradan Van şehrinin cenubunda, Yüksek dağlar arasında, geçidi zor bir yere bir köy kuruyor. Bu köyde büyük dergâh ve iki katlı bir cami bina ederek oraya ismini veriyor: Arvas... İşte onun nesli, bu köyde, 600 sene kadar ilim neşretmiş ve Kaadirî tarikatının
çerçevesinde din ölçüleri ve inceliklerinin o civarda merkez olmuştur. Öyle ki, o zaman Hicazdan Irak'a kadar en çetin din meselelerinin çözümlendiği başlıca yer burası olmuştur. 3000 kadar yazma kitapla bir kısım müelliflerin eserleri, kendilerinden kalan, her nevi ilim ve fenlere ait büyük bir hazine olup yazık ki Birinci Dünya Savaşında Ruslar tarafından yakılmıştır. Bu eserleri inceliyecek üstün âlimler ve hikmet sahiplerinin hayret ve taaccüple parmaklarını ısıracaklarına şüphe yoktu.

«Arvas» isminin dağ adından geldiği ve Arapça olduğu kabul edilebilir. İşte o zamandan şimdiye kadar bu köyden yetişen din ve tasavvuf kahramanlarına «Arvas seyyidleri» ismi verilmiştir.

—Yetiştikleri saha?

— Kürt beldeleri, yâni Van vilâyetinin doğusunda ve İran sınırında kalan geniş bölge, yetiştiğim sahadır.

— Nerelerde ve kimlerden ilim tahsil ettikleri?..

— Çocukluk yaşlarımda memleketim olan Başkale kasabasının İptidaî ve Rüşdiye mekteblerinde tahsil ettim. Sonra, o zamanlar ilim ve irfan merkezi olan 'Irak'ın muhtelif beldelerinde yüksek âlimlerden sarf ve nahiv, lügat, mantık, münazara, vazı beyan, maâni, bedî; kelâm; İlâhî ve tabiî hikmetler, riyaziye, hendese, hesap, ıheyet; tefsir, hadis, Şafiî ve Hanefî fıkhı; fıkıh usulü, tasavvuf gibi dersleri büyük ve derin bir alâka ile zaptettim 1300 Hicrî yılı başlarında da memleketime döndüm. İlim tahsili esnasında ciddî surette riyazet ve nefs nıücaıhedesiyle sofiye yolunda savaşmaktaydım. Memleketimize mevcut medreselerden ayrı olarak, bana miras kalan mallardan bir medrese yaptırdım ve mevcut kitaplara ilâve suretiyle zengin bir kütüphane kurdum. Talebenin yiyeceği, giyeceği, yatacağı, yakacağı tarafıma ait olmak üzere de o medresede 20 yıl ders okuttum. Bir çok ilim ve zekâ sahibi insan yetiştirdim. Bunları gönderdiğim yerler adetâ irfan nuriyle doldu. O civarda medresemiz ilim fey-ziyle şöhret buldu. Medresemizden mezun olacak ilim a-damlarmın okumalarına mahsus kitapları İstanbuldan getirtiyordum. Medresemin bağlıları bu kitapları aşiretler ve kabilelere gönderip onları ilim nuriyle aydınlatırlardı. Mezunlarımızdan bazıları, vilâyet ve kaza merkezlerine müfti olarak kabul ediliyorlardı. İçlerinden muhtaç olanları, ev eşyalarını tedarik ederek evlendiriyordum. Iranın sınır boyundaki halk, bu gayretler sayesinde Sünnîlikte devam ediyorlar ve kendilerini görenler, İslama bağlılıkları karşısında hayrete düşüyorlardı. Bu faaliyet devam eder ve din ilimlerinin incelikleri üzerinde derinleşirken bir taraftan da tasavvuf ve sülük yolunun istiğrakiyle iç hayatımı yaşıyordum. Kardeşlerimin yardım ve alâkalarıyla, ev işlerinden tamamen uzak, dünya hâdiseleri ve aile gailelerinden elimi çekmiş bulunuyordum. Bir kaç defa icazetler verdim. «Mutavvel», «Tasavvurat», «Tasdikat» ve benzeri kitapları çok okuttum. Bizim tarafın okutma usulü bambaşkaydı. Şöyle ki, her talebe yalnız olarak, gece, hücresinde saatlerce çalışmakla mükellefti. Hocanın huzurunda da ferdî olarak bulundukları olurdu. Karşılıklı münazara ve rnubahase tarzında öğleye kadar ders, öğleden akşama kadar da yine ders... Çok defa zaman olurdu ki, sabah namazından sonra hemen derse başlanır, öğle ve ikindi namazları ders içinde kılınır ve böylece akşamlanırdı. Bizde tatil yoktu. Talebenin ihtiyaçları da Evkaftan değil kendi malımızdan görülüyordu. Mezunlarımızın hepsi ıbu şekilde yetişmişler ve sonra hâdiselerin şevkiyle dağılıp gitmişlerdir. Biraderim Tâhâ ve öbür kardeşlerim ve yakınlarım Birinci Dünya Savaşında bir kısmı şehit olarak ölmüşlerdir. Geriye küçük bir kısım kalmışsa da geçim şartlarından acze düştükleri için şevkleri sönüp gitmiştir. Kitaplarımız düşman tarafından yakılmış, medreselerimiz harab edilmiş, memleketimiz baykuş yuvası olmuştur. Talim ve terbiye devremizde insan takatinin üstünde denilecek derecede çalışıyorduk. Bize kuvvet veren, bâtın yolunun nuruydu. Kuvvetin en büyüğünü de biraz evvel bahsettiğim rüya teşkil ediyordu. Şimdi rüyayı taf-silâtiyle anlatayım O zamanlar yer yüzüne bâtın nurunun indiği noktalardan başlıcası bildiğimiz, Seyyid Tâhâ Hazretlerinin vatanı ve medfeni olan Nehri isimli kasabada zahirî ve bâtını ilimleri tahsil ile uğraşırken Ramazana tesadüf eden vaktimi pederimin huzurunda geçirmeyi dileyerek memleketime dönmüştüm. Ramazan ayının on beşinci salı gecesi, rüyada Allahm Resulünü gördüm. Yüce bir taht üzerinde risalet makamında oturmuşlardı. Nazarlarım ve heybet ve celâl levhası 'karşısında dehşete batmış, yere bakarken, arkamdan bir kimse, yavaş yavaş, huşu içinde, sağ tarafıma yanaştı. Göz ucuyla taaccüp içinde baktım. Kısaya yakın orta boylu top sakallı, aydınlık alınlı bir zat... Bu zat sağ kulağıma, işitilmiyecek kadar hafif bir sesle, fıkıh ilminin hayz meselelerinden bir sual sordu: «Hayz zamanında 'bir kadın, camie girmeğe mezun değilken, iki kapılı bir camiin bir kapısından girip öbür kapısından çıkmakta şer'an serbest midir?» Allah Resulünün heybetlerinden büzülmüştüm. Aradaki mesafe, ses işitilemiyecek kadar uzak olduğu halde «Şeriat sahibi hazırdır!»

diye cevap verdim. Maksadım, şeriat sahibinin huzurunda kimsenin din meselelerine el atamıya-cağını anlatmaktı. Şeriat sahibi, ses işitilemiyecek bir mesafede bulunmalarına rağmen cevabımı duydular. «Durmadan cevap veriniz!» diye üst üste iki kere emir buyurdular. Hattâ Peygamber fermanının iki kere mi, üç defa mı olduğunu tamamiyle kestirememiştim. Ertesi günü, öğle namazı vaktinde merhum pederimin camie gelmelerini bekliyerek yolları üzerinde durdum. Bir şeyin arz edilmesi için durduğumu hissettiler. Rüyayı anlattım. Yüzlerinde bir beşaşet, sevinç zuhur etti. Rüyayı şu yolda tefsir ettiler: «Seni müjdelerim! Âlemin Fahri seni mezun ve din meselelerini tebliğe memur buyurdular. İnşaallah âlim olursun! Bütün gücünle çalış!»... Babama «Kâinatın Efendisi huzurunda, ıbunca din meselesi dururken bana hayz bahsinden sual açılmasına sebep nedir?» diye sordum. Şu cevabı verdi: «Hayz 'bahsi fıkıh meselelerinin en zoru olduğu için, böyle bir sual, senin ileride din ilimleri bakımından çok yükseleceğine işarettir.» Bu: rüyadan sonra, 10 sene müddetle, Cuma gecelerinden başka hiç tbir geceyi yorgan altında geçirdiğimi hatırlamıyorum. Sabahlara kadar dersle uğraşıp insanlık icabı uykuyu kitap üzerinde geçirirdim. İcazet aldıktan sonra bile bu rüyanın şevki beni yürütmekte devam etti. Aradan 25 sene geçti ve 1315 Hicrî yılının haccmı yerine getirmeden evvel nurlu ve ıtırlı Peygamber hücresini ziyaret etmek nasib oldu. İskenderiye'den deniz yoliyle bize zevcesiyle birlikte yoldaşlık eden Hacı Ömer Efendi isimli bir zat vardı. Onunla beraber bir gece, mübarek Rav-zada, akşam namazından bir iki saat ileriye kadar, yüzümü saadet şebekesine döndürmüş, zahirî ve manevî nur içinde iki büklüm beklerken sağ tarafımdaki Hacı Ömer Efendi kulağıma eğilip fısıldadı: «Refika şu anda özür sahibidir. Peygamber Mescidini ziyarete gelemez. (Bâb-üs-Selâm) dan girerek Peygamber huzurunda bir selâm verip (Bab-ı Cibril) den çıkmasına şer'an müsaade var mıdır?» 25 yıl evvelki rüya o anda hatırıma geldi ve haşyetle sarsıldım. Hacı Ömer Efendinin yüzüne baktım ve rüyama girenin 0 olduğunu anladım. Rüyamı düşünerek «Bu sualin cevabına mezun olmak şöyle dursun, belki memurum!» diye mukabele ettim. Ancak, rüyada cevabımı huzurda vermeğe cesaret edemediğim gibi, o anda da huzurda bulunduğumuzdan cevap vermekte mazur olduğumu bildirdim. (Bab-ı Rahme) den dışarı çıktık ve ben-hem meseleyi cevaplandırdım, hem de rüyayı tafsilâtiy-le anlattım.

Noktası noktasına zuhur eden rüya, merhum pederimin tâbir ve tefsirine göre benim ilim tahsiline teşvik edilmemi hedef tutuyordu. Bu rüyadan sonra tahsil yolunda elde ettiğim yepyeni bir idrâk ve en ince meşeler üzerinde kalbime dolan anlayış o derece terakki etti ki, tarifi kabil değil... Bâtın terakkileri de bir arada devam etti. Bu rüyanın semeresiyle, geceli gündüzlü çalıştıkları halde mesafe alamayan ilim talihlerinin önüne geçtim ve kendileriyle temasım neticesinde onların en yüksek tahsil müesseselerinden geçmiş olanları aştıklarına şahit oldum.

Sual:

— Tarikata nisbetleri nasıldır? Kimler ve hangi kollara bağlıdırlar?

— Babadan oğula bütün soyumuz, Hazreti Ali'den intişar eden Muhammedi nurun Kaadirî ve Çeştiyye tarikat-lerin en büyük şeyhleri imişler... O tarikatlerin ölçülerine göre Kürdistan halkını yetiştirirler ve Allaiha yakınlık derecelerine erdirirlermiş... Ve ıbağlı oldukları yola ait bir çok muteber kitap telif etmişler... Nihayet hakikat güneşi Mevlânâ Halid Hazretleri zuhur edince Hüseynî Seyyidler ismini taşıyan Arvâsî sülâlesinin büyükleri, üstadın eteğine yapışanlar arasında yer almışlar...Bu fakir de 1295 eylül ayında, o koldan gelen Seyyid Tâhâ Hazretlerinin üstün halifesi Seyyid Fehim Hazretlerine bağlanmak ve nurlarıyle şereflenmek gibi bir mazhariyete erdi. Yaşça küçük ve ruhça olgunlaşmamış olduğum halde hatim ve teveccüh halkasına girmeğe mezun oldum.

Aldığım ilk emir, tevbe ve istihare oldu. İstihare gecesinde gördüğüm rüyadan, mürşidleri tarafından kabul e-dildiğime ait mânayı kokladılar. İstiharede gördüğüm rü-• ya: Seyyid Tâhâ Hazretleri, camide, halifeleri Seyyid Fehim Hazretlerine şu emri veriyorlar: «Aibdülhakîm'i al, lâtifenin çeşmelerinde kendi elinle ve tamamiyle yıka. İkimize de imam olsun!..» Seyyid Fehmi Hazretleri beni alıyor, emir âlemine ait beş latifenin çeşmelerinde çıplak yıkıyor. Ben de bir elime

onun omuzuna koyarak sağ yağımı benim için serilmiş olan seccadeye bırakıyorum. Rüyanın tabir ve tefsire muhtaç olmayan açıklığı, ayrı bir İlâhi lütuf ve namütenahi bir ihsandı. Bu ihsanın şevkiyle ve bütün bir aşkla ilim tahsil ederek bâtınımı nurlandırmaya çalıştım. Zahir ve ibâtın yolundaki çalışmalarım da biri ö-bürüne mâni olmayıp, aksine yardımcı oldular. Zahir ilimlerinde 1300 senesinde icazet aldığım gibi 1305 yılının haziran ayında da bâtın yolunun halifeliğiyle şereflendirildim. Nakşi tarikatinde 1000 tarihinden sonrakilerin ilk asırdakilere benzer olduğuna dair ihâdis işaretleri bulunduğundan ve Nakşîlikten mezun olanlar Kübreviyeye, Sühreviyeye, Kadiriyye ve Çeşityye tarikatlerinden de mezun sayıldığından ben de 'bu beş tarikatten mezunum. Sülük arzu eden, hangi yolu tercih ederse, Allahm inaye-tiyle onu dilediği yoldan yetiştirir ve geliştiririm.

Allaha hamdler olsun; Nakşı yolu, en yakın en kolay, en anlaşılır, en uygun ve en sağlamı olduğundan daima tercih edilmiştir.

1325 haccinde. mürşitlerin kafile başı olan Şeyh Ziya Masum'un yüksek iltifatlarına mazhar olarak mürşidim tarafından beş tarikatte bir kere daha mezun kılındım ve hakkımdaki lûtfun çoğalışına işaret olarak Uveysiyye tarikatinde de izin ve hilâfetle nimetlendirildim.

— Şeyhleri ve silsileleri?

— Mürşidim Seyyid Fehmi Hazretleri... Ondan sonraki silsile, Seyyid Tâhâ, Mevlânâ Halid, Abdullah Deh-levî, Mazhar-ı Can ü Canan, Seyyid Nur, Şeyh Seyfettin, Şeyh Mehnıed Î.Iasunı, İrnam-ı Rabbani, Hoca Muhammed Baki, Mevlânâ Hacegî, Derviş Muhammed Hoca Muhammed Zahid, Abdullah Ahrar, Yakup Çehrî, Alâaddin At-tar, Şâh-ı Nakşiibend, Emir Külâl, Hoca Ali Ramitenî, Şeyh Mahmud Encir Fagnevî, Hoca Arif Reyvegerî, Abdülhalik Gucdevanî, Yusuf Hamedanî, Bayezid Bestâmî, Câfer-i Sadık, Kasım -bin Muhammed bin Ebubekir, Selmân Farisî, Ebû Bekirüssıddık kutuplarına uğrayarak yaratılmışların en faziletlisi olan Allah Resulüne erişir. — ¦ Neseb meselesi?

— O da her basamağı bizce malûm ve mazbut olarak Şehitlerin Efendisi Hazreti Hüseyin vasıtasiyle Peygam-> ber soyuna kavuşur.

— 1335 (1915) nisan ayında geldim. İstanbul'a gelişimin sebeplerini tafsilâtlı şekilde bildirmek isterim. Tâ ki, o zaman çok küçük yaşta olan ve nereden, nasıl geldiklerini bilmeyen aile yakınlarımıza ve onların çocuklarına bu bilgiler tarafımdan yadigâr kalsın... Şöyle ki: Vatanımız bulunan Başkale kasabası, bir zamanlar derebeyliği ve sonra Hakkâri vilâyetinin merkezliğini muhafaza etmişti. Nihayet Hakkâri vilâyetinin ve sonra sancağının merkezi içen Birinci Dünya Harbinin başlarında Rus askeri İran tarafından gelerek oraları istilâ ederken yurttaşlarımız Ermeniler silâhlandılar ve Müslümanların mallarını yağana etmeğe koyuldular. O sırada bizim evimizi de tamamiye soydular ve hiç bir şey 'bırakmadılar. Kışın başlangıcı sıralarında, aile efradımız, yakındaki dağ ve köylere kaçıp sığınmaktan başka çare bulamadılar. On gün sonra İlâhî inayet eseri olarak kasaba geri alındı ve ailece oraya dönüldü. O kış, malsız ve imkânsız olarak günü gününe yaşadık ve bin zorlukla bahara girdik. O sene. Mayıs'm ikinci pazar gününe tesadüf eden Receb ayının birinci günü akşamı, düşman kasabamıza bir saatlik mesafeye yaklaştığından hükümet tahliye emrini verdi. Tekrar dağlara ve çöllere düştük. Mayısın 12 nci günü evlerimizi, akaretlerimizi, çarşılarımızı, medreselerimizi. ¦ camilerimizi tamamiyle yakıp kül ettiklerini haber aldık. Bu vaziyetten sonra bize hicret yolu göründü. Düşman istilâsına devam ederek Van taraflarını işgal altına aldı. Van'ın şimal cihetinde bulunan bâzı Kedânî aşiretleriyle-Ermeniler ayaklandılar ve dünyanın yaratılışından beri görülmedik zulüm ve vahşetlere yol açtılar. O sırada hicret edenlere cenubu garbı istikametinden bir firar yolu aramaktan gayri hiç bir tedbir düşmez oldu. Bu istikamete yol veren bir derenin iki yanındaki düzlükte, çoğu kadın ve çocuk o kadar insan birikti ki, bir kaç ordu kadar kalabalık belirtiyordu. Eli silâh tutanların hemen hepsi Erzurum taraflarında ve cephede olduğu için bu kalabalık, tam bir ana - baba günü manzarasiyle müdafaasız kimselerden ibaretti. Kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlardan bu müdafaasız küme iki kısım olarak, biri Musul istikametinde çekilirken, öbürü civar kasaba ve köylere sığınmayı tercih etti. Ermeni fedaileri bu perişan muhacirleri takip ediyor, genç

kız ve kadınların çoğunu esir edip götürüyor, büyük bir kısmını şehit ediyor ve elde kalan silâh ve eşyayı topluyorlardı. Zaho'nun dağ ve çöllerinde-muhacirlerin yüzde yetmişi açlıktan can verip ve hattâ hayvanlara ve kuşlara yem oldular. Hükümet o günün parasiyle muhacirlere adam başına 3 kuruş tahsis ettiyse de uğranılan yerlerdeki memurlar bu paranın üçte ikisini nefslerine ve ancak üçte birini muhacirlerden kendi' adamlarına dağıtıyorlardı. Memleketinde hanedan seviyesinde ve zengin olanlar hicrette mahv ve perişan oldular. Aşağı tabakadan olanlarsa memurlarla anlaşarak keselerini doldurdular.

Muhacirlerin yüzde sekseni mahv ve telef oldu. Yüzde onu Anadolu'nun muhtelif yerlerinde kendilerine iş bulabildiler. Geri kalan yüzde onu da ancak dönebildiler. Bizimle beraber Givardan Şemdinan'a ve oradan Ravan-

dız'a kadar tam 29 gün ihtiyar kadınlar, küçük çocuklar, ıssız çöl ve dağlarda, elimize ne geçerse kemirip Haziranın birinci gecesi Ravandız'a hepimiz aç olarak girdik. Bir çokları memedeki çocuklarını sulara atmış, biraz daha büyüklerini de kucaklarına ıbirer parça ekmek bırakıp, dağlar, kayalıklar içinde bırakmışlardı. Bunların hemen hepsi öldü. Memleketimiz soğuk iklimlerden olduğu hâlde Revandız gibi harareti 40 dereceden ziyade bir yerde 900 gün oturduk. Eylülün 2 nci günü Erbil'e çoğumuz hasta olarak girdik. Kardeşim Seyyid İbrahim Efendiyi kara toprakta Allahm rahmetine bıraktığımız gibi, Şeyhler Hanedanı adını alan 9 erkek kardeşi ve 4 amcamın kız ve erkek en değerli fertlerini Erbil ve civarında toprağa verdik. O sene Kurban bayramının arefesine rastlayan Ekim ayının 9 uncu günü Musul'a vardık. Musul şehrinde ıbâzı ileri gelen Müslümanlardan gördüğümüz yardım ve iyilikleri ancak Allahm ilmi ihata edebilir. Gavs-i Âzam Hazretlerinin civarında sakin olarak Bağ-dad-ı yurt edinmek emelindeydik. Fakat o civarda İngilizlerle muharebe azgın hâlde olduğundan Musul'u bırakamadık. Bağdad'm istilâsında hicretimizin ikinci yılı ve Musul'da ikametimizin 18 inci ayı dolmuştu. O sıralarda kıtlık şiddetlendi ve bize yeniden yol göründü. Nüfusu 150 ye varan ailemizden bakiye 66 kişiyle Adana'ya geldik. 18 ay kadar da Adana'da yerli din ve ilim adamlarının yardımlariyle geçinerek ömür sürdük. Haleb'in düşman eline geçmesi üezrine Adana'nm da düşmesi ihtimaline karşı bu defa ailemizden Adana'da toprağa verdiklerimiz haricinde 29 nüfusla Eskişehir'e ulaştık. 1335 (1919) yılı Nisanının ortalarında Bursa'ya gitmek üzere İstanbul'a geldim. O zamanın Evkaf Nazırı tarafından Eyüp Sultanda Yazılı Medresede barındırıldık. Perakende aile fertlerini Allahm inayetiyle orada toplayabildim. Böylece İstanıbul'a, daha evvel bir hesap sahibi olmaksızın İlâhî şevkle gelmiş ve yıllarca süren mihnet ve merakkat devresini kapatmış oldum. Bütün bunlar Mustafa Sabri Efendinin Şeyhülislâmlığı zamanına tesadüf etti.

— Kâşgarî dergâhının şeyhliğine nasıl ve ne zaman tâyin edildikleri?..

— 1335 (1919) Ekim ayında, dergâhın şeyhlik, imamlık ve vaizliği yüzer kuruş maaşla, yüksek iradeye bağlı olarak tarafımıza verildi. Tekkede son şeyhlerden Baha Efendinin hasta validesinden başka kimse kalmamıştı. Bu hanımın vefatiyle iberaber tekke iboş hâle geldiğinden harem dairesine kalabalık ailemizle yerleştik.

— Halifeleri kimlerdir?

— Halifelik üç kısımdır: Birincisi, yâni âlâsı mutlak halifelik... Kâmil mürşidi, müşahede makamına varmış üstün vasıflı bağlıları istihlâf eder. İkincisi kayıtlı hilâfettir. İlim, amel ve itikad bakımından olgun ve yetkin gördüğü müridini, mürşid, kayıtlı hilâfetle memur eder ve kendi reyiyle hiç bir şey yapmaz. Bizim de, ıbazı tatbikat bahislerinde, Van'da ve sair yerlerde izin verdiklerimiz olmuştur ama biz büyüklerin izinden gitmekle mükellefiz ve kendi görüşümüze ve zamane icaplarına bağlanmaya mezun değiliz.

— Eserleri?..

— Suallere cevap şeklindeki mektuplardan ibarettir. Bir de Süleymaniye medresesinde Tasavvuf hocalığında bulunduğum için kaleme almak mecburiyetinde kaldığım «Er'Riyaz - üt - Tasawufiyye» adlı kitap ve «Rabıta-î Şe~

rife» risalesi... Bir hadîs gereğince, fazla teliflerden kaçındım ve mektuplara cevap vermekle yetindim.
İşte, Van taraflarında dünyaya gelip, nasıl yetiştiğini, Birinci Dünya Savaşı sıralarında neler çektiğini ve nihayet İstanbula gelerek Eyüp Eultan'daki Kâşgarî dergâhına ne suretle yerleştiğini kendi ağzından dinlediğiniz Es-seyyid Abdülhakîm Arvâsî (Üç Işık) Hazretleri...
1919 yılından vefat tarihleri olan 1943 senesine kadar süren ve hususiyle tekkelerin lâğviyle mazlumluk devresi açılan hayatında ise, kendilerini, tanışma tarihimiz 1934 den başlayarak benim kalemimden seyredeceksiniz.
Esseyyid Abdülhakîm Arvâsî Hazretlerinin asıl çile ve mazlumluk hayatı, Birinci Dünya Harbi sıralarında çektiği maddî acılarla değil, Cumhuriyet devresiyle başlayan manevî ezalarla çerçevelidir. Ve bu manevî ezalar, bıçak gibi insanı göğsünden vuran ve kanını akıtan soydan değil, 'balyozvârî tepesine inen >ve kansız yere seren cinstendir.
îlk iş olarak tekke ve medreselerin lağvı geliyor. Abdülhakîm Efandi Hazretleri de bir dergâh sahibi olduklarına göre acaba bu yasağa karşı vaziyetleri ne olmuştur?
Efendi Hazretleri, hükümetleri daima karşı durulmaz ve kanunları dikine gidilmez kabul etmiş ve İlâhî cilveler önünde teslim olmaktan başka çare düşünmeksizin kanlarını içlerine akıtmış ibir zât oldukları, böylece mazlumluğun en acı şekli olan sabır ve tahammül şiarının mizacını heykelleştirdikleri için, derhal ruhlarının merasim odası kapısını kapatmışlar, perdelerini çekmişler, vefat tarihlerine kadar bu şekilden zerrece ayrılmamışlardır. Artık Eyüp Sultan Gümüşsuyunda, Halici bir tabak gibi seyreden, önü kavuklu mezar taşlariyle çevrili eski Kaşgarî dergâhı ıbinası, mescidli bir ev hâline gelir ve her türlü tarikat tatbikatı dışında bir sohbet çatısından ibaret kalır.
Kendilerini tanıyışımı hayatımın en büyük ni'meti sayan ve her şeyimi kendilerine toorçlu bilen ben, makamlarında «Büyük Kapı» isimli bir eser kaleme almış bulunduğum için oradakileri tekrarlamadan ve sadece mazlumluk cephesinden bir kaç ek göstermek mevkiindeyim.
O eserde kaydettiğim gibi, tekkelerin kapatılması mevzuunda yakınlarına izhâr ettikleri umumî kıymet hükmü şuydu :
«— Hükümet tekkeleri değil, boş mekânları kapattı. Onlar kendi kendilerini çoktan kapatmışlardı.»
Bu muazzam görüş, hem hükümete, hem de o günlerin umumî mânâda tekke ve dergâh tipine ait teşhislerin en güzelidir; ve içinde kapalı olarak, hakikî dergâha ait tes-bit hükmü yatmaktadır.
Ona sorarsanız, Şeyhleri Seyid Fehim Efendi Hazretlerinden sonra (vefatı 19 uncu asrın sonunda) kâmil-i mürşid gelmemiştir. Seyid Fehim Hazretlerine de sorulsa kendi şeyhlerini gösterecek ve bu şekilde Altın Silsile Hazreti Ebu Bekir'e kadar kemâlin devri suretiyle gidecek değil miydi? Nitekim ekmeli mürşide, «fenafillâh» makamına varmış erdiriciye olması gereken «Rabıta» bahsinde, suratlara, kendilerine rabıta edilmesini, «Hayır!» dan ziyade «Evet!» e benzer bir üslûpla reddederler ve silsilenin büyük kolbaşılarmdan Mevlâna Halid Hazretlerine rabıta edilmesini emir buyururlardı. Rabıta edilebilmesi için de Mevlânâ Hazretlerinin şekil ve şemailini anlatırlardı. Fakat biz, bu üslûbun içindeki «Hayır!» kılıklı «Evet!» i sezer, rabıtayı doğrudan doğruya şahıslarına yöneltir, rabıta sırasında şahit olduğumuz bazı tecellileri kendilerine anlatırken de bu defa şahıslarına rabıta bahsinde hiç ses çıkarmadıklarını görürdük. Evet; «Bana rabıta etmeyiniz!» diyen Albdülhakîm Efendi Hazretleri, memleketimizde, o devrin rabıta edilmesi mümkün tek kemal örneğiydi.
Veliliğin bir kimya kâğıdı olmadığına, fakat anlayan, •çile çekmiş bir göze Allah, kimya kâğıdı katiyetiyle velîsini gösterdiğine göre, bu dâvayı bir ispat ve münakaşa mevzuu olmaktan çıkararak, Abdülhakîm Efendi bahsinde tek cümlelik bir kıymet hükmü koyduktan sonra naklimize geçelim :
İşte kıymet hükmü :
Harikalarını ve asıl harika gizlemekte ve keramet saklamaktaki harika ve kerametlerini «Büyük Kapı» da anlattığım Efendi Hazretleri, her haliyle, etekleri altında bütün bir cihan gizleyen ve küfrün en kuduz devrinde gelmiş olmak bakımından derecesi en ileri olmak icap eden o büyük kutuptu ki, hikmetini doğrudan doğruya peygamberlik sırrından devşirici irşad makamının, Abdülhalik Gucdevânî, Şâh-ı Nakşibend, Abdullah Ahrar, İmam-ı Rabbani, Mevlâna Halid ve daha

niceleri gibi üstün temsilcileri arasında mevki sahibi bulunuyor; en büyük hususiyeti de en azgın küfür mevsiminde her kemalin kefaletini şeriatta göstermek memuriyetinde toplanıyordu.
Uydurma Menemen hâdisesi münasebetiyle şeyh ve şeyh bozuntusu kim varsa toplayıp Menemen'e gönderdikleri zaman, Efendi Hazretlerini de, ne tarikat, ne siyaset, dış dünyaya sızan hiç bir faaliyetleri olmadığı halde yakaladılar ve oralara sürdüler. Binbir çile içinde, dimdik, tevekkülle İlâhî iradeyi bekledi ve «Divan-ı Harp» huzurunda olanca müdafaasını, şu harikulade cümleye sığdırdı:
«— BEN ŞEYH DEĞİLİM VE O YÜCE MERTEBEYE LÂYIK OLMAKTAN UZAĞIM; YOK, EĞER ŞEYHLİK DEVRİMİZDE GÖRDÜKLERİMİN HALİ DEMEKSE ONA DA TENEZZÜL ETMEKTEN MÜNEZZEHİM!»
Ve ıberaet...
Lâtin harflerinin kabulü zamanında duydukları hicran hissi, kendilerinde değil, biraderleri Tâhâ Efendi Hazretlerinde tepkisini gösterdi. Bu tepki, küt diye bir kalbin kırılıp durması ve bir hayatın sona ermesidir. Diyanet İşlerinde vazifeli bulunan Tâhâ Efendi, Lâtin harfleri kabul edilince, artık tavan arasına kaldırılması gereken Ibütün bir eski kültür yıkıntısının ruhuna üflediği dehşet yüzünden yaşayamadı, öldü. O bir şehittir.
Şapkaya karşı vaziyetleri de, zahirde, sokağa çıktıkları zaman başlarına bir kasket geçirmek ve bir kenarını yırtarak onu değişik hale getirmekten başka bir şey olmamıştı.
Ve Efendi Hazretleri, daima Eyüpsultan sırtlarmdaki Kâşgarî dergâhında, üç beş yakını arasında, Beyoğlunun Ağa Camii ve Beyazıt Camiinde mücerret din ilmine bağlı dersler vererek ve ateş dolu bâtınlarından dışarıya hiç bir ıstırap sızdırmayarak İkinci Dünya Harbi günlerine kadar geldiler.
Kendilerinin zamaneye bakışlarını görebilmek, devir üzerindeki kıymet hükümlerine muhatap olabilmek için en ileri derecedeki mahremleri arasında bulunmak lâzımdı, taşıdıkları velilik nuru, güvenilmesi gereken insanlar mevzuunda yanıltıcı olmayacağına göre, mahremlerinin yanında rahatça konuşurlar ve Allah sevgisinin dipsiz kafasına ait vecd dolu hikmetler içinde, Allah düşmanlarına düşmanlığın ve «Allah için buğz» un en keskin misalini canlandırırlardı.
Bunları yaparken de hallerinde ne telâş, ne acele, ne lüzumsuz gayret, ne de nefsânî hiddet... Sadece muazzam bir vakar, temkin, heybet ve sorulana sorulduğu kadar mukabele.,.
Ben onu, 9 yıllık temasım süresince hiç bir defa, esnemek, kaşınmak, her hangi bir dış manzaraya takılmak gibi hemen her insana mahsus nebatî fiillerden herhangi biri içinde görmedim. O, mareşal huzurunda ve mareşalin teftiş nazarları önünde, insanlara memur ve daima «hazır ol!» vaziyetinde bir erdi; ve gördüğü en basit işi bile mareşalin gözü önünde yaptığını bilmekten gelen bir dikkat ve şuura sahipti.
İşte «huzur» dediğimiz muhteşem hal!.. O, her an huzurdaydı ve her an huzurda olmanın edep tavrını, her hangi bir insanî ihtiyaç vesilesiyle de olsa, bir lâhza için bile üzerinden attığı görülmüş şey değildi.
İşte velilik şahadetnamesi bu haldir; ve bu hal dışında şehadetnamelerini bizzat kendi elleri ve dilleriyle duyuranlar, velî olmak yerine denîdir.
1943 de ilk Büyük Doğu'ları hazırlamanın buhranı içinde, kendilerini uzun müddet görememiştim. Nihayet ilk sayı çıkınca onu elime aldım ve bir arabaya atladığım gibi doğru Eyübe... Eyüp Camimin kenarından sağa sapıp Kâğıthaneye giden caddeye çıkar çıkmaz, bir kaç adım ileride, Gümüşsüyü tepesine tırmanan mezarlık yolu... Efendi Hazretleri bu dik yoldan, bağlılarının kollarında yavaş yavaş çıkarlar ve hallerini «ihtiyarlık» diye tarif ederlerdi.

Yoldan koşarak çıktım ve dergâhın her zaman yarı açık kapısından içeriye daldım.
Ne o?..
Dergâhta kimsecikler yok... Şadırvan boş, camekânlı kısım, zaten her zaman olduğu gibi bomboş... Mescid boş ve harem tarafı kapalı...
Bağırdım :
— Kimse yok mu?

Harem tarafından ve uzaklardan bir kadın sesi cevap verdi:
— Kimi istiyorsunuz?
— Efendi Hazretlerini!
— Götürdüler!
— Kim götürdü, nereye götürdü?
— Polisler alıp götürdü!
Yıldırım hıziyle Eyübe indim ve oradaki alâkalılardan öğrendim ki, Efendi Hazretlerini, o sabah, Örfî İdare emriyle polis Birinci Şube memurları alıp Müdüriyete götürmüşlerdir; belki de Anadolunun herhangi bir köşesine sürgün edecekler...
Soluğu hemen Polis Müdüriyetinde aldım. Hüviyetimi belirttim ve Efendi Hazretlerini görmek istediğimi söyledim. Akşam vakti olmasına rağmen Birinci Şubeden dileğimi kabul ettiler; fakat Efendi Hazretleri yerine, onunla beraber sürülen nedimi Şakir Uçışık'la görüşmeme müsaade ettiler.
Çocukluğundan beri Efendi Hazretlerinin yanından bir lâhza ayrılmamış ve hususî hizmetlerine bakmış olan Şakir, o benim canım kadar sevdiğim insan, mahzun bir yüzle geldi. Öpüştük. Fakat böyle anların manevî baskısı
Örfî
yüzünden midir, nedir, hiç bir şey konuşamadık. İdare emriyle Istanbuldan çıkarılıyorlar; Efendi Hazretleri İzmir'e, Şakir de Mersin'e sürülüyor; bütün bildiğimiz bu kadar.
Şakir'e aptal aptal:
— Bir şeye ihtiyacınız var mı? Diye sordum.
O da gayet tabiî:
— Yok!
Diye cevap verdi.
Halbuki her şeyi bir tarafa bırakmalı, geceyi Müdüriyette veya Müdüriyetin kapısı önünde geçirmeli, Efendi Hazretlerine vapura kadar refakat etmeli, oradan zıplayıp Ankaraya gitmeli, Efendi'nin İstanbula döndürülmesi için çırpmmalı, olmazsa İzmire gitmeli, yanından ayrılmamalı, son nefesine kadar beraberinde kalmalıydım. Bütün bunlar, vaktiyle yapamamış olmaktan döğün-düğüm şeyler... Zaten ondan ayrı olduğum her dakika için döğünsem yeri değil mi?..
Gidiş o gidiş... Dünya gözüyle artık bir daha göremi-yeceğim mübarek yüzünü Efendimin...
Abdülhakîm Efendi Hazretlerini, çoğu hırsız, kaatil, eroinci tiplerle beraber İstanbulda barındırılması caiz görülmeyen 24 kişiyle beraber Anadoluya sürme kararı o zamanın İstanbul Emniyet Müdürü meşhur Demir'in eseridir; ve Menemen hâdisesinden sonra gelmiş bütün emniyet müdürleri boyunca polisin din adamlarını takibi, birkaç günde bir tekkeyi basmak ve kitap, mektup, yazı adına ne varsa didik didik etmek suretiyle Efendi Hazretlerinde kümelenmiştir. Fakat şeriat emri icabı son derece ihtiyatlı olan ve nezdinde el yazılı hiç bir şey bulundurmamaya dikkat eden Efendi Hazretleri, kendilerine, takip vesilesi olabilecek hiç bir şey vermiyor. Nihayet, sahte reklâmlar, ve şatafatlı propagandalar dışı, kemiyette dar, fakat keyfiyette hudutsuz derin tesir, Abdülhakîm Arvâsî tesiri sabırlarını tüketiyor ve kimseye hesap vermekle mükellef bulunmayan Örfî İdare kara-riyle onun İzmir'e sürülmesine yol açıyor.
Şakir'e Mersin yolunu tutturadursunlar; Efendi Hazretlerini bir gece nezaret altında bulundurduktan sonra ertesi sabah vapura bindiriyorlar ve Marmara açıklarına doğru, o çok sevdiği İstanbul'dan ayırıyorlar.
İstanbul hakkında derlerdi ki:
«— İyiliğin de kötülüğün de en ileri şekli İstanbul'dadır. İyi veya kötü, kim ne olmak dilerse İstanbul'a gelsin!»
Efendi Hazretleri İzmir'de bir otelde, uzaktan polis nezaretinde... Fevkalâde sıkılmaktalar... Aradan bir müddet geçtikten sonra, yakınları, kendilerinin Bursa'ya nakli veya İstanbul'a iadesi için teşebbüse geçiyor. Her defa red ve «Bakalım...» cevajbı... Nihayet Ankara'ya nakline müsaade çıkıyor. Bunun için uğraşanların başında, yeğeni ve damadı, Van mebusu merhum İbrahim Arvâsî vardır.

Ankaraya geliyorlar ve yakın akrabasından «Divan-ı Muhasebat» murakıbı (daha sonra âza, daire başkanı ve ihtilâl ötesinde Van Senatörü) Faruk Beyin Hacıbayram civarındaki ahşab ve mütevazı kira evine iniyorlar.
Ve hastalanıyorlar.
Ankara hiç sevmedikleri bir yerdir; ve bir gün o civarda gömülecekleri hayallerine bile uğramamış bir keyfiyet... Hattâ İstanbul'da, Bağlarbaşı'nda, Şeyhülislâm Hikmet Efendinin kabri yanında kendilerine bir mezar hazırlatmışlar, bir de tabut yaptırmışlardır.
Bir gece, sessiz, sedasız, dalgın mübarek dudakları Tevhid Kelimesinden başka her şeye kapalı olarak beka âlemine geçiveriyorlar.
Tam da Bolu zelzelesinin Ankara ve İstanbul arasını eteğinden çektiği ve «Dikkat!» işaretini v,erdiği anda... Gurbet ellerinde mazlum ölen şehit...
Şimdi bir mesele :
İstanbula nakli için resmî makamlara baş vuruyorlar. Tahnit (ilaçlama) mecburiyeti olduğu cevabı veriliyor. İmkânsız!.. O halde?.. Şehrin belediye sınırları içinde ölenlerin Asrî Mezarlığa gömülmesi şartı da var... Daha imkânsız!.. O halde?.. Kırşehir'e kaldırmayı ve orada bazı yakınları arasında toprağa vermeyi düşünüyorlar. Bu da resmî şarta uygun değil...
O sırada ahşap evin kapısı çalmıyor ve kim olduğu, nereden geldiği, ne istediği belli olmayan ak sakallı bir adam:
— Ankara civarında Bağlum isimli bir köy vardır, diyor; orada Nakşı şeyhlerinden bir zat da medfun... Oraya götürünüz, kendilerine uygun yer orasıdır!
Ve çltop gidiyor. Meçhul adamın arkasından koşuyorlarsa da ele geçiremiyorlar.
Bağlum, Ankara'nın Belediye sınırları dışında olduğu halde, cenazeyi battaniyeye sarıp bir taksi içine atıyorlar ve en yakınlarından bir kaç kişi, Bağlum nahiyesine götürüyorlar. Yolda İbrahim Arvâsî'nin Keçiören'deki köşküne uğruyorlar ve teçhiz - tekfin işini orada yapıyorlar. Bir de takıyorlar ki, 12 kişiden ibaret olan yakınlarının cenaze etrafındaki dairesi 500 kişiye çıkmıştır. Bunlar kimdir, nerelerden gelmişlerdir, ne demek isterler, hep meçhul...Efendi Hazretlerini, yalçın ve çırılçıplak Bağlum mezarlığının okula bitişik köşesine, namsız, nişansız, ilansız, işaretsiz şekilde defnediyorlar.
Mübarek mezar, bugün, üzerinde yazısız bir taş olarak, her şatafattan uzak, semalara tebessüm etmektedir.
Hayatlarında eteklerine yapışıp bir daha kendilerinden ayrılmamak cehdini gösteremeyen ben, bu mezara kaç kere taşındım ve ruhaniyetleri huzurunda ne türlü yalvardım ve ağladım, Allah bilir. O mezardan şişeler içinde topladığım topraklar, evimin misk saçan buhurdanıdır.
Bir zamanlar Hasan - Âli maarifinin köy enstitüsü yapmak bahanesiyle istimlâkine kalkıştığı ve Demokrat Parti devrinde istimlâk işinin durdurulduğu bu mezarlıkta o mezar, Bağlum köylülerinin de hissetmeğe başladığı şekilde, dünyanın, üzerine nur yağan belli başlı noktalarından biridir.
Allah bana, Bağlum köyünün yalçın ve çıplak mezarlığında, namsız ve nişansız bir taş altında, başım onun ayaklarına doğru gömülmeyi nasip etsin...

— SON —